

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών
ΠΜΣ: Διεθνείς, Ευρωπαϊκές και Περιφερειακές Σπουδές
Ειδίτευση: Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές

ΑΠΟΣΧΙΣΗ ΕΔΑΦΟΥΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

**Το νομικό πλαίσιο και η στάση της διεθνούς
κοινότητας στη δημιουργία de facto εδαφικών
καταστάσεων**

Φοιτήτρια: Μπηλίτση Ισμήνη

Επιβλέπων Καθηγητής: Περράκης Στέλιος

Διπλωματική Εργασία

ΑΘΗΝΑ 2015

Στον Δημήτρη

Ευχαριστίες

Μετά από 6 μήνες έρευνας, μελέτης και συγγραφής ήρθε η ώρα να παραδώσω τη διπλωματική μου εργασία. Όχι, δεν είναι ολοκληρωμένη. Ποτέ δεν θα είναι. Το θέμα που επέλεξα και το αρχικό μου πλάνο είχε τόσο μεγάλο εύρος και βάθος που κατάλαβα τελικά πως η πηγή της γνώσης είναι αστείρευτη και εγώ πρόλαβα απλά να την αγγίξω. Ήδη όμως αισθάνομαι πλούσια, γεμάτη αν και λίγο εξαντλημένη. Στη δύσκολη αυτή περίοδο της αναζήτησης, των ανάμεικτων συναισθημάτων της απογοήτευσης και του ενθουσιασμού κάποιοι άνθρωποι με βοήθησαν και τους οφείλω τις ευχαριστίες μου.

Αρχικά, θέλω να ευχαριστήσω τη μαμά μου για τη συναισθηματική, ψυχολογική και οικονομική υποστήριξή της κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, γιατί είναι πάντα δίπλα μου, πιστεύει σε μένα και στα όνειρά μου. Παράλληλα, ευχαριστώ τη Λίλη, τη μικρή μου αδερφή που με την αισιοδοξία της γεμίζει ακόμη και τις πιο δύσκολες στιγμές με γέλιο και να της πω συγνώμη που λόγω φόρτου εργασίας αυτές τις μέρες δεν μπόρεσα να είμαι μαζί της στο ξεκίνημα της φοιτητικής της ζωής. Ευχαριστώ επίσης τη Μαρία για τη φροντίδα και την περιποίηση που μου παρείχε απλόχερα όλο αυτό το διάστημα.

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή μου κύριο Περράκη για τη στήριξή του όλα τα χρόνια των σπουδών μου και για την ευκαιρία που μου έδωσε να παρουσιάσω το πλάνο της εργασίας μου στο Σεμινάριο Διεθνούς Δικαίου του Ναυπλίου, από όπου αποκόμισα σημαντικές παρατηρήσεις και σχόλια.

Τέλος, ευχαριστώ τον σύντροφό μου Δημήτρη γιατί με στηρίζει, με φροντίζει, με αγαπάει, με πιστεύει, με αντέχει και γιατί κοντά του όλα αποκτούν άλλη αξία...

Συντομογραφίες

AJIL: American Journal of International Law

BYBIL: British Yearbook of International Law

ΓΣ: Γενική Συνέλευση

ΔΣΑΠΔ: Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων

Denv. J. Intl'l L. & Pol'y: Denver Journal of International Law and Policy

DJCIL: Duke Journal of Comparative & International Law

ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

EJIL: European Journal of International Law

ELF: Eritrean Liberation Front

JIS: Journal of International Service

ΗΕ: Ηνωμένα Έθνη

ICLQ: International and Comparative Law Quarterly

ICRC: International Committee of the Red Cross

IIFFMCG: Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia

ILM: International Legal Materials

ΚατΔΔ: Καταστατικό Διεθνούς Δικαστηρίου

MINURSO: United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara

ΟΑΣΕ: Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη

ONUC: Operation des Nations Unies au Congo

PACE: Parliamentary Assembly of the Council of Europe

PLO: Palestine Liberation Organization

ΣΑ: Συμβούλιο Ασφαλείας

SCJ: Supreme Court Judgments)

SCR: Supreme Court Reports of Canada

Stan J. Int'l L.: Stanford Journal of International Law

SPLM: Sudan People's Liberation Movement

SPLA: Sudan People's Liberation Army

ΣτΕ: Συμβούλιο της Ευρώπης

UNAMET: United Nations Mission in East Timor

UNGA: United Nation General Assembly

UNMIK: United Nations Interim Administration Mission in Kosovo

UNOVER: United Nations Observer Mission to Verify the Referendum in Eritrea

UNSC: United Nations Security Council

UNTS: United Nations Treaty Series

ΧαρτΗΕ: Χάρτης Ηνωμένων Εθνών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	iv
------------------	----

Συντομογραφίες.....	vi
---------------------	----

Εισαγωγή

1. Η προβληματική του θέματος.....	1-2
2. Υπόθεση εργασίας	2-3
3. Ορισμοί και οριοθετήσεις.....	3-7
4. Δομή και μεθοδολογία.....	8-9

ΜΕΡΟΣ Ι: ΤΟ ΔΙΚΑΙΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΠΟΣΧΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Κεφάλαιο Α': Από την έγερση αποσχιστικών αιτημάτων στην ένοπλη σύρραξη

1. Τα πρώτα βήματα	
1.1.Ειρηνική έγερση αξιώσεων απόσχισης.....	11-12
1.2. Συναινετική απόσχιση.....	13-14
2. Απόπειρα μονομερούς απόσχισης	
2.1. Η αποσχιστική προσπάθεια ως σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα.....	14-18
2.2. Η διεθνοποίηση της σύρραξης και οι γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου	
2.2.1. Διεθνοποίηση της σύρραξης.....	18-20
2.2.2. Γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου.....	20-21
2.2.2.1. Η αρχή της μη επέμβασης και η απαγόρευση της χρήσης βίας....	21-25
2.2.2.2. Η αρχή uti possidetis	25-27
2.2.2.3. Η αρχή της αυτοδιάθεσης.....	27-33
2.2.2.4. Η εδαφική ακεραιότητα και η διάδραση των αρχών.....	33-36

Κεφάλαιο Β': Από τη δημιουργία της de facto κατάστασης στην εισδοχή στους κόλπους της διεθνούς κοινότητας

1. Το απαραίτητο στοιχείο του αποτελεσματικού ελέγχου	
---	--

1.1. Έλεγχος από τρίτο κράτος.....	37-40
1.2. Έλεγχος από τις αποσχιστικές δυνάμεις.....	40-42
1.3. Η απόδοση της ευθύνης.....	42-45
2. Η σημασία του δημοψηφίσματος και η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας.....	45-50
3. Η αναγνώριση της de facto κατάστασης.....	50-54
4. Ζητήματα συνέχειας και διαδοχής.....	54-60

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: DE FACTO ΕΛΛΗΦΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Κεφάλαιο Α': Παράγοντες που καθορίζουν τη στάση της διεθνούς κοινότητας

1. Αποτελεσματικότητα.....	62-64
1.1. Πληθυσμός.....	64-67
1.2. Έδαφος.....	67-70
1.3. Κυβέρνηση.....	70-72
2. Νομιμότητα.....	72-75
3. Πολιτικοί λόγοι.....	75-78

Κεφάλαιο Β': Τυπολογία των πρακτικών της διεθνούς κοινότητας απέναντι σε de facto εδαφικές καταστάσεις και η αντανάκλαση των δικαιικών τάσεων

Εισαγωγή: Στοιχεία Εθίμου.....	79-81
--------------------------------	-------

1. Η παθητικότητα	
1.1. Μπιάφρα.....	82-83
1.2. Τσετσενία.....	83-84
1.3. Σομαλιλάνδη.....	84-85
2. Η αποδοχή των τετελεσμένων	
2.1. Μπαγκλαντές.....	86-87
2.2. Ερυθραία.....	88-89
3. Η μη δυναμική εμπλοκή	
3.1. Κριμαία.....	90-92
3.2. Νότια Οσσετία/Αμπχαζία.....	92-93

4. Η αποφασιστική επέμβαση	
4.1.Κατάνγκα.....	94-95
5. Η μέθοδος της διεθνούς διοίκησης	
5.1.Κόσοβο.....	96-97
Συμπεράσματα	99-103
Βιβλιογραφία.....	105-123

Παραρτήματα

1. UNGA, ‘Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples’ (14 December 1960) UN Doc 1514(XV).....	125-126
2. UNGA, ‘Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations’ (24 October 1970) UN Doc A/RES/2625(XXV).....	127-130
3. UNGA, ‘Question considered by the Security Council at its 1606 th , 1607 th and 1608 th meetings on 4,5 and 6 December 1971’ (7 December 1971) UN Doc A/RES/2793(XXVI).....	131
4. UNGA, ‘Territorial integrity of Ukraine’ (27 March 2014) UN Doc A/RES/68/262.....	132-133
5. UNSC, ‘Congo Question’ (24 November 1961) UN Doc S/RES/169...134-136	
6. UNSC, ‘Kosovo’ (10 June 1999) UN Doc S/RES/1244.....	137-142

Εισαγωγή

1. Η προβληματική του θέματος

Η απόσχιση δεν αποτελεί ένα νέο φαινόμενο. Μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η μονομερής απόσχιση συνιστούσε την πιο συνηθισμένη μέθοδο δημιουργίας κρατών.¹ Είναι ενδιαφέρον ότι μεταξύ του 1816 και του 1916, το 63% των νέων μελών του διεθνούς συστήματος (δηλαδή 26 κράτη) δημιουργήθηκαν με τη διαδικασία της απόσχισης.² Αντίθετα, κατά τον 20^ο αιώνα, η μέθοδος της απόσχισης υποχώρησε και η αποαποικιοποίηση αναδείχθηκε στον κυριότερο τρόπο ανάδυσης νέων μελών στο διεθνές σύστημα. Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και της Γιουγκοσλαβίας, εθνικιστικά και αποσχιστικά ζητήματα επανήλθαν δυναμικά στο προσκήνιο.³

Σε όλον τον κόσμο δρουν αποσχιστικά κινήματα και αξιώνοντας ένα δικαίωμα σε αυτοδιάθεση, επιδιώκουν την εγκαθίδρυση ενός δικού τους κράτους. Οι αξιώσεις για αυτοδιάθεση που τον προηγούμενο αιώνα ικανοποιήθηκαν σε κάποιο βαθμό μέσω της αποαποικιοποίησης, επανέρχονται στη σύγχρονη εποχή με τη μορφή της απόσχισης. Η συζήτηση για τη μονομερή απόσχιση του Κοσόβου, η οποία πλέον φαίνεται να έχει 'νομιμοποιηθεί' σε μεγάλο βαθμό από τη διεθνή κοινότητα, δεν έχει σιγήσει ακόμη. Το 2011 η διεθνής κοινότητα δέχτηκε στους κόλπους της το συναινετικά αποσχισμένο Νότιο Σουδάν και το νέο κράτος έγινε μέλος των ΗΕ λίγες μόνο μέρες μετά την ανεξαρτητοποίησή του, ωστόσο ο εμφύλιος πόλεμος που μαίνεται από το 2013 έχει προκαλέσει σοβαρή ανθρωπιστική κρίση με τον εκτοπισμό 2 εκατομμυρίων ανθρώπων,⁴ θέτοντας ζητήματα βιωσιμότητας και ειρήνης στα νέα αποσχισμένα κράτη. Η απόσχιση της Κριμαίας και η προσάρτησή της από τη Ρωσία το Μάρτιο 2014 επέφερε κυρώσεις από την ΕΕ και τις ΗΠΑ, οι οποίες όμως δεν αποδείχθηκαν ικανές να αναστρέψουν την κατάσταση.

¹ Κράτη που προήλθαν από απόσχιση είναι, μεταξύ άλλων, οι ΗΠΑ, τα κράτη της Κεντρικής και Λατινικής Αμερικής, το Βέλγιο, η Ελλάδα. James Crawford, *The Creation of States in International Law* (2nd edn, Clarendon Press 2006) 375.

² Bridget Coggins, 'The History of Secession: An Overview' in Aleksandar Pavkovic and Peter Radan (eds), *The Ashgate Research Companion to Secession* (Ashgate 2011) 27.

³ Robert A Young, 'How Do Peaceful Secessions Happen?' (1994) 27(4) *Canadian Journal of Political Science* 773.

⁴ UNSC, 'Reports of the Secretary-General on the Sudan and South Sudan' (3 March 2015) UN Doc S/RES/2206.

Η διαχρονικότητα και η επικαιρότητα είναι τα χαρακτηριστικά εκείνα του φαινομένου της απόσχισης που το έχουν τοποθετήσει στο επίκεντρο της έρευνας πλήθους μελετητών παγκοσμίως. Το φαινόμενο της απόσχισης διαθέτει ποικίλες πτυχές: νομικές, πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές, ηθικές, φιλοσοφικές. Οι αλλαγές που επιφέρει μία απόσχιση σε εξίσου πολλούς τομείς στην εγχώρια και διεθνή ζωή, η δημιουργία πραγματικών καταστάσεων αμφισβητούμενης νομιμότητας, οι αντικρουόμενες προσεγγίσεις της -αντίληψη της απόσχισης ως δικαίωμα αυτοδιάθεσης από όσους την αξιώνουν αλλά ως παραβίαση του ίδιου δικαιώματος από τα κράτη που θίγονται- αποτελούν μερικά από τα στοιχεία που καθιστούν την έρευνα του φαινομένου ελκυστική. Πως πραγματοποιείται μία απόσχιση; Ποιοι διεθνείς κανόνες διέπουν αυτό το φαινόμενο; Πως αντιμετωπίζονται τέτοιες περιπτώσεις από τη διεθνή κοινότητα; Από ποιους παράγοντες προσδιορίζεται η στάση της; Τι επίδραση έχει στο διεθνές δίκαιο η ανεξαρτησία μίας οντότητας; Ζητήματα εξωτερικής αυτοδιάθεσης, η επιτυχής ή μη κατάληξη των οποίων παρεκκλίνει από όσα προβλέπει το διεθνές δίκαιο, αποτελούν απλά εξαίρεση και αντιμετωπίζονται περιπτωσιολογικά ή έχει διαμορφωθεί, ή βρίσκεται υπό διαμόρφωση, ένας εθιμικός κανόνας; Η εργασία επιχειρεί να απαντήσει σε αυτά τα ερωτήματα με σκοπό την αποσαφήνιση των σύγχρονων δικαιοϊκών τάσεων στο πεδίο της απόσχισης

2. Υπόθεση Εργασίας

Σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, η απόσχιση ούτε επιτρέπεται, ούτε απαγορεύεται.⁵ Το διεθνές δίκαιο δεν εμπεριέχει κάποιον κανόνα που ρητά να εγκαθιδρύει ένα δικαίωμα σε απόσχιση, αλλά ταυτόχρονα δεν διαθέτει ούτε κανόνα που κατηγορηματικά να την απαγορεύει. Καθώς η απόσχιση αντιμετωπίζεται από το διεθνές δίκαιο ως μία νομικά ουδέτερη πράξη,⁶ δεν μπορεί να χαρακτηριστεί η φύση της νόμιμη ή παράνομη. Αποτέλεσμα όμως της έλλειψης συγκεκριμένου κανόνα είναι

⁵ Theodore Christakis, 'The State as a 'primary fact': some thoughts on the principle of effectiveness' in Marcelo G. Kohen (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 138· Coggins 39· John Dugard, 'A Legal Basis for Secession-Relevant Principles and Rules' in Julie Dahlitz (ed), *Secession and International Law: Conflict Avoidance - Regional Appraisals* (T.M.C. Asser Press 2003) 93· Hurst Hannum, 'Rethinking Self-determination' (1993) 34(1) *Virginia Journal of International Law* 42, Photini Pazartzis, 'Secession and international law: the European dimension' in Kohen (ed) 355-356· *Reference re Secession of Quebec*, Judgment of 20 August 1998, SCR Vol. 2, 1998, 277 para 112.

⁶ Crawford (2006) 389-390.

η δημιουργία πραγματικών καταστάσεων που θέτουν επιτακτικά ερωτήματα για τη νομιμότητά τους. Η διεθνής κοινότητα αξιολογεί την κάθε περίπτωση και αποφασίζει τη στάση που θα λάβει. Μία αξιολόγηση όμως που παραβλέπει τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, όχι μόνο ‘νομιμοποιεί’ μία παράνομη κατάσταση, αλλά αποτελεί πρακτική που συνιστά προηγούμενο.

Με βάση τα ανωτέρω αναπτύσσεται η εξής υπόθεση εργασίας: Αν και η απόσχιση δεν απαγορεύεται, αυτό δεν σημαίνει πως η απόσχιση ως διαδικασία δεν διέπεται από το διεθνές δίκαιο. Είναι δυνατό να συναχθεί ένα σύνολο κανόνων διεθνούς δικαίου που την αφορά. Αφού η πράξη της απόσχισης δεν απαγορεύεται, αλλά ούτε και επιτρέπεται η επιτυχία ή η αποτυχία ένταξης στο διεθνές σύστημα κρατών καθορίζεται από τον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπίσει η διεθνής κοινότητα τη νέα κατάσταση και τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η στάση της. Η κατάληξη της κάθε περίπτωσης αντανακλά τις σύγχρονες δικαιοτικές τάσεις στο πεδίο της εξωτερικής αυτοδιάθεσης.

3. Ορισμοί και οριοθετήσεις στο εξεταζόμενο πεδίο

Στο διεθνές δίκαιο, αλλά και την πολιτική επιστήμη, απουσιάζει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της απόσχισης. Πολλοί θεωρητικοί δίνουν ένα ιδιαίτερα στενό ορισμό, ενώ άλλοι έναν αρκετά ευρύ. Η απόσχιση υπό στενή έννοια συχνά έχει ως χαρακτηριστικά την έλλειψη συναίνεσης του υφιστάμενου κράτους και τη χρήση βίας. Ο J. Crawford αναφέρει ότι απόσχιση είναι ‘η δημιουργία ενός κράτους με τη χρήση ή απειλή βίας χωρίς τη συναίνεση του πρώην κυρίαρχου’⁷, ενώ σύμφωνα με τον J. Dugard η απόσχιση αποτελεί μία ‘μονομερή αφαίρεση μέρους ενός υφιστάμενου κράτους από το κράτος, χωρίς τη συναίνεση της κυβέρνησης του κράτους αυτού. Απόσχιση με συμφωνία περιγράφεται ως διάλυση ενός κράτους’.⁸ Αντίθετα, η ανάλυση του φαινομένου υπό ευρεία έννοια μπορεί να εμπεριέχει τις περιπτώσεις απόσχισης στις οποίες το υφιστάμενο κράτος εξακολουθεί να υπάρχει αν και με μειωμένη εδαφική και δημογραφική μορφή, εκείνες του διαμελισμού στις οποίες το υφιστάμενο κράτος παύει να υπάρχει, ακόμα και καταστάσεις σχετικές με τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης.⁹ Συνήθως, στην υπό ευρεία έννοια προσέγγιση

⁷ *ibid* 375.

⁸ Dugard 89.

⁹ Marcelo Kohen, ‘Introduction’ in Kohen (ed) 2-3.

της απόσχισης εξετάζονται τόσο μονομερείς όσο και συναινετικές αποσχίσεις, και η χρήση βίας δεν αντιμετωπίζεται ως προαπαιτούμενο για την κατηγοριοποίηση μίας κατάστασης ως απόσχισης. Σε αυτό το πλαίσιο, ο P. Radan προτείνει τον εξής ορισμό: 'Απόσχιση είναι η δημιουργία ενός νέου κράτους σε έδαφος που προηγουμένως συγκροτούσε τμήμα, ή ήταν μία αποικιακή οντότητα, ενός υφιστάμενου κράτους'.¹⁰

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, με τον όρο απόσχιση δηλώνεται η διαδικασία¹¹ εκείνη κατά την οποία επιχειρείται η απόσπαση ενός τμήματος εδάφους από την επικράτεια ενός υφιστάμενου κράτους, με σκοπό την εγκαθίδρυση ενός νέου κράτους στο έδαφος αυτό. Τη χρησιμότητα της προσέγγισης της απόσχισης ως διαδικασία αποδίδει ιδιαίτερα ευκρινώς ο M. Kohen: 'Η απόσχιση δεν είναι ένα στιγμιαίο γεγονός. Πάντοτε συνεπάγεται μία πολύπλοκη σειρά αξιώσεων και αποφάσεων, διαπραγματεύσεων και/ή αγώνα, η οποία ίσως –ή ίσως όχι- οδηγήσει στη δημιουργία ενός νέου κράτους. Αυτή η διαδικασία διεξάγεται κυρίως εσωτερικά, αλλά η διεθνής εμπλοκή –ή τουλάχιστον ανησυχία είναι όλο και συχνότερη.'¹² Συνεπώς, η απόσχιση συνιστά ταυτόχρονα και το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, εφόσον δημιουργηθεί μία πραγματική κατάσταση, δηλαδή μία νέα οντότητα¹³ που ανακηρύξει την ανεξαρτησία της, ανεξάρτητα από το αν αναγνωρίζεται από τη διεθνή κοινότητα και αν διαθέτει τις προϋποθέσεις που θέτει το διεθνές δίκαιο για να χαρακτηριστεί κράτος. Πολλές, βέβαια, διαδικασίες απόσχισης δεν φτάνουν στο στάδιο της ανάδυσης μίας νέας οντότητας, η οποία πάντα συνδέεται με την άσκηση του αποτελεσματικού ελέγχου εκ μέρους του αποσχιστικού κινήματος, οπότε οι περιπτώσεις αυτές παραμένουν απόπειρες απόσχισης. Με άλλα λόγια, απόσχιση είναι η δημιουργία μιας νέας οντότητας, η οποία 1) ασκεί αρμοδιότητες πάνω σε έδαφος, 2) το οποίο υπάγεται ή υπαγόταν -σε περίπτωση που η οντότητα αυτή κατορθώσει να καταστεί κράτος- στην κυριαρχία ενός υφιστάμενου κράτους, 3) ανεξάρτητα με τη

¹⁰ Peter Radan, 'Secession: A Word in Search of a Meaning' in Aleksandar Pavkovic and Peter Radan (eds), *On the Way to Statehood: Secession and Globalisation* (Ashgate 2008) 18-19.

¹¹ Για αναφορές στην απόσχιση ως διαδικασία Glen Anderson, 'Secession in International Law and Relations: What Are We Talking About?' (2013) 35 *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* 387· Crawford (2006) 388· Kohen 14-16· Aleksandar Pavkovic and Peter Radan, *Creating New States: Theory and Practice of Secession*, (Ashgate 2007) 5.

¹² Kohen 14.

¹³ Για τον P. Radan το αποτέλεσμα της διαδικασίας της απόσχισης είναι η δημιουργία ενός νέου κράτους. (Radan (2008) 19). Στην παρούσα εργασία προτιμάται ο όρος εδαφική κατάσταση/οντότητα καθώς θεωρείται ότι περιγράφει σαφέστερα το -ενδεχομένως αμφίβολης νομιμότητας- εδαφικό μόρφωμα που δημιουργείται.

συναίνεση ή μη του κράτους αυτού, και 4) διεκδικεί τη θέση 'κράτους μέλους' της διεθνούς κοινότητας.

Για να χαρακτηριστεί η απόσχιση επιτυχημένη, η διεθνής αναγνώριση κρίνεται απαραίτητη.¹⁴ Ωστόσο, η αναγνώριση δεν θεωρείται αναγκαία για το χαρακτηρισμό μιας κατάστασης ως απόσχισης. Η διεθνής αναγνώριση, δυνάμει της διακηρυκτικής της λειτουργίας, δεν μπορεί ούτε να προσδώσει κρατική υπόσταση σε μία πραγματική κατάσταση που δεν πληροί τα κριτήρια της κρατικής υπόστασης, ούτε, σε άλλη περίπτωση, να τροποποιήσει το πραγματικό γεγονός της ανάδυσης του κράτους. Η αναγνώριση, λόγω της διακηρυκτικής της φύσης, αλλά και η κρατική υπόσταση, η οποία δεν αποκτάται με την αναγνώριση αλλά τελικά από αυτή δηλώνεται και αποδεικνύεται, αποτελούν επισφαλή κριτήρια για τον ορισμό της απόσχισης και συνεπώς δεν μπορούν να ενταχθούν σε αυτόν, παρά μόνο να προσδιορίσουν την απόσχιση ως επιτυχημένη. Το στοιχείο όμως, η ύπαρξη του οποίου είναι αναγκαία για την περιγραφή μίας κατάστασης ως απόσχισης, είναι η αξίωση της να αναγνωριστεί ως κράτος. Στην πραγματικότητα, η αποσχισθείσα οντότητα επιθυμεί να αποτελέσει μέλος της διεθνούς κοινότητας. Ο σκοπός του αποσχιστικού κινήματος είναι πάντα η δημιουργία ενός αναγνωρισμένου κράτους. Αυτός είναι και ο λόγος που άλλου είδους μορφώματα, όπως το ISIS, θεωρούνται εξωσυστημικά και δεν εμπίπτουν στο φαινόμενο της απόσχισης, καθώς δεν επιδιώκουν την ένταξή τους ως ανεξάρτητα και κυρίαρχα κράτη στο διεθνές σύστημα, αλλά την ανατροπή του συστήματος αυτού.

Σύμφωνα με τον ορισμό της απόσχισης που δόθηκε ανωτέρω, η συμφωνία του κράτους δεν αίρει τον χαρακτήρα της απόσχισης όπως συμβαίνει στις περισσότερες προσεγγίσεις της απόσχισης υπό στενή έννοια. Η συμφωνία στη δημιουργία του νέου κράτους, σίγουρα επιλύει πολλά από τα προβλήματα που δημιουργεί η απόσχιση, αλλά από την άλλη πλευρά η συναίνεση απλώς προσδιορίζει τη στάση την οποία τηρεί το υφιστάμενο κράτος απέναντι στη νέα κατάσταση.¹⁵ Το γεγονός ότι η συναινετική απόσχιση –σε αντίθεση με τη μονομερή- δεν δημιουργεί συνήθως περίπλοκα νομικά ζητήματα και η νέα οντότητα γίνεται εύκολα αποδεκτή από τη διεθνή κοινότητα δεν επαρκεί για να αιτιολογήσει τη μη συμπερίληψη αυτού του είδους στην κατηγορία της απόσχισης. Η εξαίρεση της συναινετικής απόσχισης θα

¹⁴ Pavkovic and Radan (2007) 5, 37.

¹⁵ Η αλλιώς η συναίνεση αφορά το πώς όχι το εάν πραγματοποιήθηκε μία απόσχιση. Aleksandar Pavkovic, 'Secession: a much contested concept', https://www.academia.edu/9966824/Secession_a_much_contested_concept, accessed 22 June 2015, 9.

προϋπέθετε η έννοια της απόσχισης να εμπερικλείει αποκλειστικά και εξορισμού παράνομες καταστάσεις. Αυτό όμως δεν συμβαίνει, και επομένως θα ήταν σφάλμα να αποκλείσουμε από το πεδίο του φαινομένου τις συναινετικές αποσχίσεις καθιστώντας την έννοια συνώνυμη της παραβίασης. Επιπλέον, το κύριο στοιχείο της απόσχισης, που είναι η απώλεια τμήματος της εδαφικής επικράτειας ενός υφιστάμενου κράτους, ενυπάρχει και στις μονομερείς και στις συναινετικές αποσχίσεις. Ένα ‘συναινετικό διαζύγιο’ (όπως περιγράφεται συχνά η συναινετική απόσχιση) δεν παύει να είναι χωρισμός, και ο χωρισμός αυτός θέτει πάντα καινούργια ζητήματα: σε κάθε περίπτωση, ένα νέο μέλος της διεθνούς κοινότητας γεννάται και ερωτήματα αποτελεσματικότητας, βιωσιμότητας, σεβασμού του διεθνούς δικαίου οφείλουν να απαντηθούν. Επομένως και στις δύο περιπτώσεις, στη μονομερή και τη συναινετική απόσχιση, η διεθνής κοινότητα βρίσκεται αντιμέτωπη όχι με τις ίδιες, αλλά σίγουρα με σημαντικές προκλήσεις που προκύπτουν από το πραγματικό γεγονός της δημιουργίας μίας νέας οντότητας.

Αντίθετα, οι περιπτώσεις δημιουργίας κράτους μέσω αποαποικιοποίησης δεν εμπίπτουν, υπό τον ορισμό που δόθηκε, στην έννοια της απόσχισης.¹⁶ Η αποαποικιοποίηση αποτελεί μία διαφορετική διαδικασία η οποία, σε αντίθεση με την απόσχιση, προβλέπεται από το διεθνές δίκαιο. Η ΓΣ ΗΕ με τα ψηφίσματα που υιοθέτησε από τη δεκαετία του 1960 δημιούργησε το νομικό πλαίσιο βάσει του οποίου διεξάγεται η αποαποικιοποίηση ενός εδάφους. Η διαδικασία αυτή δεν αφορά τα μη αποικιακά εδάφη. Επιπλέον, το γεγονός ότι το έδαφος της αποικίας δεν αποτελούσε μέρος του εδάφους του μητροπολιτικού κράτους συντελεί στη μη υπαγωγή αυτών των περιπτώσεων στο φάσμα του φαινομένου της απόσχισης.¹⁷ Η απόσχιση έχει ως απαραίτητο χαρακτηριστικό την αφαίρεση εδάφους από το υφιστάμενο κράτος. Όταν το έδαφος στο οποίο δημιουργείται ένα νέο κράτος δεν ανήκει στην επικράτεια άλλου κράτους, δεν υφίσταται αυτός ο αποχωρισμός, επομένως δεν μπορεί να γίνει λόγος για απόσχιση. Η Διακήρυξη για τις Φιλικές Σχέσεις αναφέρει: ‘Το έδαφος μίας αποικίας ή άλλου μη αυτόνομου εδάφους διαθέτει, υπό τον Χάρτη, ένα καθεστώς χωριστό και διακριτό από το έδαφος του

¹⁶ Μία προσέγγιση για τα επιχειρήματα υπέρ και κατά της συμπερίληψης της αποαποικιοποίησης στην απόσχιση στο Radan (2008) 22-25. Ωστόσο άλλοι συγγραφείς εντάσσουν την αποαποικιοποίηση στο φαινόμενο της απόσχισης: Χαρικλεια Αρώνη, ‘Αναγνώριση κρατών’ στο Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος και Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β’ έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 153· Coggins 23-32.

¹⁷ Pavkovic and Radan (2007)23.

κράτους που το διοικεί.¹⁸ Τα εδάφη υπό εντολή ή κηδεμονία δεν θεωρούνταν ως τμήμα του εδάφους του διοικούντος κράτους και είχαν ειδικό καθεστώς.¹⁹ Όπως σημειώνει η R. Higgins στην αποαποικιοποίηση δεν αποσχίζονται οι λαοί, οι αποικιοκράτες πρέπει να φύγουν.²⁰

Για το κράτος στο οποίο διενεργείται η απόσχιση χρησιμοποιείται στην εργασία ο όρος υφιστάμενο κράτος. Η επιλογή του όρου κρίνεται κατάλληλη καθώς ταυτόχρονα εμπεριέχει την έννοια του ήδη υπάρχοντος και την έννοια της υποβολής του στη διαδικασία της απόσχισης.

Με τον όρο *de facto* εδαφική κατάσταση υποδηλώνεται η πραγματικότητα του αποτελεσματικού ελέγχου που ασκείται από οντότητα διαφορετική από εκείνη που αναγνωρίζεται διεθνώς ως έχουσα το δικαίωμα να ασκεί την κυριαρχία. Στην παρούσα εργασία η έρευνα περιορίζεται στις καταστάσεις εκείνες που σχετίζονται με αξιώσεις ίδρυσης ανεξάρτητου κράτους. Έτσι οι περιπτώσεις ελέγχου του εδάφους από αντάρτες σε μία ένοπλη σύρραξη που σκοπό έχουν την ανατροπή της κυβέρνησης ή την αλλαγή του πολιτικού καθεστώτος, οι περιπτώσεις προσάρτησης όπως και κατάληψης και ελέγχου εδάφους από κατοχικές δυνάμεις, στο μεγαλύτερο μέρος τους δεν εμπίπτουν στο εξεταζόμενο πεδίο, παρά μόνο αν συνδέονται με αίτημα για απόσχιση.

Κατά συνέπεια το εξεταζόμενο πεδίο αφορά το σύγχρονο διεθνές δίκαιο και τη στάση της διεθνούς κοινότητας αναφορικά με:

- απόπειρες απόσχισης
- οντότητες που δημιουργούνται μέσω προσπαθειών απόσχισης, χωρίς να διαθέτουν αναγνωρισμένο δικαίωμα εξωτερικής αυτοδιάθεσης,
- περιπτώσεις απόπειρας απόσχισης σε συνδυασμό με κατοχή και
- περιπτώσεις απόπειρας απόσχισης σε συνδυασμό με προσάρτηση.

Η παρούσα εργασία δεν στοχεύει στην ανάλυση των πραγματικών γεγονότων, αλλά μόνο στην εξέταση των έννομων συνεπειών που αυτά επιφέρουν. Επίσης, οι υποθέσεις που εξετάζονται επιλέχθηκαν ως χαρακτηριστικές. Δεν επιχειρείται η καταγραφή του συνόλου των αποσχιστικών αιτημάτων και *de facto* καταστάσεων παγκοσμίως.

¹⁸ UNGA, 'Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations' (24 October 1970) UN Doc A/RES/2625(XXV).

¹⁹ Crawford (2006) 572. Για μία διαφορετική άποψη Anderson 375-379.

²⁰ Rosalyn Higgins, 'Self-determination and Secession' in Julie Dahlitz (ed), 35.

4. Δομή και μεθοδολογία

Στο Μέρος I της εργασίας η απόσχιση προσεγγίζεται ως διαδικασία στην οποία εφαρμόζονται οι κανόνες του διεθνούς δικαίου. Η διαδικασία αυτή διακρίνεται σε στάδια, τα οποία εντάσσονται σε δύο Κεφάλαια. Στο Α' Κεφάλαιο εξετάζονται τα στάδια της απόσχισης που είναι πιθανό (και όχι απαραίτητο) να υπάρξουν μέχρι το αποσχιστικό κίνημα να επιτύχει την αποφασιστική νίκη. Συγκεκριμένα, αναλύονται οι περιπτώσεις της ειρηνικής, συναινετικής και μονομερούς απόσχισης με την έμφαση να δίνεται στην έκρηξη της ένοπλης σύρραξης και το ενδεχόμενο διεθνοποίησή της. Στο Β' Κεφάλαιο εξετάζονται τα στάδια της απόσχισης αφού το αποσχιστικό κίνημα ή τρίτο κράτος που το βοηθά κατορθώσει να αποκτήσει τον αποτελεσματικό έλεγχο του εδάφους, δηλαδή ζητήματα κατοχής, απόδοσης ευθύνης, αναγνώρισης και διαδοχής. Στο πλαίσιο του Μέρους I, η απόσχιση εντάσσεται και αναλύεται ως ειδική περίπτωση στο γενικό πλαίσιο που θέτει το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, οι γενικές αρχές, το δίκαιο της κατοχής, της διεθνούς ευθύνης και της διαδοχής κρατών.

Στο Μέρος II η έρευνα επικεντρώνεται στην εξέταση της στάσης της διεθνούς κοινότητας, ως συλλογικότητας που εκφράζεται κυρίως μέσω του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, απέναντι στη *de facto* κατάσταση που έχει δημιουργηθεί. Στο Α' Κεφάλαιο, αναλύονται οι παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η στάση της διεθνούς κοινότητας. Συγκεκριμένα ορίζονται ως παράγοντες η αποτελεσματικότητα η νομιμότητα και αναπόφευκτα οι παρεμβαίνοντες πολιτικοί λόγοι. Στο Κεφάλαιο Β', με σκοπό την αποτύπωση των σύγχρονων δικαικών τάσεων, αναζητείται μία αιτιώδης σχέση μεταξύ των χαρακτηριστικών διαφορών *de facto* εδαφικών καταστάσεων και της πρακτικής που τελικά ακολουθεί η διεθνής κοινότητα. Πραγματοποιείται μία διάκριση των τιμών που μπορεί να λάβει η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας ως μεταβλητή που επηρεάζεται από όσα έχουν προαναφερθεί. Συνάγεται από την πρακτική ότι η μεταβλητή αυτή μπορεί να λάβει 5 διαφορετικές τιμές και οι διαφορές *de facto* εδαφικές καταστάσεις που εξετάζονται μέσω περιπτωσιολογικών μελετών κατηγοριοποιούνται μέσω αυτών. Οι σκοποί αυτής της διάκρισης είναι δύο: η απόδειξη της καθοριστικής επίδρασης της διεθνούς κοινότητας στην κατάληξη της *de facto* κατάστασης, και η αποσαφήνιση της σημερινής έννοιας της αυτοδιάθεσης.

Η έρευνα και η εκπόνηση της εργασίας στηρίχθηκε στην ανάλυση και τη σύγκριση τόσο πρωτογενών πηγών, με ιδιαίτερη βαρύτητα να δίνεται στις αποφάσεις

της ΓΣ και του ΣΑ ΗΕ, όσο και δευτερογενών, κυρίως συλλογικών τόμων και επιστημονικών άρθρων. Τα κείμενα που μελετήθηκαν παρατίθενται στο τέλος της εργασίας στο κεφάλαιο της Βιβλιογραφίας

ΜΕΡΟΣ Ι:

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΧΙΣΗΣ

Κεφάλαιο Α': Από την έγερση αποσχιστικών αιτημάτων στην ένοπλη σύρραξη

1. Τα πρώτα βήματα

1.1. Ειρηνική έγερση αξιώσεων απόσχισης

Αν και η βία αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό των περισσότερων προσπαθειών απόσχισης²¹, υπάρχουν περιπτώσεις όπου τα αιτήματα μίας ομάδας για τη δημιουργία ξεχωριστού κράτους τίθενται ειρηνικά. Η ειρηνική έγερση αποσχιστικών αξιώσεων δύσκολα θα οδηγήσει σε διεθνοποίηση του ζητήματος και αποτελεί σε μεγάλο βαθμό²² μία εξέλιξη που δεν αφορά το διεθνές δίκαιο. Εάν τα αιτήματα αυτά εγείρονται χωρίς να παραβιάζεται η συνταγματική τάξη, το κράτος δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει ένοπλη βία για να καταπνίξει την απόπειρα απόσχισης.²³

Τα ειρηνικά κινήματα εκφράζουν τους πόθους τους για εγκαθίδρυση ξεχωριστού κράτους κυρίως μέσα από μαζικές διαδηλώσεις. Το 1992 οι διαδηλώσεις των Σλοβάκων υπέρ της ανεξαρτησίας,²⁴ ακολουθώντας το πρότυπο της Βελούδινης Επανάστασης, διεξήχθησαν καθόλα ειρηνικά και τελικά οδήγησαν στην απόσχιση της Σλοβακίας από την Τσεχοσλοβακία χωρίς κρούσματα βίας. Η ειρηνική απόπειρα απόσχισης δύναται να πραγματοποιηθεί και με άλλα μέσα εκτός των διαδηλώσεων. Η ίδρυση και η δράση κομμάτων μέσα στο δημοκρατικό πλαίσιο ενός κράτους και με σκοπό την απόσχιση/ανεξαρτησία αποτελεί σήμερα ένα σύνηθες μέσο διεκδίκησης και ενδυνάμωσης του κινήματος υπέρ της ανεξαρτησίας.²⁵ Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το SNP μάχεται θεσμικά για την απόσχιση της Σκωτίας. Στην Ιταλία η Λέγκα του Βορρά συμμετέχει στις εκλογικές διαδικασίες, επιδιώκοντας 'την ανεξαρτησία της Padania

²¹ Pavkovic and Radan (2007) 65.

²² Η παρεμβολή του διεθνούς δικαίου σε ειρηνικά αιτήματα απόσχισης είναι σαφώς περιορισμένη και έμμεση. Οι διεθνείς και περιφερειακοί οργανισμοί ωστόσο μέσω των ειδικών μηχανισμών τους μπορούν να ελέγξουν την κατάσταση των δικαιωμάτων των μελών της μειονοτικής ομάδας που διεκδικεί να αποσχισθεί.

²³ Stanislav V Chernichenko and Vladimir S Kotliar, 'Ongoing Global Legal Debate on Self-determination and Secession: Main Trends' in Dahlitz (ed), 79-81.

²⁴ Pavkovic and Radan (2007) 75.

²⁵ Coggins 38.

μέσω δημοκρατικών μεθόδων²⁶ και διαθέτει εκπροσώπηση και στο ιταλικό και στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο.

Στην περίπτωση έγερσης αποσχιστικών αιτημάτων με ειρηνικό τρόπο υπάρχουν δύο κύρια ενδεχόμενα. Το πρώτο αφορά την πιθανότητα η κυβέρνηση να αντιδράσει θετικά και να αποφασίσει τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, το οποίο θα κρίνει το μέλλον του εδάφους και του πληθυσμού που επιθυμεί να ανεξαρτητοποιηθεί.²⁷ Αν το αποτέλεσμα είναι υπέρ της ανεξαρτησίας, η απόσχιση θα είναι ειρηνική και συναινετική. Στην πραγματικότητα πάντως είναι σπάνιο η κυβέρνηση να αποδεχθεί εύκολα την απόσχιση του εδάφους και την απώλεια των εξουσιών της επί αυτού. Η άρνηση της κυβέρνησης να επιτρέψει την απόσχιση είναι λογική αφού κανένα κράτος δεν επιθυμεί να υποστεί τις επιβλαβείς συνέπειες της απόσχισης: η εδαφική του ακεραιότητα πλήττεται, το πεδίο δικαιοδοσίας επί του εδάφους και πληθυσμού συρρικνώνεται, συντελούνται εκτοπισμοί και απώλεια της περιουσίας ανθρώπων, μειώνεται το εργατικό δυναμικό, τα φορολογικά έσοδα, οι φυσικοί πόροι.²⁸

Η άρνηση των αποσχιστικών αιτημάτων από την κυβέρνηση δημιουργεί την πιθανότητα η ομάδα να προσπαθήσει βιαίως να αποσχιστεί από το υφιστάμενο κράτος. Η μετάλλαξη όμως ενός ειρηνικού κινήματος σε βίαιο δεν είναι σύνηθες φαινόμενο και παρατηρείται ότι δύσκολα ένα κίνημα μπορεί να αλλάξει τη μέθοδο επιδίωξης της απόσχισης στην πορεία και να εγκαταλείψει το φιλειρηνικό του χαρακτήρα. Εξαίρεση αποτελεί το κίνημα των Tamil στη Σρι Λάνκα το οποίο άλλαξε φυσιογνωμία τη δεκαετία του 1950. Τα αιτήματα για αυτονομία και προστασία μειονοτικών δικαιωμάτων που εκφράστηκαν μέσα από ειρηνικές διαδηλώσεις μετατράπηκαν σε μία βίαιη απόπειρα απόσχισης και εγκαθίδρυσης ανεξάρτητου κράτους.²⁹

²⁶ Σκοπός της Lega Nord είναι η ανεξαρτησία της Padania (η διεκδικούμενη περιοχή είναι η βόρεια Ιταλία και περιλαμβάνει μεγάλες πόλεις όπως η Φλωρεντία, η Βενετία και το Μιλάνο) και η διεθνής της αναγνώριση ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο ομοσπονδιακό κράτος. Statuto della Lega Nord per l'Indipendenza della Padania, approvato il 20 giugno 2015, ar1.

²⁷ Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση της Σλοβακίας όπου η απόσχιση συντελέστηκε με απόφαση των πολιτικών ηγετών χωρίς να ερωτηθεί ο λαός εάν την επιθυμεί.

²⁸ Coggins 32· Pavkovic and Radan (2007) 38-39.

²⁹ David Feith, 'Separatism in Sri Lanka' in Jean-Pierre Cabestan and Aleksandar Pavkovic (eds), *Secessionism and Separatism in Europe and Asia: to have a state of one's own* (Routledge 2013) 164-175.

1.2. Συναινετική απόσχιση

Σε περίπτωση που το υφιστάμενο κράτος συμφωνήσει στην απόσχιση τμήματος του εδάφους του, πραγματοποιείται μεταβίβαση της κυριαρχίας από το προκάτοχο στο νέο κράτος. Η μεταβίβαση της κυριαρχίας καθιστά αυτομάτως νόμιμη την απόσχιση. Η χορήγηση επίσημης ανεξαρτησίας στο έδαφος που επιδιώκει την απόσχιση αποτελεί την παραχώρηση του δικαιώματος κυβέρνησης του εδάφους.³⁰ Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η συναίνεση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην άμεση αποδοχή του νεοσύστατου κράτους από τη διεθνή κοινότητα. Η συναίνεση είναι το κρίσιμο στοιχείο που λαμβάνουν υπόψιν τους τα τρίτα κράτη για να αναγνωρίσουν το αποσχισμένο κράτος.³¹ Η συναίνεση δεν λήφθηκε υπόψιν μόνο στο πλαίσιο της αποαποικιοποίησης.

Η συναινετική απόσχιση μπορεί να προβλέπεται στο σύνταγμα ή να προκύπτει από πολιτικές διαπραγματεύσεις.³² Το σύνταγμα του υφιστάμενου κράτους πιθανόν να εμπεριέχει πρόβλεψη για τη διαδικασία της απόσχισης. Σήμερα πρόβλεψη για απόσχιση περιλαμβάνουν τα συντάγματα του Saint Christopher and Nevis και της Αιθιοπίας ενώ παλαιότερα, τα συντάγματα της ΕΣΣΔ, της Γιουγκοσλαβίας, της Βιρμανίας.³³ Συνήθως οι συνταγματικές διατάξεις που προβλέπουν την απόσχιση αφορούν ομόσπονδες μονάδες.³⁴ Το αρ.60 του συντάγματος Σερβίας Μαυροβουνίου προέβλεπε τη δυνατότητα διάλυσης της ένωσης μετά από 3 χρόνια και κατόπιν δημοψηφίσματος.³⁵ Επίσης, η αναφορά της διαδικασίας της απόσχισης στο σύνταγμα μπορεί να μην γίνεται ρητά αλλά να υπονοείται. Σε αυτή την περίπτωση το συνταγματικό δικαστήριο του κράτους έχει την αρμοδιότητα αναγνώρισης ή μη του δικαιώματος απόσχισης μέσω της διαδικασίας συνταγματικής ερμηνείας.³⁶

Από την άλλη πλευρά, η συναίνεση μπορεί να είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων μεταξύ του αποσχιστικού κινήματος και του υφιστάμενου κράτους. Η πιθανότητα αυτή προϋποθέτει τη βούληση των δύο μερών να

³⁰ Crawford (2006) 58.

³¹ Αρώνη 153.

³² Miodrag Jovanovic, 'Consensual Secession of Montenegro – Towards Good Practice?' in Pavkovic and Radan (eds) (2008), 133-134· Anderson 350.

³³ Peter Radan, "Secession: Can it be a legal act?", in Igor Primoratz and Aleksandar Pavkovic (eds), *Identity, Self-Determination and Secession*, (Ashgate 2006) 155.

³⁴ Anderson 351-352.

³⁵ Jovanovic 138.

³⁶ *ibid* 133-134.

διαπραγματευτούν πολιτικά την επίλυση του αποσχιστικού ζητήματος.³⁷ Το SPLM/SPLA και το Σουδάν το 2002 κατέληξαν στην υπογραφή συμφωνίας, η οποία προέβλεπε τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος υπό διεθνή επίβλεψη και στο οποίο οι κάτοικοι του Νότιου Σουδάν θα αποφάσιζαν αν επιθυμούν την ενότητα ή την απόσχιση.³⁸ Με αυτόν τον τρόπο πραγματοποιήθηκε η συναινετική απόσχιση του Νότιου Σουδάν το 2011. Το παράδειγμα του Νότιου Σουδάν καταδεικνύει και την περίπτωση μία απόσχιση να είναι μεν συναινετική, αλλά να μην διενεργείται ειρηνικά, καθώς η συναίνεση του Σουδάν δόθηκε μετά από τον μακροχρόνιο δεύτερο εμφύλιο πόλεμο που ξεκίνησε το 1983.

Αλλά και σε περίπτωση που η διαδικασία της απόσχισης δεν εξελιχθεί συναινετικά, η *ex post facto* συμφωνία του υφιστάμενου κράτους, η οποία χορηγείται με την αναγνώριση, επαρκεί για να θεωρηθεί ότι η αναγνώριση της αποσχισθείσας οντότητας από τρίτα κράτη δεν εγείρει ζητήματα νομιμότητας. Έτσι, εάν το υφιστάμενο κράτος αναγνωρίσει ως κράτος την οντότητα που επιχειρεί την απόσχισή της από εκείνο, η οντότητα αυτή είναι κράτος, τουλάχιστον *prima facie*.³⁹ Ενδεικτική της ζωτικής σημασίας της -έστω και αναδρομικής- συναίνεσης για την τύχη της απόσχισης είναι η περίπτωση του Μπαγκλαντές. Ενώ οι δυνάμεις του Πακιστάν είχαν αποσυρθεί από το Μπαγκλαντές ήδη από τα τέλη του 1971, το νομικό καθεστώς του παρέμεινε ασαφές μέχρι την αναγνώρισή του από το Πακιστάν, οπότε ακολούθησε η διεθνής αναγνώριση του Μπαγκλαντές και η εισδοχή του στα ΗΕ.⁴⁰

2. Απόπειρα μονομερούς απόσχισης

2.1. Η αποσχιστική προσπάθεια ως σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι αποσχιστικές προσπάθειες εμπεριέχουν ψήγματα βίας. Η βία ασκείται συνήθως από το αποσχιστικό κίνημα κατά του υφιστάμενου κράτους. Παράλληλα, δεν αποκλείεται η κυβέρνηση να είναι εκείνη που θα καταφύγει στη βία, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει ότι η δράση του αποσχιστικού κινήματος δεν θα έχει αρνητικές συνέπειες για το

³⁷ Anderson 353.

³⁸ The Machakos Protocol, Government of the Republic of the Sudan SPLM/SPLA signed at Machakos, Kenya on 20th July 2002, Part B: The Transition Process, art. 2.5, available at <https://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/cpa-en.pdf>

³⁹ Crawford (2006) 376.

⁴⁰ Jure Vidmar, *Democratic Statehood in International Law: The Emergence of New States in Post-Cold War Practice* (Hart Publishing 2013) 163.

κράτος.⁴¹ Στην περίπτωση που εν καιρώ ειρήνης οι αποσχιστές τελέσουν παράνομες πράξεις, το κράτος νομιμοποιείται να αμυνθεί προσφεύγοντας στη βία.⁴² Κατά την προσπάθεια καταστολής που αποσχιστικού αγώνα το κράτος οφείλει να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα που εγγυόνται το σύνταγμα και το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Αν και στην πλειοψηφία των περιπτώσεων που εκδηλώνονται περιστατικά βίας η κατάσταση δεν εξελίσσεται σε πόλεμο⁴³ αρκετές φορές η προσπάθεια ανεξαρτητοποίησης μέρους του πληθυσμού ενός κράτους έχει οδηγήσει σε εσωτερικές συρράξεις.⁴⁴ Στην περίπτωση που οι βιαιοπραγίες μεταξύ αποσχιστικού κινήματος και κράτους κλιμακωθούν σε τέτοιο βαθμό που εξελιχθούν σε ένοπλη σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα, το κράτος έχει την υποχρέωση σεβασμού τόσο του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου όσο και του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Ο ορισμός που υιοθετείται είναι εκείνος που έδωσε το ΔΠΔΓ στην υπόθεση Tadic ορίζοντας την ένοπλη σύρραξη μη διεθνούς χαρακτήρα ως ‘παρατεταμένη ένοπλη βία μεταξύ κυβερνητικών αρχών και οργανωμένων ένοπλων ομάδων ή μεταξύ τέτοιων ομάδων μέσα σε ένα κράτος.’⁴⁵ Επομένως μία ένοπλη αντιπαράθεση για να θεωρηθεί εσωτερική σύρραξη θα πρέπει να έχει φτάσει σε ένα minimum επίπεδο έντασης και οι ένοπλες ομάδες οι οποίες συμμετέχουν σε αυτή, να διαθέτουν ένα minimum βαθμό οργάνωσης. Η ικανοποίηση της προϋπόθεσης της έντασης καθορίζεται κατά περίπτωση και σχετίζεται με την εξάπλωση των επιθέσεων στο έδαφος, τη διάρκεια των συγκρούσεων, τον αριθμό των μαχητών και των κυβερνητικών δυνάμεων που συμμετέχουν στις βιαιοπραγίες, τον αριθμό των θυμάτων, την έκταση των ζημιών που προκλήθηκαν από τις συγκρούσεις αλλά και τη βαρύτητα των επιθέσεων, το είδος των κυβερνητικών δυνάμεων που συμμετέχουν, τους τύπους των όπλων που χρησιμοποιούνται, με το αν έχει προσελκύσει την

⁴¹ Coggins 33.

⁴² Chernichenko and Kotliar 79-81.

⁴³ Coggins 32.

⁴⁴ Ο όρος εμφύλια σύρραξη αποφεύγεται στη παρούσα εργασία και προτιμάται ο όρος εσωτερική σύρραξη, ως ταυτόσημος του όρου της ένοπλης σύρραξης μη διεθνούς χαρακτήρα, καθώς θεωρείται καταλληλότερος αφού ετυμολογικά η λέξη εμφύλιος παραπέμπει σε συγκρούσεις που διεξάγονται μεταξύ μερών που ανήκουν στην ίδια φυλή, στοιχείο που τις περισσότερες φορές απουσιάζει από τις αποσχιστικές συρράξεις, οι οποίες κατά κύριο λόγο διεξάγονται μεταξύ μερών με προφανή διαφορετικά φυλετικά στοιχεία όπως Τσετσένοι/Ρωσία, Αλβανοί Κοσόβου/Σερβία, Ταμίλ/Ινδία, Igbo/Νιγηρία.

⁴⁵ ICTY, Appeals Chamber, Judgment, *Prosecutor v. Dusko Tadic*, 15 July 1999 (Case no. IT-94-1-A).

προσοχή του ΣΑ ΗΕ.⁴⁶ Επομένως παρατηρούμε ότι για τον καθορισμό του επιπέδου της απαιτούμενης έντασης εφαρμόζονται τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά κριτήρια με σκοπό τη διάκριση των εσωτερικών αναταραχών από τις ένοπλες συρράξεις. Η εκπλήρωση του κριτηρίου της οργάνωσης προϋποθέτει την ύπαρξη μίας διοικητικής δομής, την ικανότητα επιβολής εντολών, της σχεδίασης και προώθησης συντονισμένων στρατιωτικών επιχειρήσεων, της στρατολόγησης, της εκπαίδευσης και του εξοπλισμού νέων μαχητών.⁴⁷

Η σύρραξη που διεξάγεται αποκλειστικά μεταξύ αποσχιστών και κυβέρνησης εμπίπτει στην κατηγορία των ένοπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα και επομένως εφαρμόζεται το αντίστοιχο διεθνές δίκαιο. Από πλευράς ανθρωπιστικού δικαίου, εφαρμόζεται πάντα το κοινό αρ.3 των Τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης (1949), το οποίο επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του ανθρωπιστικού δικαίου και στις μη διεθνείς συρράξεις και παρέχει τις ελάχιστες εγγυήσεις για την προστασία των μερών, ενώ το δεύτερο Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης (1977) θέτει ένα επιπλέον προαπαιτούμενο για την εφαρμογή του. Όπως γίνεται κατανοητό από το αρ.1 (1), για να εφαρμοστεί το πρωτόκολλο οι ένοπλες δυνάμεις του αποσχιστικού κινήματος θα πρέπει να ασκούν έλεγχο σε τμήμα του εδάφους του υφιστάμενου κράτους. Το φάσμα του εφαρμοστέου ανθρωπιστικού δικαίου επεκτείνεται σε περίπτωση που η ένοπλη ομάδα δεν αποτελεί απλώς αποσχιστικό κίνημα, αλλά χαρακτηρίζεται εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα.

Συχνά παρατηρείται η απροθυμία των κρατών να αναγνωρίσουν το γεγονός ότι στο έδαφός τους διεξάγεται μία ένοπλη σύρραξη και έχουν την τάση να υποβαθμίζουν την κατάσταση σε εσωτερικές αναταραχές. Τα κράτη προτιμούν να αντιμετωπίζουν τα αποσχιστικά κινήματα ως εσωτερικά ζητήματα και τους αντάρτες ως κοινούς εγκληματίες. Θεωρούν πως κάθε 'παρέμβαση' από τη διεθνή κοινότητα μπορεί να ενθαρρύνει τους εξεγερμένους και να τους καταστήσει ισχυρότερους.⁴⁸ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Σρι Λάνκα η οποία κατά τη δεκαετία του 1980 δεν αποδεχόταν την ύπαρξη εσωτερικού πολέμου στο έδαφός της, αν και οι

46 Maria-Daniella Marouda, 'Application of International Humanitarian Law in contemporary armed conflicts: is it 'simply' a question of facts?' in Stelios Perrakis and Maria-Daniella Marouda (eds), *Armed Conflicts and International Humanitarian Law 150 Years After Solferino. Acquis and Prospects*, (Ant. N. Sakkoulas- Em. Bruyland 2009)208-211· International Committee of the Red Cross, 'International Humanitarian Law and the challenges of contemporary armed conflicts' (October 2011) Doc 31IC/11/5.1.2, 8-9.

47 *ibid.*

48 Antonio Cassese, *Διεθνές Δίκαιο*, Γιάννης Σαριδάκης (μτφ.), Φωτεινή Παζαρτζή (επιμ.), (Gutenberg 2012) 154

Tamil Tigers, επιδιώκοντας να αποσχιστούν, είχαν αποκτήσει τον έλεγχο της χερσονήσου Jaffna.⁴⁹ Αν και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο πρέπει να εφαρμόζεται ακόμη και εάν ένα από τα μέρη της σύρραξης δεν αποδέχεται ότι υπάρχει εμπόλεμη κατάσταση, η άρνηση αυτή της κυβέρνησης καθιστά στην πράξη προβληματική την εφαρμογή του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και αποδεικνύει την αναγκαιότητα της συμπληρωματικής εφαρμογής του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου.⁵⁰ Επομένως, ο κυριότερος λόγος εφαρμογής του δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου σε εσωτερικές ένοπλες συρράξεις είναι λειτουργικός, αφού στοχεύει στην προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπό οποιαδήποτε συνθήκη.

Η εφαρμογή, ωστόσο, του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων του ανθρώπου κατά τη διάρκεια εσωτερικών συρράξεων αμφισβητείται. Η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού έχει τονίσει ότι η συμπληρωματικότητα του *lex generalis* και του *lex specialis* μερικές φορές εγείρει περίπλοκα νομικά ζητήματα: σε αντίθεση με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, το οποίο καθιερώνει την ισότητα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων μεταξύ του κράτους και του μη κρατικού δρώντα και η εφαρμογή του οποίου είναι προς όφελος όλων των προσώπων που είναι πιθανόν να επηρεαστούν από τη συμπεριφορά τους, το δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου δεσμεύει *de jure* μόνο τα κράτη και επιπλέον ο μη κρατικός δρώντας ίσως να μην διαθέτει την ικανότητα να συμμορφωθεί με το σύνολο των υποχρεώσεων που θέτει το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου.⁵¹ Αν και δεν υπάρχει ομοφωνία για το εάν οι μη κρατικοί δρώντες δεσμεύονται από το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου, σε πολλές περιπτώσεις εσωτερικών ενόπλων συρράξεων το ΣΑ έχει καλέσει όλα τα μέρη να σεβαστούν τα δικαιώματα του ανθρώπου και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο.⁵² Άλλωστε το ΔΔ στη γνωμοδότησή του για τη Νομιμότητα απειλής ή χρήσης Πυρηνικών Όπλων διαπίστωσε ότι το ΔΣΑΠΔ εξακολουθεί να ισχύει και σε περίοδο πολέμου, χωρίς να αναφερθεί σε διάκριση σχετικά με τους τύπους της σύρραξης.⁵³ Από την πρακτική επομένως συμπεραίνουμε πως οι μη κρατικοί δρώντες δεσμεύονται

⁴⁹ Christine D Gray, *International law and the Use of Force*, (Oxford University Press 2000) 61

⁵⁰ Andrew Clapham, 'Human rights obligations of non-state actors in conflict situations' (2006) 88(863) *International Review of the Red Cross*, 491, 505.

⁵¹ International Committee of the Red Cross, 'International Humanitarian Law and the challenges of contemporary armed conflicts' (October 2011) Doc 31IC/11/5.1.2, 13-20.

⁵² Μεταξύ άλλων UNSC, 'Liberia' (19 September 2003) UN Doc S/RES/1509, para 10· UNSC, 'Guinea-Bissau' (21 December 1998) UN Doc S/RES/1216, para 5· UNSC, 'Afghanistan' (28 August 1998) UN Doc S/RES/1193, para 14.

⁵³ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (Advisory Opinion) ICJ Reports 1996, 226, 240 para 25.

τόσο από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο όσο και από το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το κράτος από την άλλη πλευρά, έχει τη δυνατότητα σε εξαιρετικές περιστάσεις να υιοθετήσει μέτρα που περιορίζουν την απόλαυση των δικαιωμάτων του ανθρώπου ενεργοποιώντας τις ρήτρες παρέκκλισης που εμπεριέχονται στα σχετικά διεθνή συμβατικά κείμενα. Στην περίπτωση που η απόπειρα απόσχισης και η προσπάθεια καταστολής της λάβει διαστάσεις ένοπλης σύρραξης το κράτος επιτρέπεται να πραγματοποιήσει ορισμένες παρεκκλίσεις από τις διεθνείς του υποχρεώσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου επικαλούμενο 'δημόσιο κίνδυνο'.⁵⁴ Τα μέτρα παρέκκλισης έχουν εξαιρετικό και προσωρινό χαρακτήρα και υπόκεινται αυστηρά σε δύο προϋποθέσεις: η κατάσταση να αποτελεί δημόσια έκτακτη ανάγκη η οποία να απειλεί τη ζωή του έθνους και το κράτος να έχει επίσημα κηρυχθεί σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης.⁵⁵ Ωστόσο δεν επιτρέπεται οποιαδήποτε παρέκκλιση που θίγει ορισμένα θεμελιώδη δικαιώματα όπως το δικαίωμα στη ζωή, η απαγόρευση των βασανιστηρίων και η απαγόρευση της δουλείας.⁵⁶

2.2. Η διεθνοποίηση και οι γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου

2.2.1. Η διεθνοποίηση της σύρραξης

Σε μία διαδικασία απόσχισης αντιτιθέμενοι πόλοι είναι καταρχήν το κράτος στο έδαφος του οποίου επιχειρείται η απόσχιση και το αποσχιστικό κίνημα. Ωστόσο, συχνά εμπλέκονται και άλλοι δρώντες: τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμοί που μπορεί να βοηθούν είτε το κράτος στο οποίο διενεργείται η απόπειρα απόσχισης είτε

⁵⁴ Για παράδειγμα το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα αναφέρει στο αρ.4 §1: «Σε περίπτωση εξαιρετικού δημόσιου κινδύνου, ο οποίος απειλεί την ύπαρξη του έθνους και αναγνωρίζεται από επίσημη πολιτειακή πράξη, τα Συμβαλλόμενα Κράτη στο παρόν Σύμφωνο μπορούν να λάβουν, στο βαθμό που οι περιστάσεις το απαιτούν, μέτρα που παρεκκλίνουν των υποχρεώσεων που προβλέπονται στο παρόν Σύμφωνο, υπό την προϋπόθεση ότι τα μέτρα αυτά δεν θα είναι ασυμβίβαστα προς τις άλλες υποχρεώσεις που τους επιβάλλει το διεθνές δίκαιο και δεν θα συνεπάγονται καμία διάκριση που βασίζεται αποκλειστικά στη φυλή, το χρώμα, το γένος, τη γλώσσα, το θρήσκευμα ή την κοινωνική προέλευση.» Παρόμοια είναι η διατύπωση στο αρ. 15§1 της ΕΣΔΑ: «Σε περίπτωση πολέμου ή άλλου δημόσιου κινδύνου που απειλεί τη ζωή του έθνους, κάθε υψηλό συμβαλλόμενο μέρος μπορεί να λάβει μέτρα που παρεκκλίνουν από τις υποχρεώσεις του υπό την παρούσα Σύμβαση στο μέτρο που είναι απολύτως αναγκαίο από την κατάσταση, υπό τον όρο ότι αυτά τα μέτρα δεν είναι ασύμβατα με άλλες υποχρεώσεις του υπό το διεθνές δίκαιο.»

⁵⁵ Human Rights Committee, 'General Comment No 29, States of Emergency (Article 4)', UN Doc CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 (2001), para 2.

⁵⁶ International Covenant on Civil and Political Rights (adopted 16 December 1966, entered into force 23 March 1976), 999 UNTS 171, art 4 §2.

το αποσχιστικό κίνημα.⁵⁷ Η επέμβαση τρίτων κρατών και διεθνών οργανισμών στο ζήτημα της απόσχισσης, διεθνοποιεί τη σύρραξη. Από νομικής σκοπιάς, η διεθνοποίηση δημιουργεί τρία ενδεχόμενα: α) η σύρραξη να παραμείνει μη διεθνούς χαρακτήρα, β) η σύρραξη να μετατραπεί σε διεθνή, γ) η σύρραξη να παραμείνει εσωτερική αλλά ταυτόχρονα να δημιουργηθεί και μία διεθνής σύρραξη.⁵⁸ Στην τρίτη περίπτωση, στη σύρραξη μεταξύ κυβέρνησης και επαναστατών εφαρμόζεται το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο των ενόπλων συρράξεων μη διεθνούς χαρακτήρα, ενώ στη διεθνή σύρραξη το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο των διεθνών συρράξεων.⁵⁹

Υπό ποιες συνθήκες επακριβώς η σύρραξη συνεχίζει να είναι εσωτερική ή αλλάζει χαρακτήρα παραμένει σε μεγάλο βαθμό ασαφές, αφού η κατάσταση δεν προβλέπεται ούτε από τις Συμβάσεις της Γενεύης (1949) ούτε από τα Πρόσθετα σε αυτή Πρωτόκολλα (1977).⁶⁰ Ωστόσο από την πρακτική συμπεραίνονται τα εξής: Η επέμβαση τρίτου μέρους προς υποστήριξη της κυβέρνησης δεν αλλάζει το χαρακτηρισμό της σύρραξης.⁶¹ Η επέμβαση τρίτου μέρους προς υποστήριξη του μη κρατικού δρώντα, καθιστά τη σύρραξη διεθνή μόνο στην περίπτωση που τρίτο κράτος ελέγχει αποτελεσματικά τις αποσχιστικές δυνάμεις.⁶² Σε περίπτωση που λείπει το στοιχείο του αποτελεσματικού ελέγχου υπάρχουν παράλληλα μία εσωτερική και μία διεθνής σύρραξη. Χαρακτηριστική είναι η σύρραξη δύο επιπέδων στη Γεωργία το 2008, όπου καθώς οι ένοπλες ομάδες της Νότιας Οσσετίας δεν ελέγχονταν επαρκώς από τη Ρωσία, εξελίσσονταν παράλληλα η σύρραξη μεταξύ της Γεωργίας από τη μία πλευρά και των νοτιοοσσετιανών και αμπχαζιανών δυνάμεων από την άλλη σε εσωτερικό επίπεδο, και η σύρραξη μεταξύ της Γεωργίας και της Ρωσίας, σε διεθνές

⁵⁷ Nico Schrijver, 'Secession and the Ban on the Use of Force: Some Reflections' in Dahlitz (ed) 100.

⁵⁸ ICRC, 'Internationalized internal armed conflict' (ICRC, 5 June 2012), <https://www.icrc.org/casebook/doc/glossary/internationalized-internal-armed-conflict-glossary.htm>, accessed 17 June 2015.

⁵⁹ Yves Sandoz, 'International Humanitarian Law in the Twenty-first Century' in Timothy McCormack (ed), *Yearbook of International Humanitarian Law-2003*, (T.M.C. Asser Press 2006) 30-31.

⁶⁰ Αυτό, τουλάχιστον ρητά, καθώς το ΔΠΔΓ θεώρησε ότι το αρ.4 της Τρίτης Σύμβασης της Γενεύης έμμεσα αναφέρεται σε ένα τεστ ελέγχου *Prosecutor v. Dusko Tadic*, 38 para 95.

⁶¹ Marouda (2009) 214-215.

⁶² Μαρία-Ντανιέλλα Μαρούδα, 'Ο «Αποτελεσματικός Έλεγχος» ως Προϋπόθεση για την Εφαρμογή του Δικαίου της Κατοχής και η Διάδραση με την Εξω-εδαφική Εφαρμογή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου' στο Στέλιος Περράκης (επιμ), *"Ουδέν Μονιμότερον του Προσωρινού;" Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο* (Οστρια 2014) 118.

επίπεδο.⁶³ Αλλά και η σύρραξη του Κοσόβου το 1999 θεωρήθηκε συνύπαρξη δύο τύπων σύρραξης.⁶⁴

Αυτό που πρέπει να εξακριβωθεί επομένως για να διαπιστωθεί το σώμα του εφαρμοστέου δικαίου είναι πότε το τρίτο μέρος θεωρείται ότι ελέγχει το μη κρατικό δρώντα. Καθώς το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο δεν περιλαμβάνει νομικά κριτήρια ο χαρακτηρισμός της σύρραξης εξαρτάται από τα κριτήρια του δικαίου της ευθύνης των κρατών.⁶⁵ Το ΔΠΔΓ στην υπόθεση Tadic έκρινε ότι αν μία οργανωμένη ομάδα βρίσκεται υπό τον συνολικό έλεγχο (overall control) ενός κράτους, το κράτος αυτό υπέχει την ευθύνη για τις δραστηριότητές της, είτε το κράτος υπαγόρευσε, ζήτησε ή κατεύθυνε συγκεκριμένα κάθε μία από αυτές είτε όχι.⁶⁶ Για να αποδειχθεί η άσκηση συνολικού ελέγχου και το κράτος να υπέχει διεθνή ευθύνη για τη συμπεριφορά της ομάδας, δεν αρκεί το κράτος να εξοπλίζει και να χρηματοδοτεί την ομάδα, αλλά πρέπει να συντονίζει ή να βοηθάει στο γενικό σχεδιασμό των στρατιωτικών της δραστηριοτήτων.⁶⁷ Όταν υπάρχει ο απαιτούμενος έλεγχος, όταν δηλαδή ένα κράτος έχει ένα ρόλο στην οργάνωση, το συντονισμό, ή το σχεδιασμό των στρατιωτικών δράσεων της ομάδας, οι πράξεις που διαπράττονται από την ομάδα μπορούν να θεωρηθούν πράξεις de facto οργάνων του κράτους.⁶⁸ Το ΔΠΔΓ έκρινε ότι τουλάχιστον την περίοδο 1992 -1995 η Γιουγκοσλαβία ασκούσε συνολικό έλεγχο επί της Republika Srpska, οπότε χαρακτήρισε τη σύρραξη μεταξύ κεντρικών αρχών της Βοσνίας Ερζεγοβίνης και των Σερβοβόσνιων διεθνή ένοπλη σύρραξη.⁶⁹

2.2.2. Γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου

Οι διεθνείς δρώντες που αποφασίζουν να εμπλακούν σε μία εσωτερική σύρραξη που διεξάγεται κατά την απόπειρα απόσχισης πρέπει να λαμβάνουν υπόψιν και να συμμορφώνονται με τις γενικές αρχές που διέπουν το διεθνές δίκαιο. Οι αρχές αυτές, (διακριτές από τις γενικές αρχές του δικαίου που αναγνωρίζονται από τα

⁶³ Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFFMCG), Report, Vol. I, September 2009, http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/30_09_09_iiffmhc_report.pdf, accessed 24 July 2015, 10-11 para 2.

⁶⁴ Marouda (2009) 216.

⁶⁵ *Prosecutor v. Dusko Tadic*, 42 para 105.

⁶⁶ *ibid* 50 para 122.

⁶⁷ *ibid* 56 para 131.

⁶⁸ *ibid* 59 para 137, 62 para 145.

⁶⁹ *ibid* 71-72 paras 160 -162.

πολιτισμένα έθνη σύμφωνα με το αρ.38(1)(γ) του Καταστατικού του ΔΔ) αποτελούν γενικά πρότυπα συμπεριφοράς που απορρέουν από συμβατικούς και εθιμικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου, με στόχο την κάλυψη κενών και την ερμηνεία τους, και δεσμεύουν τα κράτη, τους διεθνείς οργανισμούς, τα επαναστατικά και απελευθερωτικά κινήματα.⁷⁰

2.2.2.1. Η αρχή της μη επέμβασης και η απαγόρευση της χρήσης βίας

Η απαγόρευση της επέμβασης αποτελεί εθιμικό κανόνα του διεθνούς δικαίου.⁷¹ Παραδοσιακά, οι εσωτερικές συρράξεις δεν αποτελούν αντικείμενο των διεθνών σχέσεων.⁷² Ένα αποσχιστικό αίτημα που εκδηλώνεται βίαια και εξελίσσεται σε ένοπλη σύρραξη αποτελεί ζήτημα που εμπίπτει αποκλειστικά στη δικαιοδοσία του υφιστάμενου κράτους, όπως γίνεται κατανοητό από το αρ.2(7) του ΧαρτΗΕ. Η αρχή της μη επέμβασης εμπεριέχει ουσιαστικά την υποχρέωση των κρατών και των διεθνών οργανισμών να μην επεμβαίνουν, και επομένως η υποστήριξη αποσχιστικών κινήματων αποτελεί παραβίαση της αρχής.

Η μεγάλη ανάπτυξη όμως του διεθνούς δικαίου μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο περιόρισε ουσιαστικά το πεδίο ζητημάτων εσωτερικής δικαιοδοσίας και διάβρωσε στην πράξη το πεδίο του αρ.2(7), γεγονός που καθίσταται ιδιαίτερα εμφανές σε αποσχιστικές συρράξεις, όπου ανακύπτουν ζητήματα αυτοδιάθεσης, δικαιωμάτων του ανθρώπου, εφαρμογής του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.⁷³ Έτσι, ενώ καταρχήν οι απόπειρες απόσχισσης αποτελούν εσωτερικό ζήτημα του κράτους αφού το διεθνές δίκαιο δεν εμπεριέχει κανόνες που άμεσα και ρητά να αναφέρουν και να ρυθμίζουν το φαινόμενο, πολλές φορές εγείρονται θέματα άμεσα συνυφασμένα με διεθνή δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ειδικά όσον αφορά το ΣΑ, τα όρια μεταξύ αρμοδιότητας για διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας και παραβίασης της αρχής της μη επέμβασης είναι εξαιρετικά λεπτά.

⁷⁰ Cassese (2012) 83, 229.

⁷¹ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* (Merits) ICJ Reports 1986, 14, 98 para 98.

⁷² Alexis Heraclides, *The Self-Determination of Minorities in International Politics* (Routledge 1991) 33.

⁷³ Georg Nolte, 'Secession and External Intervention' in Kohen (ed) 69-76.

Τα μέσα με τα οποία είναι πιθανόν να τελεστεί η επέμβαση από τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς ποικίλουν. Μπορεί να λάβει χώρα με ένοπλη βία, με μέτρα οικονομικού εξαναγκασμού, είτε με πολιτικά μέσα, όπως μέσω της αναγνώρισης.⁷⁴ Μία πτυχή της αρχής της μη επέμβασης είναι ο εθιμικός κανόνας που προβλέπει την απαγόρευση συνδρομής των εξεγερθέντων σε περίπτωση πολέμου στο εσωτερικό ενός κράτους, με εξαίρεση τις περιπτώσεις των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων.⁷⁵ Το ΔΔ έχει δεχθεί πως πράξεις προς υποστήριξη των ανταρτών αποτελούν παραβίαση της εθιμικής αρχής της μη επέμβασης κι αν άμεσα ή έμμεσα εμπεριέχουν χρήση βίας αποτελούν παραβίαση της αρχής μη χρήσης βίας στις διεθνείς σχέσεις.⁷⁶ Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι φορές που επεμβάσεις τρίτων κρατών λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια μίας απόπειρας απόσχισης που λαμβάνει τη μορφή ένοπλης σύρραξης. Το ζήτημα της επέμβασης τρίτου κράτους στη σύρραξη μεταξύ αποσχιστικών δυνάμεων και κυβέρνησης είναι εξαιρετικά σημαντικό, καθώς η ύπαρξη ή η απουσία της επέμβασης είναι ικανή να ανατρέψει τις εγχώριες ισορροπίες ισχύος και να τροποποιήσει το αποτέλεσμα της σύρραξης. Κατά αυτόν τον τρόπο, η επέμβαση έχει την ικανότητα να αποτελέσει τον παράγοντα εκείνο που θα οδηγήσει το αποσχιστικό κίνημα στη νίκη ή την ήττα, καθώς όπως επιβεβαιώνει η πραγματικότητα η επιτυχία μίας απόσχισης είναι εξαιρετικά δύσκολη χωρίς έξωθεν βοήθεια.

Εμβληματική είναι η περίπτωση της απόσχισης του Μπαγκλαντές από το Πακιστάν, η επιτυχία της οποίας οφείλεται στην ινδική επέμβαση.⁷⁷ Ωστόσο, η παρουσία των ινδικών στρατευμάτων στο Μπαγκλαντές ήταν παράνομη καθώς επέμβαση τρίτου μέρους σε σύρραξη που διεξάγεται στο πλαίσιο μίας απόπειρας απόσχισης σε υποστήριξη εκείνων που θέλουν να αποσχιστούν, είναι απαράδεκτη.⁷⁸ Όπως σημειώνει ο C. Tomuschat ακόμη και σε περίπτωση που μία ομάδα θα μπορούσε, λόγω σοβαρών διακρίσεων εις βάρος της, να επικαλεσθεί ένα δικαίωμα σε αυτοδιάθεση και να επιχειρήσει να αποσχισθεί, θα πρέπει πάντα κάποιος να επιβεβαιώνει τη νομιμότητα της επέμβασης.⁷⁹ Οι λόγοι τους οποίους επικαλέστηκε η Ινδία για να δικαιολογήσει τη στρατιωτική επέμβαση ήταν η νόμιμη άμυνα και

⁷⁴ *ibid* 65· Cassese (2012) 72-73.

⁷⁵ Cassese (2012) 72.

⁷⁶ *Nicaragua* 109-110 para 209

⁷⁷ James Mayall, 'Secession and International Order' in Pavkovic and Radan (eds) (2011) 17. Ο M. Kohen εκφράζει μία διαφορετική άποψη: η νίκη της Ινδίας επί του πακιστανικού στρατού μπορεί να βοήθησε το Μπαγκλαντές να επιβεβαιώσει την ύπαρξή του ως ανεξάρτητο κράτος, αλλά όχι στο βαθμό που να μπορεί να θεωρηθεί ότι η δημιουργία του οφείλεται στην ινδική επέμβαση. (Kohen 11-12.)

⁷⁸ Chernichenko and Kotliar 79-81.

⁷⁹ Christian Tomuschat, 'Secession and Self-determination' in Kohen (ed) 44.

δευτερευόντως χρησιμοποίησε το επιχείρημα της ανθρωπιστικής καταστροφής.⁸⁰ Φαίνεται, επομένως, πως και η Ινδία πίστευε ότι η ανθρωπιστική καταστροφή δεν αρκεί και η δράση της χρειάζεται επιπλέον αιτιολόγηση. Γίνεται αντιληπτό πως η ανθρωπιστική επέμβαση χωρίς εξουσιοδότηση δεν θεωρείται νόμιμη ούτε στις πιο ακραίες περιπτώσεις παραβιάσεων δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Ως παραβίαση της αρχής της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις τρίτου κράτους θεωρείται επίσης η αναγνώριση μίας οντότητας προτού παγιώσει αποτελεσματικό έλεγχο. Το γεγονός ότι τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αναγνώρισαν την Κροατία στις 15 Ιανουαρίου 1992 και την Βοσνία Ερζεγοβίνη στις 6 Απριλίου 1992, ενώ δεν ασκούσαν αποτελεσματικό έλεγχο στο σύνολο των εδαφών τους, προκάλεσε σοβαρές αντιδράσεις.⁸¹ Η πρόιμη αναγνώριση των δύο κρατών παραμένει ακόμη αμφιλεγόμενη.⁸² Παράλληλα, σε περιπτώσεις που η διεθνής κοινότητα έχει ταχθεί ανοιχτά κατά της απόσχισης, ακόμη κι αν υπάρχει το στοιχείο του αποτελεσματικού ελέγχου, η αναγνώριση της οντότητας θεωρείται παράνομη επέμβαση. Η έκθεση της αποστολής fact-finding στη Γεωργία διαπιστώνει ότι ‘η αναγνώριση αποσχισμένων οντοτήτων όπως η Αμπχαζία και η Νότια Οσσετία από ένα κράτος είναι συνεπώς αντίθετη με το διεθνές δίκαιο από την άποψη μίας παράνομης επέμβασης στην κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα του θιγόμενου κράτους.’⁸³ Από την άλλη, αυτή η θέση δεν επιβεβαιώθηκε στην περίπτωση του Κοσόβου που ομοιάζει αρκετά με τις αποσχίσεις από τη Γεωργία. Ήδη από το 2008 οι ΗΠΑ και πολλά κράτη της Ευρώπης αναγνώρισαν τη μονομερή απόσχισή του Κοσόβου, το οποίο επίσης έχει λάβει οικονομική βοήθεια από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα.⁸⁴

Η επέμβαση στο ζήτημα της απόσχισης μπορεί επίσης να προέρχεται από έναν διεθνή οργανισμό. Υπό αυτή την άποψη, θεωρείται πως η εκτέλεση ενταλμάτων της κεντρικής κυβέρνησης και η διενέργεια συλλήψεων πολιτικών στην Κατάνγκα, κατά την απόπειρά της να αποσχισθεί από το Κονγκό, από την ΟΝΥΚ αποτελούσε παραβίαση της αρχής της μη επέμβασης. Επίσης, παραβίαση της αρχής της μη

⁸⁰ Julia Brower, Ryan Liss, Tina Thomas, & Jacob Victor, ‘Historical Examples of Unauthorized Humanitarian Intervention’ (26 August 2013) http://www.law.yale.edu/documents/pdf/cglc/GLC_historicalExamples.pdf, accessed 12 August 2015.

⁸¹ Αρώνη 152-153.

⁸² Crawford (2006) 400

⁸³ IIFMCG 17 para 11.

⁸⁴ Coggins 39.

επέμβασης και της απαγόρευσης χρήσης βίας διέπραξε το NATO το 1999 βομβαρδίζοντας τη Γιουγκοσλαβία.

Από την άλλη πλευρά, η εξωτερική επέμβαση πιθανόν να έχει ως στόχο να βοηθήσει το κράτος κατά την προσπάθειά του να αντιμετωπίσει μία απόπειρα απόσχισης. Παράδειγμα η οικονομική και στρατιωτική βοήθεια των ΗΠΑ και η οικονομική βοήθεια της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τη Γεωργία για την αντιμετώπιση των αποσχιστικών προσπαθειών της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσσετίας.⁸⁵ Όπως γίνεται αντιληπτό και από τα ψηφίσματα της ΓΣ ΗΕ το διεθνές δίκαιο απαγορεύει κάθε άμεση ή έμμεση επέμβαση σε εμφύλιο πόλεμο άλλου κράτους.⁸⁶ Ωστόσο, η ιστορία των σχεδίων των διακηρύξεων δηλώνει ότι δεν μπορεί να συναχθεί πως εσωκλείουν μία υποχρέωση των τρίτων κρατών για ουδετερότητα προς αποσχιστικές συρράξεις και ότι η επέμβαση με πρόσκληση της κυβέρνησης δεν απαγορεύεται.⁸⁷ Αν και η επέμβαση με πρόσκληση για χρήση βίας βρίσκει ερείσματα στη θεωρία, έχει γίνει αποδεκτό πως σε περίπτωση εσωτερικής σύρραξης και όχι εσωτερικής αναταραχής, η πρόσκληση δεν αρκεί και είναι απαραίτητη η ύπαρξη εξουσιοδότησης του ΣΑ.⁸⁸ Το νομικό επιχείρημα της επέμβασης της Ινδίας το 1987 στην ένοπλη εσωτερική σύρραξη μεταξύ κεντρικής κυβέρνησης και Ταμίλ ήταν η πρόσκληση των ινδικών στρατευμάτων από την κυβέρνηση της Σρι Λάνκα, στοιχείο που υποστήριζε πως καθιστά νόμιμη την επέμβαση, σε αντιδιαστολή με την τουρκική επέμβαση στην Κύπρο.⁸⁹

Η χρήση βίας απαγορεύεται από το αρ.2(4) του ΧάρτΗΕ και από το εθιμικό διεθνές δίκαιο, και η απαγόρευση αυτή αποτελεί κανόνα που έχει χαρακτήρα *jus cogens*.⁹⁰ Εξαιρέσεις από την απαγόρευση αποτελεί η σχετική εξουσιοδότηση του ΣΑ, η ατομική ή συλλογική νόμιμη άμυνα και οι αγώνες εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων. Η απαγόρευση χρήσης βίας αφορά τις διεθνείς σχέσεις, οπότε δεν δεσμεύει το αποσχιστικό κίνημα και δεν εφαρμόζεται στη εσωτερική σύρραξη μεταξύ κυβέρνησης και αποσχιστικού κινήματος που λαμβάνει χώρα στο έδαφος του

⁸⁵ IFFMCG 15-16 para 9-10.

⁸⁶ UNGA, 'Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty' (21 December 1965) UN Doc A/RES/2131(XX) and UNGA, 'Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations' (24 October 1970) UN Doc A/RES/2625(XXV).

⁸⁷ Nolte 81-83.

⁸⁸ Gray 57-66.

⁸⁹ Nolte 77-78.

⁹⁰ *Nicaragua* 27 para 34, 100 para 190.

κράτους.⁹¹ Το δίκαιο που διέπει τέτοιου είδους συγκρούσεις είναι το εσωτερικό δίκαιο του κράτους. Η απαγόρευση χρήσης βίας στο πλαίσιο της απόσχισης αφορά τη στρατιωτική επέμβαση τρίτου κράτους. Βάσει αυτής της απαγόρευσης, δεν γίνεται να αναδυθεί ένα κράτος ως αποτέλεσμα χρήσης βίας. Από την άλλη πλευρά, η βίαιη απόπειρα απόσχισης που εκλαμβάνεται ως απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια προκαλεί τη διεθνή καταδίκη της που τελικά οδηγεί στην πραγματική αποτυχία των αποσχιστών να εγκαθιδρύσουν κράτος, επομένως από πολιτικής απόψεως η μη χρήση βίας από το αποσχιστικό κίνημα κρίνεται απαραίτητη.⁹²

Η απαγόρευση χρήσης βίας για το αποσχιστικό κίνημα ενεργοποιείται μόνο όταν εγκαθιδρύσει μία *de facto* οντότητα.⁹³ Από εκείνη τη στιγμή η αποσχισθείσα οντότητα δεσμεύεται από τον εθιμικό κανόνα της απαγόρευσης χρήσης βίας στις διεθνείς σχέσεις. Παράλληλα όμως αναδύεται και η απαγόρευση για την κυβέρνηση του υφιστάμενου κράτους να προσκαλέσει ξένα στρατεύματα ώστε να επανακτήσει τον έλεγχο της αποσχισθείσας περιοχής.⁹⁴ Ακόμη περισσότερο, η απαγόρευση που δεσμεύει το ίδιο το υφιστάμενο κράτος να απέχει από τη χρήση βίας. Η διεθνής αποστολή *fact-finding* στη Γεωργία διαπίστωσε ότι το κράτος είχε παραβιάσει την αρχή της απαγόρευσης χρήσης βίας στην προσπάθειά του να επανακαταλάβει τη Νότια Οσσετία και μάλιστα, η αποσχισθείσα οντότητα διέθετε δικαίωμα νόμιμης άμυνας.⁹⁵

2.2.2.2. Η αρχή *uti possidetis*

Η αρχή *uti possidetis juris* κατάγεται από τη Λατινική Αμερική⁹⁶ και συνδέεται με την ανεξαρτητοποίηση των πρώην αποικιών.⁹⁷ Αφορά το σεβασμό και τη μη αλλαγή των συνόρων που χάραξαν οι αποικιοκράτες, κατά την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης. Η αρχή πρεσβεύει ότι τα σύνορα της πρώην αποικίας θα αποτελέσουν τα διεθνή σύνορα του νέου ανεξάρτητου κράτους. Σκοπός της αρχής

⁹¹ Αρώνη 153· Kohen 8· Nolte 80.

⁹² Georges Abi-Saab, 'Conclusion' in Kohen (ed) 475.

⁹³ Nolte 79-80.

⁹⁴ *ibid* 80.

⁹⁵ IIFMCG 22.

⁹⁶ Η αρχή *uti possidetis juris* («θα έχεις κυριαρχία επί των εδαφών τα οποία κατέχεις κατά νόμο») έχει τις ρίζες της στην Αμερική, όπου τον 19^ο αιώνα ακολουθήθηκε η πρακτική σύμφωνα με την οποία, τα σύνορα των πρώην αποικιών της Ισπανίας αποτέλεσαν τα σύνορα των νέων ανεξάρτητων κρατών. Cassese (2012) 106.

⁹⁷ *Frontier Dispute (Burkina Faso/Republic of Mali)*, (Judgment) 1986, ICJ Reports 1986, 554, 565 para 20 and 566 para 23.

ήταν να αποτρέψει εμφύλιες διαμάχες στα εδάφη που μπορούν να προκληθούν με την αποχώρηση των αποικιοκρατικών δυνάμεων και είναι πιθανόν να προκαλέσουν αποσταθεροποίηση στα νέα κράτη.⁹⁸ Η αρχή έχει διαδραματίσει μείζονα ρόλο τόσο στη διαδικασία της αποαποικιοποίησης όσο και την προστασία των αποαποικιοποιημένων κρατών από αποσχίσεις. Σύμφωνα με το ΔΔ 'με το να γίνει ανεξάρτητο, ένα νέο κράτος αποκτά κυριαρχία με την εδαφική βάση και τα σύνορα που άφησε σε αυτό η αποικιακή δύναμη.[...] Το διεθνές δίκαιο – και συνεπώς η αρχή *uti possidetis*- εφαρμόζεται στο νέο κράτος (ως κράτος) όχι με αναδρομική ισχύ, αλλά αμέσως και από εκείνη τη στιγμή και μετά. Εφαρμόζεται στο κράτος ως είναι, δηλαδή, στη 'φωτογραφία' της εδαφικής κατάστασης που τότε υφίσταται. Η αρχή *uti possidetis* παγώνει τον εδαφικό τίτλο'.⁹⁹

Ωστόσο είναι αμφίβολο το κατά πόσο η εφαρμογή της αρχής προστάτευσε στην πράξη τους λαούς από εσωτερικές συρράξεις ή αντίθετα αποτέλεσε την αιτία τους. Αν και στόχος της αρχής ήταν η σταθερότητα, τα σύνορα στην Αφρική έγιναν σεβαστά αλλά πολλές φορές ενάντια στη βούληση των πληθυσμών των κρατών και αυτό το γεγονός προκάλεσε πολιτική αστάθεια.¹⁰⁰ Τα γεωμετρικά σύνορα χαράχθηκαν χωρίς να ληφθεί υπόψη η εθνολογική γεωγραφία με αποτέλεσμα την έκρηξη πολέμων και τις μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών ειδικά στη Λατινική Αμερική και την Αφρική.¹⁰¹

Το 1992 η Επιτροπή Διαιτησίας για τη Γιουγκοσλαβία (Επιτροπή Badinter) στο ερώτημα σχετικά με το αν ο Σερβικός πληθυσμός στην Κροατία και τη Βοσνία Ερζεγοβίνη διαθέτουν δικαίωμα αυτοδιάθεσης απάντησε ότι σε καμία περίπτωση το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση δεν συνεπάγεται αλλαγές στα σύνορα που υπήρχαν τη στιγμή την ανεξαρτησίας, χωρίς τη συναίνεση των ενδιαφερομένων κρατών.¹⁰² Την ίδια θέση υπέρ της διατήρησης των συνόρων με βάση την αρχή *uti possidetis* έλαβε και στην επόμενη γνωμοδότησή της.¹⁰³ Με αυτόν τον τρόπο, η Επιτροπή δέχτηκε ότι η αρχή *uti possidetis* εφαρμόζεται στην περίπτωση διάλυσης ενός κράτους και

⁹⁸ *ibid* 565 para 20.

⁹⁹ *ibid* 568 para 30.

¹⁰⁰ Νικόλας Ζάικος, 'Εδαφος και κτήση εδαφικής κυριαρχίας' στο Αντωνόπουλος και Μαγκλιβέρας (επιμ) 232.

¹⁰¹ Nikola Pijovic, 'To Be or Not to Be: Rethinking the Possible Repercussions of Somaliland's International Statehood Recognition' (2014) 14(4) *African Studies Quarterly* 17, 23.

¹⁰² International Conference on the Former Yugoslavia Arbitration Commission: Opinions 1-15, Ramcharan B G (ed.), *The International Conference on the Former Yugoslavia: Official Papers*, Vol. 2, (Kluwer Law International 1997) 1259, Opinion 2, 1262-1263.

¹⁰³ *ibid* Opinions 2-3, 1263-1265.

συνεπώς τα σύνορα των ομόσπονδων μονάδων θα αποτελέσουν τα σύνορα των νέων κρατών. Ωστόσο, η θέση της Επιτροπής δεν πείθει, αφού η οικουμενική ισχύς της αρχής δεν γίνεται ευρέως δεκτή καθώς δεν υπάρχει εθιμικός κανόνας του διεθνούς δικαίου που να εγκαθιδρύει την αρχή *uti possidetis* έξω από το αποικιακό πλαίσιο.¹⁰⁴ Η άποψη της Επιτροπής απέτυχε τόσο να επιλύσει τις διαφωνίες σχετικά με τα σύνορα των νέων κρατών, όσο και να εμποδίσει συρράξεις σε εδάφη χωρίς εθνική ομοιογένεια.¹⁰⁵

Οι απόψεις δίστανται όσον αφορά την εφαρμογή της αρχής *uti possidetis* έξω από το αποικιακό πλαίσιο με μία μερίδα της θεωρίας να υποστηρίζει ότι μετά από μία ένοπλη σύρραξη το κριτήριο για την κατανομή των εδαφών είναι ο αποτελεσματικός έλεγχος και μία άλλη ότι η ενδεχόμενη ανάδυση ενός νέου κράτους θα πρέπει να είναι συμβατή με την αρχή *uti possidetis* και επομένως ο αποτελεσματικός έλεγχος θα πρέπει να υφίσταται στο σύνολο του εδάφους που βρίσκεται μέσα στο πλαίσιο των διοικητικών συνόρων της περιοχής.¹⁰⁶ Καθώς έξω από το αποικιακό πλαίσιο η δημιουργία κράτους δεν αποτελεί δικαίωμα και μπορεί να γίνει αποδεκτή μόνο εφόσον πρόκειται για αποτελεσματική οντότητα, μόνο για το έδαφος στο οποίο ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος μπορεί να εγερθεί οποιαδήποτε αξίωση .

2.2.2.3. Η αρχή της αυτοδιάθεσης

Κατά τον J. Crawford η αρχή της αυτοδιάθεσης είναι ο κυριότερος λόγος που η δημιουργία του κράτους είναι εκτός από πραγματικό, και νομικό ζήτημα.¹⁰⁷ Η αυτοδιάθεση αποτέλεσε πολιτική αρχή που σταδιακά εξελίχθηκε σε έννομο δικαίωμα και σε κανόνα *jus cogens*. Σύμφωνα με τον Σ. Καλογερόπουλο-Στράτη ‘κάθε κανόνας δικαίου έχει τη θεμελίωσή του σε ορισμένη πολιτική ιδεολογία και πολιτική δράση που αποβλέπει στην εκπλήρωση των επιθυμιών και των αναγκών του κοινωνικού περιβάλλοντος ορισμένης εποχής.’¹⁰⁸ Η αυτοδιάθεση είναι καταρχάς συνδεδεμένη με τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης. Ωστόσο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και σε

¹⁰⁴ Theodore Christakis, *Le droit à l'autodétermination en dehors des situations de décolonisation*, (Paris, La Documentation Française 1999) 90-95· Dugard 94.

¹⁰⁵ Pavkovic and Radan (2007) 23-24.

¹⁰⁶ Christakis (1999) 87-88.

¹⁰⁷ Crawford (2006) 107-108.

¹⁰⁸ Σπύρος Κ. Καλογερόπουλος-Στράτης, “Η Νομική Φύσις του Δικαιώματος της Αυτοδιάθεσης των Λαών”, *Επιστημονική Επετηρίς της Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών*, 1976-1977, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, 1978, 136.

άλλες περιπτώσεις: κατοχή, απόσχιση, διάλυση κράτους. Καθώς με την πάροδο του χρόνου ο κατάλογος των μη αυτόνομων εδαφών συρρικνώνεται¹⁰⁹, το βάρος της αυτοδιάθεσης μεταβιβάζεται και αποκτά ιδιαίτερη σημασία για άλλου είδους καταστάσεις, πέρα της αποαποικιοποίησης.

Ήδη από τον 16^ο αιώνα διακεκριμένοι θεωρητικοί του διεθνούς δικαίου όπως ο Francisco Vittoria, ο Hugo Grotius και ο E. Vattel ασχολήθηκαν με την έννοια της αυτοδιάθεσης.¹¹⁰ Ως πολιτική αρχή εντοπίζεται στα τέλη του 18^{ου} αιώνα κατά την Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση. Η Αμερικανική διακήρυξη της ανεξαρτησίας προέβλεπε ότι για να εξασφαλίζονται τα αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα του ανθρώπου θα πρέπει οι κυβερνήσεις να διαθέτουν τη συγκατάθεση των κυβερνωμένων.¹¹¹ Από τη Γαλλία, η εφαρμογή της αυτοδιάθεσης περιοριζόταν στην αλλαγή των συνόρων των κρατών και δεν αφορούσε τους αποικιακούς λαούς, ούτε μειονοτικές ομάδες, ούτε προσεγγιζόταν ως δημοκρατικό κριτήριο.¹¹² Στο Συνέδριο της Βιέννης η αρχή της αυτοδιάθεσης δεν λαμβάνεται υπόψιν και υπονομεύεται από την αρχή της νομιμότητας που υιοθετεί η Ιερά Συμμαχία. Ωστόσο μερικά χρόνια αργότερα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την ανεξαρτητοποίηση της Ιταλίας και της Γερμανίας, αν και η εξάπλωσή της περιορίζεται από τους συσχετισμούς ισχύος.¹¹³

Η αρχή της αυτοδιάθεσης επηρέασε τις συνθήκες ειρήνης 1919 -1921 μόνο στο βαθμό που αυτή αφορούσε το διαμελισμό των ηττημένων κρατών.¹¹⁴ Στο Σύμφωνο της Κοινωνίας των Εθνών δεν συμπεριλήφθηκε καμία αναφορά στην αυτοδιάθεση.¹¹⁵ Ωστόσο το ζήτημα της αυτοδιάθεσης απασχόλησε την ΚτΕ στην υπόθεση των νησιών Aaland, όπου επιβεβαιώθηκε ο πολιτικός χαρακτήρας της αρχής.¹¹⁶

¹⁰⁹ <http://www.un.org/en/decolonization/nonselfgovterritories.shtml>

¹¹⁰ Αντώνης Μπρεδήμας, *Αυτοδιάθεση Λαών και Εδαφικές Διεκδικήσεις*, (Αντ Ν Σάκκουλα 1986) 16.

¹¹¹ *ibid*

¹¹² Antonio Cassese (1995) 12.

¹¹³ Αντώνης Μπρεδήμας, 'Το Μελλοντικό Καθεστώς του Κοσόβου υπό το Πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου' στο Στέλιος Περράκης (επιμ), *Κόσοβο. Ανατρέποντας τη Διεθνή Δικαιοταξία: αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21^ο αιώνα*, (Ι Σιδέρης 2008) 17.

¹¹⁴ Μπρεδήμας (1986) 19.

¹¹⁵ Υπήρχε έμμεση αναφορά το αρ 22 για τις εντολές για τα αποικιακά εδάφη των ηττημένων δυνάμεων και πρόβλεπε την «ενθάρρυνση της ευημερίας και ανάπτυξης των λαών» των εδαφών αυτών και την «προοδευτική τους ανάπτυξη προς την αυτοκυβέρνηση και την ανεξαρτησία.». Μπρεδήμας (1986) 20-21.

¹¹⁶ Τα νησιά Aaland βρίσκονται στη Βαλτική θάλασσα και ανήκαν στη Φινλανδία κατά την περίοδο ανεξαρτητοποίησής της από τη Ρωσία. Οι κάτοικοι των νησιών αξίωναν την απόσχισή τους από τη Φινλανδία και την ενσωμάτωσή τους στη Σουηδία. Το 1920 το Συμβούλιο της ΚτΕ όρισε μία Επιτροπή Νομομαθών για να εξετάσει αν υπό το διεθνές δίκαιο οι κάτοικοι των νησιών Aaland είχαν δικαίωμα να αποσχιστούν από τη Φινλανδία. Η Επιτροπή έκρινε ότι η αυτοδιάθεση αποτελεί

Η επανάσταση των μπολσεβίκων ανέδυσσε στη διεθνή σκηνή την αρχή της αυτοδιάθεσης, αν και στη συνέχεια η Σοβιετική Ένωση την αγνόησε χάριν της επίτευξης του σοσιαλισμού.¹¹⁷ Από την άλλη πλευρά, ο Ουίλσον πρέσβευε την εσωτερική αυτοδιάθεση θεωρώντας ότι οι κυβερνήσεις θα έπρεπε να διαθέτουν τη συναίνεση των κυβερνωμένων μέσα όμως στο πλαίσιο των υφιστάμενων κρατών, επιδιώκοντας παράλληλα μία ισορροπία μεταξύ της εφαρμογής της αυτοδιάθεσης και της εξυπηρέτησης των συμφερόντων των αποικιοκρατικών δυνάμεων.¹¹⁸

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η αρχή της αυτοδιάθεσης ενσωματώνεται για πρώτη φορά σε πολυμερή συνθήκη, στο ΧάρτΗΕ. Ρητή αναφορά γίνεται στο αρ.1 §2, όπου ως ένας από τους σκοπούς των ΗΕ ορίζεται η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των εθνών που βασίζεται στο σεβασμό της αυτοδιάθεσης των λαών, και στο αρ.55 το οποίο αναφέρεται στη διεθνή οικονομική και κοινωνική συνεργασία. Εντούτοις, η έννοια της αυτοδιάθεσης δεν ξεκαθαρίζεται απόλυτα με την υιοθέτηση του ΧάρτΗΕ. Ο A. Cassese υποστηρίζει ότι η αυτοδιάθεση, όπως αναφέρεται στο κείμενο του Χάρτη, συνεπάγεται το δικαίωμα των λαών σε αυτοκυβέρνηση και όχι σε απόσχιση.¹¹⁹ Σε μία πιο επιφυλακτική προσέγγιση ως προς το περιεχόμενο της αυτοδιάθεσης, η R. Higgins θεωρεί ότι η αυτοδιάθεση δεν αποτελεί υπό το Χάρτη δικαίωμα των λαών, αλλά δικαίωμα των κρατών να προστατεύονται από επεμβάσεις τρίτων κρατών.¹²⁰ Έμμεσες αναφορές στην αυτοδιάθεση εντοπίζουμε στο αρ.73, σχετικά με τα μη αυτόνομα εδάφη και στο αρ.76, το οποίο αναφέρεται στο σύστημα κηδεμονίας.¹²¹ Αν και ο ΧάρτΗΕ δεν προσφέρει τη δυνατότητα κατανόησης της ακριβούς έννοιας της αυτοδιάθεσης, αποτελεί την πρώτη πολυμερή συνθήκη που προβλέπει την αυτοδιάθεση, γεγονός που τη μετατρέπει από πολιτική αρχή σε 'νομικό πρότυπο συμπεριφοράς'.¹²² Ωστόσο, καθώς ο Χάρτης δεν επέβαλε άμεσες και συγκεκριμένες υποχρεώσεις νομικού

πολιτική αρχή και όχι διεθνή νομικό κανόνα. Στη συνέχεια το Συμβούλιο της ΚτΕ διόρισε μία Επιτροπή Εισηγητών για να προτείνει ένα πρόγραμμα δράσης, η οποία διαπίστωσε ότι η απόσχιση της μειονότητας αποτελεί μία εντελώς εξαιρετική λύση, όταν το κράτος δεν διαθέτει τη βούληση ή την ικανότητα να εφαρμόσει δίκαιες και αποτελεσματικές εγγυήσεις.¹¹⁶ Cassese (1995) 27- 28· Roethke 39.

¹¹⁷ Cassese (1995) 13-19.

¹¹⁸ *ibid* 19-21· Μπρεδήμας (1986) 19.

¹¹⁹ Cassese (1995) 40.

¹²⁰ Higgins 23.

¹²¹ Το γεγονός ότι το αρ. 76 για τα κηδεμονευόμενα εδάφη, σε αντίθεση με το αρ. 73 για τα μη αυτοκυβερνώμενα, προβλέπει ρητά την προοπτική της ανεξαρτησίας, οδήγησε σε μία συζήτηση για το αν τα μη αυτοκυβερνώμενα εδάφη διαθέτουν δικαίωμα σε ανεξαρτησία ή αν αντίθετα η ανεξαρτησία τους θα ήταν αντίθετη με το αρ. 73 και η αυτοδιάθεση για αυτά περιορίζεται στην επίτευξη αυτονομίας. Μπρεδήμας (1986) 26-27.

¹²² Cassese (1995) 43.

χαρακτήρα στα κράτη, η αυτοδιάθεση δεν καθιερώνεται ως νομικό δικαίωμα με την υιοθέτησή του.¹²³

Η μεγάλη ανάπτυξη του δικαίου της αυτοδιάθεσης πραγματοποιήθηκε μέσα από τα ψηφίσματα της ΓΣ ΗΕ τα οποία προώθησαν τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης. Με το ψήφισμα 1514 (1960) διακηρύσσεται ότι 'όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση· δυνάμει αυτού του δικαιώματος καθορίζουν το πολιτικό τους status και επιδιώκουν ελεύθερα την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη.'¹²⁴ Υποκείμενο του δικαιώματος εξωτερικής αυτοδιάθεσης δηλαδή του δικαιώματος επιλογής του διεθνούς status του, είναι ο λαός του αποικιακού εδάφους ως ολότητα.¹²⁵ Η ΓΕ ΗΕ δεν αποτελεί νομοθετικό σώμα, καθώς τα ψηφίσματα που υιοθετεί έχουν διακηρυκτικό χαρακτήρα. Ωστόσο, αν και δεν δύνανται να επιβάλουν νομικές υποχρεώσεις, διαθέτουν ιδιαίτερη νομική σημασία καθώς τα ψηφίσματα που υιοθετούνται με μεγάλη πλειοψηφία ή consensus μπορεί να ερμηνεύουν τις διατάξεις του Χάρτη, να αποτελούν στοιχείο νομικής πεποίθησης ή κρατικής πρακτικής, να αποκαλύπτουν την πρόθεση δημιουργίας ενός νέου δεσμευτικού κανόνα.¹²⁶ Αναφορικά με τη Διακήρυξη για τη Χορήγηση Ανεξαρτησίας σε Αποικιακές Χώρες και Λαούς, αυτή *per se* δεν έχει δεσμευτική ισχύ. Εντούτοις η συντριπτική πλειοψηφία με την οποία υιοθετήθηκε η Διακήρυξη, η επανάληψη του περιεχομένου της σε μετέπειτα ψηφίσματα, οι δηλώσεις και η συμπεριφορά των κρατών, η υπογραφή των δύο Διεθνών Συμφώνων για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και οι αποφάσεις του ΔΔ, αποδεικνύουν ότι η αυτοδιάθεση αποτελεί υπό το διεθνές εθιμικό δίκαιο νομικό δικαίωμα.¹²⁷

Το ψήφισμα 2625 (1970) επαναλαμβάνει ότι συνιστά παραβίαση της αυτοδιάθεσης η υπαγωγή των λαών σε ξένη υποταγή, κυριαρχία και εκμετάλλευση.¹²⁸ Το ψήφισμα 51/84 του 1996 αναφέρεται στο δικαίωμα όλων των λαών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που βρίσκονται υπό αποικιακή, και ξένη

¹²³ Μπρεδήμας (1986) 35.

¹²⁴ UNGA, 'Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples' (14 December 1960) UN Doc A/RES/1514 (XV), para 2.

¹²⁵ Cassese (1995) 72

¹²⁶ Crawford (2006) 113-114· Σπύρος Κ. Καλογερόπουλος-Στράτης, 'Η Νομική Φύσις του Δικαιώματος της Αυτοδιάθεσης των Λαών', *Επιστημονική Επετηρίς της Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών*, 1976-1977, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, 1978, 144-145 Μπρεδήμας (1986) 36-40.

¹²⁷ Cassese (1995) 69-70· Μπρεδήμας (1986) 36-46.

¹²⁸ UNGA, A/RES/2625(XXV).

εκμετάλλευση, στην αυτοδιάθεση.¹²⁹ Η Διακήρυξη για τη Χορήγηση Ανεξαρτησίας ταύτιζε την αυτοδιάθεση με την ανεξαρτησία,¹³⁰ αλλά όπως έγινε σαφές με το ψήφισμα 1541 του ίδιου έτους η εγκαθίδρυση κυρίαρχου κράτους δεν αποτελούσε τη μοναδική επιλογή. Ειδικά, προέβλεπε ότι ένα μη αυτόνομο έδαφος έχει αποκτήσει πλήρη αυτονομία αν α) δημιουργήσει ένα κυρίαρχο ανεξάρτητο κράτος, αν β) πραγματοποιήσει ελεύθερη ένωση¹³¹ με ένα ανεξάρτητο κράτος, μέσω δημοκρατικών διαδικασιών έκφρασης της ελεύθερης επιλογής του λαού και διατηρώντας την ελευθερία τροποποίησης του status του εν λόγω εδάφους ή αν γ) ενσωματωθεί σε ένα ανεξάρτητο κράτος, στη βάση της πλήρους ισότητας ανάμεσα στους λαούς του πρώην μη-αυτοδιοικούμενου εδάφους και του ανεξάρτητου κράτους και υπό την προϋπόθεση ότι αυτό είναι το αποτέλεσμα της βούλησης του λαού εκφρασμένης ελεύθερα μέσω δημοκρατικών διαδικασιών.¹³² Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι η αυτοδιάθεση δεν συνεπάγεται απαραίτητα ανεξαρτησία, αλλά σε κάθε περίπτωση το καθεστώς του εδάφους πρέπει να αποφασίζεται από το λαό μέσα από διαδικασίες που να εξασφαλίζουν τη γνήσια έκφραση της βούλησής.¹³³ Η διακήρυξη για τις Φιλικές Σχέσεις μεταξύ των Κρατών (1970)¹³⁴ επανέλαβε το δικαίωμα όλων των λαών να καθορίζουν ελεύθερα και χωρίς εξωτερική επέμβαση το πολιτικό τους καθεστώς και να επιδιώκουν την ανάπτυξή τους.

Η συμβολή των δύο διεθνών συμφώνων για τα δικαιώματα του ανθρώπου (ΔΣΑΠΔ και ΔΣΟΚΠ) στην εξέλιξη της αυτοδιάθεσης είναι ουσιαστική καθώς τα σύμφωνα κατοχύρωσαν συμβατικά το δικαίωμα όλων των λαών στην εσωτερική αυτοδιάθεση.¹³⁵ Σύμφωνα με το κοινό αρ.1 '1. όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Σύμφωνα με το δικαίωμα αυτό καθορίζουν ελεύθερα το πολιτικό καθεστώς τους και εξασφαλίζουν ελεύθερα την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη. 2. Για να επιτύχουν τους σκοπούς τους, όλοι οι λαοί μπορούν να διαθέτουν ελεύθερα τον πλούτο και τους φυσικούς πόρους τους, με την

¹²⁹ UNGA, 'Universal realization of the right of peoples to self-determination' (12 December 1996) UN Doc A/RES/51/84, para 1.

¹³⁰ Μπρεδήμας (1986) 54-55.

¹³¹ Τα συνδεδεμένα κράτη διαθέτουν νομική προσωπικότητα, σε κάποιες περιπτώσεις πλησιάζουν την κρατική υπόσταση και μπορούν να ενταχθούν είτε ως μέλη είτε ως παρατηρητές σε Δ.Ο. πχ τα νησιά Cook και Niue. Crawford (2006) 632-633.

¹³² UNGA, 'Principles which should guide Members in determining whether or not an obligation exists to transmit the information called for under Article 73 e of the Charter', (15 December 1960) UN Doc 1541(XV), Annex, Principles VI-IX.

¹³³ Μπρεδήμας (1986) 55.

¹³⁴ UNGA, A/RES/2625(XXV)

¹³⁵ Tomuschat 23.

επιφύλαξη των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη διεθνή οικονομική συνεργασία η οποία στηρίζεται στην αρχή του αμοιβαίου συμφέροντος και του διεθνούς δικαίου. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί ένας λαός να στερηθεί τα μέσα επιβίωσής του. 3. Τα συμβαλλόμενα Κράτη στο Σύμφωνο αυτό, συμπεριλαμβανομένων και των Κρατών τα οποία έχουν την ευθύνη διοίκησης εδαφών που δεν είναι αυτόνομα ή που βρίσκονται υπό καθεστώς κηδεμονίας, έχουν την υποχρέωση να διευκολύνουν την πραγματοποίηση του δικαιώματος των λαών στη αυτοδιάθεση και να σέβονται το δικαίωμα αυτό σύμφωνα με τις διατάξεις του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.' Το περιεχόμενο του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης που εγγυώνται τα Σύμφωνα είναι διαφορετικό από εκείνο των ψηφισμάτων της ΓΣ. Εκτός του ότι επιβεβαιώνει το δικαίωμα των λαών μη αυτόνομων εδαφών σε εξωτερική αυτοδιάθεση, δηλαδή σε καθορισμό της διεθνούς κατάστασής τους, το αρ.1, κατοχυρώνει το δικαίωμα όλων των λαών αυτοδιάθεσης σε εσωτερική αυτοδιάθεση.¹³⁶ Η απόλαυση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης υπό την εσωτερική του όψη προϋποθέτει ότι όλα τα άτομα μπορούν να ασκούν τα δικαιώματα που συνδέονται με την έκφραση της λαϊκής βούλησης, δηλαδή το σύνολο των δικαιωμάτων που εγγυάται το Σύμφωνο, και μόνο όταν αυτό συμβαίνει ολόκληρος ο λαός απολαμβάνει το δικαίωμα της εσωτερικής αυτοδιάθεσης.¹³⁷ Παρατηρούμε λοιπόν, πως έξω από το αποικιακό πλαίσιο, η αυτοδιάθεση είναι συνυφασμένη με τις έννοιες της δημοκρατίας και της χρηστής διακυβέρνησης.¹³⁸ Η αυτοδιάθεση υπό αυτή την έννοια ενσωματώνει το δικαίωμα ελευθερίας από απολυταρχικά καθεστώτα.¹³⁹ Συνεπώς, γίνεται κατανοητό από το γενικό πλαίσιο του Συμφώνου ότι το αρ.1 εγγυάται το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση σε ολόκληρους του πληθυσμού ενός κράτους, ολόκληρους πληθυσμούς μη αυτόνομων εδαφών, και πληθυσμούς που ζουν υπό ξένη στρατιωτική κατοχή.¹⁴⁰ Η αυτοδιάθεση που προβλέπει το Σύμφωνο εμπεριέχει το δικαίωμα του πληθυσμού ενός κράτους σε

¹³⁶ Cassese (1995) 81.

¹³⁷ *ibid* 53-54

¹³⁸ Higgins 29-30.

¹³⁹ Cassese (1995) 60. Ο Α. Cassese σημειώνει πως μπορεί εξαιρετικά να περιοριστεί σε περιπτώσεις παρεκκλίσεων υπό το αρ. 4 του Συμφώνου. Δυνάμει του αρ. 4, το αρ. 1 μπορεί να υποστεί παρέκκλιση από 2 τρόπους. Πρώτον, άμεσα, όπου ένα κράτος ρητά δηλώνει υπό το αρ. 4.3 ότι προτίθεται να παρεκκλίνει από τις προβλέψεις για αυτοδιάθεση. Δεύτερον, έμμεσα, όπου ένα κράτος ωφελείται του δικαιώματος παρέκκλισης όσον αφορά εκείνες τις προβλέψεις του συμφώνου οι οποίες συμπληρώνουν την αυτοδιάθεση. Cassese (1995) 53. Επιπλέον η αυτοδιάθεση συνδέεται με τη δημοκρατική λήψη αποφάσεων οπότε το δικαίωμα σε αυτοδιάθεση στην εσωτερική του διάσταση αποτελεί υπό τα Σύμφωνα ένα δικαίωμα με μόνο χαρακτήρα.

¹⁴⁰ Cassese (1995) 59.

ελεύθερή επιλογή κυβερνώντων, σε έλεγχο των φυσικών πόρων και την υποχρέωση των κρατών να μην επεμβαίνουν στις εσωτερικές υποθέσεις τρίτου κράτους.¹⁴¹

Περαιτέρω, σε περιφερειακό επίπεδο, το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση επιβεβαιώθηκε σε πολλά διακηρυκτικά κείμενα, όπως την Τελική Πράξη του Ελσίνκι (αρχή VIII), και συμβατικά από τον Αφρικανικό Χάρτη για τα Δικαιώματα του ανθρώπου και των Λαών που συνέδεσε το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση με το δικαίωμα στην ύπαρξη.¹⁴²

Η εξέλιξη της αυτοδιάθεσης διαφαίνεται ευκρινώς στις αποφάσεις του ΔΔ. Στη γνωμοδότησή του για τη Ναμίμπια, το Δικαστήριο αναφέρθηκε στην αυτοδιάθεση ως αρχή που εφαρμόζεται σε όλα τα μη αυτόνομα εδάφη,¹⁴³ ενώ στη γνωμοδότησή του για τη Δυτική Σαχάρα αναγνώρισε το δικαίωμα σε αυτοδιάθεση που διαθέτει η Δυτική Σαχάρα ως αποικιακό έδαφος.¹⁴⁴ Στην υπόθεση του Ανατολικού Τιμόρ το ΔΔ αποδέχθηκε τη θέση της Πορτογαλίας ότι το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση έχει χαρακτήρα *erga omnes*.¹⁴⁵ Το ίδιο επισήμανε και στη γνωμοδότηση για το Τείχος όπου αναγνώρισε ότι ο σεβασμός του δικαιώματος του Παλαιστινιακού λαού στην αυτοδιάθεση αποτελεί υποχρέωση *erga omnes*.¹⁴⁶ Το ΔΔ δεν έχει ρητά αποδεχθεί τη φύση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης ως *jus cogens*. Γίνεται όμως γενικά δεκτό πως τουλάχιστον η απαγόρευση άρνησης του δικαιώματος εξωτερικής αυτοδιάθεσης των αποικιακών λαών έχει χαρακτήρα *jus cogens* και δημιουργεί την υποχρέωση σεβασμού *erga omnes*.¹⁴⁷

2.2.2.4. Η εδαφική ακεραιότητα και η διάδραση των αρχών

Σύμφωνα με τη Διακήρυξη για τις Φιλικές Σχέσεις (1970) ‘κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή τους οι παραπάνω αρχές είναι αλληλένδετες και κάθε αρχή πρέπει

¹⁴¹ *ibid* 55-66.

¹⁴² African Charter on Human and Peoples’ Rights (adopted 27 June 1981, entered into force 21 October 1986) (1982) 21 ILM 58, art 20.

¹⁴³ *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, (Advisory Opinion) ICJ Reports 1971, 16, 31-32 paras 52-53.

¹⁴⁴ *Western Sahara*, (Advisory Opinion) ICJ Reports 1975, 12, 31-35 para 54-65.

¹⁴⁵ *East Timor (Portugal v. Australia)*, (Judgment) ICJ Reports 1995, 90, 102 para 29.

¹⁴⁶ *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory* (Advisory Opinion) ICJ Reports 2004, 136, 199 para 155.

¹⁴⁷ David Raic, *Statehood and the Law of Self-Determination* (Kluwer Law International 2002) 218-219.

να ερμηνεύεται στα πλαίσια των άλλων αρχών'.¹⁴⁸

Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο Ι στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 (1977) ορίζει ότι στις διεθνείς συρράξεις περιλαμβάνονται και οι 'ένοπλες συρράξεις στις οποίες λαοί μάχονται εναντίον της αποικιοκρατικής κυριαρχίας και της ξένης κατοχής και ενάντια ρατσιστικών καθεστώτων ασκώντας το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, όπως κατοχυρώνεται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τη Διακήρυξη για τις Αρχές του Διεθνούς Δικαίου αναφορικά με τις Φιλικές Σχέσεις και τη Συνεργασία μεταξύ των Κρατών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών'.¹⁴⁹ Σήμερα, οι μόνο λαοί που αναγνωρίζονται ως φορείς του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης υπό την έννοια του Πρωτοκόλλου, είναι οι Παλαιστίνιοι και οι Σαχαρουί, οπότε στη σύρραξη με το Ισραήλ και το Μαρόκο αντίστοιχα εφαρμόζεται το ανθρωπιστικό δίκαιο των διεθνών ενόπλων συρράξεων.¹⁵⁰

Το ψήφισμα 3314 της ΓΣ ΗΕ για τον ορισμό της επίθεσης αναφέρει: 'Τίποτα σε αυτόν τον Ορισμό, και ειδικότερα το άρθρο 3, δεν θα μπορούσε σε οποιαδήποτε περίπτωση να θίξει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, την ελευθερία και την ανεξαρτησία, όπως απορρέουν από τον Χάρτη, των λαών που βίαια στερούνται αυτό το δικαίωμα και αναφέρονται στη Διακήρυξη για τις Αρχές του Διεθνούς Δικαίου αναφορικά με τις Φιλικές Σχέσεις και τη Συνεργασία μεταξύ των Κρατών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, συγκεκριμένα τους λαούς υπό αποικιακά και ρατσιστικά καθεστώτα ή άλλων μορφής ξένης κυριαρχίας: ούτε το δικαίωμα αυτών των λαών να αγωνίζονται για το σκοπό αυτό και να αναζητούν και να λαμβάνουν υποστήριξη, σύμφωνα με τις αρχές του Χάρτη και σύμφωνα με την προαναφερόμενη Διακήρυξη'.¹⁵¹

Οι διατάξεις που αναφέρθηκαν καθιστούν σαφές ότι η βοήθεια των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων δεν αποτελεί παραβίαση της αρχής της μη επέμβασης. Όταν εφαρμόζεται η αρχή της αυτοδιάθεσης, το αρ.2(7) καθίσταται ανενεργό.¹⁵² Εντούτοις, αν και το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα μπορεί να χρησιμοποιεί προς την επιδίωξη του στόχου του όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή

¹⁴⁸ UNGA, A/RES/2625(XXV), General part para 2.

¹⁴⁹ αρ 1 παρ 4

¹⁵⁰ Μαρία – Ντανιέλλα Μαρούδα, 'Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο των Ενόπλων Συρράξεων' στο Αντωνόπουλος και Μαγκλιβέρας (επιμ) (2014) 742 παρ. 1377.

¹⁵¹ UNGA, 'Definition of Aggression' (14 December 1974) UN Doc A/RES/3314(XXIX), art 7.

¹⁵² Nolte 73.

του, συμπεριλαμβανομένου και του ένοπλου αγώνα,¹⁵³ δεν φαίνεται να αίρεται η απαγόρευση χρήσης βίας τρίτων μερών. Τα τρίτα κράτη μπορούν να παρέχουν στους λαούς αυτούς υποστήριξη, αλλά δεν μπορεί η βοήθεια αυτή να περιλαμβάνει στρατιωτικά μέσα χωρίς προηγούμενη εξουσιοδότηση του ΣΑ.¹⁵⁴ Από την άλλη πλευρά, μία επέμβαση υπέρ της στήριξης της κυβέρνησης του υφιστάμενου κράτους σε αυτές τις περιπτώσεις απαγορεύεται καθώς αποτελεί παραβίαση του δικαιώματος του λαού στην αυτοδιάθεση.

Στην πλειοψηφία τους τα διεθνή κείμενα που αναφέρονται στην αυτοδιάθεση προβλέπουν ταυτόχρονα το σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών.¹⁵⁵ Στον Χάρτη ΗΕ η μόνη αναφορά στην εδαφική ακεραιότητα εντοπίζεται στο αρ.2 (4), σύμφωνα με το οποίο ‘όλα τα Μέλη στις διεθνείς τους σχέσεις θα απέχουν από την απειλή ή τη χρήση βίας, που εκδηλώνεται εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους είτε με οποιαδήποτε άλλη ενέργεια ασυμβίβαστη προς τους Σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών’. Ενώ στον Χάρτη η αρχή του σεβασμού της εδαφικής ακεραιότητας είναι συνδεδεμένη με την απαγόρευση χρήσης βίας, στη Διακήρυξη για τις Φιλικές Σχέσεις (1970) η αρχή αποδεσμεύεται από αυτό το πλαίσιο αλλά και από τον περιορισμό της εφαρμογής της στο πεδίο των διεθνών σχέσεων¹⁵⁶ και συνδέεται με την αυτοδιάθεση αναφέροντας ότι ‘τίποτα στις προηγούμενες παραγράφους δεν θα ερμηνευτεί ότι εξουσιοδοτεί ή ενθαρρύνει οποιαδήποτε ενέργεια που θα διαμελίσκει ή θα βλάψει, ολικά ή εν μέρει, την εδαφική ακεραιότητα ή την πολιτική ενότητα κυρίαρχων και ανεξάρτητων κρατών που συμπεριφέρονται σύμφωνα με την αρχή των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιάθεσης των λαών, όπως περιγράφεται παραπάνω και συνεπώς τελούν υπό μία κυβέρνηση που αντιπροσωπεύει όλο το λαό του εδάφους, χωρίς διάκριση φυλής, πίστης ή χρώματος’¹⁵⁷. Μπορούμε με βάση αυτή τη διάταξη να συνεπάγουμε ότι η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας απαγορεύει τη μονομερή απόσχιση; Όπως στοχευμένα παρατηρεί ο J. Vidmar, στη Διακήρυξη εκείνο που απαγορεύεται είναι η εξουσιοδότηση ή η ενθάρρυνση της απόσχισης και δεν αναφέρεται ούτε υπονοείται

¹⁵³ UNGA, ‘Importance of the Universal Realization of the Right of Peoples to Self-Determination and of the Speedy Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples for the Effective Guarantee and Observance of Human Rights’ (30 November 1973) UN Doc A/RES/3070(XXVIII), para 2.

¹⁵⁴ Tomuschat 44.

¹⁵⁵ Μπρεδήμας (2008) 22-23.

¹⁵⁶ Jure Vidmar, *Democratic Statehood in International Law: The Emergence of New States in Post-Cold War Practice* (Hart Publishing 2013) 51.

¹⁵⁷ UNGA, A/RES/2625(XXV).

ότι η απόσχιση απαγορεύεται και επομένως είναι παράνομη.¹⁵⁸ Γίνεται σαφές συνεπώς ότι και εδώ ότι η απόσχιση καθαυτή δεν αποτελεί παραβίαση του διεθνούς δικαίου. Αλλά παραβίαση αποτελεί η υποστήριξη της απόσχισης από τρίτα κράτη. Συνεπώς, η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας δεν απαγορεύει την ανάδυση ενός νέου κράτους, αλλά επιβεβαιώνει την απαγόρευση επέμβασης σε ζητήματα απόσχισης που είναι δυνατό να βλάψουν την εδαφική ακεραιότητα του υφιστάμενου κράτους. Η ουδετερότητα με την οποία αντιμετωπίζει το διεθνές δίκαιο το φαινόμενο της απόσχισης είναι το αποτέλεσμα των αρχών της εδαφικής ακεραιότητας και της αυτοδιάθεσης.¹⁵⁹ Ωστόσο, η ύπαρξη της πρώτης αιτιολογεί την άρνηση των κρατών να αναγνωρίσουν μία αποσχισθείσα οντότητα.

¹⁵⁸ Vidmar (2013) 51.

¹⁵⁹ Pazartzis 356.

Κεφάλαιο Β': Από τη δημιουργία της de facto κατάστασης στην εισδοχή της στους κόλπους της διεθνούς κοινότητας

1. Το απαραίτητο στοιχείο του αποτελεσματικού ελέγχου

Η αποφασιστική νίκη του αποσχιστικού κινήματος στην ένοπλη σύρραξη με το υφιστάμενο κράτος έχει ως αποτέλεσμα την απόκτηση του ελέγχου του εδάφους από τους αποσχιστές.¹⁶⁰ Η απόκτηση του ελέγχου αποτελεί ένα καθοριστικό βήμα για την επίτευξη της ανεξαρτησίας. Στην παρούσα εργασία, υπό τον ορισμό που δόθηκε στην εισαγωγή, θεωρείται ότι το στοιχείο του αποτελεσματικού ελέγχου, το οποίο δημιουργεί μία de facto εδαφική κατάσταση είναι ικανό για να θεωρηθεί ότι μία απόσχιση έχει συμβεί, αν και στο στάδιο αυτό δεν μπορεί ακόμη να κριθεί επιτυχής ή μη. Ο έλεγχος θεωρείται ότι έχει αποκτηθεί από τις αποσχιστικές δυνάμεις και όχι από άλλο κράτος ακόμη και εάν ένα κράτος έχει επέμβει παρέχοντας σε αυτές περιθωριακή υποστήριξη.¹⁶¹ Στην περίπτωση όμως που ο de facto έλεγχος αποκτηθεί από αποσχιστικές δυνάμεις που ελέγχονται αποτελεσματικά από τρίτο κράτος ή τις δυνάμεις τρίτου κράτους που έχουν επέμβει προς υποστήριξη των αποσχιστών, τότε η κατάσταση δεν μπορεί να τυποποιηθεί ως απόσχιση και χαρακτηρίζεται ως απόπειρα απόσχισης σε συνδυασμό με κατοχή.

1.1. Έλεγχος από τρίτο κράτος

Ο έλεγχος του εδάφους για να θεωρηθεί αποτελεσματικός θα πρέπει να είναι πραγματικός και διαρκής.¹⁶² Κάθε υπόθεση απαιτεί ξεχωριστή εξέταση των πραγματικών περιστατικών ώστε να διαπιστωθεί αν υφίσταται ο κατά περίπτωση αναγκαίος βαθμός, η αναγκαία ένταση και ποιότητα του ελέγχου για να θεωρηθεί αποτελεσματικός.¹⁶³ Καθώς η κυριαρχία του κατεχόμενου κράτους διατηρείται, και δεν μεταβιβάζεται στην κατέχουσα δύναμη, η αντικατάσταση της κυβέρνησης έχει προσωρινό χαρακτήρα.¹⁶⁴ Σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται η μονομερής βίαιη προσάρτηση τμήματος ή συνόλου κατεχόμενου εδάφους, καθώς η κυριαρχία

¹⁶⁰ Brad R Roth, 'Secessions, Coups and The International Rule Of Law: Assessing The Decline Of The Effective Control Doctrine' (2010) 11, *Melbourne Journal of International Law* 1, 2.

¹⁶¹ Sandoz 31.

¹⁶² Cassese (2012) 22.

¹⁶³ Μαρούδα (2014) 153.

¹⁶⁴ *ibid* 117· Gerd Oberleinder, *Human Rights in Armed Conflict: Law, Practice, Policy* (Cambridge University Press 2015) 228· Στέλιος Περράκης, 'Η Σύγχρονη Στρατιωτική Κατοχή και το Διεθνές Δίκαιο: Μία Εισαγωγική Σύνοψη' στο Περράκης (επιμ) (2014) 15.

εξακολουθεί να ανήκει στο κατεχόμενο κράτος, και ακόμη και εάν αυτό συμβεί η προσάρτηση είναι άκυρη.¹⁶⁵

Η κατοχή περιγράφεται ως ‘αντιφατικός θεσμός [...], αφού ως μία de facto κατάσταση βρίσκεται πέραν του διεθνούς δικαίου, ενώ από την άλλη μεριά ρυθμίζεται από αυτό.’¹⁶⁶ Στις κλασικές περιπτώσεις κατοχής, δηλαδή σε εκείνες τις καταστάσεις που ο αποτελεσματικός έλεγχος ασκείται από ένα κράτος, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο καλύπτει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τις κατέχουσας δύναμης που αφορούν τη διατήρηση της δημόσιας τάξης και τον καθημερινό βίο των πολιτών, ‘χωρίς μεταβολή στις δομές της πολιτείας, τη νομοθεσία και τη δικαιοσύνη.’¹⁶⁷

Οι κανονισμοί της Χάγης (1899), που επαναλήφθηκαν με ελάχιστες αλλαγές¹⁶⁸ στους κανονισμούς της 4^{ης} Σύμβασης της Χάγης (1907), και οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης οι οποίες εφαρμόζονται στην περίπτωση κατοχής σύμφωνα με το κοινό αρ.2, διαθέτουν εθνικό χαρακτήρα.¹⁶⁹ Επίσης σε περιπτώσεις κατοχής εφαρμόζεται το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 (1977) δυνάμει του αρ.1(3). Κατά τη διάρκεια της κατοχής, όπως έχει επιβεβαιωθεί από το ΔΔ¹⁷⁰ παράλληλα με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο εφαρμόζεται και το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Το αρ.42 των κανονισμών της 4^{ης} Σύμβασης της Χάγης (1907) αναφέρει ότι ‘το έδαφος θεωρείται κατεχόμενο όταν βρίσκεται πραγματικά υπό την εξουσία του εχθρικού στρατού. Η κατοχή εκτείνεται μόνο στο έδαφος όπου τέτοια εξουσία έχει εγκαθιδρυθεί και μπορεί να ασκηθεί’, ενώ το αρ.43 προβλέπει ότι η κατέχουσα δύναμη στην οποία έχει περάσει στην πραγματικότητα η εξουσία της νόμιμης δύναμης, πρέπει να λαμβάνει όλα τα κατάλληλα μέτρα για να αποκαταστήσει και να

¹⁶⁵ Περράκης (2014) 15· Μιλτιάδης Σαρηγιαννίδης, *Η Πολεμική Κατοχή στο Διεθνές Δίκαιο*, Σειρά Διεθνών Σπουδών τ. 4 (Σάκκουλα 2011) 174.

¹⁶⁶ Περράκης (2014) 27.

¹⁶⁷ *ibid* 22. «Το ΕΔΔΑ αποδέχεται (Λοϊζίδου) «ότι ορισμένες νομικές ρυθμίσεις και πράξεις της κατέχουσας δύναμης –όπως ληξιαρχικές πράξεις γέννησης, θανάτου ή γάμου- είναι απαραίτητες για χάρη του τοπικού πληθυσμού, και ως εκ τούτου νόμιμες, ακολουθώντας, σε αυτή την περίπτωση, τη λογική της γνωμοδότησης του ΔΔ στην υπόθεση της Νοτιοδυτικής Αφρικής (1971). Αλλά, βέβαια, η ευθύνη για τις πράξεις αυτές βαρύνει την κατέχουσα δύναμη, και δεν μπορεί να αποδοθεί στην κατεχόμενη οντότητα.» Χρήστος Ροζάκης, ‘Διεθνής Ευθύνη του Κράτους σε Καταστάσεις Απόσχισης στη Νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου’ στο Περράκης (επιμ), (2014) 32-33.

¹⁶⁸ Σαρηγιαννίδης 29.

¹⁶⁹ *ibid* 32, 63

¹⁷⁰ *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda)*, (Merits) ICJ Reports 2005, 168, 243 para 216· *Wall*, 181 para 114.

διασφαλίσει τη δημόσια τάξη και την ασφάλεια και να σέβεται τους νόμους που ισχύουν στη χώρα. Από τις διατάξεις αυτές φαίνεται πως απαραίτητο στοιχείο για την κατοχή είναι ο αποτελεσματικός έλεγχος από δύναμη που δεν διαθέτει τίτλο κυριαρχίας.¹⁷¹ Ωστόσο, ο Benvenisti υποστηρίζει ότι το δίκαιο της κατοχής δεν πρέπει να εφαρμόζεται μόνο σε έδαφος ο τίτλος του οποίου είναι σαφής και αδιαμφισβήτητος, αλλά για να εκπληρώσει το σκοπό του, δηλαδή να εξασφαλίσει την προστασία των ευάλωτων ατόμων σε περιοχές των οποίων η κυριαρχία είναι υπό αμφισβήτηση, θα πρέπει να ερευνάται η σχέση μεταξύ της διοίκησής και των ατόμων που υπόκεινται σε αυτή.¹⁷²

Ταυτόχρονα, τίθεται το ερώτημα εάν για την εφαρμογή του δικαίου της κατοχής απαιτείται η φυσική παρουσία των δυνάμεων ή αρκεί η δυνητική τους ικανότητα να αποκτήσουν οποιαδήποτε στιγμή τον έλεγχο του εδάφους. Το ζήτημα παραμένει ανοιχτό αν και η πλάστιγγα φαίνεται να κλίνει υπέρ του δυνητικού ελέγχου.¹⁷³

Όπως διαφαίνεται από το αρ.42 η έναρξη της κατάστασης κατοχής απαιτεί τον αποτελεσματικό έλεγχο και την έλλειψη συναίνεσης.¹⁷⁴ Το δίκαιο της κατοχής εφαρμόζεται ακόμη και σε περίπτωση που δεν υπήρξε ένοπλη αντίσταση, σύμφωνα με το αρ.2 της 4^{ης} Σύμβασης της Γενεύης (1949). Αντιθέτως, στην περίπτωση της πρόσκλησης ή της παροχής έγκυρης συναίνεσης του κατεχόμενου στην παρουσία της ξένης δύναμης η κατάσταση αποτελεί ειρηνική κατοχή και το δίκαιο της πολεμικής κατοχής δεν εφαρμόζεται.¹⁷⁵

Η λήξη του καθεστώτος της πολεμικής κατοχής, σύμφωνα με το αρ.6 της 4^{ης} Σύμβασης της Γενεύης (1949), επέρχεται ένα χρόνο μετά τη γενική λήξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Ωστόσο, αυτή η διάταξη, όπως υποστηρίζει ο Μ. Σαρηγιαννίδης, αποτελεί 'ένα νομικό αναχρονισμό'.¹⁷⁶ Το Πρώτο Πρωτόκολλο στο αρ.3 (β) ορίζει ότι η λήξη του καθεστώτος της κατοχής γίνεται με τον τερματισμό της κατοχής αν και το Πρωτόκολλο συνεχίζει να προστατεύει τα άτομα που δεν έχουν ελευθερωθεί, επαναπατρισθεί ή επανεγκατασταθεί, μέχρι αυτό να συμβεί. Σε πρακτικούς όρους, η κατοχή τερματίζεται είτε με την απώλεια του αποτελεσματικού

¹⁷¹ Μαρούδα (2014) 120-121.

¹⁷² Eyal Benvenisti, *The International Law of Occupation* (2nd edn, Oxford University Press 2012) 59.

¹⁷³ Για το ζήτημα του πραγματικού ή δυνητικού ελέγχου και τις σχετικές δικαστικές αποφάσεις Μαρούδα (2014) 123-137· Σαρηγιαννίδης 93-95.

¹⁷⁴ Σαρηγιαννίδης 92-93.

¹⁷⁵ *ibid* 101.

¹⁷⁶ *ibid* 105.

ελέγχου λόγω απόσυρσης ή εκδίωξης του από το έδαφος, είτε με την παροχή συναίνεσης, είτε με τη νόμιμη μεταβίβαση της κυριαρχίας.¹⁷⁷

Προσδιοριστικό στοιχείο της κατοχής είναι ο προσωρινός της χαρακτήρας. Εντούτοις, στη σύγχρονη διεθνή πραγματικότητα συναντάμε καταστάσεις παρατεταμένης κατοχής (Παλαιστίνη, Κύπρος, Δυτική Σαχάρα). Το ΔΔ στη γνωμοδότηση του για το Τείχος επισήμανε ότι λόγω της εθιμικής αρχής που αντανakλά το αρ.2 (4) του ΧαρτΗΕ μία κτήση εδάφους που είναι αποτέλεσμα απειλής ή χρήσης βίας δεν μπορεί να αναγνωριστεί ως νόμιμη.¹⁷⁸ Αν και, σε κάθε περίπτωση, η κυριαρχία δεν δύναται να μεταβιβασθεί χωρίς τη συναίνεση του κατεχόμενου κράτους, η πάροδος του χρόνου δημιουργεί ‘τετελεσμένα πολιτικά γεγονότα’, όπως ο εποικισμός, η άρνηση της αυτοδιάθεσης.¹⁷⁹

Από την άλλη πλευρά, παρατηρούμε το φαινόμενο της εγκαθίδρυσης πολυεθνικών επιχειρήσεων από τα ΗΕ επιφορτισμένες με ιδιαίτερα αυξημένες αρμοδιότητες διοίκησης, που διαθέτουν έντονες ομοιότητες με την παραδοσιακή κατοχή, όπως στο Κόσοβο ή το Ανατολικό Τιμόρ. Η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού εμφανίζεται επιφυλακτική ως προς την εφαρμογή του δικαίου της κατοχής και προτιμά να τονίζει τη σημασία της εφαρμογής του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.¹⁸⁰ Αντιθέτως, ο Benvenisti θεωρεί πως η ύπαρξη της συναίνεσης του κράτους που είναι απαραίτητη για την εγκαθίδρυση διοίκησης των ΗΕ, ακόμη και όταν αυτή υπάρχει και δεν προέρχεται από εξαναγκασμό που την καθιστά άκυρη, δεν αναιρεί την εφαρμογή του δικαίου της κατοχής, ακόμη και σε περίπτωση εξουσιοδότησης του ΣΑ υπό το Κεφ. 7 του ΧαρτΗΕ καθώς ο ρόλος του δικαίου αυτού δεν είναι μόνο η προστασία του πληθυσμού, αλλά και ο σεβασμός της κρατικής κυριαρχίας.¹⁸¹

1.2. Έλεγχος από τις αποσχιστικές δυνάμεις

Η απόκτηση του ελέγχου από το αποσχιστικό κίνημα είναι ζωτικής σημασίας καθώς ο αποτελεσματικός έλεγχος είναι απαραίτητος για την αξίωση διεθνών

¹⁷⁷ Κύπρος Χρυσοστομίδης ‘Στρατιωτική Κατοχή στην Κύπρο και Πρόσφατες Δικαστικές Αποφάσεις’ στο Περράκης (επιμ) (2014)160-161. Σαρηγιαννίδης 109.

¹⁷⁸ Wall, 171 para 87.

¹⁷⁹ Σαρηγιαννίδης 126-132.

¹⁸⁰ ‘International Humanitarian Law and the challenges of contemporary armed conflicts’, Doc 31IC/11/5.1.2, 29.

¹⁸¹ Benvenisti 62-67.

δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.¹⁸² Κατ' αυτόν τον τρόπο ο έλεγχος συνδέεται με την έγερση αξιώσεων της αποσχισθείσας οντότητας για διεθνή αναγνώριση.¹⁸³ Ο έλεγχος για να είναι αποτελεσματικός προϋποθέτει οι αποσχιστικές δυνάμεις να αναπτύσσουν μία δομή διακυβέρνησης που είναι ικανή να ασκήσει εξουσία στον πληθυσμό του συγκεκριμένου εδάφους.¹⁸⁴ Τότε, οι θεσμοί του υφιστάμενου κράτους παύουν να λειτουργούν και οι κυριαρχικές αρμοδιότητες όπως η διατήρηση της τάξης, η ρύθμιση της 'διασυνοριακής' κίνησης ανθρώπων και αγαθών, η συλλογή φόρων εκτελούνται από το αποσχιστικό κίνημα.¹⁸⁵

Η ύπαρξη του στοιχείου του αποτελεσματικού ελέγχου πείθει ακόμη και τους πιο καχύποπτους ότι το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου πρέπει να εφαρμόζεται στις ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα, καθώς καθοριστικό στοιχείο είναι ότι ο σταθερός έλεγχος επί εδάφους, δίνει την ικανότητα στον μη κρατικό δρώντα να δρα ως κρατική αρχή.¹⁸⁶ Από την άλλη πλευρά, φαίνεται δύσκολο το δίκαιο της κατοχής να εφαρμόζεται με την απόκτηση του αποτελεσματικού ελέγχου από τις αποσχιστικές δυνάμεις, καθώς η εφαρμογή αυτή θεωρείται 'νομικά μη λειτουργική'.¹⁸⁷ Ο Υ. Sandoz θέτει τον προβληματισμό στο επίπεδο της λογικής: υποστηρίζει πως η περίπτωση άσκησης αποτελεσματικού ελέγχου από επαναστάτες δεν μπορεί να θεωρηθεί κατοχή, καθώς το έδαφος το οποίο καταλαμβάνουν αποτελεί στην πραγματικότητα την πατρίδα τους.¹⁸⁸ Η μη εφαρμογή του δικαίου της κατοχής υποστηρίζεται και από τον G. Oberleinder στην ίδια βάση, καθώς αναφέρει ότι στις εσωτερικές συρράξεις δεν υπάρχει η 'τριμερής σχέση' μεταξύ κατέχουσας δύναμης, κατεχόμενου πληθυσμού και εκτοπισμένου κυρίαρχου, σχέση πάνω στην οποία έχει δομηθεί το δίκαιο της κατοχής.¹⁸⁹

Επομένως, ο έλεγχος του εδάφους από το αποσχιστικό κίνημα δεν ενεργοποιεί την υποχρέωση εφαρμογής του δικαίου της κατοχής, παρά μόνο του Δεύτερου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 (1977). Ο έλεγχος που απαιτεί το Πρωτόκολλο πρέπει να είναι τέτοιας μορφής που να επιτρέπει στις ένοπλες δυνάμεις 'να διεξάγουν αμειώτες και συντονισμένες στρατιωτικές

¹⁸² Cassese (2012) 22.

¹⁸³ Pavkovic and Radan (2007) 8-9.

¹⁸⁴ Cassese (2012) 153.

¹⁸⁵ Pavkovic and Radan (2007) 8-10.

¹⁸⁶ 'International Humanitarian Law and the challenges of contemporary armed conflicts' Doc 31IC/11/5.1.2, 8-9.

¹⁸⁷ Σαρηγιαννίδης 60-61.

¹⁸⁸ Sandoz 31.

¹⁸⁹ Oberleinder 221.

επιχειρήσεις και να εφαρμόζουν αυτό το Πρωτόκολλο.¹⁹⁰ Το Δεύτερο Πρωτόκολλο ενεργοποιήθηκε και εφαρμόστηκε στην περίπτωση της Τσετσενίας το 1995.¹⁹¹

1.3 Η απόδοση της ευθύνης

Καθώς το δίκαιο της διεθνούς ευθύνης των κρατών είναι κυρίως εθνικό¹⁹² και το σχέδιο άρθρων που έχει εκπονήσει η ΕΔΔ των ΗΕ δεν έχει αποτελέσει ακόμη αντικείμενο ρύθμισης κάποιας σύμβασης η νομολογία των διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων αποδεικνύεται ιδιαίτερα πολύτιμη στα ζητήματα απόδοσης της διεθνούς ευθύνης.

Από όσα προαναφέρθηκαν καθίσταται σαφές ότι ο έλεγχος του μη κρατικού δρώντα συνδέεται τόσο με το χαρακτηρισμό της σύρραξης όσο και με την εφαρμογή του δικαίου της κατοχής. Παράλληλα, ο έλεγχος είναι συνυφασμένος και με την απόδοση της διεθνούς ευθύνης. Ο A. Cassese υποστηρίζει ότι καθώς δεν υπάρχουν κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου για τον χαρακτηρισμό της σύρραξης αυτός βασίζεται (όπως έκρινε στην υπόθεση Tadić το ΔΠΔΓ) στο δίκαιο της διεθνούς ευθύνης και συνεπώς ο απαιτούμενος βαθμός ελέγχου είναι ο ίδιος και στις δύο περιπτώσεις.¹⁹³ Ωστόσο, το ΔΔ έχει απαιτήσει έναν αυστηρότερο βαθμό ελέγχου για την απόδοση παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου από μη κρατικούς δρώντες σε τρίτο κράτος.

Στην υπόθεση Νικαράγουα, το ΔΔ έκρινε ότι για τον έλεγχο που χρειάζεται για να εξισωθούν οι *contras* με όργανο των ΗΠΑ δεν υπήρχε απόδειξη. Το ΔΔ απαίτησε έναν τέτοιο βαθμό ελέγχου, μεγαλύτερο από το βαθμό του συνολικού ελέγχου, που να αποδεικνύει πλήρη και όχι μερική εξάρτηση, θεωρώντας ότι η ζωτική βοήθεια για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων που παρείχε το κράτος με τη χρηματοδότηση, οργάνωση, εκπαίδευση, τον εφοδιασμό και τον εξοπλισμό της ένοπλης ομάδας, την επιλογή στόχων, το σχεδιασμό της επιχείρησης είναι ανεπαρκής

¹⁹⁰ 2^ο Πρωτόκολλο αρ 1 (1)

¹⁹¹ Marouđa (2009) 208.

¹⁹² Εμμανουέλα Δούση, “Η διεθνής ευθύνη των κρατών” στο Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, Κωνσταντίνος Μαγκλιβέρας (επιμ.), 460 παρ. 958.

¹⁹³ Antonio Cassese, ‘The Nicaragua and Tadić Tests Revisited in Light of the ICJ Judgment on Genocide in Bosnia’ (2007) 18(4) *EJIL*, 649.

για να αποδείξει την απόδοση των πράξεων της ομάδας στο κράτος, για την οποία απαιτείται αποτελεσματικός έλεγχος (effective control) των επιχειρήσεων.¹⁹⁴

Στην υπόθεση της Βοσνιακής Γενοκτονίας από τις βοσνιοσερβικές δυνάμεις της Republika Srpska στη Srebrenica, το ΔΔ εφάρμοσε το ίδιο test που είχε εφαρμόσει στην υπόθεση Νικαράγουα. Έκρινε ότι διαφορετικό test απαιτείται να υιοθετηθεί για το βαθμό και τη φύση της εμπλοκής του κράτους για να χαρακτηριστεί η σύρραξη διεθνής και άλλο για να εγερθεί διεθνής ευθύνη για συγκεκριμένες πράξεις που συντελέστηκαν στη σύρραξη. Θεώρησε ότι το κριτήριο του συνολικού ελέγχου δεν αρκεί για την απόδοση της ευθύνης και ότι πρέπει το κράτος να ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο πάνω στη δράση κατά τη διάρκεια της οποίας διαπράττεται το αδίκημα.¹⁹⁵ Για να αποδοθεί η συμπεριφορά ατόμων, ομάδων ή οντοτήτων σε ένα κράτος, όταν δεν αποτελούν de jure όργανα του κράτους αυτού, θα πρέπει να αποδειχθεί ότι δρουν σε πλήρη εξάρτηση από το κράτος και επομένως να θεωρηθούν de facto όργανά του. Το Δικαστήριο απαίτησε την παρουσία ενός ‘ιδιαίτερα μεγάλου βαθμού κρατικού ελέγχου’ και έκρινε ότι οι βοσνιοσερβικές πολιτικές και στρατιωτικές οργανώσεις δεν θα μπορούσαν να εξισωθούν με όργανα της Γιουγκοσλαβίας, ούτε η σημαντικότερη υποστήριξη της Γιουγκοσλαβίας στη Republika Srpska μπορεί να δηλώσει μία συνολική εξάρτηση (total dependence) της Republika Srpska από τη Γιουγκοσλαβία.¹⁹⁶ Για να αποδειχθεί ότι η Γιουγκοσλαβία κατεύθυνε τη γενοκτονία το ΔΔ θεώρησε ότι πρέπει να αποδειχθεί ότι τα πρόσωπα που την τέλεσαν, ενήργησαν υπό τις οδηγίες του κράτους ή υπό τον ‘αποτελεσματικό του έλεγχο’. Έκρινε πως δεν αρκεί ο συνολικός έλεγχος και ότι απαιτείται ο αποτελεσματικός έλεγχος κάθε επιχείρησης στην οποία διαπράττονταν οι παραβιάσεις.¹⁹⁷ Οι πράξεις τελικά των δυνάμεων της Republika Srpska δεν αποδόθηκαν στη Σερβία και το δικαστήριο έκρινε ότι δεν διέπραξε, ούτε ήταν συνένοχη για τη γενοκτονία στη Srebrenica.¹⁹⁸

Από την άλλη πλευρά, η προσπάθεια της Γεωργίας να φέρει την υπόθεση στο ΔΔ, επικαλούμενη παραβιάσεις της Σύμβασης για την εξάλειψη των φυλετικών διακρίσεων ναυάγησε και το Δικαστήριο δεν εξέτασε την υπόθεση επί της ουσίας, καθώς η Γεωργία δεν είχε εκπληρώσει τις δύο διαδικαστικές προϋποθέσεις που θέτει

¹⁹⁴ *Nicaragua*, 62-65 paras 109-115.

¹⁹⁵ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)* (Merits) ICJ Reports 2007, 43, 210 paras 405-406.

¹⁹⁶ *ibid* 204-206 paras 391-395.

¹⁹⁷ *ibid* 208 para 400.

¹⁹⁸ *ibid* 237-239 para 471.

το αρ. 22 της Σύμβασης και έκανε δεκτή τη σχετική προδικαστική ένσταση της Ρωσίας διαπιστώνοντας πως δεν έχει αρμοδιότητα εξέτασης της διαφοράς επί της ουσίας.¹⁹⁹

Όσον αφορά τις παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου που λαμβάνουν χώρα σε έδαφος το οποίο βρίσκεται υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο αποσχιστικού κινήματος, η ευθύνη βαραίνει το υφιστάμενο κράτος, εφόσον δεν έχει αναγνωρισθεί στη de facto οντότητα κρατική υπόσταση. Ενδεικτικές στο πεδίο της διεθνούς ευθύνης είναι ορισμένες αποφάσεις του ΕΔΔΑ. Στην απόφασή *Ilascu* κ.ά. κατά Μολδαβίας και Ρωσίας, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η παραβίαση των δικαιωμάτων που εγγυάται η Σύμβαση τεσσάρων ατόμων молδαβικής εθνικότητας που κρατήθηκαν και δικάστηκαν από τις αρχές της Υπερδνειστερίας εγείρει τη διεθνή ευθύνη της Μολδαβίας αν και το κράτος δεν ασκούσε αποτελεσματικό έλεγχο στο έδαφος όπου τελέστηκαν οι παραβιάσεις. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ένα κράτος έχει τη θετική υποχρέωση ακόμη κι αν δεν ασκεί εξουσία στο σύνολο του εδάφους του να προσπαθεί να εγγυάται την απόλαυση των δικαιωμάτων που προστατεύει η Σύμβαση, καθώς δεν παύει να έχει την ευθύνη για την εφαρμογή της Σύμβασης.²⁰⁰ Καταδίκασε τη Μολδαβία και τη Ρωσία, τις οποίες έκρινε ως έχουσες δικαιοδοσία υπό το αρ. 1 της ΕΣΔΑ, για παραβίαση του αρ. 3 και του αρ. 5 (απαγόρευση των βασανιστηρίων και δικαίωμα σε προσωπική ελευθερία και ασφάλεια αντίστοιχα).

Πράγματι, είναι δύσκολο να αποδοθεί διεθνής ευθύνη σε de facto οντότητες. Η αιτία είναι σαφής όταν η κατάσταση ελέγχεται αποτελεσματικά από τρίτο κράτος: τα όργανά της αποτελούν de facto όργανα του κράτους που έχει επέμβει προς υποστήριξή της και το οποίο αποτελεί την κατοχική δύναμη. Ο χαρακτηρισμός ‘κατοχική δύναμη’ καθιστά το επεμβαίνον κράτος υπεύθυνο για πράξεις και παραλείψεις που αποτελούν παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου και λαμβάνουν χώρα στο έδαφος που έχει εκ των πραγμάτων τεθεί στην εξουσία του.²⁰¹ Το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Λοϊζίδου* τόνισε πως ‘αν η Τουρκία δεν θεωρούταν υπεύθυνη για τις συνθήκες στη βόρεια Κύπρο, κανένα άλλο πρόσωπο δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο. Ωστόσο η αρχή της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων της

¹⁹⁹ *Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russian Federation)*, Preliminary Objections, Summary of the Judgment of 1 April 2011, available at <http://www.icj-cij.org/docket/files/140/16426.pdf>

²⁰⁰ ECHR, *Ilascu and others v. Moldova and Russia*, Judgment, 8 July 2004 (Application no. 48787/99), 77 paras 333-334.

²⁰¹ Χρήστος Ροζάκης, “Διεθνής Ευθύνη του Κράτους σε Καταστάσεις Απόσχισης στη Νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου” στο Στέλιος Περράκης (επιμ.), (2014) 37.

Σύμβασης που έχει αναγνωρισθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου, απαιτεί να μην υπάρχει κανένα κενό στο σύστημα της ευθύνης. Οι αρχές του συστήματος της Σύμβασης και το διεθνές δίκαιο της ευθύνης των κρατών συγκλίνουν για να παράξουν ένα καθεστώς υπό το οποίο η Τουρκία είναι υπεύθυνη για τον έλεγχο των γεγονότων στη Νότια Κύπρο.²⁰² Στην υπόθεση *Ilascu* όμως, το Δικαστήριο απέδειξε ότι το σκεπτικό στο οποίο βασίζεται για την απόδοση της ευθύνης σε περιπτώσεις που ο αποτελεσματικός έλεγχος δεν ασκείται από το νόμιμο κυρίαρχο, εκφεύγει από τη στενό κριτήριο του ελέγχου, καθώς αποτελεσματικό έλεγχο στην Υπερδνειστερία ασκούσαν οι αποσχιστικές δυνάμεις, και καταδεικνύει την ουσία του ζητήματος της απόδοσης της ευθύνης που αφορά την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων που εγγυάται η Σύμβαση. Ακόμη περισσότερο θεμελιώνει τη θέση που έλαβε στην υπόθεση *Λοϊζίδου*, την απαίτηση δηλαδή να μην υπάρχει κανένα νομικό κενό που να αφήνει απροστάτευτο το άτομο. Πέρα λοιπόν από τις προφανείς περιπτώσεις κατοχής, όπως η Κύπρος όπου η κατέχουσα δύναμη υπέχει τη διεθνή ευθύνη για τις παραβιάσεις που συντελούνται στο υπό κατοχή έδαφος, διεθνής ευθύνη δεν αποδίδεται ούτε στις αποσχισθείσες οντότητες, αλλά το ΕΔΔΑ θεωρεί την ευθύνη ως ανήκουσα σε κάποια οντότητα με αναγνωρισμένη κρατική υπόσταση, ακόμη κι αν κανένα κράτος δεν ασκεί στη *de facto* κατάσταση αποτελεσματικό έλεγχο. Αυτή η στάση εξηγείται από δύο παράγοντες: Πρώτον, η απόδοση της ευθύνης θα συνιστούσε έμμεση αποδοχή της κρατικής υπόστασης της αποσχισθείσας οντότητας, αφού θα ήταν υπόλογη με βάση το δίκαιο της διεθνούς ευθύνης των κρατών. Δεύτερον, το ΕΔΔΑ δεν θα διέθετε αρμοδιότητα εκδίκασης της υπόθεσης αφού η *de facto* οντότητα δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος στην ΕΣΔΑ, με αποτέλεσμα να μην υπάρξει επανόρθωση για τα θιγόμενα άτομα. Με αυθεντικό σκοπό, λοιπόν, την προστασία του ατόμου το ΕΔΔΑ αναζητά το κράτος στο οποίο θα αποδοθεί η ευθύνη, χωρίς να αποκλείεται παράλληλα η ύπαρξη και ατομικής ευθύνης υπό το διεθνές ποινικό δίκαιο.

2. Η σημασία του δημοψηφίσματος και η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας

Το δημοψήφισμα στο οποίο συμμετέχει ο ενδιαφερόμενος πληθυσμός και το οποίο διεξάγεται υπό διεθνή επίβλεψη θεωρείται η καλύτερη διαδικασία για την

²⁰² ECHR, Case *Loizidou v. Turkey*, (Preliminary Objections), 1995 (Application no. 15318/89) paras 56-64.

εγκαθίδρυση των συνόρων ενός κράτους.²⁰³ Παράλληλα, η πρακτική ανέδειξε το δημοψήφισμα στη συχνότερη μέθοδο εφαρμογής της αυτοδιάθεσης εντός και εκτός του αποαποικιοκρατικού πλαισίου.

Το 1960 η Διακήρυξη για τη Χορήγηση Ανεξαρτησίας στα Αποικιακές Χώρες και Λαούς ανέφερε ότι η πλήρης ανεξαρτησία και ελευθερία των λαών που διαβιούν σε υπό κηδεμονία και μη αυτόνομα εδάφη προϋποθέτει ‘την ελεύθερα εκφρασμένη βούληση και επιθυμία’.²⁰⁴ Κατ’ αυτόν τον τρόπο, η ‘ελεύθερη και γνήσια έκφραση της βούλησης των λαών’ κατέστη απαραίτητη για την εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης.²⁰⁵ Η επίβλεψη δημοψηφισμάτων αποτέλεσε συχνή πρακτική των ΗΕ για την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης των λαών κατά τη διαδικασία αποαποικιοποίησης, μεταξύ των οποίων η Τογκολάνδη, η Δυτική Σαμόα, τα νησιά Μάρσαλ, το Βρετανικό Καμερούν.²⁰⁶ Επιβλεπόμενο από τον ΟΗΕ δημοψήφισμα πραγματοποιήθηκε επίσης στην Ερυθραία, όπου τα ΗΕ εγκαθίδρυσαν την UNOVER²⁰⁷ με σχετική εντολή. Το δημοψήφισμα διενεργήθηκε τον Απρίλιο του 1993 και είχε ως αποτέλεσμα την απόσχιση της από την Αιθιοπία. Τον ίδιο χρόνο, η Ερυθραία έγινε μέλος των ΗΕ. Επιπλέον, δημοψήφισμα από τα ΗΕ οργανώθηκε τον Αύγουστο του 1999 για την ανεξαρτησία του Αν. Τιμόρ από την Ινδονησία και την οργάνωση ανέλαβε η UNAMET.²⁰⁸ Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ήταν η απόρριψη της επιλογής της αυτονομίας μέσα στο Ινδονησιακό κράτος. Στην περίπτωση της Δυτικής Σαχάρας, το ψήφισμα 2229 του 1966 της ΓΣ καλούσε την Ισπανία να ορίσει ημερομηνία για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος υπό την αιγίδα των ΗΕ και να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για το δημοψήφισμα έτσι ώστε να μπορέσει ο αυτόχθονας πληθυσμός να ασκήσει ελεύθερα το δικαίωμά του σε αυτοδιάθεση.²⁰⁹ Ωστόσο μέχρι σήμερα το δημοψήφισμα δεν έχει πραγματοποιηθεί με αποτέλεσμα η Δυτική Σαχάρα να παραμένει στη λίστα των μη αυτόνομων εδαφών και στο μεγαλύτερο μέρος της υπό μαροκινή κατοχή.

²⁰³ Anne Peters, ‘The Principle of *Uti Possidetis Juris*: How Relevant is it for Issues of Secession?’ Christian Walter, Antje von Ungern-Sternberg, Kavus Abushov (eds), *Self-determination and Secession in International Law* (Oxford University Press 2014) 95, 133.

²⁰⁴ UNGA, A/RES/1514(XV), para 5.

²⁰⁵ *Western Sahara*, 31-32 para 55.

²⁰⁶ Cassese (1995) 76-78· Ilker Gokhan Sen, *Sovereignty Referendums in International and Constitutional Law* (Springer International Publishing 2015) 96-97.

²⁰⁷ UNGA, ‘Report of the Secretary-General concerning a request to the United Nations to observe the referendum process in Eritrea’ (16 December 1992) UN Doc A/RES/47/114, para 2.

²⁰⁸ UNSC, ‘Timor’ (11 June 1999) UN Doc S/RES/1246, para 1.

²⁰⁹ UNGA, ‘Question of Ifni and Spanish Sahara’, (20 December 1966) UN Doc A/RES/2229(XXI) para 4.

Έξω από το αποικιακό πλαίσιο, το ζήτημα διεξαγωγής δημοψηφίσματος τίθεται σήμερα σε διαφορετική βάση. Συχνά, τοπικά επίσημα ή ανεπίσημα όργανα αποφασίζουν τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, έτσι ώστε η προσπάθεια της απόσχισης να περιβληθεί με τον μανδύα της νομιμοποίησης που δύναται να προσδώσει μία δημοκρατική διαδικασία. Είτε σε περίπτωση που το σύνταγμα δεν προβλέπει τη διεξαγωγή δημοψηφισμάτων, είτε σε περίπτωση που το δημοψήφισμα διεξάγεται χωρίς να πληροί τους όρους που θέτει το σύνταγμα, δεν μπορεί να παράγει άμεσα έννομα αποτελέσματα.²¹⁰ Έτσι, σε αυτές τις περιπτώσεις δεν μπορεί να συναχθεί ότι ένα δικαίωμα σε απόσχιση αναδύεται από την υπερψήφιση της ανεξαρτησίας σε ένα δημοψήφισμα. Στην περίπτωση της απόπειρας απόσχισης του Κεμπέκ, το Σύνταγμα του Καναδά δεν προέβλεπε τη δυνατότητα διεξαγωγής δημοψηφίσματος. Τα δύο δημοψηφίσματα που έλαβαν χώρα στην περιοχή απέρριψαν την απόσχιση (1980 και 1995). Ακόμη όμως και στην υποθετική περίπτωση που είχαν θετικό αποτέλεσμα υπέρ της απόσχισης, δεν θα διέθεταν δεσμευτική ισχύ για τον Καναδά και ούτε θα δημιουργούσαν έννομο δικαίωμα του Κεμπέκ σε απόσχιση. Αντίστοιχα, το δημοψήφισμα που έλαβε χώρα στην Καταλονία το Νοέμβριο του 2014 αν και στο οποίο η δημιουργία ενός ανεξάρτητου Καταλανικού Κράτους υπερψηφίστηκε, δεν διέθετε δεσμευτική ισχύ σύμφωνα με την ισπανική νομοθεσία και δεν επέφερε κάποια αλλαγή στο status της αυτόνομης Καταλονίας στο πλαίσιο του ισπανικού κράτους. Η Νότια Οσσετία διενήργησε δημοψήφισμα για ανεξαρτησία στις 19 Ιανουαρίου 1992 που όμως δεν ικανοποιούσε τα διεθνή πρότυπα για ελεύθερη ψηφοφορία.²¹¹ Το ίδιο ισχύει για το δημοψήφισμα του 2006 που διεξήχθη στη Νότια Οσσετία για την ανεξαρτησία της από τη Γεωργία το οποίο χαρακτηρίστηκε από τον ΓΓ του Συμβουλίου της Ευρώπης ‘περιττό, άχρηστο και άδικο’.²¹² Πιο πρόσφατα, το Μάρτιο του 2014, η ΓΣ των ΗΕ υπογράμμισε ότι η διενέργεια του δημοψηφίσματος στην Κριμαία και τη Σεβαστούπολη, δεν είχε εγκριθεί από την Ουκρανία και επομένως ήταν άκυρο και δεν μπορούσε να αποτελέσει βάση για αλλαγή του status τους.²¹³

Πάντως, ακόμη και σήμερα, ένα δημοψήφισμα που διεξάγεται σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα κρίνεται ότι χρησιμεύει για την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης σε περιπτώσεις απόσχισης και διάλυσης. Στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας, η

²¹⁰ *Reference re Secession of Quebec*, 265 para. 87.

²¹¹ Peters 134

²¹² Council of Europe Secretary General, ‘Council of Europe Secretary General on the vote in South Ossetia’ (13 November 2006) Press Release 684 (2006).

²¹³ UNGA, ‘Territorial integrity of Ukraine’ (27 March 2014) UN Doc A/RES/68/262.

Επιτροπή Badinter όταν γνωμοδότησε σχετικά με την αναγνώριση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη μέλη της, εξάρτησε την αναγνώριση από την έκφραση της βούλησης των λαών της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης προτείνοντας τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος υπό διεθνή επίβλεψη και με δικαίωμα συμμετοχής όλων των κατοίκων της Βοσνίας Ερζεγοβίνης χωρίς διάκριση.²¹⁴ Μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, το σύνταγμα του σερβο-μαυροβουνιακού κράτους που εγκαθιδρύθηκε, εμπεριείχε πρόβλεψη για την απόσχιση και βάσει αυτής πραγματοποιήθηκε η απόσχιση του Μαυροβουνίου αφού προηγήθηκε δημοψήφισμα στο οποίο οι Μαυροβούνιοι αποφάσισαν ότι επιθυμούσαν να εγκαθιδρύσουν ένα ανεξάρτητο κράτος.

Στην πραγματικότητα είναι ιδιαίτερα σπάνιο ένα έδαφος να ανεξαρτητοποιηθεί/ αποσχισθεί χωρίς την προηγούμενη έκφραση της βούλησης του πληθυσμού του συγκεκριμένου εδάφους. Εξαίρεση αποτελεί η απόσχιση της Σλοβακίας, καθώς σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις, εάν γινόταν δημοψήφισμα οι Σλοβάκοι πιθανότατα θα απέρριπταν την ιδέα της ανεξαρτησίας. Έτσι, οι Σλοβάκοι πολιτικοί ηγέτες ήταν εκείνοι που τελικά αποφάσισαν την απόσχιση.²¹⁵

Συμπερασματικά, το δημοψήφισμα για να θεωρηθεί έγκυρο θα πρέπει να διεξάγεται σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα ώστε να εξασφαλίζεται η έκφραση της λαϊκής βούλησης, και σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους, η οποία προβλέπει τη δυνατότητα διενέργειάς του και τη δεσμευτική ή μη ισχύ του. Ένα δημοψήφισμα που πληροί αυτές τις προδιαγραφές, και μία υπερψήφιση της ανεξαρτησίας, επαρκούν, για να προσδώσουν στην απόσχιση την απαραίτητη νομιμότητα. Εντούτοις, ο J. Mayall αναφέρει τα λόγια του Ivor Jennings θέτοντας μία επιπλέον διάσταση: ‘φαινομενικά μοιάζει λογικό: άσε το λαό να αποφασίσει. Στην πράξη ήταν γελοίο γιατί ο λαός δεν μπορεί να αποφασίσει, μέχρι κάποιος άλλος να αποφασίσει ποιος είναι ο λαός.’²¹⁶

Τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος συχνά ακολουθεί η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας. Η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας στην πραγματικότητα δεν εγκαθιδρύει την ανεξαρτησία της αποσχισθείσας οντότητας, απλά την διεκδικεί.²¹⁷ Πολιτικά, κρίνεται ιδιαίτερα χρήσιμη για την επιδίωξη του σκοπού της απόσχισης, ωστόσο νομικά δεν είναι απαραίτητη για τη δημιουργία ενός νέου κράτους.²¹⁸ Για τον Κ.

²¹⁴ Badinter Commission, Opinion No 4 (1992) 31 *ILM*, 1503.

²¹⁵ Pavkovic and Radan (2007) 73-78.

²¹⁶ Mayall 14.

²¹⁷ Pavkovic and Radan (2007) 35.

²¹⁸ Anderson 380.

Χρυσοστομίδα η νομιμότητα ή η παρανομία της ανακήρυξης ακολουθεί την κατάσταση υπό την οποία δημιουργήθηκε: 'η μη αναγνώριση λοιπόν του ψευδοκράτους από τη διεθνή κοινότητα, που βασίζεται ακριβώς στη διεθνή παρανομία της στρατιωτικής επέμβασης και της συνεχιζόμενης κατοχής, σημαίνει και την παρανομία της ανακήρυξής του.'²¹⁹

Το ΔΔ στη Γνωμοδότησή του για τη συμβατότητα της διακήρυξης ανεξαρτησίας του Κοσόβου με το διεθνές δίκαιο απέφυγε να εισέλθει στην ουσία του θέματος η οποία αφορά τις έννομες συνέπειές της και την ευθύνη του οργανισμού. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι 'το ερώτημα που τέθηκε από τη ΓΣ είναι περιορισμένο και συγκεκριμένο· ρωτά τη γνώμη του Δικαστηρίου για το εάν ή όχι η διακήρυξη ανεξαρτησίας είναι σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο. Δεν ρωτά σχετικά με τις έννομες συνέπειες αυτής της διακήρυξης. Συγκεκριμένα, δεν ρωτά εάν η όχι το Κόσοβο έχει επιτύχει κρατική υπόσταση. Ούτε ρωτά σχετικά με την εγκυρότητα ή τα νόμιμα αποτελέσματα της αναγνώρισης του Κοσόβου, από εκείνα τα κράτη που έχουν αναγνωρίσει το Κόσοβο ως ανεξάρτητο κράτος.'²²⁰ Το Δικαστήριο έκρινε ότι η διακήρυξη ανεξαρτησίας του Κοσόβου που υιοθετήθηκε στις 17 Φεβρουαρίου του 2008 από τους Προσωρινούς Θεσμούς Αυτοδιοίκησης του Κοσόβου δεν παραβιάζει το διεθνές δίκαιο. Ωστόσο ο δικαστής Koroma με αντίθετη γνώμη του υποστήριξε ότι η μονομερής διακήρυξη ανεξαρτησίας ήταν παράνομη και άκυρη καθώς αποτέλεσε την αρχή της διαδικασίας απόσχισης του Κοσόβου, γεγονός που αποτελεί παραβίαση της απόφασης 1244 του ΣΑ και του γενικού διεθνούς δικαίου.²²¹ Σημείωσε επίσης ότι η αποδοχή της διακήρυξης ανεξαρτησίας και της απόσχισης όποιας εθνοτικής, γλωσσικής ή θρησκευτικής ομάδας, 'έξω από το πλαίσιο της αποαποικιοποίησης δημιουργεί ένα πολύ επικίνδυνο προηγούμενο.'²²²

Σχολιάζοντας την ανωτέρω γνωμοδότηση ο M. Kohen επισημαίνει ότι μία μονομερής ανακήρυξη ανεξαρτησίας δύναται να παράγει έννομα αποτελέσματα μόνο εάν υπάρχει δικαίωμα για τη δημιουργία κράτους και σε κάθε άλλη περίπτωση 'είναι απλώς ένα φύλλο χαρτί'.²²³

²¹⁹ Χρυσοστομίδης 164.

²²⁰ *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo* (Advisory Opinion) ICJ Reports 2010, 403, 423 para 51.

²²¹ *ibid* 467 para 2.

²²² *ibid* 468 para 4.

²²³ Marcelo Kohen, 'Unilateral Secession in a Multipolar World. Remarks by Marcelo Kohen', (2013) 107, *American Society of International Law*, Proceedings of the 101st Annual Meeting, 216-219.

3. Η αναγνώριση της de facto κατάστασης

Η αναγνώριση αποτελεί μία μονομερή δικαιοπραξία με την οποία ένα κράτος δηλώνει ότι ‘μία πολιτική οντότητα έχει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κράτους και αποτελεί μέλος της διεθνούς κοινότητας’.²²⁴ Με άλλα λόγια, η αναγνώριση μετατρέπει μία πραγματική κατάσταση σε νομική.²²⁵ Ο θεσμός της αναγνώρισης διαθέτει ιδιαίτερη βαρύτητα όταν πρόκειται για μία αποσχισμένη οντότητα και η συζήτηση περί δηλωτικής/διακηρυκτικής και συστατικής λειτουργίας της προσλαμβάνει αυξημένη σημασία. Η αναγνώριση μπορεί να γίνει ρητά, όταν το κράτος εκφράζει την απόφασή του να αναγνωρίσει μία οντότητα.²²⁶ Η σιωπηρή αναγνώριση συνδέεται με πράξεις από τις οποίες είναι εύκολο να συναχθεί ότι το κράτος εκφράζει αναγνώριση.²²⁷

Η επίσημη αναγνώριση ενός κράτους λαμβάνει χώρα με την εγκαθίδρυση διπλωματικών σχέσεων μεταξύ του αναγνωρίζοντος και του αναγνωριζόμενου κράτους.²²⁸ Ταυτόχρονα, μερικές φορές παρατηρούμε ότι κράτη και διεθνείς οργανισμοί συνομιλούν με τις αρχές που έχει εγκαθιδρύσει το αποσχιστικό κίνημα στο έδαφος του οποίου αξιώνει την αναγνώριση της κρατικής υπόστασης, προσφέροντας με αυτόν τον τρόπο de facto αναγνώριση. Πολλές φορές η de facto αναγνώριση οδηγεί στη de jure. Αυτό συνέβη στη Σλοβενία τον Ιούλιο του 1991 όταν η ΕΚ διαπραγματευόταν με τις σλοβενικές αρχές όπως θα διαπραγματευόταν με την κυβέρνηση ενός ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους. Τον Ιανουάριο του 1992 η Σλοβενία έλαβε και επίσημη αναγνώριση.²²⁹ Η de facto αναγνώριση είναι προσωρινή, και μπορεί να αποσυρθεί, σε αντίθεση με την de jure που αναφέρεται σε μία μόνιμη κατάσταση.²³⁰

Η πράξη της αναγνώρισης ρυθμίζεται από το διεθνές δίκαιο αλλά καθώς δεν υπάρχει νομική υποχρέωση αναγνώρισης, αποτελεί μία προαιρετική πράξη την οποία καθορίζουν και πολιτικά κριτήρια.²³¹ Προφανώς όμως, ο πολιτικός χαρακτήρας της

²²⁴ Αρώνη 142.

²²⁵ Μιλτιάδης Σαρηγιαννίδης, ‘Μονομερείς διακηρύξεις’ στο Αντωνόπουλος και Μαγκλιβέρας (επιμ), 412 παρ 904.

²²⁶ James Ker-Lindsay, *The foreign Policy of Counter Secession: Preventing the Recognition of Contested States* (Oxford University Press 2012) 8.

²²⁷ Αρώνη 148 παρ 362-363.

²²⁸ Pavkovic and Radan (2007) 10.

²²⁹ *ibid* 17-19.

²³⁰ Ker-Lindsay 8.

²³¹ Αρώνη 147 παρ. 359· Crawford (2006) 25.

αναγνώρισης δεν είναι αμιγής και οι πολιτικές σκοπιμότητες των κρατών περιορίζονται από την απαγόρευση νομιμοποίησης καταστάσεων προερχόμενων από σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου αλλά ενίοτε και από άλλους όρους.²³²

Ένα ζήτημα που τίθεται σχετικά με τις *de facto* οντότητες που προκύπτουν με απόσχιση, είναι εάν είναι η αποτελεσματικότητα της οντότητας αυτής που διαδραματίζει τον αποφασιστικό ρόλο για την αναγνώριση ή η συναίνεση του υφιστάμενου κράτους. Οι απόψεις διίστανται καθώς ορισμένοι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι η σημασία της συναίνεσης υπερτερεί της αποτελεσματικότητας,²³³ ενώ άλλοι ότι η απουσία συναίνεσης δεν αποκλείει την πιθανότητα εγκαθίδρυσης και αναγνώρισης ενός νέου κράτους.²³⁴

Το κύριο ερώτημα σχετικά με την αναγνώριση αφορά την επίδραση που έχει στο δέκτη της. Οι θεωρητικοί του διεθνούς δικαίου είναι διχασμένοι ανάμεσα σε δύο κύριες σχολές σκέψης²³⁵ με αποτέλεσμα τη δημιουργία δύο θεωριών σχετικά με τη λειτουργία της αναγνώρισης. Σύμφωνα με τη διακηρυκτική/δηλωτική θεωρία, η αναγνώριση δεν επηρεάζει την κρατική υπόσταση της οντότητας που τη δέχεται, και αποτελεί απλώς μία επίσημη αποδοχή ενός πραγματικού γεγονότος, αυτού της ύπαρξης του κράτους.²³⁶ Ως πράξη πολιτικού χαρακτήρα, η αναγνώριση μίας εδαφικής οντότητας ως κράτος από τρίτα κράτη δεν μπορεί να διαδραματίσει κανέναν απολύτως ρόλο στη δημιουργία ενός κράτους. Αυτό σημαίνει πως αν η εν λόγω οντότητα πληροί τις προϋποθέσεις του κράτους, η μη αναγνώρισή της από τα μέλη της διεθνούς κοινότητας δεν μπορεί να ανατρέψει την κρατική της υπόσταση. Και αντίστροφα, η αναγνώριση μίας οντότητας που δεν διαθέτει τα χαρακτηριστικά του κράτους, δεν δύναται να προσδώσει σε αυτή κρατική υπόσταση. Μία οντότητα δηλαδή που πληροί τις προϋποθέσεις του κράτους, αποτελεί κράτος ανεξάρτητα από το αν θα αναγνωριστεί ή όχι ως τέτοιο από τα υπόλοιπα κράτη. Από την άλλη πλευρά, η συστατική θεωρία πρεσβεύει ότι η αναγνώριση αποτελεί ακόμη ένα συστατικό στοιχείο του κράτους.²³⁷ Χωρίς την αναγνώριση από τρίτα κράτη επομένως, μία οντότητα δεν πληροί τις προϋποθέσεις της κρατικής υπόστασης, καθώς η αναγνώριση

²³² Νομιμότητα κατά τη φάση σύστασης, δημοκρατία, δημοψήφισμα και ανθρώπινα δικαιώματα.

²³³ Αρώνη 153 παρ 371.

²³⁴ Crawford (2006) 376-379.

²³⁵ Για την ανάλυση των δύο θεωριών Αρώνη 141-154· Crawford (2006) 19-28· James Crawford, 'The Criteria for Statehood in International Law' (1976) 48 (1) *BYBIL*, 95-107, John Dugard and David Raic, 'The Role of Recognition in the Law and Practice of Secession' in Kohen (ed), 97-99· Άγγελος Συρίγος, 'Το κράτος' στο Αντωνόπουλος και Μαγκλιβέρας (επιμ), 106-108.

²³⁶ Crawford (2006) 22-24.

²³⁷ Pavkovic and Radan (2007) 11.

είναι εκείνη που προσδίδει στο κράτος νομική προσωπικότητα.²³⁸ Η συστατική λειτουργία της αναγνώρισης βασίζεται στην υπόθεση ότι η απόφαση σχετικά με το εάν μία οντότητα πληροί τις προϋποθέσεις της κρατικής υπόστασης, ελλείψει μίας αρμόδιας διεθνούς αρχής για τον καθορισμό των υποκειμένων του διεθνούς συστήματος, μπορεί να ληφθεί μόνο από τα κράτη και ο καθορισμός αυτός παράγει έννομα αποτελέσματα.²³⁹

Φαίνεται πως τελικά η διακηρυκτική θεωρία έχει επικρατήσει της συστατικής. Αυτή τη θέση υιοθέτησε και η Επιτροπή Badinter στην πρώτη της γνωμοδότηση: ‘οι συνέπειες της αναγνώρισης από άλλα κράτη έχουν αμιγώς διακηρυκτικό χαρακτήρα.’²⁴⁰ Επομένως, για να αξιώσει διεθνή αναγνώριση μία οντότητα θα πρέπει να ασκεί τον πραγματικό και διαρκή έλεγχο του εδάφους και του λαού.²⁴¹ Αν και η λειτουργία της αναγνώρισης είναι καταρχήν διακηρυκτική και δεν αποτελεί προϋπόθεση της κρατικής υπόστασης, καθώς μία οντότητα δεν γίνεται κράτος με την αναγνώριση, αλλά αντίθετα αναγνωρίζεται επειδή είναι κράτος, από την άλλη πλευρά υπάρχουν περιπτώσεις κρατών που αναγνωρίστηκαν χωρίς να πληρούν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστούν κράτη. Αυτό το γεγονός αιτιολογείται στη βάση της ύπαρξης δικαιώματος αυτοδιάθεσης. Εμβληματικές είναι ορισμένες περιπτώσεις αποαποικιοποίησης, όπως η Γουινέα-Μπισσάου, η διεθνής αναγνώριση της οποίας προηγήθηκε της απόκτησης του αποτελεσματικού ελέγχου στο σύνολο του εδάφους της.²⁴² Αλλά και πιο πρόσφατα υπάρχουν αντίστοιχα παραδείγματα: η αναγνώριση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης πραγματοποιήθηκε όσο ακόμη δεν διέθετε αποτελεσματικό έλεγχο.²⁴³ Επομένως, συμπεραίνουμε πως το κριτήριο του αποτελεσματικού ελέγχου μπορεί να υποχωρήσει προς όφελος της εφαρμογής της αυτοδιάθεσης αν και η διάκριση μεταξύ της αναγνώρισης μίας *de facto* εδαφικής οντότητας σύμφωνα με την αρχή της αυτοδιάθεσης ή προς παραβίαση της αρχής της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις τρίτου κράτους παραμένει οριακή.

Παρόλο που η αναγνώριση δεν έχει έννομο αποτέλεσμα στη διεθνή προσωπικότητα της νέα οντότητας, έχει σημαντικές νομικές και πολιτικές συνέπειες.

²³⁸ Συρίγος 106 παρ 233.

²³⁹ Crawford (2006) 20· Crawford (1976) 101.

²⁴⁰ Η Επιτροπή Διαιτησίας εγκαθιδρύθηκε στο πλαίσιο της Διάσκεψης για τη Γιουγκοσλαβία η οποία συγκλήθηκε από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1991. Σκοπός της Επιτροπής ήταν ο εφοδιασμός της Διάσκεψης με νομικές συμβουλές. Conference on Yugoslavia Arbitration Commission, Opinion No 1, (1992) 31 *ILM*, 1495.

²⁴¹ Μαρούδα (2014) 114.

²⁴² Αρώνη 153 παρ. 372.

²⁴³ Crawford (2006) 93.

Όπως παρατήρησε το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά, στην υπόθεση του Κεμπέκ, αν και η αναγνώριση δεν είναι απαραίτητη για την εγκαθίδρυση του κράτους στο πλαίσιο της απόσχισης, 'η βιωσιμότητα ενός επίδοξου κράτους στη διεθνή κοινότητα εξαρτάται, ως πρακτικό θέμα, από την αναγνώριση από άλλα κράτη.'²⁴⁴ Οι λόγοι γίνονται εύκολα αντιληπτοί. Η αναγνώριση προσδίδει στην οντότητα δικαιώματα και υποχρεώσεις.²⁴⁵ Επίσης, συμβάλει στον τερματισμό των αβεβαιοτήτων για το status της οντότητας που αναγνωρίζεται, και αποτελεί απόδειξη της κρατικής της υπόστασης.²⁴⁶ Αναμφίβολα, όσον αφορά την απόσχιση ο ρόλος της αναγνώρισης είναι ζωτικός για την επιτυχία της. Η ιστορία εμπεριέχει πλήθος de facto εδαφικών καταστάσεων που δεν αναγνωρίστηκαν και ακολούθως απέτυχαν και έπαυσαν να υπάρχουν: η Συνομοσπονδία Πολιτειών Αμερικής, η Κατάνγκα, η Μπιάφρα, οι Δημοκρατίες Srpska και Krajina. Οι επιπτώσεις που επιφέρει η μη χορήγηση αναγνώριση στις αποσχισμένες οντότητες συμβάλλουν καθοριστικά στην αποτυχία της.

Εν κατακλείδι, η αναγνώριση έχει την ικανότητα να εντάσσει την πραγματική κατάσταση ως ισότιμο μέλος στο διεθνές σύστημα. Επομένως υπό αυτή την οπτική είναι καθοριστική για την επιβίωσή της. Ωστόσο, η αναγνώριση δεν μπορεί να προσδώσει κρατική ταυτότητα σε μία οντότητα που δεν πληροί τις προϋποθέσεις τις κρατικής υπόστασης. Μία πολιτική πράξη όπως είναι η αναγνώριση, που σε μεγάλο βαθμό καθορίζεται από γεωπολιτικές σκοπιμότητες, δηλώνει την αποδοχή της κατάστασης ως νόμιμης, προσφέροντάς της μία, ίσως εκ των υστέρων νομιμοφάνεια δεν δύναται όμως να την καταστήσει νόμιμη επί της ουσίας. Αν χορηγηθεί αναγνώριση σε μία de facto οντότητα που προήλθε με απόσχιση, η αναγνώριση αυτή δεν δύναται να εφοδιάσει αναδρομικά με νομική αιτιολόγηση την πράξη της απόσχισης υπό το διεθνές δίκαιο.²⁴⁷ Η αναγνώριση δεν μπορεί να λειτουργήσει αναδρομικά για τη μέρα της απόσχισης και να εκληφθεί ως πηγή έννομου δικαιώματος σε απόσχιση.²⁴⁸ Μία οντότητα που δεν διαθέτει τα συστατικά στοιχεία του κράτους δεν καθίσταται κράτος λόγω της πράξης της αναγνώρισης αυτής καθαυτής, αλλά λόγω των μεσοπρόθεσμων θετικών της συνεπειών για την οντότητα,

²⁴⁴ *Reference re Secession of Quebec*, 288-289 para. 142.

²⁴⁵ David A Ijalaye, 'Was "Biafra" at Any Time a State in International Law?' (1971) 65(3) *AJIL* 551, 557.

²⁴⁶ Crawford (2006) 22.

²⁴⁷ *Reference re Secession of Quebec*, 222-223.

²⁴⁸ *ibid* 288-289 para 142.

η οποία θα έχει τη δυνατότητα εισδοχής σε διεθνείς οργανισμούς προσκομίζοντας πολλαπλά οφέλη.

4. Ζητήματα συνέχειας και διαδοχής.

Η απόσχιση τμήματος εδάφους από την επικράτεια ενός κράτους και η αναγνώριση της απόσχισης, έχει πολλαπλές –πολιτικές, οικονομικές-γεωγραφικές, νομικές- συνέπειες για το υφιστάμενο κράτος. Το κύριο ερώτημα που τίθεται στο παρόν κεφάλαιο είναι εάν και πότε η απόσχιση μπορεί να επιφέρει διάτρηση της ίδιας της κρατικής υπόστασης της υφιστάμενης οντότητας με αποτέλεσμα αυτή να απωλέσει τη νομική της προσωπικότητα και να αντικατασταθεί από ένα νέο, διάδοχο κράτος. Σε αυτό το πλαίσιο μπορεί να γίνει μία διάκριση των αποσχίσεων με βάση τις επιπτώσεις που θα έχει για το υφιστάμενο κράτος η απόσχιση, και η οποία περιλαμβάνει τις περιπτώσεις της συνέχειας και της διαδοχής.

Όσον αφορά το αποσχισμένο κράτος, αυτό χαρακτηρίζεται πάντα διάδοχο, ανεξάρτητα με τη συνέχεια ή τη διαδοχή του κράτους από το σώμα του οποίου προήλθε. Οι κανόνες περί διαδοχής κρατών εφαρμόζονται, μεταξύ άλλων φαινομένων, και στις περιπτώσεις απόσχισης και αποαποικιοποίησης.²⁴⁹ Τα ζητήματα διαδοχής σχετικά με τις διεθνείς συνθήκες ρυθμίζονται από τη Σύμβαση της Βιέννης του 1978. Παράλληλα, τα ζητήματα σχετικά με την περιουσία, τα χρέη, τα αρχεία του κράτους ρυθμίζονται από τη Σύμβαση της Βιέννης του 1983, αν και το περιεχόμενο των σχετικών εθιμικών κανόνων είναι αβέβαιο.²⁵⁰ Η διαδοχή συνεπάγεται, όπως προβλέπει το αρ.34 της Σύμβασης της Βιέννης του 1978 ότι οι συνθήκες που δέσμευαν το εν λόγω έδαφος, είτε μόνο αυτό, είτε ως τμήμα προκάτοχου κράτους, συνεχίζουν να δεσμεύουν το αποσχισμένο κράτος. Αυτό συμβαίνει σε αντίθεση με ό,τι προβλέπεται για τα πρόσφατα ανεξαρτητοποιημένα κράτη τα οποία δεν δεσμεύονται από τις αντίστοιχες συνθήκες.²⁵¹ Η ρύθμιση που προβλέπει το αρ.34 υπαγορεύτηκε από την ανάγκη διεθνούς σταθερότητας και δεν αντικατοπτρίζει το ισχύον εθιμικό δίκαιο το οποίο προβλέπει τον κανόνα *tabula rasa*, με εξαίρεση τις συνθήκες που αφορούν τα δικαιώματα του ανθρώπου και οι οποίες πρέπει να γίνονται

²⁴⁹ Εμμανουήλ Ρούκουνας, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο* (Νομική Βιβλιοθήκη 2010) 450-451.

²⁵⁰ Cassese (2012) 100.

²⁵¹ Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties (signed 23 August 1978, entered into force 6 November 1996) 1946 UNTS art 16 and 34.

σεβαστές από κάθε διάδοχο κράτος.²⁵² Η ασάφεια των κανόνων περί διαδοχής κρατών αντικατοπτρίζεται πλήρως στην πρακτική. Το αν και κατά πόσο ένα διάδοχο κράτος δεσμεύεται από τις εν ισχύ συνθήκες που δέσμευαν το προκάτοχο κράτος και επομένως θα ακολουθήσει το δρόμο της διαδοχής ή αλλιώς θα πρέπει να προσχωρήσει στις συνθήκες αποτελεί ένα πολύπλοκο ζήτημα, στο οποίο συχνά δεν υιοθετείται μία γενική απάντηση για όλες τις συνθήκες που αφορούν το διάδοχο κράτος. Ενώ για τα κράτη που προήλθαν από τη Γιουγκοσλαβία και την Τσεχοσλοβακία εφαρμόστηκε αποκλειστικά το αρ.34 της Σύμβασης της Βιέννης του 1978, αντίθετα στις περιπτώσεις της Ερυθραίας, των δημοκρατιών της ΕΣΣΔ και του Νοτίου Σουδάν, σε άλλες συνθήκες υπήρξε διαδοχή και σε άλλες προσχώρηση των νέων κρατών.²⁵³ Είναι εμφανές ότι δεν υπάρχουν σαφείς δικαιοκοί κανόνες για τη διαδοχή κρατών, γεγονός που καθιστά αναγκαία την ξεχωριστή προσέγγιση κάθε περίπτωσης. Όπως αποφάνθηκε η Επιτροπή Badinter ‘υπάρχουν λίγες καθιερωμένες αρχές του διεθνούς δικαίου που εφαρμόζονται στη διαδοχή κρατους. Η εφαρμογή των αρχών αυτών πρέπει σε μεγάλο βαθμό να γίνεται κατά περίπτωση, ανάλογα με τις περιστάσεις που χαρακτηρίζουν κάθε μορφή διαδοχής, αν και οι Συμβάσεις της Βιέννης του 1978 και 1983 προσφέρουν κάποιες κατευθύνσεις’.²⁵⁴

Από την άλλη πλευρά, ακόμη πιο πολύπλοκο είναι το ζήτημα διάκρισης μεταξύ συνέχειας και διαδοχής του υφιστάμενου κράτους, το οποίο πιθανόν να εξακολουθήσει να υπάρχει, αν και με μειωμένη εδαφική και δημογραφική μορφή, διατηρώντας τη νομική του προσωπικότητα οπότε υπάρχει συνέχεια του κράτους, ή, σε διαφορετική περίπτωση, να διαλυθεί λόγω της ή των αποσχίσεων και να αντικατασταθεί από ένα νέο κράτος το οποίο θα αποτελεί και αυτό διάδοχο. Σε αντίθεση με τις περιπτώσεις επαναστατικής αλλαγής κυβέρνησης όπου η ταυτότητα του κράτους δεν επηρεάζεται, οι εδαφικές μεταβολές μπορεί να έχουν επίπτωση στη νομική προσωπικότητα του κράτους.²⁵⁵ Σύμφωνα με την Επιτροπή Badinter ‘διαδοχή κράτους σημαίνει αντικατάσταση ενός κράτους από ένα άλλο για την ευθύνη των διεθνών σχέσεων της επικράτειας’.²⁵⁶ Εντούτοις, ‘το διεθνές δίκαιο δεν παρέχει σαφή

²⁵² Cassese (2012) 99.

²⁵³ Andreas Zimmermann and James G Devaney, ‘Succession to Treaties and the Inherent Limits of International Law’ in Christian J Tams, Antonios Tzanakopoulos and Andreas Zimmermann (eds), *Research Handbook on the Law of Treaties* (Edward Elgar Publishing Limited 2014) 505, 525-527 and 530.

²⁵⁴ Badinter Commission, Opinion No 13, Ramcharan 1296.

²⁵⁵ Cassese (2012) 98.

²⁵⁶ Badinter Commission, Opinion No 1, (1992) 31 *ILM*, 1495.

κριτήρια που να επιτρέπουν να διαπιστωθεί σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση πότε ένα κράτος συνεχίζει να υπάρχει –ακόμη κι αν έχει υποστεί μεταβολές στην εδαφική του επικράτεια- και πότε παύει να υπάρχει και αντικαθίσταται από μια εντελώς νέα κρατική οντότητα.²⁵⁷ Επομένως, γίνεται αντιληπτό πως το διεθνές δίκαιο δεν ορίζει σε ποιες περιπτώσεις ένα κράτος πρέπει να χαρακτηριστεί ως διάδοχο ή ‘συνεχιστής’ (continuator) -γεγονός που καθορίζεται από άλλες περιστάσεις-, αλλά απλώς καθορίζει, και όχι πλήρως, τί συνεπάγεται νομικά ο χαρακτηρισμός αυτός. Στην πραγματικότητα αυτό που κρίνει τη συνέχεια ή τη διαδοχή είναι το κατά πόσο το αίτημα κράτους για συνέχεια γίνεται αποδεκτό από τη διεθνή κοινότητα.²⁵⁸ Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι αν μετά την απώλεια του εδάφους το συνταγματικό σύστημα του κράτους παραμένει ανέπαφο, το κράτος διατηρεί την ταυτότητα και τη συνέχειά του.²⁵⁹

Ενώ η συνέχεια του υφιστάμενου κράτους γίνεται αντιληπτή ως αποτέλεσμα απόσχισης και η διαδοχή ως αποτέλεσμα διάλυσης,²⁶⁰ η απόλυτη σύνδεση και αναλογία μεταξύ απόσχισης-συνέχειας και διάλυσης-διαδοχής, φαίνεται καταρχήν προβληματική, καθώς μία πλήρης αντιστοιχία τους δεν επιβεβαιώνεται από την πρακτική. Η διάλυση ενός κράτους δεν συνεπάγεται οπωσδήποτε τον αποκλεισμό της απόδοσης της νομικής του προσωπικότητας σε ένα από τα πρώην συστατικά του μέρη. Το κράτος παύει να υπάρχει με τη μορφή που διέθετε, αλλά η νομική προσωπικότητα είναι πιθανόν να μην χαθεί. Το κενό που δημιουργείται από την έλλειψη αντικειμενικών νομικών κριτηρίων για τη διαπίστωση της συνέχειας ή της αντικατάστασης του κράτους, αναπληρώνεται από την εφαρμογή προσεγγίσεων στηριγμένων σε πολιτικούς και πραγματικούς λόγους. Η εμπλοκή πολιτικών σκοπιμοτήτων στη διαδικασία του χαρακτηρισμού του κράτους διαδόχου ή συνεχιστή εξηγεί το λόγο που στην πρακτική συναντάμε περιπτώσεις διάλυσης να αντιμετωπίζονται ως αποσχίσεις,²⁶¹ δηλαδή με διαδοχή, και το αντίστροφο, με αποτέλεσμα η ταύτιση διάλυσης-διαδοχής και απόσχισης-συνέχειας να αποδεικνύεται στην πράξη αδόκιμη. Καθώς συγκεκριμένοι κανόνες για τη συνέχεια και διαδοχή κρατών δεν υπάρχουν αναφορικά με περιπτώσεις αποσχίσεων, και ειδικά αν ληφθεί

²⁵⁷ Ρούκουνας 451.

²⁵⁸ Zimmermann and Devaney 515.

²⁵⁹ Crawford (2006) 673.

²⁶⁰ Cassese (2012) 98· Ευάγγελος Ραυτόπουλος, *Διαδρομή, Θεωρία και Γλώσσα του Διεθνούς Δικαίου: “Αντικειμενισμός” ή Διεθνές Κοινό Συμφέρον;* (Αντ. Ν. Σάκκουλα 1997) 163.

²⁶¹ Malcolm N Shaw, ‘The Role of Recognition and Non-Recognition with Respect to Secession: Notes on Some Relevant Issues’ in Dahlitz (ed) 249.

υπόψιν το γεγονός της έλλειψης ομοφωνίας σχετικά με τον ορισμό της απόσχισης- όχι μόνο καθίσταται τεχνητή μία απόλυτη διάκριση απόσχισης και διάλυσης²⁶² και μία σαφής διάκριση των περιπτώσεων εφαρμογής της συνέχειας και της διαδοχής²⁶³, αλλά και ακολούθως αδύνατη η ταύτιση απόσχισης-συνέχειας και διάλυσης-διαδοχής.

Μία ή περισσότερες αποσχίσεις είναι δυνατόν να οδηγήσουν στη δημιουργία ενός ή περισσότερων νέων κρατών και είτε παράλληλα στη διατήρηση του υφιστάμενου κράτους είτε στη διάλυσή του. Επομένως η διάλυση αποτελεί μία ενδεχόμενη συνέπεια μίας ή περισσότερων αποσχίσεων.²⁶⁴ Η συνέπεια αυτή είναι ότι το κράτος παύει να υπάρχει. Η διάλυση μπορεί να μην επηρεάσει την ταυτότητα του κράτους (περίπτωση Ρωσίας που θεωρήθηκε ως συνέχεια της ΕΣΣΔ, ενώ οι υπόλοιπες πρώην σοβιετικές δημοκρατίες διάδοχα κράτη²⁶⁵), είτε να την πλήξει με αποτέλεσμα την αντικατάσταση από νέο κράτος (περίπτωση Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας-Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας). Το γεγονός ότι η διάλυση της ΕΣΣΔ δεν επηρέασε την ταυτότητα της Ρωσίας ενώ της Γιουγκοσλαβίας οδήγησε στο χαρακτηρισμό της Σερβο-μαυροβουνιακής ομοσπονδίας ως διάδοχου κράτους, δεν είναι αρκετό για την κατάταξη της πρώτης στην κατηγορία της απόσχισης και της δεύτερης στην κατηγορία της διάλυσης. Αποτελούν και οι δύο περιπτώσεις-φαινόμενα διάλυσης ως αποτέλεσμα πολλαπλών αποσχίσεων²⁶⁶ που για πολιτικούς και πραγματικούς λόγους είχαν διαφορετική αντιμετώπιση ως προς τη συνέχεια και διαδοχή. Ταυτόχρονα, ο σκοπός της προστασίας του διεθνούς κοινού συμφέροντος, ωθεί τη διεθνή κοινότητα σε επιλογές που μπορούν να εγγυηθούν την ‘ελαχιστοποίηση των συνεπειών της διάρρηξης της νομικής συνέχειας, που προέρχονται από αλλαγές κυριαρχίας λόγω διαδοχής.’²⁶⁷ Επιπλέον, η κατάρρευση της ΕΣΣΔ αποδεικνύει ότι η διάλυση

²⁶² Andreas Zimmermann, ‘Secession and the law of State succession’ in Kohen (ed) 208.

²⁶³ Όπως επισημαίνει ο Ε. Ραυτόπουλος «αυτό καθαυτό το γεγονός της «διαδοχής» κρατών εμπεριέχει έντονα στοιχεία «συνέχειας»: το νεοεμφανιζόμενο κράτος δεν είναι πράγματι εντελώς νέα οντότητα, αφού διατηρεί *de facto* και σε ποικίλλοντα βαθμό το έδαφος και το λαό του προϋπάρχοντος κράτους. Το προκάτοχο κράτος δεν εξαφανίζεται εντελώς και, επομένως, ο νέος χαρακτήρας του εμφανιζόμενου κράτους είναι σχετικός.» Ραυτόπουλος 162-163.

²⁶⁴ Anderson 387-388· Pavkovic and Radan (2007) 2-3.

²⁶⁵ Ρούκουνας 454.

²⁶⁶ Για την ανάλυση των διαδικασιών απόσχισης και διάλυσης της ΕΣΣΔ και της πρώην Γιουγκοσλαβίας Richard Sakwa and Alexandar Pavkovic, ‘Secession as a Way of Dissolving Federations: The USSR and Yugoslavia’ in Pavkovic and Radan (eds) (2011) 147-168.

²⁶⁷ Ραυτόπουλος 164-165.

σχετίζεται με την εξαφάνιση του κράτους με τη μορφή που μέχρι τότε διέθετε²⁶⁸ και δεν ταυτίζεται απόλυτα με την απώλεια της νομικής προσωπικότητας.

Η διατήρηση μεγάλου τμήματος του εδάφους από το υφιστάμενο κράτος επιδρά ταυτόχρονα στην ενίσχυση της άποψης περί συνέχειάς του, αλλά και στη θεωρητική ένταξη της κατάστασης στην κατηγορία απόσχισης ή της διάλυσης ως συνέπεια της ή των αποσχίσεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Ρωσία θεωρήθηκε κράτος-συνεχιστής, λόγω του γεγονότος της διατήρησης ενός σημαντικού γεωγραφικού και δημογραφικού μέρους της ένωσης και της ισχύος που διέθετε ως πυρηνική υπερδύναμη.²⁶⁹ Στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας, οι αποσχίσεις της Σλοβενίας, της Κροατίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης είχαν σωρευτική επίδραση στη Γιουγκοσλαβία με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική της διάλυση,²⁷⁰ ενώ το γεγονός της σημαντικής εδαφικής και πληθυσμιακής της συρρίκνωσης που είχε ως συνέπεια την αδυναμία άσκησης αποτελεσματικής ομοσπονδιακής εξουσίας²⁷¹ διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη θεώρηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας ως διάδοchu κράτος. Από την άλλη πλευρά το στοιχείο της συνέχειας πραγματικών χαρακτηριστικών του κράτους δεν είναι πάντα καθοριστικό για τη συνέχεια ή τη διαδοχή του υφιστάμενου κράτους. Παρά τη διατήρηση μεγάλου τμήματος εδάφους, πληθυσμού και οικονομικών πόρων της Τσεχοσλοβακίας²⁷², η Τσεχία θεωρήθηκε διάδοchu κράτος. Εντούτοις αυτά τα στοιχεία κατηγοριοποιούν την περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας ως φαινόμενο διάλυσης ως συνέπεια της απόσχισης της Σλοβακίας.²⁷³

Συμπερασματικά, μπορούν να ειπωθούν τα εξής: Πρώτον, ελλείψει συγκεκριμένων κανόνων του διεθνούς δικαίου η διαδοχή ή η συνέχεια ενός κράτους

²⁶⁸ Είναι ενδεικτικό ότι η Ρωσία κληρονόμησε τη νομική προσωπικότητα της ΕΣΣΔ και τη μόνιμη θέση της στο ΣΑ ΗΕ, αν και η ίδια αποδεχόταν ότι «η Ένωση των Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών ως ένα υποκείμενο του διεθνούς δικαίου και μία γεωπολιτική πραγματικότητα δεν υπάρχει πια». *Agreement Establishing the Commonwealth of Independent States* (8 December 1991) UN Doc A/46/771, Annex I, preamble.

²⁶⁹ Ραυτόπουλος 163.

²⁷⁰ Zimmermann 211.

²⁷¹ Badinter Commission, Opinion No 8, (1992) 31 *ILM* 122.

²⁷² Anderson 384.

²⁷³ O G Anderson υποστηρίζει ακόμη ότι η περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας λόγω των χαρακτηριστικών της αποτελεί αποκλειστικά περίπτωση απόσχισης και όχι απόσχισης και διάλυσης (Anderson 384) κάτι που οστόσο φαίνεται αβάσιμο, καθώς αν και η απόσχιση από μόνη της δεν είναι ικανή να αλλοιώσει τα χαρακτηριστικά του υφιστάμενου κράτους σε τέτοιο βαθμό ώστε να επιφέρει αντικατάστασή του από ένα διάδοchu. Αυτό επιβεβαιώνεται από την πρακτική όπου όλα τα κράτη τα οποία έχασαν έδαφος από μία απόσχιση η οποία όμως δεν επέφερε τη διάλυση, θεωρήθηκαν κράτη-«συνεχιστές» πχ. Αιθιοπία, Πακιστάν, Σουδάν .

επαφίεται στη βούληση της διεθνούς κοινότητας²⁷⁴, οι επιλογές της οποίας είναι συχνά αντιφατικές και βασιζόμενες όχι σε νομικούς αλλά σε πολιτικούς παράγοντες.²⁷⁵ Δεύτερον, η απόσχιση και η διάλυση αποτελούν παρόμοια, αν και όχι ίδια φαινόμενα. Η διάκριση μεταξύ της περίπτωσης των πολλαπλών αποσχίσεων και της διάλυσης θα προϋπέθετα την ύπαρξη σαφώς διακριτών επιπτώσεων ως προς την ταυτότητα του κράτους, κάτι που δεν επιβεβαιώνεται από την πρακτική.²⁷⁶ Οπότε πλήρης ταύτιση απόσχισης-συνέχειας και διάλυσης-διαδοχής θα ήταν δυνατή μόνο υπό τον όρο ύπαρξης συγκεκριμένων νομικών προτύπων που να ορίζουν και να τυποποιούν τις αντίστοιχες διαδικασίες. Ακόμη όμως και σε αυτή την περίπτωση ο ακριβής χαρακτηρισμός της κατάστασης δεν είναι δυνατός πριν την ολοκλήρωση της διαδικασίας που εκ πρώτης όψεως φαίνεται ως απόσχιση, έτσι ώστε να διαπιστώσουμε αν αυτή είχε ως συνέπεια τη διάλυση. Οπότε η κατάσταση ως διάλυση θα χαρακτηριστεί αναδρομικά, ενώ στις αρχές πιθανότατα θα θεωρείται απόσχιση. Τέλος, όταν ένα κράτος διαλύεται σημαίνει πως παύει να υπάρχει. Αυτή η εξαφάνιση δεν ισοδυναμεί απαραίτητα με εξαφάνιση της νομικής του προσωπικότητας, αλλά με την έκλειψη του κράτους ως γεωπολιτικής πραγματικότητας που συνδέεται με την αλλαγή του πολιτικού του συστήματος.

²⁷⁴ Shaw 250.

²⁷⁵ Ρούκουνας 455· Zimmermann and Devaney 515-516.

²⁷⁶ Αν αυτό συνέβαινε η Γιουγκοσλαβία θα αποτελούσε καθαρή περίπτωση διάλυσης αφού μόνο διάδοχα και η ΕΣΣΔ καθαρή περίπτωση αποσχίσεων αφού διατήρησε τη νομική της προσωπικότητα, ωστόσο δεν αντιμετωπίζονται έτσι.

ΜΕΡΟΣ II:
DE FACTO ΕΛΑΦΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ
Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ.
ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Κεφάλαιο Α': Παράγοντες που καθορίζουν τη στάση της διεθνούς κοινότητας

Η έγερση αξιώσεων απόσχισης αποτελεί ζήτημα που εμπίπτει καταρχήν στην εσωτερική αρμοδιότητα των κρατών, γεγονός που αιτιολογείται από τη μη συμπερίληψη στο σώμα του συμβατικού και εθιμικού διεθνούς δικαίου πρόβλεψης που να απαγορεύει άμεσα την απόσχιση. Παράλληλα η διεθνής κοινότητα δεν έχει καταλήξει ακόμη σχετικά με την πρακτική που θα ακολουθεί όταν έρχεται αντιμέτωπη με μία απόπειρα απόσχισης.²⁷⁷

Το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά στην υπόθεση του Κεμπέκ σημείωσε ότι: 'Αν και δεν υπάρχει ένα δικαίωμα, υπό το σύνταγμα ή στο διεθνές δίκαιο, σε μονομερή απόσχιση, [...] αυτό δεν αποκλείει την πιθανότητα μία αντισυνταγματική ανακήρυξη απόσχισης να οδηγήσει σε de facto απόσχιση. Η τελική επιτυχία μίας τέτοιας απόσχισης θα εξαρτιόταν από την αναγνώριση από τη διεθνή κοινότητα, η οποία πιθανώς να εξέταζε τη νομιμότητα της απόσχισης, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων γεγονότων, τη συμπεριφορά του Κεμπέκ και του Καναδά, για να καθορίσει αν θα χορηγήσει ή θα αρνηθεί αναγνώριση.'²⁷⁸ Γίνεται κατανοητό ότι το Καναδικό Δικαστήριο υποστήριξε ότι η παροχή αναγνώρισης από τη διεθνή κοινότητα συνδέεται 1) με το γεγονός της de facto απόσχισης, επομένως με την αποτελεσματικότητα της κατάστασης, 2) τη συμπεριφορά του Κεμπέκ και του Καναδά, άρα η νομιμότητα και 3) άλλα γεγονότα, δηλαδή εξωνομικούς παράγοντες. Η προσέγγιση αυτή αποτελεί τη βάση για τον προσδιορισμό των παραγόντων από τους οποίους εξαρτάται όχι μόνο η αναγνώριση, αλλά η γενικότερη στάση της διεθνούς κοινότητας απέναντι σε μία de facto οντότητα.

²⁷⁷ Coggins 40.

²⁷⁸ *Reference re Secession of Quebec*, para 155.

1. Αποτελεσματικότητα

Ο αποτελεσματικός έλεγχος που αποκτούν οι αποσχιστικές δυνάμεις θεωρείται στην παρούσα εργασία ότι αρκεί για να θεωρηθεί ότι η απόσχιση έχει τελεστεί και ότι μία *de facto* κατάσταση έχει δημιουργηθεί, αλλά όχι και για να υποστηριχθεί ότι διαθέτει τα προαπαιτούμενα στοιχεία για να χαρακτηριστεί κράτος. Καθώς μόνο αποτελεσματικές οντότητες μπορούν να αξιώσουν αναγνώριση, η πλήρωση των κριτηρίων της κρατικής υπόστασης αποτελεί το πρώτο προαπαιτούμενο για την ενεργοποίηση του ενδεχομένου μίας θετικής στάσης της διεθνούς κοινότητας.

Παραδοσιακά, η δημιουργία ενός κράτος γίνεται αντιληπτή ως ένα πραγματικό γεγονός.²⁷⁹ Σύμφωνα με τον M. Kohen 'το διεθνές νομικό σύστημα διαδραματίζει το ρόλο της 'μαίας', παρέχοντας νομική αιτιολόγηση για τη δημιουργία νέων κρατών'.²⁸⁰ Παράλληλα, η παρεμβολή του διεθνούς δικαίου στο ζήτημα της απόσχισης, κατά κύριο λόγο, συμβαίνει όταν η απόσχιση αποτελεί γεγονός.²⁸¹

Τα παραδοσιακά κριτήρια της κρατικής υπόστασης, τα οποία αναφέρονται στη Σύμβαση του Montevideo είναι ο μόνιμος πληθυσμός, το καθορισμένο έδαφος, η κυβέρνηση και η ικανότητα σύναψης σχέσεων με άλλα κράτη.²⁸² Το 4^ο στοιχείο τείνει να θεωρείται πλεοναστικό και απορρέον από το κριτήριο της πολιτικής εξουσίας.²⁸³ Η Σύμβαση του Montevideo δεν εξερίχθη σε εθνικό δίκαιο.²⁸⁴ Το διεθνές δίκαιο δεν εμπεριέχει κάποιον υποχρεωτικό κανόνα που να αναφέρει τα στοιχεία τα οποία πρέπει να διαθέτει μία οντότητα για να θεωρείται κράτος, οπότε σε μία τέτοια περίπτωση θα ήταν και υποχρεωτικό να αναγνωριστεί ως τέτοιο.²⁸⁵ Ωστόσο, στα στοιχεία αυτά παραδοσιακά στηρίζεται τόσο η νομική όσο και η πολιτική επιστήμη για τη διαπίστωση της κρατικής υπόστασης. Κατά τη λήψη απόφασης σχετικά με την αναγνώριση, και σε συνδυασμό πάντα με τα πολιτικά κριτήρια που θέτει το συμφέρον

²⁷⁹ Crawford (2006) 97. Η έννοια και η ρίζα της λατινογενούς λέξης *state* έχει τις καταβολές της στα ιταλικά *statos* της Αναγέννησης, πόλεις όπου οι ηγεμόνες τους επιθυμούσαν να μετατρέψουν την *de facto* εξουσία τους σε *de jure* εξουσία που θα ασκούσαν δικαιωματικά. Adam Watson, *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας. Μία Συγκριτική Ιστορική Ανάλυση*, Ηρακλεία Στροίκου (μτφ), Χαράλαμπος Παπασωτηρίου-Παναγιώτης Ήφαιστος (επιμ) (γ' έκδοση, Ποιότητα – Taylor and Francis Group 2006) 273-300.

²⁸⁰ Kohen 4.

²⁸¹ Antonello Tancredi 'A Normative 'due process' in the Creation of States through Secession' in Kohen (ed) 190.

²⁸² Montevideo Convention on the Rights and Duties of States (signed 26 December 1933, entered into force 26 December 1934) available at http://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam03.asp, accessed 7 August 2015, art 1.

²⁸³ Ρούκουνας 184.

²⁸⁴ *ibid* 183-184.

²⁸⁵ Συρίγος 106 παρ. 232.

του και τους νομικούς περιορισμούς που θέτει το διεθνές δίκαιο, το κράτος εξετάζει αν η de facto οντότητα που έχει αναδυθεί πληροί τα στοιχεία αυτά που την καθιστούν κράτος.²⁸⁶ Την άποψη για τα 3 στοιχεία του κράτους επιβεβαίωσε σχετικά πρόσφατα η Επιτροπή Badinter: ‘το κράτος κοινώς ορίζεται ως μία κοινότητα η οποία αποτελείται από μία εδαφική επικράτεια και έναν πληθυσμό που υπόκειται σε μία οργανωμένη πολιτική εξουσία· ένα τέτοιο κράτος χαρακτηρίζεται από κυριαρχία.’²⁸⁷

Σήμερα, το στοιχείο της αποτελεσματικότητας δεν επαρκεί για να θεωρηθεί μία οντότητα κράτος, καθώς στην παραδοσιακή αρχή της αποτελεσματικότητας έχει προστεθεί η νέα αρχή της μη νομιμοποίησης καταστάσεων που δημιουργούνται μετά από σοβαρή παραβίαση του διεθνούς δικαίου.²⁸⁸ Παράλληλα, ο έλεγχος του κριτηρίου της αποτελεσματικότητας πραγματοποιείται αναπόφευκτα με νομικούς όρους. Ο J. d'Aspremont υποστηρίζει ότι η αποτελεσματικότητα αναφέρεται στην ‘πραγματική ποιότητα’ μίας κατάστασης –αποτελεσματικότητα για την εξωεδαφική εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου, για τον έλεγχο, την απόδοση συμπεριφοράς σε έναν δρώντα, για την εφαρμογή του δικαίου της κατοχής- όμως δέχεται ότι για την απόδοση αυτού του χαρακτηρισμού απαιτείται ένας έγκυρος νομικός συλλογισμός.²⁸⁹ Η εισδοχή της νομιμότητας στα κριτήρια της κρατικής υπόστασης, αλλά και η ίδια η ιδέα της αποτελεσματικότητας, που ενώ προσπαθεί να δημιουργήσει μία ‘γέφυρα μεταξύ του κόσμου του διεθνούς δικαίου και του έξω κόσμου’²⁹⁰ τελικά εμφυτεύει στον πυρήνα της πραγματικότητας νομικές προϋποθέσεις, αλλοιώνουν το αμιγώς ‘πραγματικό’ μίας κατάστασης, με την ορολογία του δικαίου να έχει παρεισφρήσει σε κάθε συστατικό του κράτους.

Η αποτελεσματικότητα του κράτους δεν έχει ακριβώς το ίδιο περιεχόμενο με τον αποτελεσματικό έλεγχο που ασκείται στο έδαφος αν και η ύπαρξη του ελέγχου αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη της αποτελεσματικότητας. Σε γενικές γραμμές θεωρείται πως ‘μία κατάσταση είναι αποτελεσματική αν βρίσκεται σταθερά εδραιωμένη στην πραγματική ζωή.’²⁹¹ Ο T. Christakis σημειώνει ότι η αποτελεσματικότητα, ως αρχή που επιχειρεί να καλύψει τα κενά του διεθνούς

²⁸⁶ *ibid* 107 παρ. 236.

²⁸⁷ Badinter Commission Opinion No 1, (1992) 31 *ILM* 1495.

²⁸⁸ Cassese (2012) 92-97.

²⁸⁹ Jean d'Aspremont, “Effectivity” in International Law: Self-Empowerment Against Epistemological Claustrophobia’, (2014) 108 *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)* 165.

²⁹⁰ *ibid* 166

²⁹¹ Μαρούδα (2014) 113.

δικαίου, εξαρτάται και επηρεάζεται από τη συρροή των τριών συστατικών στοιχείων του κράτους, την αρχή *uti possidetis* και την αντίδραση των τρίτων κρατών.²⁹² Παράλληλα, για την ύπαρξη αποτελεσματικότητας θεωρείται απαραίτητη η εφαρμογή νόμων και η δημιουργία και η λειτουργία οργάνων νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας.²⁹³

Ο S. Pegg θεωρεί πως μία αποσχισθείσα οντότητα αποτελεί *de facto* κράτος όταν 1) διατηρεί για μία εκτεταμένη χρονική περίοδο τον αποτελεσματικό έλεγχο σε συγκεκριμένο έδαφος, 2) έχει επαρκή ικανότητα παρέχει κυβερνητικές υπηρεσίες σε έναν δεδομένο πληθυσμό, 3) από τον οποίο λαμβάνει λαϊκής υποστήριξης, και 4) η αποτελεσματικότητα θα πρέπει να είναι στρατιωτική, οικονομική και κυβερνητική.²⁹⁴ Η διάρκεια του αποτελεσματικού ελέγχου ασφαλώς αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο αφού δύναται να δημιουργηθούν πραγματικά δεδομένα που φαίνονται μη αναστρέψιμα.²⁹⁵ Η N. Caspersen κι ο G. Stansfield μάλιστα, θέτουν ως προϋπόθεση τη διατήρηση του αποτελεσματικού ελέγχου για τουλάχιστον δύο χρόνια.²⁹⁶ Από την άλλη πλευρά, η έννοια του *de facto* κράτους είναι παράδοξη: καθώς το ίδιο το κράτος αποτελεί ιδέα του διεθνούς δικαίου²⁹⁷ δεν μπορούν να υπάρξουν *de facto* κράτη, παρά μόνο κράτη –αναγνωρισμένα και μη- και άλλες πραγματικές οντότητες.

1.1. Πληθυσμός

Απαραίτητη προϋπόθεση για να χαρακτηριστεί μία οντότητα κράτος είναι η ύπαρξη στο έδαφός της ενός μόνιμου πληθυσμού, ανεξάρτητα από το μέγεθός του. Το σύνολο του πληθυσμού ενός κράτους αποτελεί το λαό του. Υπάρχει όμως πιθανότητα μία ομάδα του πληθυσμού να εξελιχθεί σε πληθυσμό ενός νέου κράτους, να εξελιχθεί σε λαό; Υποστηρίζεται ότι ο ορισμός του διεθνούς δικαίου για το λαό δεν πρέπει να συγχέεται με ορισμούς κοινωνιολογικούς.²⁹⁸ Το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά στην απόφασή του για το Κεμπέκ ανέφερε ότι μία μερίδα του πληθυσμού ενός κράτους μπορεί να αποτελεί λαό ξεχωριστό, ωστόσο απέφυγε να εξετάσει το αν ο

²⁹² Christakis (1999) 74, 87.

²⁹³ *ibid* 84-85.

²⁹⁴ Scott Pegg, 'De Facto States in the International System' (February 1998) Institute of International Relations The University of British Columbia Working Paper No 21, <http://www.ligi.ubc.ca/sites/liu/files/Publications/webwp21.pdf>, 1.

²⁹⁵ Roth 2.

²⁹⁶ *ibid* 3-4.

²⁹⁷ d'Aspremont 166.

²⁹⁸ Kohen 9.

πληθυσμός του Κεμπέκ συνιστά λαό, θεωρώντας ούτως ή άλλως διαθέτει πρόσβαση στην κυβέρνηση και επομένως απολαμβάνει εσωτερικής αυτοδιάθεσης.²⁹⁹ Η πρακτική ωστόσο καταδεικνύει ότι το διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει την ύπαρξη ενός μόνο λαού σε ένα κράτος.³⁰⁰ Ο ορισμός του λαού γίνεται μέσα στο πλαίσιο ‘γενικά αποδεκτών πολιτικών μονάδων’.³⁰¹ Κατά συνέπεια ακολουθεί την εξέλιξή του: η ανάδυση ενός νέου κράτους θα αναγορεύσει σε λαό μία μειονότητα. Επομένως, εκείνο που καθιστά τελικά λαό μία ομάδα ανθρώπων είναι η επιτυχία της να εγκαθιδρύσει ένα νέο κράτος.³⁰²

‘Τίποτα στις προηγούμενες παραγράφους δεν θα ερμηνευτεί ότι εξουσιοδοτεί ή ενθαρρύνει οποιαδήποτε ενέργεια που θα διαμελίσει ή θα βλάψει, ολικά ή εν μέρει, την εδαφική ακεραιότητα ή την πολιτική ενότητα κυρίαρχων και ανεξάρτητων κρατών που συμπεριφέρονται σύμφωνα με την αρχή των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιάθεσης των λαών, όπως περιγράφεται παραπάνω και συνεπώς τελούν υπό μία κυβέρνηση που αντιπροσωπεύει όλο το λαό του εδάφους, χωρίς διάκριση φυλής, πίστης ή χρώματος’³⁰³. Η πρόβλεψη αυτή στη Διακήρυξη του 1970 αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία της θεωρίας της επανορθωτικής απόσχισης (remedial secession). Το ακριβές περιεχόμενο της πρόβλεψης αυτής αλλά και ο νομικός της χαρακτήρας αμφισβητείται. Η ‘ρήτρα διασφάλισης’ του ψηφίσματος 2625 ενσωματώνεται και σε άλλα διεθνή κείμενα διακηρυκτικού χαρακτήρα με ορισμένες αλλαγές όμως, που καθιστούν ακόμη πιο δυσχερή την εξακρίβωση του περιεχομένου της. Η Διακήρυξη της Βιέννης (1993) αντικατέστησε τις λέξεις φυλή, πίστη και χρώμα με τη φράση ‘χωρίς διάκριση οποιουδήποτε είδους’,³⁰⁴ ενώ το μόνο διεθνές δικαιοδοτικό όργανο που έχει σιωπηρώς αποδεχτεί την ύπαρξη του δικαιώματος επανορθωτικής απόσχισης είναι η Αφρικανική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Λαών.³⁰⁵

Η θεωρία της επανορθωτικής απόσχισης υποστηρίζει ότι δυνάμει της ανωτέρω πρόβλεψης, εάν το κράτος δεν διαθέτει αντιπροσωπευτική κυβέρνηση ένας

²⁹⁹ *Reference re Secession of Quebec*, 286-287 paras 136-138 and 281 para 124.

³⁰⁰ Kohen 9.

³⁰¹ Crawford (2006) 125.

³⁰² Kohen 11-12.

³⁰³ UNGA, A/RES/2625(XXV).

³⁰⁴ Vienna Declaration and Programme of Action, (adopted by the World Conference on Human Rights 25 June 1993) UN Doc A/CONF.157/23, para 2.

³⁰⁵ African Commission on Human and Peoples’ Rights, Communication 75/92, Katangese Peoples’ Congress v Zaire, Decision taken at its 16th Session, Banjul, 1994.

καταπιεσμένος λαός έχει δικαίωμα σε απόσχιση.³⁰⁶ Με άλλα λόγια δέχεται ως δικαίωμα τη μονομερή απόσχιση σε περιπτώσεις σοβαρών και μαζικών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διακρίσεων που στρέφονται κατά των μελών μιας συγκεκριμένης ομάδας ως έσχατη λύση. Ή, αντίστροφα, πρεσβεύει ότι ένα κράτος που δεν διαθέτει κυβέρνηση που να αντιπροσωπεύει το σύνολο του λαού χωρίς διακρίσεις, δεν έχει δικαίωμα να επικαλεστεί την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας, εάν τρίτα κράτη επέμβουν προς βοήθεια της ομάδας αυτής.³⁰⁷

Ωστόσο για πολλούς θεωρητικούς του διεθνούς δικαίου η εν λόγω διάταξη έχει σκοπό να εντάξει στο πεδίο εφαρμογής της αυτοδιάθεσης των αποικιακών λαών τους λαούς που βρίσκονται κάτω από ρατσιστικό ζυγό.³⁰⁸ Η βάση αυτής της προσέγγισης στηρίζεται στα εξής σημεία: Πρώτον, η κατάσταση που παρακίνησε τη συμπερίληψη της συγκεκριμένης πρόβλεψης στη Διακήρυξη για τις Φιλικές Σχέσεις ήταν το apartheid στη Νότια Αφρική, οπότε και το πεδίο εφαρμογής της εκτείνεται σε ρατσιστικά καθεστώτα.³⁰⁹ Αυτό γίνεται ξεκάθαρο από την ορολογία που χρησιμοποιεί η Διακήρυξη του 1970 -φυλή, πίστη και χρώμα, όχι για γλώσσα, εθνικότητα ή εθνική ταυτότητα,³¹⁰ οπότε δεν στοχεύει στις μειονοτικές ομάδες. Δεύτερον, αυτή τη θέση τείνουν να επιβεβαιώνουν και μεταγενέστερα ψηφίσματα της ΓΣ όπως 3314 του 1974 και το 1^ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο στις Συμβάσεις της Γενεύης (1949). Τρίτον, το πεδίο εφαρμογής της «ρήτρας διασφάλισης» που προτείνει η θεωρία της επανορθωτικής απόσχισης δεν επιβεβαιώνεται από την πρακτική.³¹¹ Χωρίς συνεχή και ομοιόμορφη πρακτική δεν δύναται να δημιουργηθεί εθιμικός κανόνας και επομένως δεν μπορεί να συναχθεί πως υπάρχει ένα εθιμικό δικαίωμα στην απόσχιση. Συνεπώς, όπως εμβληματικά υπογράμμισε η έκθεση της αποστολής fact-finding για τη σύρραξη στη Γεωργία 'το διεθνές δίκαιο δεν αναγνωρίζει ένα δικαίωμα σε δημιουργία μονομερώς ενός νέου κράτους με βάση την αρχή της αυτοδιάθεσης έξω από το αποικιακό πλαίσιο και το apartheid. Μία εξαιρετική αποδοχή της απόσχισης υπό ακραίες συνθήκες όπως η γενοκτονία, μέχρι στιγμής δεν γίνεται γενικά δεκτή.³¹²

³⁰⁶ Schrijver 101.

³⁰⁷ Dinah Shelton, 'Self-determination and Secession: The Jurisprudence of International Human Rights Tribunals' in Dahlitz (ed), 51· Jure Vidmar, 'Remedial Secession in International Law: Theory and (Lack of) Practice' (2010) 6(1) *St Antony's International Review* 37, 38.

³⁰⁸ Μπρεδήμας (1986) 59-60.

³⁰⁹ John Dugard, 'A Legal Basis for Secession-Relevant Principles and Rules' in Dahlitz (ed), 93.

³¹⁰ Shelton 52.

³¹¹ Chernichenko and Kotliar 79-81· Μπρεδήμας (1986) 60-61· Tancredi 184.

³¹² IFFMCG 17 para 11.

Το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης το έχουν όλοι οι λαοί, αλλά μόνο οι λαοί, ως σύνολο του πληθυσμού. Οι υποομάδες αυτού του συνόλου, δηλαδή οι μειονότητες έχουν διαφορετικά δικαιώματα. Στο ΔΣΑΠΔ αυτός ο διαχωρισμός μεταξύ του δικαιώματος των λαών στην αυτοδιάθεση και των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε κάποια μειονότητα είναι σαφής.³¹³ Το αρ.27 του Συμφώνου προβλέπει ότι ‘στα Κράτη όπου υπάρχουν εθνοτικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες, τα πρόσωπα που ανήκουν σε αυτές δεν μπορούν να στερηθούν του δικαιώματος να έχουν, από κοινού με τα άλλα μέρη της ομάδας τους, τη δική τους πολιτιστική ζωή, να εκδηλώνουν και να ασκούν τη δική τους θρησκεία ή να χρησιμοποιούν τη δική τους γλώσσα.’ Γίνεται επομένως κατανοητό ότι οι λαοί και οι μειονότητες έχουν διαφορετικά δικαιώματα. Τα άτομα που ανήκουν σε μειονότητες δικαιούνται αυτοδιάθεση αλλά μόνο ως μέρος του συνόλου του πληθυσμού του κράτους.³¹⁴

Η επιτροπή Badinter σχετικά με το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των Σέρβων της Κροατίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης σημείωσε ότι ‘οι εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες ενός κράτους έχουν σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο το δικαίωμα της αναγνώρισης.’³¹⁵ Δυνάμει του αρ. 1 των Διεθνών Συμφώνων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, η αυτοδιάθεση για τις μειονότητες μεταφράζεται στο δικαίωμα επιλογής κάθε ατόμου να ανήκει σε οποιαδήποτε κοινότητα επιθυμεί.³¹⁶

Υπό τις άνω παρατηρήσεις, αν και οξύμωρο, συμπεραίνουμε ότι ένας αυτόχθονας λαός δεν αποτελεί λαό για το διεθνές δίκαιο. Είναι λαός μόνο με εθνοτική έννοια και δεν αναγνωρίζεται ως υποκείμενο του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση.³¹⁷

1.2. Έδαφος

Το έδαφος αποτελεί συστατικό στοιχείο του κράτους και είναι η περιοχή στην οποία βρίσκεται εγκατεστημένος ο λαός και ασκούνται οι εξουσίες του κράτους.³¹⁸ Είναι έννοια που ορίζεται ως ‘ο γεωγραφικός χώρος που υπόκειται στον κυριαρχικό έλεγχο ενός κράτους’³¹⁹ Αν και η έκταση του εδάφους, η γεωγραφική του ενότητα

³¹³ Shelton 57.

³¹⁴ Higgins 30.

³¹⁵ Badinter Commission, Opinion No 2, (1992) 31 *ILM*, 1498.

³¹⁶ *ibid.*

³¹⁷ Tomuschat 36.

³¹⁸ Ρούκουνας 185.

³¹⁹ Cassese (2012) 105.

και η σαφής οριοθέτηση των συνόρων δεν επηρεάζει την κρατική υπόσταση μιας οντότητας, δεν μπορεί να υπάρξει κράτος χωρίς έδαφος.

Η κτήση εδάφους σημαίνει την απόκτηση του νομικού τίτλου της κυριαρχίας σε αυτό το έδαφος. Στο παραδοσιακό διεθνές δίκαιο αρκούσε η άσκηση πραγματικού ελέγχου για την απόκτηση νόμιμου τίτλου.³²⁰ Οι παραδοσιακοί τρόποι κτήσης εδάφους ήταν οι εξής: Αποτελεσματική κατοχή γης που δεν ανήκε σε κανέναν (τρόπος που έχει εκλείψει), εκχώρηση βάσει συνθήκης, κατάκτηση (σήμερα απαγορεύεται καθώς αποτελεί συνέπεια παραβίασης της αρχής που απαγορεύει τη χρήση βίας) και συσσώρευση.³²¹ Σχετικά με το ζήτημα του τίτλου το ΔΔ έχει υπογραμμίσει τα εξής: 'Όπου η πράξη αντιστοιχεί ακριβώς με το δίκαιο, όπου η αποτελεσματική διοίκηση συμπληρώνει το *uti possidetis juris*, ο μόνος ρόλος της αποτελεσματικότητας είναι να επιβεβαιώσει την άσκηση του δικαιώματος που απορρέει από έναν νομικό τίτλο. Όπου η πράξη δεν αντιστοιχεί με το δίκαιο, όπου το έδαφος το οποίο είναι αντικείμενο της διαφοράς διοικείται αποτελεσματικά από ένα κράτος άλλο από εκείνο που έχει το νομικό τίτλο, η προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στον κάτοχο του τίτλου. Σε περίπτωση που η αποτελεσματικότητα δεν συνυπάρχει με κανένα νόμιμο τίτλο, θα πρέπει σταθερά να λαμβάνεται υπόψη. Τέλος, υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο νόμιμος τίτλος δεν είναι ικανός να αποδείξει ακριβώς την εδαφική έκταση την οποία αφορά. Η αποτελεσματικότητα μπορεί τότε να διαδραματίσει έναν ουσιαστικό ρόλο στο να δείξει πώς ο τίτλος ερμηνεύεται στην πράξη.'³²² Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί αντιρρήσεις σχετικά με το εάν οι τρόποι κτήσης εδάφους σχετίζονται με τη δημιουργία κράτους.³²³

Μία αποσχισθείσα οντότητα δεν αναζητά μόνο τον αποτελεσματικό έλεγχο του εδάφους, αλλά και το δικαίωμα άσκησής του, δηλαδή την κυριαρχία.³²⁴ Η κυριαρχία αποτελεί άσκηση εξουσίας η οποία αποκτά νομιμοποίηση από το γεγονός ότι γίνεται αποδεκτή από τους εξουσιαζόμενους.³²⁵ Δεν αποτελεί συστατικό στοιχείο του κράτους αλλά νομική συνέπεια της ύπαρξής του.³²⁶ Η εξωτερική διάσταση της

³²⁰ *ibid* 103.

³²¹ *ibid* 105.

³²² *Frontier Dispute*, 586-587 para 63.

³²³ Joseph G Starke, 'The Acquisition of Territorial Sovereignty by Newly Emerged States', (1996) *Australian Year Book of International Law*, 9.

³²⁴ Pavkovic and Radan (2007) 10.

³²⁵ Stacy Closson, 'What do Unrecognized States tell us about sovereignty?' in Nina Caspersen and Gareth Stansfield (eds), *Unrecognized States in the International System* (Routledge 2011) 58, 63.

³²⁶ Ρούκουνας 184.

κυριαρχίας σημαίνει ανεξαρτησία.³²⁷ Η πλειοψηφία των θεωρητικών υποστηρίζει ότι η μεταβίβαση της κυριαρχίας πραγματοποιείται μόνο με την αναγνώριση από το υφιστάμενο κράτος.³²⁸ Αυτή η θέση αποκλείει την πιθανότητα να δημιουργηθεί ένα νέο κράτος μέσω μονομερούς απόσχισης.

Μία διαφορετική προσέγγιση αναδύθηκε στα τέλη τις δεκαετίας του 1990. Η θεωρία της κερδισμένης ανεξαρτησίας (earned sovereignty) προτείνει πως μία αποσχισθείσα οντότητα μπορεί να ζητήσει και να λάβει αναγνώριση εάν αποκτήσει κυριαρχία, 'αποδεικνύοντας ότι είναι ικανή να λειτουργήσει ως ανεξάρτητο κράτος, και ότι αυτή θα μπορούσε να είναι αξιόπιστη ως κυρίαρχος εταίρος για τη διεθνή κοινότητα κρατών'.³²⁹ Η θεωρία της earned sovereignty περιλαμβάνει ως προϋπόθεση την ειρηνική επιδίωξη της απόσχισης και δεν δίνει την πιθανότητα απόκτησης της κυριαρχίας από βίαια αποσχιστικά κινήματα.³³⁰ Ενώ η ιδέα της 'κερδισμένης ανεξαρτησίας' είναι θελκτική και ακούγεται ηθικά δίκαιη, μία εξέταση της θεωρίας³³¹ οδηγεί στο συμπέρασμα πως υπονοεί πως η διεθνής κοινότητα διαθέτει την 'υψηλή κυριότητα' της κυριαρχίας και μπορεί να κρίνει και να αποφασίσει, και μάλιστα ακόμη και χωρίς σε κάποιες περιπτώσεις τη συναίνεση του ενδιαφερόμενου κράτους, ουσιαστικά τη χορήγηση της κυριαρχίας του. Αυτό προϋποθέτει η κυριαρχία να ανήκει στη διεθνή κοινότητα, κάτι που δεν ισχύει. Το γεγονός ότι το ΣΑ μπορεί να αναλαμβάνει δράσεις εξαναγκαστικού χαρακτήρα για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, που σε κάποιες περιπτώσεις εμπεριέχουν προβλέψεις για άσκηση κυριαρχικών αρμοδιοτήτων από πολυεθνικές δυνάμεις, δεν σημαίνει ότι διαθέτει κυριαρχικά δικαιώματα στο έδαφος αυτό.

Από την άλλη πλευρά, οι τρόποι απόκτησης κυριαρχίας έχουν αντληθεί από το ιδιωτικό δίκαιο και έχουν δημιουργηθεί κατ' αναλογία των τρόπων μεταβίβασης κυριότητας, παρόλο που το έδαφος δεν αποτελεί περιουσία του κράτους αλλά

³²⁷ Crawford (2006) 62. Bardo Fassbender, 'Sovereignty and Constitutionalism in International Law' in Neil Walker (ed), *Sovereignty in Transition* (Bloomsbury Publishing 2003) 115, 115-116.

³²⁸ Haverland Christine 'Secession' in Rudolf Bernhardt (dir) *States. Responsibility of States. International Law and Municipal Law*, Encyclopedia of Public International Law Vol 10 (Elsevier Science Publishers B.V. 1987) 384-389· Michael Keating, 'Sovereignty and Plurinational Democracy: Problems in Political Science' in Walker (ed) 191, 197.

³²⁹ Susanna Mancini, 'Secession and Self-Determination' in Michael Rosenfeld and Andras Sajó (eds), *The Oxford Handbook of comparative Constitutional Law* (Oxford University Press 2012) 481, 493.

³³⁰ Milena Sterio, *The Right to Self-Determination under International Law: "Selfistans", Secession, and the Rule of the Great Powers* (Routledge 2013) 175.

³³¹ James R Hooper and Paul R Williams, 'Earned Sovereignty: The Political Dimension', (2003) 31(3) *Denv. J. Intl'l L. & Pol'y* 355-372.

συστατικό του στοιχείο, και δεν προβλέπουν την ανάδυση ενός νέου κράτους.³³² Ο Ε. Ραυτόπουλος υποστηρίζει ότι 'η αρχική πηγή τίτλου στο Διεθνές Δίκαιο πρέπει ουσιαστικά να είναι η «κατοχή» -ο μόνος αποτελεσματικός τίτλος είναι η διαρκής κατοχή από μια κοινότητα',³³³ ενώ ο J. Crawford ότι η κυριαρχία σήμερα δεν έχει πραγματικό νόημα και αποτελεί μία αναχρονιστική ιδέα.³³⁴

Υπό το φως των όσων αναφέρθηκαν εξάγεται το εξής συμπέρασμα: Αφού ένα κράτος αποκτά κυριαρχία όταν γίνεται ανεξάρτητο,³³⁵ μία *de facto* οντότητα εάν μπορεί να αποδείξει την παγιωμένη στο χρόνο ανεξαρτησία της, δηλαδή, σε εσωτερικό επίπεδο την απόλυτη, πλήρη και αποκλειστική εξουσία στο έδαφός της,³³⁶ και σε εξωτερικό επίπεδο την αυθυπόστατη πολιτική εξουσία της, υπό την έννοια της μη υπαγωγής της σε άλλη δύναμη, διαθέτει κυριαρχία.

1.3. Κυβέρνηση

Η κρατική υπόσταση προϋποθέτει την ύπαρξη αποτελεσματικής κυβέρνησης, δηλαδή μίας πολιτικής εξουσίας που να ασκεί έλεγχο στο κράτος.³³⁷ 'Η κυβέρνηση πρέπει να είναι ανεξάρτητη, κυρίαρχη και αυθυπόστατη.'³³⁸ Για να θεωρείται αυθυπόστατη, θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη από άλλες κυβερνήσεις και να μην υπάγεται σε καμία ανώτερη εξωτερική αρχή.³³⁹ Η κυβέρνηση αποτελεί μία αναγκαία προϋπόθεση καθώς μέσω αυτής το κράτος έχει την ικανότητα να δρα στις διεθνείς σχέσεις και αφού μόνο μία κυβέρνηση μπορεί να δεσμεύσει το κράτος.³⁴⁰ Επίσης υποστηρίζεται, ότι για να διαθέτει κρατική υπόσταση, η *de facto* οντότητα θα πρέπει να έχει την ελεύθερα εκφρασμένη συναίνεση του τοπικού πληθυσμού.³⁴¹

Το παραδοσιακό διεθνές δίκαιο δεν θεωρεί τη δημοκρατία και το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου προϋποθέσεις της κρατικής υπόστασης. Η κατάσταση άλλαξε όμως με τη ραγδαία εξέλιξη του διεθνούς δικαίου δικαιωμάτων

³³² Ραυτόπουλος 150-151.

³³³ *ibid.*

³³⁴ Crawford (2006) 32.

³³⁵ *Frontier Dispute*, 568 para 30.

³³⁶ Ρούκουνας 189.

³³⁷ Συρίγος 112 παρ. 251.

³³⁸ *ibid* 113 παρ. 256.

³³⁹ Rein Müllerson, 'Sovereignty and Secession: Then and Now, Here and There', in Dahlitz (ed), 137· Ρούκουνας 187.

³⁴⁰ Crawford (2006), 33-34 and 60.

³⁴¹ Tancredi 190.

του ανθρώπου.³⁴² Η αναγνώριση των νέων κρατών που προέκυψαν με την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στην Ευρώπη, συνδέθηκε με αυτούς τους όρους. Συγκεκριμένα, για την αναγνώριση των νέων κρατών που αναδύθηκαν με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης απαιτήθηκε από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, τα κράτη, μεταξύ άλλων, να σέβονται τον Χάρτη, την Τελική Πράξη του Ελσίνκι και τον Χάρτη των Παρισίων και ειδικά τις προβλέψεις για το κράτος δικαίου, τη δημοκρατία και τα δικαιώματα του ανθρώπου και να εγγυώνται τα δικαιώματα των μειονοτήτων.³⁴³ Οι ίδιες προϋποθέσεις τέθηκαν για την αναγνώριση και των πρώην ομόσπονδων δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας.³⁴⁴ Επιπλέον, η Επιτροπή Badinter είχε επισημάνει ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων των μειονοτήτων που διαβιούν στο έδαφος ενός κράτους αποτελεί αναγκαστικό κανόνα του διεθνούς δικαίου.³⁴⁵ Η αυξημένη σημασία που έχει αποκτήσει ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου καθιστά σαφές πως μία *de facto* οντότητα για να αναγνωριστεί ως κράτος θα πρέπει να πληροί αυτά τα πρότυπα.³⁴⁶

Καθώς γίνεται αντιληπτό πως η διεθνής κοινότητα είναι εκείνη που αποδίδει τον χαρακτηρισμό του κράτους σε πραγματικές καταστάσεις εγείρεται το εξής ερώτημα: ποια είναι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις μιας *de facto* οντότητας; Σε αντίθεση με τα αναγνωρισμένα απελευθερωτικά κινήματα, τα οποία διαθέτουν το δικαίωμα δημιουργίας κράτους και βάσει αυτού του δικαιώματος ένα απελευθερωτικό κίνημα θεωρείται κράτος εν τη γενέσει του και υποκείμενο του διεθνούς δικαίου με περιορισμένη διεθνή νομική προσωπικότητα,³⁴⁷ ένα επαναστατικό και –εν προκειμένω– αποσχιστικό κίνημα για να αποκτήσει διεθνή νομική προσωπικότητα θα πρέπει απαραίτητα να πληροί δύο προϋποθέσεις: να ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο σε τμήμα του εδάφους και οι εμφύλιες ταραχές πρέπει να διαθέτουν μεγάλη ένταση και διάρκεια.³⁴⁸ Η αναγνώριση του κινήματος ως εμπόλεμου ενεργοποιεί δικαιώματα και υποχρεώσεις σε διεθνές επίπεδο, αν και τα κράτη επιδεικνύουν ιδιαίτερη απροθυμία να χορηγήσουν τέτοιου είδους

³⁴² Ρούκουνας 23.

³⁴³ Declaration on the 'Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union' (16 December 1991), in Danilo Turk, 'Recognition of States: A Comment', (1993) 4 *EJIL* 66-91, Annex 1.

³⁴⁴ Declaration on Yugoslavia (Extraordinary EPC Ministerial Meeting, Brussels 16 December 1991), in Turk, Annex 2.

³⁴⁵ Badinter Commission, Opinion No 1, (1992) 31 *ILM*, 1496· Opinion No 2, (1992) 31 *ILM*, 1498.

³⁴⁶ Dugard and Raic 96.

³⁴⁷ Συρίγος 137 παρ. 342.

³⁴⁸ Cassese (2012) 154.

αναγνώριση.³⁴⁹ Ωστόσο, αν και τα αποσχιστικά κινήματα μπορούν να συνάπτουν συμφωνίες με τρίτα κράτη, δεσμεύονται από τους διεθνείς εθιμικούς κανόνες που αφορούν τη διεξαγωγή των ενόπλων συρράξεων, την ατομική ποινική ευθύνη και τη μεταχείριση ξένων υπηκόων, δεν απολαμβάνουν -λόγω του προσωρινού χαρακτήρα που διαθέτουν ως επαναστατικά κινήματα- κυριαρχικά δικαιώματα στο έδαφος όπου ασκούν τον αποτελεσματικό έλεγχο που πηγάζουν από τη διάρκεια που χαρακτηρίζει το υποκείμενα του διεθνούς δικαίου.³⁵⁰

2. Νομιμότητα

Στη σύγχρονη διεθνή κοινότητα εκτός της αποτελεσματικότητας, για την αναγνώριση της κρατικής υπόστασης απαιτείται η οντότητα να μην οφείλει τη δημιουργία της σε σοβαρή παραβίαση του διεθνούς δικαίου. Καθώς η νομιμότητα εισήχθη ως αρχή στο διεθνές δίκαιο για να αποτρέψει τη δημιουργία κρατών που στηρίζουν την ύπαρξή τους στο δίκαιο της ισχύος που επιβάλλει η δημιουργία τετελεσμένων γεγονότων, ο ρόλος της αποτελεσματικότητας περιορίζεται στην κάλυψη των νομικών κενών.³⁵¹ Μάλιστα, ο Ε. Ρούκουνας θεωρεί ότι η κρατική υπόσταση προϋποθέτει τη συρροή τεσσάρων στοιχείων: λαός-έδαφος-αυτοδύναμη πολιτική εξουσία-νομιμότητα κατά τη φάση σύστασης.³⁵² Από την άλλη πλευρά ο Α. Tancredi θέτει το ερώτημα πώς το δίκαιο μπορεί να ακυρώσει την ύπαρξη του κράτους ως πραγματικού γεγονότος, υποστηρίζοντας ότι το δίκαιο μπορεί να καθορίσει τις νομικές συνέπειες που εγείρονται από το γεγονός, αλλά δεν μπορεί να καταργήσει το γεγονός, καθώς το διεθνές δίκαιο 'δεν μπορεί να δημιουργήσει ή να καταστείλει τα γεγονότα της κοινωνικής ζωής'.³⁵³

Σε αυτό το πλαίσιο ιδιαίτερη βαρύτητα έχει ο σεβασμός των κανόνων της απαγόρευσης χρήσης βίας και της αυτοδιάθεσης, καθώς εάν υπάρχει παραβίαση τους η οντότητα δεν θα πρέπει να θεωρείται κράτος. Στην περίπτωση δημιουργίας ενός κράτους που αρνείται στο λαό του την απόλαυση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης μέσω συστηματικών διακρίσεων, ή που επιτυγχάνεται με τη χρήση βίας τρίτου

³⁴⁹ *ibid* 155-156.

³⁵⁰ *ibid* 157-159.

³⁵¹ Christakis (1999) 107.

³⁵² Ρούκουνας 183. Για μία διαφορετική άποψη Crawford (2006) 128-131.

³⁵³ Tancredi 206.

κράτους, τα κράτη έχουν την υποχρέωση να μην το αναγνωρίσουν.³⁵⁴ Η μη αναγνώριση παράνομων καταστάσεων αποτελεί εθιμική υποχρέωση.³⁵⁵

Η αναγνώριση μίας *de facto* κατάστασης που αποτελεί προϊόν σοβαρής παραβίασης του διεθνούς δικαίου απαγορεύεται. Αποτελεί εθιμικό κανόνα του διεθνούς δικαίου ότι μία παράνομη *de facto* κατάσταση δεν δύναται να παράγει έννομα αποτελέσματα (*ex injuria jus non oritur*)³⁵⁶ και 'η αποτελεσματικότητα υποχωρεί όταν πρόκειται για κανόνες όπως είναι η απαγόρευση χρήσης βίας, ή η αναγνώριση αυτοδιάθεσης, αλλά ενεργοποιείται για να αποδοθούν οι ευθύνες.'³⁵⁷

Επομένως, η αναγνώριση της παράνομης κατάστασης απαγορεύεται και αποτελεί παραβίαση της υποχρέωσης σεβασμού του εν λόγω κανόνα, που προβλέπει τη μη αναγνώριση τέτοιων μορφωμάτων. Συγκεκριμένα το Σχέδιο Άρθρων της ΕΔΔ προβλέπει ότι κανένα κράτος δεν θα αναγνωρίζει ως νόμιμη μία κατάσταση που δημιουργήθηκε από μία σοβαρή παραβίαση υποχρέωσης που προκύπτει από έναν αναγκαστικό κανόνα του γενικού διεθνούς δικαίου.³⁵⁸ Σε τέτοιες περιπτώσεις η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας ή η διεξαγωγή δημοψηφίσματος προκαλούν συνήθως αντίδραση της διεθνούς κοινότητας είναι η λήψη απόφασης από το ΣΑ που να καλεί τα κράτη να μην την αναγνωρίσουν. Η απόφαση αυτή έχει ισχυρό αντίκτυπο στην κοινή συνείδηση αλλά παράγει αδύναμα πρακτικά αποτελέσματα. Χωρίς επιπλέον δράση, οι οντότητες συνεχίζουν να επιβιώνουν/παρασιτούν πολλές φορές με τη βοήθεια κάποιου ισχυρού κράτους.

Τα πραγματικά γεγονότα δεν μπορούν να ακυρωθούν, αλλά μπορεί να ανατραπεί η εξέλιξη που θα είχαν αν δεν επενέβαινε η διεθνής κοινότητα. Αν για παράδειγμα το ΣΑ αποφασίσει τη στήριξη του υφιστάμενου κράτους και καταδικάσει μία ενέργεια κράτους ως παράνομη, τα κράτη δεν θα μπορούν με κανένα τρόπο να βοηθήσουν την αποσχισθείσα οντότητα. Μία απόφαση του ΣΑ που δεν λαμβάνεται με επίκληση του Κεφ.7 στερείται εξαναγκαστικής φύσης αλλά σε κάθε περίπτωση έχει δεσμευτικό χαρακτήρα. Σύμφωνα με το αρ.25 του ΧαρτΗΕ 'τα Ηνωμένα Έθνη συμφωνούν να αποδέχονται και να εκτελούν τις αποφάσεις του Συμβουλίου

³⁵⁴ Georges Abi-Saab, 'Conclusions' in Kohen (ed) 472.

³⁵⁵ Tancredi 206.

³⁵⁶ Ζάικος 240 παρ. 528.

³⁵⁷ Μαρούδα (2014) 114.

³⁵⁸ Draft articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts (adopted by the International Law Commission at its fifty-third session) (2001), Supplement No. 10 (A/56/10), art 41 (2).

Ασφαλείας, σύμφωνα με αυτόν το Χάρτη'. Επομένως, μία καταδίκη ανακήρυξης ανεξαρτησίας από το ΣΑ δημιουργεί υποχρέωση στα κράτη να μην χορηγήσουν αναγνώριση στη de facto κατάσταση. Επιπρόσθετα, οι υλικές, οικονομικές, στρατιωτικές συνθήκες/δυνάμεις του κράτους θα αυξηθούν και επομένως εύκολα θα μπορέσει να ανακαταλάβει το έδαφος. Ακόμη όμως κι αυτό να μη συμβεί, η καταδίκη από το ΣΑ μίας ανακήρυξης ανεξαρτησίας ή ενός δημοψηφίσματος είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς τα κράτη σε κάθε περίπτωση έχουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται με τις αποφάσεις του. Αν όλα τα κράτη συμμορφωθούν, η μη παροχή βοήθειας θα οδηγήσει στην κατάρρευση και την επανένταξη της αποσχισθείσας οντότητας στο υφιστάμενο κράτος, και επομένως η οντότητα αυτή δεν θα καταφέρει να διαρκέσει και να αποκτήσει αποτελεσματικότητα. Υπό φυσιολογικές συνθήκες, το κράτος διαθέτει μεγαλύτερη στρατιωτική ισχύ από τη de facto οντότητα, οπότε θα μπορέσει να ανακτήσει τον έλεγχο. Εάν η παράνομη αποσχισθείσα οντότητα δεν επιτύχει διεθνή αναγνώριση θα επανενταχθεί στο υφιστάμενο κράτος.³⁵⁹ Οι αρχές της αυτοδιάθεσης των λαών και της απαγόρευσης χρήσης βίας επομένως επηρεάζουν την υλοποίηση της κρατικής υπόστασης ως πραγματικού γεγονότος, καθώς η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας 'υπονομεύει την αποτελεσματικότητα της οντότητας' και την οδηγεί στην αποτυχία.³⁶⁰

Η απαγόρευση αναγνώρισης εδαφικών μεταβολών που οφείλονταν στη χρήση βίας έχει τις ρίζες της στο δόγμα Stimson το οποίο αναπτύχθηκε το 1931 σχετικά με το κράτος ανδρείκελο του Ματσουκού στην περιοχή της Μαντζουρίας. Με τη συμπερίληψη της απαγόρευσης απειλής ή χρήσης βίας στις διεθνείς σχέσεις στο ΧαρτΗΕ θεωρείται ότι 'εφόσον η απειλή ή χρήση βίας απαγορεύεται, καμία εδαφική μεταβολή, πόσο μάλλον η δημιουργία κράτους, η οποία οφείλεται σε απειλή ή χρήση βίας δεν μπορεί να αναγνωρίζεται ως νόμιμη'.³⁶¹

Σύμφωνα με τα άρθρα της ΕΔΔ για τη διεθνή ευθύνη των κρατών (αρ.41) κανένα κράτος δεν πρέπει να αναγνωρίζει ως νόμιμη μία κατάσταση που δημιουργήθηκε από σοβαρή παραβίαση. Τα κράτη μπορεί να έχουν ευθύνη για αναγνώριση παράνομων καταστάσεων προερχόμενων από απόσχιση. Ο αποτελεσματικός έλεγχος δεν αρκεί για να αναγνωριστούν νέες εδαφικές καταστάσεις. Υπάρχει ένας επιπλέον όρος: η νέα κατάσταση για να αναγνωριστεί δεν

³⁵⁹ Pål Kolstø, 'The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States' (2006) 43(6) *Journal of Peace Research*, 723

³⁶⁰ *Abi-Saab* 472.

³⁶¹ *Αρώνη* 149.

πρέπει να συνιστά αποτέλεσμα σοβαρής παραβίασης του διεθνούς δικαίου. De facto οντότητες-προϊόντα παραβίασης θεωρούνται από το διεθνές δίκαιο παράνομες.

Το δίκαιο καθορίζει πότε μία κατάσταση είναι αποτελεσματική άρα η προϋπόθεση της αποτελεσματικότητας δεν αποτελεί αμιγώς ‘πραγματικότητα’. Τελικά η νομιμότητα μεταβάλλεται σε ένα στοιχείο αποτελεσματικότητας. Ενώ λοιπόν η αρχή της αποτελεσματικότητας θέτει εξωνομικής προέλευσης νομικά κριτήρια, εισάγοντας από την πραγματικότητα προϋποθέσεις της κρατικής υπόστασης, η αρχή της νομιμότητας επιχειρεί να εξάγει μία αμιγώς νομική ιδέα, ενσωματώνοντάς τη στην πραγματικότητα.

Όταν το 1983 το ψευδοκράτος ανακήρυξε την ανεξαρτησία του, το ΣΑ εξέδωσε απόφαση στην οποία επισήμαινε ότι η διακήρυξη της 15^{ης} Νοεμβρίου είναι ασυμβίβαστη με τη συνθήκη του 1960 για την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και τη συνθήκη εγγυήσεων και θεώρησε ότι η απόπειρα δημιουργίας της ΤΔΒΚ είναι νομικά άκυρη και κάλεσε όλα τα κράτη να σεβαστούν την κυριαρχία, ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου και να μην αναγνωρίσουν κανένα άλλο κυπριακό κράτος πέραν της Κύπρου.³⁶² Ωστόσο, αντίστοιχη στάση δεν ακολουθήθηκε στην περίπτωση του Κοσόβου: αν και με βάση την αρχή της νομιμότητας το Κόσοβο απαγορεύεται να αναγνωριστεί καθώς οφείλει την απόσχισή του στο καθοριστικό γεγονός της χρήσης βίας εκ μέρους του ΝΑΤΟ και παραβιάζει το δικαίωμα του Σερβικού λαού στην αυτοδιάθεση, το ΣΑ ποτέ δεν εξέδωσε σχετική απόφαση.³⁶³

3. Πολιτικοί λόγοι

Η στάση της διεθνούς κοινότητας στη δημιουργία de facto εδαφικών καταστάσεων δεν μπορεί να ερμηνευθεί αποκλειστικά με νομικούς όρους. Αν και η παρούσα εργασία ερευνά τη δικαιική πτυχή του φαινομένου της απόσχισης, για την κατανόηση των παραγόντων που καθορίζουν τη στάση της διεθνούς κοινότητας είναι απαραίτητη μία αναφορά στην πολιτική της διάσταση. Το διεθνές σύστημα αποτελείται από κράτη με διαφορετικά εθνικά συμφέροντα που πολλές φορές υπονομεύουν την ενιαία αντιμετώπιση μίας κατάστασης από τη διεθνή κοινότητα ως συλλογικότητα υπό δικαιοκούς όρους. Οι γεωστρατηγικές και οικονομικές

³⁶² UNSC, ‘Cyprus’ (18 November 1983) UN Doc S/RES/541.

³⁶³ Κωνσταντίνος Οικονομίδης, ‘Η Ασυμβατότητα της Προτεινόμενης για το Κόσοβο Λύσης με το Διεθνές Δίκαιο και τη Διεθνή Πρακτική’ στο Περράκης (επιμ), (2008) 115.

σκοπιμότητες ισχυρών κρατών μπορεί να παρασύρουν τη διεθνή κοινότητα σε επιλογές ασύμβατες με το διεθνές δίκαιο, ενώ πολλές φορές, τα αντικρουόμενα συμφέροντα των κρατών καθιστούν ανέφικτη την επίτευξη ενός consensus για την αντιμετώπιση μίας de facto κατάστασης.

Συχνά, λόγοι πολιτικού οπορτουνισμού ωθούν τα κράτη να αναμειγνύονται σε ζητήματα απόσχισης.³⁶⁴ Ενδεικτική είναι η περίπτωση της Biafra, μιας περιοχής πλούσιας σε πετρέλαιο. Η ανάγκη της Μεγάλης Βρετανίας να προστατεύσει τα οικονομικά της συμφέροντα, και συγκεκριμένα τις επενδύσεις της Shell-BP στο νιγηριανό πετρέλαιο, και παράλληλα τα σοβαρά προβλήματα στην προμήθεια πετρελαίου στην Ευρώπη από τη Μέση Ανατολή μέσω της διώρυγας του Σουέζ που δημιούργησε ο πόλεμος των 6 ημερών το 1967 οδήγησαν τη Μεγάλη Βρετανία να υποστηρίξει την εδαφική ακεραιότητα της Νιγηρίας.³⁶⁵ Σε περίπτωση απόσχισης, η Μπιάφρα πιθανόν να βρισκόταν υπό την επιρροή άλλων κρατών, με αποτέλεσμα να θιχτούν τα εμπορικά και επενδυτικά βρετανικά συμφέροντα.³⁶⁶ Στο Κόσοβο από την άλλη, οι ΗΠΑ έβλεπαν στο πρόσωπο της αλβανικής μειονότητας ένα σύμμαχο στα Βαλκάνια αλλά και την ευκαιρία να αποδείξουν ότι δεν είναι αρνητικά προκατειλημμένες προς το Ισλάμ, ενώ η Ρωσία τον κίνδυνο δημιουργίας προηγούμενου που θα ενίσχυε την αποσχιστική προσπάθεια της Τσετσενίας.³⁶⁷

Εκτός του ατομικού συμφέροντος, τη συμπεριφορά των κρατών επηρεάζει η αίσθηση του διεθνούς κοινού συμφέροντος. Η ανάγκη της διεθνούς κοινότητας για ειρήνη και ασφάλεια έχει αποτελέσει ισχυρό ανάχωμα στα αποσχιστικά αιτήματα, τα οποία υπονομεύουν το status quo. Καθώς το σημερινό διεθνές σύστημα αποτελείται κυρίως από πολυεθνικά κράτη, οι πιθανότητες αναγνώρισης μίας de facto οντότητας είναι ελάχιστες, αφού τα κράτη 'μοιράζονται το ίδιο συμφέρον για διατήρηση του status quo'.³⁶⁸ Η αναγνώριση αποσχισμένων κρατών μπορεί να δημιουργήσει προηγούμενο και να αυξήσει τους κινδύνους για την εδαφική ακεραιότητα και των ίδιων. Επιπλέον, ο φόβος για περιφερειακή αποσταθεροποίηση είναι εκείνος που συχνά αποτρέπει την διεθνή κοινότητα από το να αναγνωρίσει μία de facto

³⁶⁴ Chernichenko and Kotliar 87.

³⁶⁵ Chibuike Uche, 'Oil, British interests and the Nigerian Civil War', (2008) 49 *Journal of African History*, 111-114.

³⁶⁶ *ibid* 121.

³⁶⁷ Γιώργος Σέκερης, 'Κόσοβο και Διεθνές Περιβάλλον' στο Παρράκης (επιμ), (2008) 136-137.

³⁶⁸ Liam Anderson, 'Reintegrating unrecognized states: internationalizing frozen conflicts' in Caspersen and Stansfield (eds) 183, 189.

οντότητα.³⁶⁹ Υπό τον κίνδυνο της αποσταθεροποίησης και της δημιουργίας προηγούμενου, η διεθνής κοινότητα πολλές φορές επιλέγει να μείνει αμέτοχη στο ζήτημα της απόσχισης και εάν επέμβει, θα το κάνει με σκοπό να προφυλάξει αυτό που θεωρεί πως αποτελεί το κοινό της συμφέρον, δηλαδή την αποτροπή της απόσχισης. Συνέπεια αυτής της αντίληψης είναι το γεγονός πως περισσότερες απόπειρες απόσχισης, έστω κι αν έχουν εξελιχθεί σε *de facto* οντότητες, καταλήγουν σε επανένταξη, βίαιη ή εθελοντική με τη μεταβίβαση κάποιων εξουσιών ή τη παραχώρηση αυτονομίας, του εδάφους στο κράτος (Κατάνγκα, Μπιάφρα, Krajina, Tamil Eelam).³⁷⁰

Παράλληλα, υπό το φόβο της υπονόμευσης του *status quo* η διεθνής κοινότητα αρκετές φορές αποδέχεται την επιθυμία του υφιστάμενου κράτους και ‘αναβιβάζει’ το αποσχιστικό κίνημα σε τρομοκρατική οργάνωση, ανεχόμενη τη συχνά ασύμμετρα βίαιη καταστολή του.³⁷¹ Πολλές φορές η ανισότητα της αριθμητικής, στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος μεταξύ αποσχιστών και κεντρικής κυβέρνησης οδηγεί το αποσχιστικό κίνημα στο να καταφύγει σε τρομοκρατικές τακτικές.³⁷² Υπό αυτές τις συνθήκες, τα αποσχιστικά κινήματα τίθενται εκτός διεθνούς νομιμότητας και εντάσσονται στους καταλόγους των τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως το PKK στη σχετική λίστα της ΕΕ.³⁷³ Με αυτόν τον τρόπο, η διεθνής κοινότητα τάσσεται εξ ολοκλήρου στο πλευρό του υφιστάμενου κράτους και οι αποσχιστές διώκονται σε εθνικό και οικουμενικό επίπεδο. Ταυτόχρονα όμως, το κουρδικό ζήτημα έχει να μας πει και κάτι ακόμη: Οι Κούρδοι, διασκορπισμένοι σε τέσσερα διαφορετικά κράτη (Ιράκ, Ιράν, Τουρκία, Συρία) αντιμετωπίζονται μέσα στο πλαίσιο κάθε ενός από αυτά ως μειονότητα, όμως στο σύνολό τους αποτελούν λαό (*divided people*).³⁷⁴ Σύμφωνα με την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι Κούρδοι αποτελούν ‘ένα από τα μεγαλύτερα έθνη χωρίς κράτος στον κόσμο’³⁷⁵. Αν και η Συνθήκη των Σεβρών προέβλεπε τη δημιουργία του Κουρδιστάν, η μη επικύρωσή της από την Τουρκία και η αντικατάστασή της από τη Συνθήκη της

³⁶⁹ Pijovic 24.

³⁷⁰ Liam Anderson 190-200.

³⁷¹ *ibid* 190.

³⁷² Marc Weller, ‘Settling Self-determination Conflicts’ (2009) 20(1) *EJIL* 111, 112.

³⁷³ Council Decision (CFSP) 2015/1334 of 31 July 2015 updating the list of persons, groups and entities subject to Articles 2, 3 and 4 of Common Position 2001/931/CFSP on the application of specific measures to combat terrorism, and repealing Decision (CFSP) 2015/521, ANNEX List of Persons, Groups and Entities Referred to in Article 1, Official Journal of the European Union, (1 August 2015) L 206/61.

³⁷⁴ Μπρεδήμας (2008) 24-25.

³⁷⁵ PACE, “The cultural situation of the Kurds”, Resolution 1519, 4.10.2006, par. 4.

Λωζάνης αλλά και αργότερα η μη συμπερίληψη των Κούρδων στους αποικιοκρατούμενους λαούς καθώς τα γεωπολιτικά δεδομένα είχαν ολοκληρωτικά ανατραπεί από την ιστορία, οδήγησε στη δημιουργία μίας οξύμωρης κατάστασης: Η αναγνώριση του δικαιώματος των Κούρδων στην εξωτερική αυτοδιάθεση με τη μη επικύρωση της Συνθήκης των Σεβρών ουσιαστικά ανακλήθηκε. Η διεθνής πολιτική αναγόρευσε το κουρδικό έθνος σε λαό και αργότερα το υποβίβασε σε μειονότητα. Η περίπτωση των Κούρδων καταδεικνύει ότι η διεθνής κοινότητα διαθέτει το μονοπώλιο χορήγησης του δικαιώματος σε ανεξαρτησία, γεγονός που καταστρατηγεί κάθε ψήγμα φυσικού δικαίου της έννοιας της αυτοδιάθεσης. Καθώς λοιπόν οι Κούρδοι δεν διαθέτουν ως λαός ένα αναγνωρισμένο δικαίωμα αυτοδιάθεσης, ακόμη και εάν τα μειονοτικά τους δικαιώματα στις χώρες όπου διαβιών θίγονται έντονα, δεν διαθέτουν αναλόγως υπό το διεθνές δίκαιο και το δικαίωμα δημιουργίας κουρδικού κράτους.

Από την άλλη πλευρά, οι περισσότερες καταστάσεις που προκύπτουν από απόσχιση έχουν σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας αφού διαθέτουν ελάχιστους οικονομικούς πόρους. De facto οντότητες όπως η Σομαλιλάνδη, το Κόσοβο και το Ναγκόρνο-Καραμπάχ δεν γίνονται δεκτές ως μέλη στη διεθνή κοινότητα επειδή, μεταξύ άλλων, δεν θα μπορούσαν να επιβιώσουν χωρίς διεθνή οικονομική στήριξη.³⁷⁶ Τέλος, η θεσμική ανεπάρκεια ή υπολειτουργία, κοινό χαρακτηριστικό των περισσότερων de facto εδαφικών καταστάσεων, καθιστά την οντότητα όχι μόνο αναποτελεσματική, αλλά και πολιτικά μη βιώσιμη. Παράδειγμα, η αναρχία που επικρατούσε στην Τσετσενία κατά την περίοδο μεταξύ των δύο πολέμων.³⁷⁷

³⁷⁶ Kolstø 728.

³⁷⁷ *ibid.*

Κεφάλαιο Β': Τυπολογία των πρακτικών της διεθνούς κοινότητας απέναντι σε *de facto* εδαφικές καταστάσεις και η αντανάκλαση των δικαιικών τάσεων.

Εισαγωγή: Στοιχεία Εθίμου

Το έθιμο αποτελεί πηγή του διεθνούς δικαίου και περιγράφεται ως γενική πρακτική που γίνεται δεκτή ως κανόνας δικαίου.³⁷⁸ Αυτά τα δύο στοιχεία του εθίμου (η πρακτική και η πεποίθηση δικαίου) αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και σταδιακά αποκρυσταλλώνουν έναν εθιμικό κανόνα.³⁷⁹ Για να έχει εθιμοπαραγωγικό χαρακτήρα η πρακτική θα πρέπει να είναι συνεπής, ομοιόμορφη, εκτεταμένη και αντιπροσωπευτική.³⁸⁰

Κρατική πρακτική αποτελεί κάθε πράξη ή παράλειψη των κρατικών λειτουργιών με διεθνές αντίκτυπο και σε αυτές περιλαμβάνονται πράξεις διπλωματικού, νομοθετικού, εκτελεστικού και δικαστικού χαρακτήρα.³⁸¹

Ως προς την έκταση και την αντιπροσώπευση που διαθέτει η πρακτική το ΔΔ στην απόφασή του για την Υφαλοκρηπίδα της Βόρειας Θάλασσας έχει σημειώσει ότι: 'αν και η διέλευση μόνο ενός μικρού χρονικού διαστήματος δεν είναι απαραίτητα, ή από μόνη της, εμπόδιο στο σχηματισμό ενός νέου κανόνα εθιμικού διεθνούς δικαίου [...], μία απαραίτητη προϋπόθεση θα ήταν ότι μέσα στην εν λόγω περίοδο, ακόμη κι αν είναι μικρή, η κρατική πρακτική, συμπεριλαμβανομένης των κρατών των οποίων τα συμφέροντα θίγονται ειδικώς, θα πρέπει να είναι και εκτεταμένη και ουσιαστικά ομοιόμορφη [...].'³⁸²

Ως προς τη συνέπεια και την ομοιομορφία της πρακτικής, δύο χαρακτηριστικά που απαιτούνται για τη δημιουργία εθίμου, γίνεται δεκτό ότι δεν απαιτείται η πρακτική να είναι απόλυτα όμοια, αρκεί να υπάρχει σε γενικές γραμμές συνέπεια της συμπεριφοράς των κρατών ως προς τον κανόνα. Παράλληλα, διαφοροποιημένη

³⁷⁸ αρ. 38.1 ΚατΔΔ: Το Δικαστήριο, που έργο του έχει να εκδικάζει, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, τις υποθέσεις που υποβάλλονται σ' αυτό, θα εφαρμόζει: α. τις διεθνείς συμβάσεις, γενικές ή ειδικές, που θέτουν κανόνες οι οποίοι αναγνωρίζονται ρητά από τα αντίδικα κράτη, β. το διεθνές εθιμικό δίκαιο, ως απόδειξη γενικής πρακτικής που γίνεται δεκτή ως κανόνας δικαίου, γ. τις γενικές αρχές του δικαίου που αναγνωρίζονται από τα πολιτισμένα έθνη, δ. με την επιφύλαξη όσων προβλέπουν οι διατάξεις του Άρθρου 59, τις δικαστικές αποφάσεις και τα διδάγματα των πιο αναγνωρισμένων δημοσιολόγων των διάφορων εθνών, ως βοηθητικά μέσα για τον καθορισμό των κανόνων δικαίου.

³⁷⁹ Κωνσταντίνος Σαλωνίδης, 'Οι πηγές του διεθνούς δικαίου' στο Αντωνόπουλος και Μαγκλιβέρας (επιμ), 64-65 παρ. 135-138.

³⁸⁰ *ibid* 65 παρ. 140, 66 παρ. 141.

³⁸¹ *ibid* παρ. 143-144.

³⁸² *North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Netherlands) (Merits)* ICJ Reports 1986, 3, 43 para 74.

συμπεριφορά αποτελεί παραβίαση του εθιμικού κανόνα. Αυτά τα στοιχεία επισημάνθηκαν από το ΔΔ στην υπόθεση Νικαράγουα: 'Δεν πρέπει να αναμένεται ότι στην πρακτική των κρατών η εφαρμογή των κανόνων θα πρέπει να είναι τέλεια, με την έννοια ότι τα κράτη θα πρέπει να απέχουν, με πλήρη συνέπεια, από τη χρήση βίας ή από την επέμβαση του ενός στις εσωτερικές υποθέσεις του άλλου. Το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι, για να καθιερωθεί ένας κανόνας ως εθιμικός, η αντίστοιχη πρακτική πρέπει να είναι σε απολύτως αυστηρή συμφωνία με τον κανόνα. Για να συναχθεί η ύπαρξη εθιμικών κανόνων, το Δικαστήριο κρίνει ότι επαρκεί η συμπεριφορά των κρατών να είναι γενικά συνεπής με αυτούς τους κανόνες, και ότι περιστατικά ασυνεπούς συμπεριφοράς κράτους με έναν δεδομένο κανόνα, θα πρέπει γενικά να θεωρούνται ως παραβιάσεις αυτού του κανόνα, όχι ως ενδείξεις αναγνώρισης ενός νέου κανόνα. Αν ένα κράτος δρα με έναν τρόπο *prima facie* ασυμβίβαστο με έναν αναγνωρισμένο κανόνα, αλλά υπερασπίζεται τη συμπεριφορά του επικαλούμενο εξαιρέσεις ή αιτιολογήσεις που περιέχονται στον κανόνα, τότε είτε αν η συμπεριφορά του κράτους είναι στην πραγματικότητα δικαιολογημένη σε αυτή τη βάση είτε όχι, η σημασία αυτής της πράξης είναι ότι επιβεβαιώνει και όχι ότι αποδυναμώνει τον κανόνα.'³⁸³

Ωστόσο, αν και μία αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι αδιαμφισβήτητο ότι αποτελεί παραβίαση του εθιμικού κανόνα, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι το ίδιο συμβαίνει αν η αποκλίνουσα αυτή συμπεριφορά παύει να είναι μεμονωμένη τόσο από τους δρώντες όσο και σε σχέση με περισσότερες υποθέσεις με παρόμοια χαρακτηριστικά; Η απάντηση προφανώς είναι αρνητική. Στην περίπτωση που η ασυνέπεια προς τον κανόνα αποκτήσει με προφανή τρόπο μεγαλύτερη έκταση από την υπακοή σε αυτόν, και η ασυνέπεια αυτή συνοδεύεται από την νομική πεποίθηση των κρατών, το γεγονός αυτό αποτελεί σαφή ένδειξη ότι ένας νέος εθιμικός κανόνας έχει αναδυθεί. Ακόμα όμως κι αν η συμπεριφορά-εξαίρεση δεν έχει φτάσει στο σημείο να μπορεί να θεωρείται γενικευμένη σε τέτοιο βαθμό που να σηματοδοτεί την ύπαρξη ενός νέου εθίμου που να υποκαθιστά τον προηγούμενο, ή αν η νομική πεποίθηση δεν επαρκεί, πολλές φορές είναι πρόδηλο ότι η διεθνής κοινότητα κυοφορεί έναν νέο δικαιοκτικό κανόνα, που ακόμη δεν έχει αποκρυσταλλωθεί, αλλά στο μέλλον θα δεσμεύει τα κράτη. Τέλος, ακόμη και η διαφοροποιημένη συμπεριφορά σε μία και μόνο περίπτωση, όταν αυτή υιοθετείται από τη διεθνή κοινότητα ως σύνολο ή

³⁸³ *Nicaragua*, 98 para 186.

έστω από την πλειοψηφία των κρατών, αναδεικνύει σίγουρα μία νέα τάση του διεθνούς δικαίου, αφού δημιουργεί διαμάχες και αποτελεί ένα πρώτο αλλά έντονο πολλές φορές ψήγμα διαφοροποίησης από τον ενδεδειγμένο 'δρόμο'.

Παράλληλα, η *opinio juris* είναι απαραίτητη για την εγκαθίδρυση ενός νέου εθιμικού κανόνα. Δηλώνεται με τη ρητή ή σιωπηρή αναγνώριση του κανόνα από τα κράτη ή ακόμη κι από την έλλειψη διαμαρτυρίας, αλλά για να επιτευχθεί το γενικό *consensus* και να εγκαθιδρυθεί ο νέος εθιμικός κανόνας, η αναγνώριση θα πρέπει να είναι ευρεία.³⁸⁴

Με βάση τις ανωτέρω παρατηρήσεις στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο η διεθνής κοινότητα εμπλέκεται σε ζητήματα απόσχισης και αντιδρά στη δημιουργία *de facto* εδαφικών καταστάσεων. Η στάση της διεθνούς κοινότητας αντιμετωπίζεται ως μεταβλητή που μπορεί να λάβει 5 τιμές. Η εξέτασή της οδηγεί στην αποσαφήνιση του σύγχρονου δικαιικού πλαισίου που συζητήθηκε. Παράλληλα, το δικαιικό πλαίσιο δύναται να επιβεβαιωθεί ή να αποδυναμωθεί και από κατάληξη της κάθε απόπειρας απόσχισης, η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη από τη στάση της διεθνούς κοινότητας, δηλαδή την προθυμία ή απροθυμία της να εμπλακεί στο ζήτημα, το μέρος που θα επιλέξει να υποστηρίξει, τις δυνατότητες και τους περιορισμούς που έχει. Με άλλα λόγια, μέσω της εξέτασης χαρακτηριστικών περιπτώσεων επιδιώκεται η ταυτόχρονη παρατήρηση της στάσης της διεθνούς κοινότητας και της κατάληξης της απόπειρας απόσχισης, η παρατήρηση της ταλάντωσης του εκκρεμούς το οποίο δύναται να μετακινηθεί μέσα, οριακά αλλά ίσως και έξω από το φάσμα του ισχύοντος πλαισίου, σκιαγραφώντας το σύγχρονο διεθνές δίκαιο της απόσχισης.

³⁸⁴ Καλογερόπουλος-Στράτης 143.

1. Η παθητικότητα

1.1. Μπιάφρα

Η Μπιάφρα αποτελεί μία περίπτωση αποτυχημένης απόσχισης έξω από το αποικιακό πλαίσιο, αν και αναμφισβήτητα οι όροι υπό τους οποίους τελέστηκε η αποαποικιοποίηση και η αυθαίρετη χάραξη των συνόρων είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τις αξιώσεις απόσχισης στα πρώην αποικιακά εδάφη. Ενώ για ορισμένο διάστημα κατόρθωσε να αποκτήσει τον αποτελεσματικό έλεγχο και να σχηματίσει μία *de facto* κατάσταση αμφίβολης ωστόσο αποτελεσματικότητας στο νιγηριανό έδαφος, εντέλει τερματίστηκε και επανεντάχθηκε στο υφιστάμενο κράτος.

Το 1967 η Μπιάφρα ανακήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία της από το κράτος της Νιγηρίας. Οι καταβολές του ζητήματος βρίσκονται στο 1914, όταν οι Βρετανοί προχώρησαν σε συγχώνευση των προτεκτοράτων της περιοχής, ωστόσο η πραγματική ένωση των πάνω από 250 διαφορετικών εθνοτικών ομάδων της Νιγηρίας ήταν ιδιαίτερα προβληματική και οδήγησε στη δημιουργία μιας χαοτικής κατάστασης. Την ανεξαρτησία της Νιγηρίας ως ομοσπονδιακού κράτους από τη Μεγάλη Βρετανία το 1960 ακολούθησε επιδείνωση της κατάστασης μεταξύ των μουσουλμάνων του βορρά και των χριστιανών που ανήκαν στη φυλή Igbo στην ανατολή και το 1966 ένα στρατιωτικό πραξικόπημα προσπάθησε να συγκεντρώσει την εξουσία στην κεντρική κυβέρνηση.³⁸⁵ Η καταπίεση που επέβαλε, η καταπάτηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ο οικονομικός αποκλεισμός της ανατολικής περιοχής, οι χιλιάδες σφαγές Igbo, οδήγησαν τη Μπιάφρα στις 30 Μαΐου 1967 να ανακηρύξει την ανεξαρτησία της.³⁸⁶ Μετά από δύομισι χρόνια σφοδρής ένοπλης διαμάχης, στις 12 Ιανουαρίου 1970 ο αρχηγός του στρατού της Μπιάφρα δήλωσε ότι η Δημοκρατία της Μπιάφρα παύει να υπάρχει.

Ο ΟΗΕ απείχε ολοκληρωτικά και δεν εξέτασε ποτέ το ζήτημα της εσωτερικής σύρραξης στη Νιγηρία, ούτε πήρε θέση για το εάν η Μπιάφρα διέθετε ή όχι κρατική

³⁸⁵ Lawrence Eastwood, 'Secession: State Practice and International Law After the Dissolution of the Soviet Union and Yugoslavia' (1993) 3 *DJCL* 299, 307· Pius L Okoronkwo, 'Self-Determination and the Legality of Biafra's Secession under International Law' (2002) 25(3) *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* 63, 65-69.

³⁸⁶ Okoronkwo 110-11.

υπόσταση.³⁸⁷ Υπό το φόβο της ενθάρρυνσης παρόμοιων προσπαθειών απόσχισης, η διεθνής κοινότητα φάνηκε απρόθυμη να βοηθήσει τη Μπιάφρα.³⁸⁸ Από την άλλη πλευρά, μεμονωμένα κράτη, η Σοβιετική Ένωση και η Μεγάλη Βρετανία, υποστήριζαν την κεντρική κυβέρνηση προμηθεύοντάς την με όπλα, με σκοπό να αυξήσουν την πολιτική τους επιρροή στη Νιγηρία.³⁸⁹ Λόγω της έλλειψης βοήθειας και αναγνώρισης (η Μπιάφρα αναγνωρίστηκε μόνο από πέντε κράτη), η Μπιάφρα δεν κατάφερε να μετεξελιχθεί σε κράτος. Η αποτυχία της ανεξαρτησίας της Μπιάφρα καταδεικνύει ότι η τύχη μίας αποσχισθείσας οντότητας εναπόκειται στην έξωθεν βοήθεια, η οποία αν δεν υπάρξει προς όφελος της, είναι καταδικασμένη στην αποτυχία αφού χωρίς υλική και διπλωματική υποστήριξη δύσκολα θα διατηρήσει τον έλεγχο του εδάφους και θα εγκαθιδρύσει μία αποτελεσματική κυβέρνηση.

Παράλληλα, η παθητικότητα της διεθνούς κοινότητας αποδεικνύει ότι δεν υπάρχει εθιμικός κανόνας που να προσδίδει το δικαίωμα σε μία καταπιεσμένη ομάδα να εγκαθιδρύσει το δικό της κράτος, όπως προβλέπει η θεωρία της επανορθωτικής απόσχισης.³⁹⁰ Εάν υπήρχε σχετικό εθιμικό δικαίωμα, αυτό αναμφισβήτητα θα ανήκε στον πληθυσμό της Μπιάφρα.³⁹¹ Οι Igbo αποτελούσαν μία εθνοτική ομάδα οικονομικά καταπιεσμένη και αποκλεισμένη από τη διακυβέρνηση, στα πλαίσια ενός μη δημοκρατικού καθεστώτος που διέπραττε μαζικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

1.2. Τσετσενία

Στη σοβιετική περίοδο η Τσετσενία αποτελούσε αυτόνομη δημοκρατία της ρωσικής ομόσπονδης δημοκρατίας της ΕΣΣΔ. Από την 1^η Νοεμβρίου 1991 ο εθνικιστής ηγέτης Dzohkhar Dudayev ανακήρυξε την ανεξαρτησία της Τσετσενίας και η αποσχισθείσα οντότητα κατόρθωσε να διατηρήσει τον αποτελεσματικό έλεγχο, ακόμη και μετά τον πρώτο πόλεμο της Τσετσενίας (1994-1996).³⁹² Υποστηρίζεται

³⁸⁷ Eastwood 308· Ijalaye 556.

³⁸⁸ Eastwood 310.

³⁸⁹ *ibid* 308.

³⁹⁰ Tomuschat 29.

³⁹¹ *ibid*.

³⁹² Αρώνη 153.

μάλιστα, ότι μέχρι τον δεύτερο πόλεμο (1999-2000) η Τσετσενία διέθετε de facto ανεξαρτησία.³⁹³

Η Κοινή Διακήρυξη του Khasavoyurt που υπέγραψαν οι δύο πλευρές το 1996 αναφερόταν στο απαράδεκτο της απειλής και της χρήσης βίας και στο δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση αλλά άφηνε μετέωρο προσωρινά το status της Τσετσενίας καθώς προέβλεπε ότι οι σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Τσετσενίας θα καθοριστούν με συμφωνία των δύο πλευρών και 'σύμφωνα με τις παγκοσμίως αναγνωρισμένες αρχές και κανόνες του διεθνούς δικαίου'.³⁹⁴ Παρατηρητές του ΟΑΣΕ και του ΣτΕ έκριναν ελεύθερες και δίκαιες τις εκλογές που διενεργήθηκαν στην Τσετσενία το 1997.³⁹⁵

Ο δεύτερος πόλεμος της Τσετσενίας τράβηξε το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας, αλλά μόνο σχετικά με τη δυσανάλογη χρήση βίας στην οποία κατέφυγε η Ρωσία και τις σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.³⁹⁶ Η αδιαφορία της διεθνούς κοινότητας για το ζήτημα της απόσχισης καταδεικνύει ότι οι Τσετσένοι, ως εθνοτική μειονότητα δεν αποτελούν υποκείμενο του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, γι' αυτό το αποσχιστικό ζήτημα δεν εμφανίστηκε στην ατζέντα των ΗΕ, αν και η Ρωσία επικρίθηκε διεθνώς για τις παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.³⁹⁷ Έγινε ξεκάθαρο ότι το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, ανήκει μόνο στους λαούς και όχι σε εθνοτικές ομάδες.

1.3 Σομαλιλάνδη

Στο έδαφος της βορειοδυτικής Σομαλίας ανακηρύχθηκε το 1991 η ανεξαρτησία της Σομαλιλάνδης. Η χρόνια πολιτική αστάθεια που επικρατεί στη Σομαλία επέτρεψε στη de facto αυτή κατάσταση να επιβιώσει αν και χωρίς την αναγνώριση της διεθνούς κοινότητας. Και αντίστροφα, η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Σομαλιλάνδης απέτρεψε την επέκταση των εμφύλιων συγκρούσεων

³⁹³ Müllerson 146.

³⁹⁴ Khasavoyurt Joint Declaration and Principles for Mutual Relations Principles for Determining the Basis for Mutual Relations between the Russian Federation and the Chechen Republic (31 August 1996) available at http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/RU_960831_Khasavoyurt%20Joint%20Declaration%20and%20Principles%20for%20Mutual%20Relations.pdf.

³⁹⁵ Crawford (2006) 409.

³⁹⁶ Αρώνη 153 παρ 371.

³⁹⁷ Tomuschat 31.

που πλήττουν την υπόλοιπη χώρα στο έδαφός της Σομαλιλάνδης με αποτέλεσμα, σε αντίθεση με όσα ισχύουν συνήθως, η de facto αποσχισθείσα οντότητα να αποτελεί την πιο ειρηνική περιοχή της χώρας, αλλά και να εξαιρείται από τον κανόνα της σύντομης κατάρρευσης των de facto καταστάσεων που δεν απολαμβάνουν διεθνούς υποστήριξης.³⁹⁸

Η πρώην βρετανική αποικία της Σομαλιλάνδης όχι μόνο υπήρξε στο παρελθόν ανεξάρτητο κράτος αλλά και αναγνωρισμένο από 35 χώρες, το οποίο όμως λίγο αργότερα ενώθηκε με διεθνή συνθήκη με τη Σομαλία, αν και η νομική ισχύς της συνθήκης ένωσης αμφισβητείται έντονα.³⁹⁹ Τα κύρια επιχειρήματα όμως υπέρ της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της Σομαλιλάνδης αφορούν τη βίαιη άρνηση των δικαιωμάτων της φυλής Isaaq από το σομαλικό δικτατορικό καθεστώς Barre και η συνεχιζόμενη αναρχία που επικρατεί στη Σομαλία καθιστώντας τη failed state καθώς το κράτος έχει πάψει ουσιαστικά να υφίσταται.⁴⁰⁰

Αν και η Σομαλιλάνδη επιδεικνύει μακροχρόνια αποτελεσματικότητα, αποτελεσματικότητα κεκτημένη χωρίς έξωθεν βοήθεια που θα κατέτασσε την περίπτωση στην κατηγορία της παραβίασης της αρχής της νομιμότητας, και ταυτόχρονα κάποιο βαθμό δημοκρατικής διακυβέρνησης, η διεθνής κοινότητα αρνείται μέχρι σήμερα να αναγνωρίσει τη Σομαλιλάνδη ως ανεξάρτητο κράτος, κυρίως λόγω του ελλείμματος οικονομικής βιωσιμότητας και της υπανάπτυξης που επικρατεί εξαιτίας της έλλειψης διεθνούς βοήθειας.⁴⁰¹ Στη μη αναγνώρισή της συνηγορεί ταυτόχρονα και ο φόβος να δημιουργηθεί προηγούμενο μονομερούς απόσχισης στην αφρικανική ήπειρο. Παρόλαυτά γερμανικό δικαστήριο έχει αποφανθεί πως η Σομαλιλάνδη αποτελεί κράτος για τους σκοπούς του δικαίου ασύλου.⁴⁰²

³⁹⁸ Nikola Pijovic, "To Be or Not to Be: Rethinking the Possible Repercussions of Somaliland's International Statehood Recognition", (2014) 14(4) *African Studies Quarterly* 17-19.

³⁹⁹ Peter Roethke, "The Right to Secede Under International Law: The Case of Somaliland", (Fall 2011) 20 (2) *Journal of International Service*, 36-44.

⁴⁰⁰ Ibid 44-45.

⁴⁰¹ Pijovic 20-26.

⁴⁰² Crawford (2006) 414.

2. Η αποδοχή των τετελεσμένων

2.1.Μπαγκλαντές

Το Πακιστάν εγκαθιδρύθηκε το 1947 και αποτελείτο από δύο γεωγραφικά διακριτά εδάφη. Όταν ο 1970 το κόμμα Awami Leage το οποίο ζητούσε αυτονομία για το Αν. Πακιστάν, κέρδισε την πλειοψηφία των εδρών του πακιστανικού κοινοβουλίου, η κεντρική κυβέρνηση επέβαλε στο ανατολικό τμήμα της χώρας στρατιωτικό νόμο. Σοβαρές και συστηματικές διακρίσεις από την κεντρική κυβέρνηση, συνθήκες καταπίεσης που περιελάμβαναν βασανιστήρια και δολοφονίες πολιτικών ηγετών, σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις και μη διάκριση αμάχων έλαβαν χώρα ενώ υποστηρίζεται ότι τελέστηκε πιθανώς γενοκτονία.⁴⁰³ Στις 17 Απριλίου 1971 και ενώ η εσωτερική σύρραξη είχε ξεσπάσει, το Δυτικό Πακιστάν ανακήρυξε την ανεξαρτησία του. Η σύρραξη είχε ως συνέπεια τη θανάτωση ενός εκατομμυρίου Ανατολικοπακιστανών, ενώ παράλληλα οι πρόσφυγες ανήλθαν στα δέκα εκατομμύρια.⁴⁰⁴

Στις 3 Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου η Ινδία επενέβη στρατιωτικά στη σύρραξη και οι ένοπλες δυνάμεις της επιτέθηκαν στα στρατεύματα του Δυτικού Πακιστάν και στα δυο τμήματα της χώρας, ενώ τρεις ημέρες αργότερα αναγνώρισε το Μπαγκλαντές ως ανεξάρτητο κράτος. Η επιλογή της Ινδίας να προσφύγει στη χρήση βίας επηρέασε καθοριστικά την εξέλιξη της σύρραξης και η υποστήριξη που έλαβε το Μπαγκλαντές από την Ινδία ήταν ουσιαστική για την επίτευξη της ανεξαρτησίας.⁴⁰⁵ Η Ινδία πριν επέμβει είχε κατορθώσει να ‘ουδετεροποιήσει’ τις δύο υπερδυνάμεις ώστε να μην επέμβουν στη σύρραξη.⁴⁰⁶ Το γεγονός αυτό εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την απροθυμία της διεθνούς κοινότητας να εμπλακεί στο ζήτημα της απόσχισης. Ενώ η σύρραξη μεταξύ Ανατολικό Πακιστάν από τη μία μεριά και ινδικών και ανατολικοπακιστανικών δυνάμεων βρισκόταν σε εξέλιξη, τα ΗΕ περιορίστηκαν στην υιοθέτηση ενός ψηφίσματος της ΓΣ με το οποίο η κατάσταση χαρακτηριζόταν άμεση απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια με αναφορά στο

⁴⁰³ Vidmar (2010) 42.

⁴⁰⁴ Μπρεδήμας (2008) 27.

⁴⁰⁵ Tomuschat 29.

⁴⁰⁶ Mayall 17.

αρ.2 (4) του ΧαρτΗΕ και ζητούσε κατάπαυση του πυρός και άμεση απόσυρση των ενόπλων δυνάμεων της μίας και της άλλης πλευράς στο έδαφός τους.⁴⁰⁷

Οι λόγοι που επιτράπηκε στο Μπαγκλαντές να αποσχισθεί αφορούν τη γεωγραφική απόσταση μεταξύ Αν. και Δυτ. Πακιστάν που συντελούσε στην εικόνα δύο διαφορετικών χωρών, το διαφορετικό κλίμα, η γλώσσα, η εθνοτική σύσταση, η μακροχρόνια οικονομική εκμετάλλευση, η συστηματική και μαζική παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή.⁴⁰⁸ Επίσης, η αναγνώριση ήρθε μετά τη δημιουργία του τετελεσμένου γεγονότος της απόσχισης, οπότε δεν εξηγείται με βάση τη θεωρία της επανορθωτικής απόσχισης για έναν καταπιεσμένο λαό αλλά εδράζεται στην πραγματική κατάσταση που δημιουργήθηκε, κάτι που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι η διεθνής αναγνώριση του Μπαγκλαντές ήρθε μόνο αφού το Πακιστάν είχε δώσει τη συναίνεσή του στην απόσχισή.⁴⁰⁹ Εάν πράγματι υπήρχε δικαίωμα σε απόσχισή, η αναγνώριση του Μπαγκλαντές θα είχε έρθει πολύ νωρίτερα. Το 1974, οπότε και αναγνωρίστηκε το Μπαγκλαντές, είχε πλέον καταστεί ανεξάρτητο και βιώσιμο κράτος και επομένως η εισδοχή του στη διεθνή κοινότητα βασίστηκε στην αρχή της αποτελεσματικότητας και όχι σε ένα έννομο δικαίωμα απόσχισης.⁴¹⁰ Εκτός αυτού, κανένα τέτοιο δικαίωμα δεν είχε αναγνωριστεί στο Δυτικό Πακιστάν. Από την άλλη πλευρά, αν και δεν υπήρξε ρητή καταδίκη της ινδικής επέμβασης, γεγονός που πιθανότατα οφείλεται στο συνδυασμό της διπλωματικής επιτυχίας της Ινδίας να πείσει τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ να μείνουν ανενεργές και της σοβαρής καταπίεσης του ανατολικού Πακιστάν που παρείχε μία 'ηθική νομιμοποίηση' στην επέμβαση της Ινδίας, ωστόσο η αναφορά του ψηφίσματος 2793 της ΓΣ στο αρ.2 (4) θέτει ένα ζήτημα. Καθώς το διεθνές δίκαιο απαγορεύει την αναγνώριση καταστάσεων που έχουν ως αφετηρία τη χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις, η αναγνώριση του Μπαγκλαντές εγείρει ζητήματα νομιμότητας. Υπό αυτή την οπτική φαίνεται η θεωρία της επανορθωτικής απόσχισης να απολαμβάνει κάποιας επιβεβαίωσης, αλλά αποκλειστικά και μόνο σε πολιτικό και όχι σε νομικό επίπεδο.

⁴⁰⁷ UNGA, 'Question considered by the Security Council at its 1606th, 1607th and 1608th meetings on 4, 5 and 6 December 1971' (7 December 1971) Un Doc A/RES/2793(XXVI).

⁴⁰⁸ Eastwood 312· Μπρεδήμας (2008) 29.

⁴⁰⁹ Vidmar (2010) 43.

⁴¹⁰ Tomuschat 30.

Σε κάθε περίπτωση, η απόσχιση του Μπαγκλαντές ελάχιστα μπορεί να χρησιμεύσει ως προηγούμενο που να συνηγορεί υπέρ της ύπαρξης ενός εθνικού δικαιώματος σε απόσχιση, καθώς θεωρείται ως μία μοναδική περίπτωση.⁴¹¹

2.2. Ερυθραία

Το 1950 τα ΗΕ έκριναν ότι η επιθυμία του λαού της Ερυθραίας, το συμφέρον της περιφερειακής ειρήνης και ασφάλειας, οι γεωγραφικοί, ιστορικοί και οικονομικοί λόγοι καθιστούν κατάλληλη μέθοδο αποαποικιοποίησης της Ερυθραίας τη σύνδεσή της με την Αιθιοπία ως αυτόνομη ομόσπονδη μονάδα.⁴¹² Στο πλαίσιο αυτό η κυβέρνηση της Ερυθραίας θα ασκούσε κυριαρχικές εξουσίες στις εσωτερικές της υποθέσεις, αλλά την αρμοδιότητα στα θέματα της άμυνας, των εξωτερικών σχέσεων και της οικονομίας αναλάμβανε η ομοσπονδιακή κυβέρνηση.⁴¹³ Ακόμη, προβλεπόταν η αντιπροσώπευση των κατοίκων της Ερυθραίας στα νομοθετικά, εκτελεστικά και δικαστικά όργανα της Ομοσπονδίας και η εξασφάλιση της απόλαυσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας.⁴¹⁴

Παρά τους όρους αυτούς, γρήγορα η αυτονομία της Ερυθραίας ανακλήθηκε και το 1962 το περιφερειακό κοινοβούλιο διαλύθηκε. Ακολούθησε εσωτερική σύρραξη μεταξύ της κυβέρνησης και των αποσχιστικών/απελευθερωτικών δυνάμεων του ELF. Τη δεκαετία του 1970 ο στρατιωτικός Mengistu Haile Mariam ανέτρεψε τον Αιθίοπα αυτοκράτορα και επέβαλε κομμουνιστικό δικτατορικό καθεστώς με αποτέλεσμα η βοήθεια που παρείχαν οι ΗΠΑ στην κεντρική κυβέρνηση στον πόλεμο κατά των αποσχιστικών δυνάμεων της Ερυθραίας να αντικατασταθεί από τη Σοβιετική υποστήριξη.⁴¹⁵

Η ένοπλη σύρραξη διήρκησε τρεις δεκαετίες και τουλάχιστον κατά την τρίτη δεκαετία οι αποσχιστικές δυνάμεις είχαν αποκτήσει το *de facto* έλεγχο της

⁴¹¹ Eastwood 313· Li-Ann Thio, 'International Law and Secession in the Asia and Pacific regions' in Kohen (ed) 306.

⁴¹² UNGA, 'Eritrea: report of the United Nations Commission for Eritrea; report of the interim Committee of the General Assembly on the report of the United Nations Commission for Eritrea', (2 December 1950) UN Doc. A/RES/390(V) A-B, A preamble and art 1.

⁴¹³ *ibid* art 2-3.

⁴¹⁴ *ibid* art 5 and 7.

⁴¹⁵ Kathryn Sturman, 'Case Study 10: Eritrea: A Belated Post-Colonial Secession' in Pavkovic and Radan (eds) (2011) 498.

Ερυθραίας.⁴¹⁶ Ωστόσο, η ύπαρξη του στοιχείου του αποτελεσματικού ελέγχου, τα 30 χρόνια πολέμου και η ανάκληση της αυτονομίας της Ερυθραίας που είχε προηγηθεί δεν έφταναν για να αναγνωρισθεί ως κράτος. Το 1991 η νέα αιθιοπική κυβέρνηση συμφώνησε στην ανεξαρτησία της Ερυθραίας υπό τον όρο διεξαγωγής δημοψηφίσματος υπό την επίβλεψη των ΗΕ. Τελικά η Ερυθραία αναγνωρίστηκε το 1993 από τη διεθνή κοινότητα μόνο αφού είχε επιτύχει τη συναίνεση της Αιθιοπίας και διεξήχθη το δημοψήφισμα.⁴¹⁷ Φαίνεται πως ακόμη και το γεγονός της πρόβλεψης της αυτονομίας από τους όρους με τους οποίους έγινε η σύνδεση της Ερυθραίας με την Αιθιοπία και η κατάργησή της δεν αρκούσαν για να θεωρηθεί πως η Ερυθραία διαθέτει ένα δικαίωμα σε αυτοδιάθεση το οποίο μπορεί να πάρει τη μορφή μονομερούς απόσχισης. Η θεωρία της επανορθωτικής απόσχισης ίσως επιβεβαιώνεται στη βάση της τελικής επανόρθωσης της ζημίας που υπέστη ο λαός της Ερυθραίας από την ανάκληση της αυτονομίας που προέβλεπε το ψήφισμα 390 Α της ΓΣ, ωστόσο ακόμη και σε αυτή την περίπτωση η διεθνής κοινότητα δεν αναγνώρισε ότι η ανεξαρτησία αποτελούσε νόμιμη άσκηση του δικαιώματος σε αυτοδιάθεση.⁴¹⁸ Ούτε ακόμη το γεγονός της δημιουργίας μίας *de facto* οντότητας επηρέασε τη στάση της διεθνούς κοινότητας. Χρειάστηκε η συναίνεση του υφιστάμενου κράτους για να θεωρηθεί ότι η αναγνώριση της Ερυθραίας δεν θα παραβίαζε την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας.

Η περίπτωση της Ερυθραίας αναδεικνύει επιπλέον τις δυσκολίες των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων που κατορθώνουν την απόσχιση ως αποτέλεσμα μακροχρόνιας βίας να μεταλλαχθούν σε κόμμα εξουσίας και να εγκαθιδρύσουν την ειρήνη και τη δημοκρατία στο νέο κράτος.⁴¹⁹

⁴¹⁶ Αρώνη 153.

⁴¹⁷ *ibid.*

⁴¹⁸ Tomuschat 28.

⁴¹⁹ Sturman 498.

3. Η μη δυναμική εμπλοκή

3.1. Κριμαία

Η Κριμαία αποτελούσε τμήμα της ρωσικής ομόσπονδης δημοκρατίας της ΕΣΣΔ μέχρι το 1954 όταν η Σοβιετική Ένωση αποφάσισε την παραχώρησή της στην Ουκρανία.⁴²⁰ Από την εγκαθίδρυση του ουκρανικού κράτους η Κριμαία με το 58% των κατοίκων της να ανήκουν στη ρωσική μειονότητα, αποτελεί αυτόνομη δημοκρατία στο πλαίσιο της Ουκρανίας.⁴²¹ Το 2014 την ανατροπή του φιλορώσου Ουκρανού πρωθυπουργού Γιανουκόβιτς ακολούθησαν διαδηλώσεις υποστηρικτών της Ρωσίας που πραγματοποιήθηκαν στην αυτόνομη δημοκρατία της Κριμαίας παράλληλα με τις διαδηλώσεις υπέρ της ευρωπαϊκής πορείας της χώρας. Στα τέλη του Φεβρουαρίου 2014 οι φιλορωσικές δυνάμεις κατέλαβαν το Κοινοβούλιο της Κριμαίας και στις 11 Μαρτίου 2014 το Κοινοβούλιο της Κριμαίας ανακήρυξε την ανεξαρτησία της επαρχίας, ενώ πέντε μέρες αργότερα διεξήχθη αντισυνταγματικό δημοψήφισμα με το δίλλημα να τίθεται ανάμεσα στην ‘επανένωση’ με τη Ρωσία και τη διατήρηση της Κριμαίας ως μέρους της Ουκρανίας. Στις 17 Μαρτίου το Ανώτατο Συμβούλιο της Κριμαίας ανακήρυξε την ανεξαρτησία της Κριμαίας και την επόμενη μέρα υπεγράφη συμφωνία προσχώρησης στη Ρωσία. Γίνεται εμφανές πως σκοπός δεν ήταν η εγκαθίδρυση ενός ανεξάρτητου κράτους αλλά η αλλαγή των συνόρων μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας. Επομένως, η θεώρηση της Κριμαίας ως ζήτημα απόσχισης μπορεί να γίνει μόνο υπό την έννοια της διεκδίκησης δικαιώματος αυτοδιάθεσης που παρέχει και άλλες επιλογές εκτός από την ανεξαρτησία όπως προέβλεπε το ψήφισμα 1541 της ΓΣ ΗΕ. Ωστόσο οι φιλορωσικές αποσχιστικές δυνάμεις της Κριμαίας σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν αποικιακό λαό και οι μειονότητες στο πλαίσιο ενός ανεξάρτητου κράτους δεν αποτελούν υποκείμενο του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης.

Η Ρωσία παρείχε υλικοτεχνική υποστήριξη στην Κριμαία και ρωσικές δυνάμεις εισέβαλαν στην περιοχή χωρίς να διαθέτουν κανένα εμφανές σημάδι αναγνώρισης και στάθμευσαν στις ρωσικές βάσεις.⁴²² Αν και είναι υπό αμφισβήτηση το εάν ο έλεγχος που ασκούσαν οι δυνάμεις αυτές στις φιλορωσικές δυνάμεις τις

⁴²⁰ William R. Slomanson, ‘Crimean Secession in International Law’, (forthcoming 2015) 3 *Hungarian Yearbook of International and European Law*, <http://ssrn.com/abstract=2634634>, accessed 13 September 2015, 1.

⁴²¹ *ibid* 14.

⁴²² Peter Hilpold, ‘Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History’ (2015) 14 *Chinese Journal of International Law* 237, 245.

Κριμαίας εκπλήρωνε τα κριτήρια του αποτελεσματικού ή συνολικού ελέγχου, σίγουρα υπήρξε παραβίαση των αρ.2 (4) και 2 (7) του ΧαρτΗΕ.⁴²³ Επιπλέον, το ρωσικό επιχείρημα περί ουκρανικής πρόσκλησης δεν ευσταθεί καθώς ο Γιανουκόβιτς που ζήτησε τη στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας δεν απολάμβανε τη στήριξη της πλειοψηφίας του ουκρανικού πληθυσμού και είχε ήδη ανατραπεί.⁴²⁴ Καθώς η χρήση και η απειλή βίας απαγορεύεται, η απόσχιση και προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία συνιστά νομικά άκυρη πράξη και η αναγνώριση της κατάστασης απαγορεύεται από το εθιμικό διεθνές δίκαιο.

Παράλληλα, η Κριμαία αποτελεί την πιο πρόσφατη απόδειξη ότι στις σοβαρότερες περιπτώσεις παραβίασης του διεθνούς δικαίου όπου εμπλέκονται μόνιμα μέλη του, το ΣΑ καθίσταται ανίκανο να αναλάβει την κατάλληλη δράση. Η προσπάθεια για λήψη απόφασης που θα χαρακτήριζε το δημοψήφισμα άκυρο προσέκρουσε στο ρωσικό veto.⁴²⁵ Ωστόσο, η ΓΣ μετά τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος στην Κριμαία υιοθέτησε ψήφισμα με το οποίο επιβεβαίωνε τη δέσμευσή της στην κυριαρχία, την πολιτική ανεξαρτησία και την εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας καλούσε όλα τα κράτη να απέχουν από απειλή ή χρήση βίας και να μην αναγνωρίσουν καμία αλλαγή στο status της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας, υπογραμμίζοντας ότι το δημοψήφισμα είναι άκυρο.⁴²⁶

Τον Φεβρουάριο του 2015 το ΣΑ υιοθέτησε απόφαση με την οποία ‘επαναβεβαιώνοντας τον πλήρη σεβασμό του στην κυριαρχία, ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας’ καλούσε την Ουκρανία και τη Ρωσία να εφαρμόσουν πλήρως τις Συμφωνίες του Μινσκ.⁴²⁷ Εντούτοις, η Ρωσία αντί να αποσύρει τα στρατεύματά της από την Ουκρανία φαίνεται να τα αυξάνει.⁴²⁸

Σήμερα η κατάσταση της Κριμαίας αποτελεί άλλη μία ‘frozen conflict’ που η επίλυσή της είναι μάλλον απίθανο να επέλθει σύντομα.⁴²⁹ Η de facto προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία είναι γεγονός και αποδεικνύει ότι η επιβολή οικονομικών κυρώσεων εκ μέρους της ΕΕ και των ΗΠΑ δεν επαρκεί για την ανατροπή της κατάστασης. Όταν η διεθνής κοινότητα δεν μπορεί να αναλάβει ουσιαστική δράση

⁴²³ *ibid* 246-247.

⁴²⁴ *ibid* 247-251.

⁴²⁵ Slomanson 18-19.

⁴²⁶ UNGA, A/RES/68/262.

⁴²⁷ UNSC, ‘Letter from the Permanent Representative of the Russian Federation (Ukraine)’ (17 February 2015) UN Doc S/RES/2202.

⁴²⁸ Slomanson 23.

⁴²⁹ *ibid* 22.

υπό το Κεφ. 7 του ΧάρτΗΕ οι περιφερειακές κυρώσεις δεν επαρκούν για την επιστροφή στη νομιμότητα. Όπως διαπίστωσε η αποστολή fact-finding του ΟΑΣΕ στην περιοχή, οι de facto αρχές της Κριμαίας διαπράττουν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και καταστρατηγούν θεμελιώδεις ελευθερίες ειδικά όσων κατοίκων αντιτίθενται στην προσάρτηση.⁴³⁰ Η έκθεση της αποστολής απευθύνει συστάσεις προς τις ρωσικές και τις ουκρανικές αρχές έτσι ώστε να σταματήσουν οι παραβιάσεις της ελευθερίας της συνάθροισης, της έκφρασης, της κίνησης, του δικαιώματος στην ιδιοκτησία, των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων και των μειονοτικών δικαιωμάτων⁴³¹

3.2. Νότια Οσσετία /Αμπχαζία

Κατά την περίοδο που η Γεωργία αποτελούσε τμήμα της Σοβιετικής Ένωσης, υποδιαιρέθηκε, περιλαμβάνοντας την αυτόνομη δημοκρατία της Αμπχαζίας και την αυτόνομη περιφέρεια της Νότιας Οσσετίας. Όταν η Γεωργία έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1991, το εθνικιστικό πρόγραμμα που ακολούθησε ο 1^{ος} της πρόεδρος Z. Gamsakhurdia αποξένωσε την Αμπχαζία και τη Νότια Οσσετία από τη Γεωργία, με αποτέλεσμα οι δύο οντότητες να επιδιώξουν την απόσχισή τους. Κατά τις συρράξεις στη Νότια Οσσετία 1991-1992 και στην Αμπχαζία 1992-1994, οι αποσχιστικές δυνάμεις με την υποστήριξη της Ρωσίας⁴³² κατόρθωσαν να αποκτήσουν τον έλεγχο τμημάτων του εδάφους του γεωργιανού κράτους.

Το 1993 το ΣΑ αποφασίζει την εγκαθίδρυση ειρηνευτικής δύναμης με εντολή την επίβλεψη της κατάπαυσης του πυρός στην Αμπχαζία.⁴³³ Τον ίδιο χρόνο το ΣΑ υιοθέτησε απόφαση με την οποία επέκτεινε χρονικά την εντολή της UNOMIG και απαιτούσε την αποχή από τη χρήση βίας και τις παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.⁴³⁴ Τον επόμενο χρόνο επιβεβαίωσε τη δέσμευσή του στην κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Γεωργίας και υποστήριξε την ανάπτυξη ειρηνευτικής δύναμης από την Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών.⁴³⁵ Ωστόσο

⁴³⁰ OSCE, Report of the Human Rights Assessment Mission on Crimea, (6–18 July 2015), September 2015, available at <http://www.osce.org/odihr/180596?download=true>, 5-6 paras 5-10.

⁴³¹ *ibid* 9-14.

⁴³² IIFMCG 13 para 5.

⁴³³ UNSC, 'Abkhazia, Georgia' (24 August 1993) UN Doc S/RES/858.

⁴³⁴ UNSC, 'Abkhazia, Georgia' (4 November 1993) UN Doc S/RES/881

⁴³⁵ UNSC, 'UN Observer Mission in Georgia' (21 July 1994) UN Doc S/RES/937.

ανάμεσα στις χώρες της ΚΑΚ, μόνο η Ρωσία παρείχε στρατεύματα.⁴³⁶ Το 2003 το ΣΑ αναφερόμενο ξανά στην κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Γεωργίας μέσα στα διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορά της τόνισε την αναγκαιότητα καθορισμού του status της Αμπχαζίας μέσα στα σύνορα του υφιστάμενου κράτους και παράλληλα κάλεσε τα μέρη να διεξάγουν ουσιαστικές διαπραγματεύσεις.⁴³⁷ Στο ίδιο πνεύμα ήταν και η απόφαση 1524 (2004) και η 1666 (2006). Η UNOMIG παρέμεινε στη Γεωργία μέχρι το 2009.

Το 2008 η Ρωσία επενέβη στη Γεωργία και αναγνώρισε την Νότια Οσσετία και την Αμπχαζία ως ανεξάρτητα κράτη.⁴³⁸ Τη νύχτα της 7^{ης} Αυγούστου 2008 ξέσπασαν εντάσεις στη Νότια Οσσετία κι η σύρραξη διήρκησε 5 μέρες κατά τη διάρκεια των οποίων 850 άτομα, συμπεριλαμβανομένων πολλών αμάχων έχασαν τη ζωή τους. Παρά την υπογραφή Συμφωνίας για την κατάπαυση του πυρός στις 12 Αυγούστου, η βία συνεχίστηκε. Η Ρωσία αιτιολόγησε τη στρατιωτική της επέμβαση υποστηρίζοντας ότι έγινε με πρόθεση να σταματήσει την υποτιθέμενη γενοκτονία του οσσετιανού πληθυσμού από τις γεωργιανές δυνάμεις.⁴³⁹ Μετά τη συμφωνία κατάπαυσης του πυρός ρωσικές και οι νοτιοοσσετιανές δυνάμεις συνέχισαν να προελαύνουν και κατέλαβαν και άλλα εδάφη, τα οποία μέχρι τον Αύγουστο 2008 βρίσκονταν υπό γεωργιανή διοίκηση, μέσα στα διοικητικά σύνορα της Νότιας Οσσετίας όπως αυτά είχαν χαραχθεί επί Σοβιετικής Ένωσης.

Το Μάρτιο του 2015 η Νότια Οσσετία υπέγραψε συνθήκη που προέβλεπε την ένταξή της στη Ρωσία. Αν και η Ευρωπαϊκή Ένωση τόνισε ότι η πράξη αυτή αποτελεί παραβίαση της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Γεωργίας,⁴⁴⁰ τα ΗΕ δεν αντέδρασαν.

Είναι εμφανές ότι κανένα δικαίωμα αυτοδιάθεσης δεν μπορεί να εγερθεί από την Αμπχαζία και τη Νότια Οσσετία και η *de facto* επιβίωσή τους οφείλεται στην υποστήριξη που λαμβάνουν από τη Ρωσία. Τα ΗΕ επιδίωξαν να επιλύσουν την κατάσταση αλλά αρκέστηκαν στη δημιουργία μίας ειρηνευτικής δύναμης με περιορισμένες αρμοδιότητες.

⁴³⁶ IFFMCG 13-14 para 6.

⁴³⁷ UNSC, 'Georgia' (30 July 2003) UN Doc S/RES/1494.

⁴³⁸ Mayall 19.

⁴³⁹ IFFMCG 21 para 17.

⁴⁴⁰ Monica Moyo, 'Russia Signs Integration Treaty with South Ossetia (March 18, 2015)', March 20, 2015, <http://www.asil.org/blogs/russia-signs-integration-treaty-south-ossetia-march-18-2015>, accessed 19 September 2015.

4. Η αποφασιστική επέμβαση

4.1. Κατάγγκα

Το 1960 το Κονγκό απέκτησε την ανεξαρτησία του. Η αποχώρηση των βελγικών στρατευμάτων σε συνδυασμό με την έλλειψη προετοιμασίας για την ανεξαρτησία είχαν χαοτικά επακόλουθα⁴⁴¹. Τον ίδιο χρόνο τα βελγικά στρατεύματα επενέβησαν στο Κονγκό για να αποκαταστήσουν την τάξη, μετά από πρόσκληση του Moise Tshombe, ηγέτη της επαρχίας της Κατάγγκα.⁴⁴² Στις 10 Ιουλίου, λίγες μέρες μετά την ανεξαρτησία του Κονγκό, ο Tshombe διακήρυξε την ανεξαρτησία της Κατάγγκα και κάλεσε τη διεθνή κοινότητα να την αναγνωρίσει ως ανεξάρτητο κράτος. Μέχρι τις 21 Ιανουαρίου 1963 οπότε και η απόπειρα απόσχισης τερματίστηκε η Κυβέρνηση της Κατάγγκα ήταν σημαντικά πιο σταθερή από την κεντρική κυβέρνηση του Κονγκό, αν και αυτή η σταθερότητα οφειλόταν στην ουσιαστική βελγική επέμβαση.⁴⁴³ Παρά την αξίωσή της για αυτοδιάθεση, η Κατάγγκα δεν αναγνωρίστηκε από κανένα κράτος.

Το ΣΑ ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το ζήτημα της απόσχισης. Μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας υιοθέτησε απόφαση με την οποία καλούσε το Βέλγιο να αποσύρει τα στρατεύματά του από το έδαφος του Κονγκό και εξουσιοδοτούσε το ΓΓ να εγκαθιδρύσει ειρηνευτική επιχείρηση,⁴⁴⁴ και λίγο αργότερα απόφαση με την οποία ζητούσε από όλα τα κράτη 'να απέχουν από οποιαδήποτε δράση που θα μπορούσε να υπονομεύσει την εδαφική ακεραιότητα και την πολιτική ανεξαρτησία του Κονγκό'.⁴⁴⁵ Στην αρχή η διεθνής κοινότητα μέσω των ΗΕ προσπάθησε να διατηρήσει την ουδετερότητά της σχετικά με το ζήτημα της απόσχισης, στην συνέχεια όμως αυτή η ουδετερότητα εγκαταλείφθηκε. Τον Φεβρουάριο του 1961 με την απόφαση 161 το ΣΑ επεκτείνει την εντολή της ΟΝΥΚ εξουσιοδοτώντας τα κράτη μέλη να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να αποφευχθεί ο εμφύλιος πόλεμος στο Κονγκό, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης βίας ως τελευταίο καταφύγιο.⁴⁴⁶ Η απόφαση αν και δεν περιελάμβανε ρητή επίκληση του Κεφ. 7 του ΧάρτΗΕ, χρησιμοποιούσε προφανώς τη γλώσσα του.

⁴⁴¹ Crawford (2006) 56· Grey 152.

⁴⁴² Eastwood 304.

⁴⁴³ Crawford (2006) 404.

⁴⁴⁴ UNSC, 'The Congo Question' (14 July 1960) UN Doc S/RES/143.

⁴⁴⁵ UNSC, 'The Congo Question' (22 July 1960) UN Doc S/RES/145.

⁴⁴⁶ UNSC, 'The Congo Question' (21 February 1961) UN Doc S/RES/161.

Η ουσιαστική αλλαγή όμως της στάσης των ΗΕ επήλθε μετά το θάνατο του ΓΓ ΗΕ σε αεροπορικό δυστύχημα κατά τη διάρκεια επίσκεψής του στο Κονγκό. Το Νοέμβριο του 1961 το ΣΑ υιοθετεί την απόφαση με την οποία αποδοκιμάζει την απόπειρα απόσχισης της Κατάνγκα ως παράνομη και εξουσιοδοτεί την ΟΝΥΚ να κάνει χρήση βίας ώστε να τερματιστεί η απόπειρα απόσχισης.⁴⁴⁷

Η Κατάνγκα τελικά επανεντάχθηκε στην εθνική επικράτεια του Κονγκό και οι δυνάμεις της ΟΝΥΚ αποχώρησαν πλήρως από το Κονγκό τον Ιούνιο του 1964. Για πρώτη φορά επιτράπηκε σε ειρηνευτική επιχείρηση των ΗΕ η χρήση βίας, όχι μόνο για την αυτοάμυνά της και την επιβολή της απόφασης του ΣΑ αλλά και για την υποστήριξη ενός μέρους της σύρραξης. Η καταστολή του αποσχιστικού κινήματος πραγματοποιήθηκε ουσιαστικά από τα στρατεύματα των ΗΕ.⁴⁴⁸ Παράλληλα, η αποφασιστική επέμβαση των ΗΕ στην υπόθεση της Κατάνγκα δημιούργησε ένα προηγούμενο καθώς για πρώτη φορά τα Η διεθνής κοινότητα εγκατέλειψε την αμερόληπτη στάση της αναφορικά με ένα αποσχιστικό κίνημα.⁴⁴⁹ Ο θάνατος του ΓΓ και το γεγονός ότι η απόσχιση υποστηρίχθηκε έντονα από τη βελγική στρατιωτική επέμβαση σίγουρα συντέλεσαν στην υιοθέτηση της έντονα αρνητικής στάσης των ΗΕ προς την απόσχιση.

Το 1992 το πολιτικό κόμμα που εκπροσωπεί το λαό της Κατάνγκα στο Ζαΐρ, υπέβαλε αίτημα στην Αφρικανική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Λαών, που ζητούσε να αναγνωρισθεί το ίδιο ως εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα που δικαιούται υποστήριξη για την επίτευξη για την επίτευξη της ανεξαρτησίας της Κατάνγκα. Η Αφρικανική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου και των λαών έκρινε ότι οι Katangese αποτελούν τμήμα του λαού του Ζαΐρ ως συνόλου, και καθώς δεν υπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεία για παραβιάσεις του ανθρώπου σε σημείο που η εδαφική ακεραιότητα του Ζαΐρ θα πρέπει να τεθεί υπό αμφισβήτηση, η Κατάνγκα είναι υποχρεωμένη να ασκήσει μία παραλλαγή της αυτοδιάθεσης η οποία να είναι σύμφωνη με την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα του Ζαΐρ.⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ UNSC, 'The Congo Question' (24 November 1961) UN Doc S/RES/169.

⁴⁴⁸ Joshua Castellino, 'The UN Principle of Self-Determination and Secession from Decolonized States: Katanga and Biafra' in Pavkovic and Radan (eds) (2011) 123.

⁴⁴⁹ Eastwood 307.

⁴⁵⁰ African Commission on Human and Peoples' Rights, Communication 75/92, Katangese Peoples' Congress v Zaire, Decision taken at its 16th Session, Banjul, 1994.

5. Η μέθοδος της διεθνούς διοίκησης

5.1. Κόσοβο

Το Κόσοβο αποτελούσε αυτόνομη επαρχία της ομόσπονδης δημοκρατίας της Σερβίας στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβίας σύμφωνα με το σύνταγμα του 1974. Το 1989 η αυτονομία του Κοσόβου ανακλήθηκε και το 1991 οι Αλβανοκοσοβάρτοι ανακήρυξαν την ανεξαρτησία του Κοσόβου, η οποία αγνοήθηκε από την Επιτροπή Badinter και το Κόσοβο αναγνωρίστηκε μόνο από την Αλβανία.⁴⁵¹ Το Κόσοβο δεν αποτελούσε ομόσπονδη δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και επομένως δεν θα μπορούσε να συμπεριληφθεί στη διαδικασία της διάλυσης και να καταστεί διάδοχο κράτος της.⁴⁵²

Το 1998 η αστυνομική βία, οι διακρίσεις και οι παραβιάσεις δικαιωμάτων του ανθρώπου στο Κόσοβο κλιμακώθηκαν σε βαθμό που να αποτελούν σοβαρή ανθρωπιστική κρίση.⁴⁵³ Με την απόφαση 1160 που έλαβε το ΣΑ το 1998 υπό το Κεφ. 7, κάλεσε τα μέρη να βρουν μία πολιτική λύση στο ζήτημα του Κοσόβου μέσω διαπραγματεύσεων, μία λύση που θα βασίζεται στην εδαφική ακεραιότητα της Γιουγκοσλαβίας.⁴⁵⁴ Έξι μήνες αργότερα το ΣΑ επανήλθε στο ζήτημα και απαίτησε από όλα τα μέρη την παύση των εχθροπραξιών, ώστε να ματαιωθεί ο κίνδυνος της ανθρωπιστικής καταστροφής και επανέλαβε την ανάγκη εξεύρεσης μίας πολιτικής λύσης.⁴⁵⁵ Στο ίδιο πνεύμα κινούνταν και οι δύο επόμενες αποφάσεις.⁴⁵⁶

Μετά τη χρήση βίας εκ μέρους του NATO στη Γιουγκοσλαβία το ΣΑ υιοθέτησε την απόφαση 1244. Η απόφαση αυτή του ΣΑ δεν επέβαλε απλώς κυρώσεις υπό το Κεφ. 7, αποτελούσε συνολική καταστρατήγηση της κυριαρχίας της Γιουγκοσλαβίας. Όλες οι κυριαρχικές αρμοδιότητες που ασκεί ένα κράτος στην επικράτειά του ανατέθηκαν στην UNMIK. Αδιαμφισβήτητα, το ΣΑ έχει αρμοδιότητα να επιλαμβάνεται των καταστάσεων που θεωρεί ότι θέτουν σε κίνδυνο τη διεθνή

⁴⁵¹ Vidmar (2010) 48.

⁴⁵² Τη Γιουγκοσλαβία διαδέχτηκαν η Σερβία και το Μαυροβούνιο που αποτέλεσαν μέχρι το 2006 ένα ομοσπονδιακό κράτος και στη συνέχεια χωρίστηκαν, η Κροατία, η Σλοβενία, η ΠΓΔΜ, και η Βοσνία Ερζεγοβίνη. Badinter Commission, Opinions No. 8-9 (1992) 31 *ILM* 1521-1525.

⁴⁵³ Vidmar (2010) 48.

⁴⁵⁴ UNSC, 'On the letters from the United Kingdom (S/1998/223) and the United States (S/1998/272)' (31 March 1998) UN Doc S/RES/1160.

⁴⁵⁵ UNSC, 'Kosovo (FRY)' (23 September 1998) UN Doc S/RES/1199.

⁴⁵⁶ UNSC, 'Kosovo' (24 October 1998) UN Doc S/RES/1203· UNSC, 'Resolutions 1160 (1998), 1199 (1998) and 1203 (1998)' (14 May 1999) UN Doc S/RES/1239.

ειρήνη και ασφάλεια, ακόμη κι αν διευρύνει την έννοια σε μαζικές παραβιάσεις, έχει ωστόσο την αρμοδιότητα να επιλαμβάνεται για αυτές και όχι για την ίδια την κυριαρχία. Η απόφαση 1244 έχει επικριθεί από ένα μεγάλο κομμάτι της θεωρίας. Υποστηρίζεται ακόμη ότι η Γιουγκοσλαβία εξαναγκάστηκε να συμφωνήσει στις συμφωνίες που περιελάμβανε η απόφαση καθώς υπήρχε απειλή βίας εναντίον της αν δεν συμμορφωνόταν.⁴⁵⁷

Σήμερα το Κόσοβο είναι μερικώς αναγνωρισμένο ως κράτος. Οι Αλβανοί του Κοσόβου δεν διαθέτουν δικαίωμα αυτοδιάθεσης. Αποτελούν μία εθνική μειονότητα. Ακόμη και αν η θεωρία της επανορθωτικής απόσχισης ίσχυε νομικά, αυτή δεν αιτιολογεί την απόσχιση του Κοσόβου: πρώτον, η ανακήρυξη ανεξαρτησίας έγινε το 2008, και καθώς από το 1999 το Κόσοβο δεν βρισκόταν υπό τη διακυβέρνηση της Σερβίας επομένως η απόσχιση δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί σε καμία περίπτωση αναγκαία ως 'έσχατη λύση'.⁴⁵⁸ Επιπλέον, το Κόσοβο οφείλει τη δημιουργία του ως *de facto* κατάσταση στη χρήση βίας του ΝΑΤΟ και σε μία απόφαση του ΣΑ που ενώ επιβεβαίωνε την εδαφική ακεραιότητα της Γιουγκοσλαβίας ουσιαστικά την υπονόμει.

⁴⁵⁷ Crawford (2006) 550.

⁴⁵⁸ Vidmar (2010) 48.

Συμπεράσματα

Το κύμα της αποαποικιοποίησης της δεκαετίας του 1960 εγκαθίδρυσε στο διεθνές δίκαιο το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, δικαίωμα που απολαμβάνουν όλοι οι λαοί αλλά μόνο οι λαοί. Αν και υποστηρίζεται ότι στις πιο ακραίες περιπτώσεις μπορεί μία μειονότητα να αποκτήσει δικαίωμα αυτοδιάθεσης, που μπορεί να πάρει τη μορφή μονομερούς απόσχισης, αυτό δεν επιβεβαιώνεται από την πρακτική. Κανένα κράτος μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει μέλος των ΗΕ χωρίς προηγουμένως η ύπαρξή του να έχει γίνει αποδεκτή από το υφιστάμενο κράτος. Η πρακτική απαρέγκλιτα τάσσεται υπέρ της διατήρησης του υφιστάμενου δικαιοκτικού πλαισίου.

Μπορεί να ειπωθεί ότι το δικαίωμα σε αυτοδιάθεση εσωκλείει ένα δικαίωμα σε απόσχισι; Η απάντηση είναι αρνητική. Δικαίωμα σε εξωτερική αυτοδιάθεση ως δυνατότητα της επιλογής εγκαθίδρυσης κράτους διαθέτουν αποκλειστικά οι αποικιοκρατούμενοι λαοί. Το δικαίωμά τους αυτό αποτελεί αναγκαστικό κανόνα του διεθνούς δικαίου. Σήμερα η διαδικασία της αποαποικιοποίησης θεωρείται ολοκληρωμένη και η συζήτηση περί αυτοδιάθεσης εστιάζει στην εσωτερική πτυχή του δικαιώματος, η οποία συνδέεται με τις δημοκρατικές αρχές μέσα στα πλαίσια ενός υφιστάμενου κράτους. Ωστόσο, αν και οι αποικιοκράτες πλέον έχουν αποχωρήσει, σε μερικές περιπτώσεις η μη 'ομαλή' εξέλιξη της διαδικασίας της αποαποικιοποίησης οδήγησε στη δημιουργία de facto εδαφικών καταστάσεων. Η κατοχή της Δυτικής Σαχάρας και την Παλαιστίνης παραβιάζει το δικαίωμα των λαών αυτών στην αυτοδιάθεση. Ωστόσο, αυτές οι περιπτώσεις δεν συγκαταλέγονται στο φαινόμενο της απόσχισης καθώς το ζήτημα που εγείρεται είναι διαφορετικό: οι Σαχαρούι και οι Παλαιστίνιοι δεν επιζητούν το νόμιμο τίτλο κυριαρχίας, όπως πράττουν οι οντότητες που επιθυμούν να αποσχισθούν, αλλά αντίθετα τον έχουν, χωρίς να διαθέτουν όμως τον έλεγχο που θα τους επέτρεπε να ασκούν στην πράξη τα κυριαρχικά τους δικαιώματα.

Από την άλλη πλευρά, η πρόβλεψη της Διακήρυξης για τις Φιλικές Σχέσεις η οποία αποτελεί τη βάση της θεωρίας της επανορθωτικής απόσχισης αφορά ρατσιστικά καθεστώτα τύπου apartheid και οποιαδήποτε άλλη διασταλτική ερμηνεία της εκφεύγει τόσο του ιστορικού πλαισίου υπό το οποίο υιοθετήθηκε η Διακήρυξη όσο και της πρακτικής που ακολουθείται έως σήμερα. Το επιχείρημα της επανορθωτικής απόσχισης, αν και με το πέρασμα του χρόνου βρίσκει αυξανόμενη

ανταπόκριση από θεωρητικούς του διεθνούς δικαίου, εξακολουθεί να μην πείθει ακόμη τόσο σε νομική όσο και σε λογική βάση. Η ‘επανόρθωση’ για να είναι ουσιαστική θα πρέπει να επιδιώκει να διορθώσει τη ζημία που προκλήθηκε. Η απόσχιση εδάφους ως αποτέλεσμα παραβίασης δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι μία συνέχεια ασύνδετη, που τελικά επιχειρεί να τιμωρήσει το κράτος και όχι να διορθώσει το πρόβλημα. Για αυτό το λόγο η επανόρθωση θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να είναι συνδεδεμένη με την παραβίαση. Το κράτος που είναι υπεύθυνο για σοβαρές παραβιάσεις δικαιωμάτων των ατόμων μίας ομάδας που διαβιεί στο έδαφός του θα πρέπει να παρέχει αυτονομία και διεθνείς εγγυήσεις για την προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Η διεθνής κοινότητα έχοντας ευθύνη προστασίας, πλέον μπορεί να προστατεύσει οποιονδήποτε πληθυσμό που απειλείται με γενοκτονία, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Παράλληλα, η αλματώδης εξέλιξη που έχει σημειώσει το διεθνές ποινικό δίκαιο επιτρέπει την τιμωρία των υπευθύνων για τα εγκλήματα αυτά, και σε συνδυασμό με τους μηχανισμούς προστασίας που διαθέτουν τα διεθνή και περιφερειακά όργανα δικαιωμάτων του ανθρώπου οδηγεί στη δημιουργία ενός πλαισίου προστασίας και επανόρθωσης που καθιστά την αναγόρευση της απόσχισης σε δικαίωμα ως ύστατη λύση ανώφελη.

Η θεωρία της επανορθωτικής απόσχισης δεν επιβεβαιώνεται από την πρακτική. Ενδεικτική είναι η περίπτωση της Μπιάφρα που υπενθυμίζει με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο την απουσία εθιμικής κατοχύρωσης δικαιώματος σε απόσχιση. Ταυτόχρονα παρατηρούμε την έντονη απροθυμία της διεθνούς κοινότητας τόσο σε επίπεδο κρατών όσο και διεθνών οργανισμών να αναγνωρίσει και να δεχτεί στους κόλπους της μονομερώς αποσχισθείσες οντότητες, θέση που επιβεβαιώνεται απόλυτα από την περίπτωση του Μπαγκλαντές. Η συστηματική και μαζική παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου παρείχε το έδαφος για την ‘ηθική’ αιτιολόγηση της απόσχισης αλλά όχι και για τη νομική. Ο αποτροπιασμός της διεθνούς κοινότητας για τα εγκλήματα κατά των Ανατολικοπακιστανών αλλά και η πολιτική της Ινδίας συνέβαλαν στη μετριοπαθή αντίδραση των ΗΕ απέναντι στην ινδική εισβολή. Ωστόσο η ανεξαρτησία του Μπαγκλαντές ποτέ δεν θεωρήθηκε ως αποτέλεσμα εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα. Η εισδοχή του Μπαγκλαντές στα ΗΕ υπαγορεύτηκε από την πραγματική κατάσταση που δημιουργήθηκε και εντέλει πραγματοποιήθηκε μετά την αναγνώριση του κράτους από το Πακιστάν. Ταυτόχρονα, παρατηρούμε de facto καταστάσεις να διατηρούνται στο χρόνο και η διεθνής κοινότητα να

περιορίζεται σε ανεπαρκείς ή μη συμβατές λύσεις. Η καταδίκη μίας παράνομης ενέργειας δεν φτάνει για να τερματιστεί. Αυτό έγινε εμφανές στην περίπτωση του Μπαγκλαντές. Η έλλειψη αποφασιστικής δράσης εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας οδήγησε στη δημιουργία μίας αποτελεσματικής κατάστασης που έγινε δεκτή ως κράτος αν και ήταν προϊόν χρήσης βίας της Ινδίας κατά του Πακιστάν χωρίς εξουσιοδότηση του ΣΑ. Το ίδιο ισχύει και για την απόσχιση του Κοσόβου μόνο που σε αυτή την περίπτωση η ευθύνη αναμφίβολα βαραίνει και τα ΗΕ. Εντέλει, αν και κάθε απόπειρα απόσχισης επικεντρώνει τη ρητορική της στην αυτοδιάθεση επιχειρώντας να αποκτήσει νομική αιτιολόγηση, δικαίωμα σε αυτοδιάθεση μειονοτήτων δεν αναγνωρίζεται ούτε συμβατικά ούτε εθιμικά.

Από την άλλη πλευρά, η απουσία ενός δικαιώματος σε απόσχιση δεν σημαίνει αυτομάτως ότι η απόσχιση είναι παράνομη. Η απόσχιση σαν αποτέλεσμα μίας διαδικασίας δεν αντιτίθεται στο διεθνές δίκαιο. Εντούτοις, η πορεία προς το αποτέλεσμα αυτό εμπίπτει σε πλήθος κανόνων του διεθνούς δικαίου, η ενδεχόμενη παραβίαση των οποίων καθιστά παράνομη όχι ασφαλώς την ίδια την ύπαρξη της αποσχισθείσας οντότητας αλλά οποιαδήποτε υποστήριξη και αναγνώριση σε αυτή κρατικής υπόστασης. Η νομιμότητα που απαραίτητα πρέπει να χαρακτηρίζει μία κατάσταση για να γίνει αποδεκτή ως κράτος εκλείπει όταν έχει στην αφετηρία της σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Η χρήση βίας εκ μέρους τρίτων κρατών ή διεθνών οργανισμών καθιστά αυτομάτως παράνομη τη μελλοντική αναγνώριση της *de facto* κατάστασης. Ενώ λοιπόν, αρχικά τουλάχιστον, μία απόπειρα απόσχισης αποτελεί εσωτερικό ζήτημα που εμπίπτει στην αποκλειστική δικαιοδοσία του υφιστάμενου κράτους, μία έξωθεν επέμβαση που κορυφώνεται με τη χρήση βίας υπέρ των αποσχιστών όχι μόνο παραβιάζει τις αρχές του διεθνούς δικαίου αλλά και καταδικάζει σε αποτυχία την απόσχιση, καθώς αποκλείει τη νομιμότητα οποιασδήποτε μελλοντικής αναγνώρισης. Ωστόσο η πρακτική έχει γνωρίσει αποκλίσεις από τον κανόνα. Υπό το πρίσμα αυτό τόσο η αναγνώριση του Μπαγκλαντές όσο και η μερική αναγνώριση του Κοσόβου δεν είναι συμβατές με όσα ορίζει το δίκαιο, καθώς δεν δύναται να δοθεί αναδρομική νομιμοποίηση στη χρήση βίας και πάντοτε είναι απαραίτητη προηγούμενη εξουσιοδότηση του ΣΑ.

Πότε επομένως μία απόσχιση μπορεί να γίνει αποδεκτή και να οδηγήσει στην ανάδυση ενός νέου κράτους; Καταρχάς θα πρέπει να έχει δημιουργηθεί μία πραγματική κατάσταση η οποία να μην έχει προέλθει από σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου και να πληροί τα χαρακτηριστικά του κράτους. Μόνη εξαίρεση από

την προϋπόθεση της αποτελεσματικότητας αποτελούν οι περιπτώσεις των εθνικοαπελευθερωτικών κινήσεων, στις οποίες ένας λαός διαθέτει ένα αναγνωρισμένο δικαίωμα αυτοδιάθεσης δυνάμει του οποίου το 'κράτος' του, ακόμη κι εάν δεν διαθέτει τα προαπαιτούμενα της κρατικής υπόστασης δύναται να αναγνωρισθεί. Σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση, η αξίωση εισδοχής στη διεθνή κοινότητα προϋποθέτει τη δημιουργία μία αποτελεσματικής κατάστασης που να ανταποκρίνεται στο τρίπτυχο λαός-έδαφος-ανεξάρτητη πολιτική εξουσία. Πρόκειται δηλαδή για την ύπαρξη μίας *de facto* οντότητας κατά τη δημιουργία της οποίας δεν έχουν τελεστεί σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Πολιτικά, η επιβίωση της κατάστασης και η αναγνώρισή της εξαρτάται τόσο από τα διάφορα γεωστρατηγικά συμφέροντα των ισχυρών κρατών όσο και από το διαρκές κοινό συμφέρον της διεθνούς κοινότητας για διατήρηση του *status quo*. Πρακτικά, η επιτυχία μίας απόσχισης φαντάζει εξαιρετικά δύσκολη, αν όχι ανέφικτη καθώς η *de facto* οντότητα θα πρέπει να διαθέτει βιωσιμότητα και διαρκή αποτελεσματικότητα χωρίς εξωτερική βοήθεια. Η δυσανάλογη στρατιωτική και οικονομική ισχύς μεταξύ αποσχιστικού κινήματος και υφιστάμενου κράτους αναπόφευκτα θα οδηγήσει αργά ή γρήγορα σε επανένταξη του εδάφους του οποίου η απόσχιση επιχειρείται στο υφιστάμενο κράτος. Εξάιρεση αποτελεί η περίπτωση των *failed states* που δεν διαθέτουν τη δυνατότητα να επανακτήσουν τον έλεγχο των αποσχισθεισών περιοχών, αλλά ούτε παραχωρούν τη συναίνεση που απαιτεί η διεθνής κοινότητα για να αναγνωρίσει τη *de facto* οντότητα, με συνέπεια τη δημιουργία και επιβίωση μακροχρόνια 'μετέωρων' καταστάσεων όπως η Σομαλιλάνδη.

Σε άλλες περιπτώσεις γίνεται κατανοητό πως τελικά αυτό που επιδιώκει το αποσχιστικό κίνημα δεν είναι η δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους, αλλά η ένωση με τρίτο κράτος. Οι αξιώσεις για απόσχιση επιχειρούν να καλύψουν την επιθυμία ενός κράτους που διαθέτει εθνική μειονότητα σε γειτονικό κράτος για αλλαγή των συνόρων. Η εισβολή της Ρωσίας στην Κριμαία και η παράνομη προσάρτησή της αποδεικνύει το έλλειμα της διεθνούς κοινότητας σε ικανότητα ανάληψης αποτελεσματικών δράσεων. Το ίδιο καταδεικνύει και η παρατεταμένη τουρκική κατοχή της βόρειας Κύπρου.

Είναι προφανές ότι το ΣΑ στις πιο κρίσιμες περιπτώσεις καθίσταται ανίκανο να δράσει λόγω της άσκησης του δικαιώματος αρνησικυρίας από τα μόνιμα μέλη του με αποτέλεσμα συχνά τη διατήρηση παράνομων καταστάσεων. Μία αλλαγή του συστήματος για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας είναι αναγκαία

για να περιοριστεί η ανεξέλεγκτη δράση των ισχυρών κρατών. Η στάση της διεθνούς κοινότητας ή τουλάχιστον η ένταση της αντίδρασής της, όπως διαφαίνεται από τις περιπτώσεις που εξετάστηκαν, δεν συμβαδίζει πολλές φορές με ότι προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Η ‘αστυνόμευση’ της διεθνούς ζωής από τα 5 μόνιμα μέλη του ΣΑ δεν ανταποκρίνεται στις αναγκαιότητες της σύγχρονης πραγματικότητας και αδυνατεί πρακτικά να απαντήσει κατάλληλα στη δημιουργία παράνομων καταστάσεων.

Εκτός από το νομικό προβληματισμό με τον οποίο ασχολήθηκε η παρούσα εργασία το θέμα της απόσχισης θέτει ποικίλα πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά, ηθικά και φιλοσοφικά ζητήματα. Τελικά ‘απόσχιση’, ‘ανεξαρτησία’ ή ‘απελευθέρωση’; Πως ορίζεται η αυθεντική επιθυμία μίας ομάδας ανθρώπων να εγκαθιδρύσουν μία απόλυτα δική τους κοινωνικοπολιτική δομή έξω από το πλαίσιο ενός χαρακτηρισμού που της προσδίδει η διεθνής κοινότητα; Και ποια, τέλος, για να τεθεί το ζήτημα στην ουσιαστική του βάση, τα σύνορα μεταξύ ελευθερίας ατόμου, κοινότητας, ‘λαού’ και διεθνούς ασφάλειας; Ίσως η αρετή και η τόλμη που θέτει ως όρους ο ποιητής για την ελευθερία, ίσως δηλαδή ένας ‘δίκαιος αγώνας’ να αποτελεί τη μόνη απάντηση στο ερώτημα της απόσχισης τόσο νομικά όσο και ηθικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρωτογενείς Πηγές

Διεθνείς Συνθήκες

African Charter on Human and Peoples' Rights (adopted 27 June 1981, entered into force 21 October 1986) (1982) 21 *ILM* 58.

Charter of the United Nations (signed 26 June 1945, entered into force 24 October 1945) 1 UNTS XVI.

Covenant of the League of Nations (adopted 29 April 1919, entered into force 10 January 1920) http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp.

Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land, The Hague, (18 October 1907)

Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention) (signed 12 August 1949, entered into force 21 October 1950) 75 UNTS 287.

International Covenant on Civil and Political Rights (adopted 16 December 1966, entered into force 23 March 1976), 999 UNTS 171.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (adopted 16 December 1966, entered into force 3 January 1976) 993 UNTS 3.

Machakos Protocol, Government of the Republic of the Sudan SPLM/SPLA (signed at Machakos, Kenya on 20th July 2002) Part B: The Transition Process, <https://unmis.unmissions.org/Portals/UNMIS/Documents/General/cpa-en.pdf>.

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States (signed 26 December 1933, entered into force 26 December 1934)
http://avalon.law.yale.edu/20th_century/intam03.asp, accessed 7 August 2015.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), (signed 8 June 1977, entered into force 7 December 1978) 1125 UNTS 609.

Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties (signed 23 August 1978, entered into force 6 November 1996) 1946 UNTS 3.

Vienna Convention on Succession of States in respect of State Property, Archives and Debts (signed 8 April 1983, not yet in force).

Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας

UNSC, ‘Abkhazia, Georgia’ (24 August 1993) UN Doc S/RES/858.

UNSC, ‘Abkhazia, Georgia’ (4 November 1993) UN Doc S/RES/881.

UNSC, ‘Afghanistan’ (28 August 1998) UN Doc S/RES/1193.

UNSC, ‘Cyprus’ (18 November 1983) UN Doc S/RES/541.

UNSC, ‘Georgia’ (31 March 2006) UN Doc S/RES/1666.

UNSC, ‘Georgia’ (30 January 2004) UN Doc S/RES/1524.

UNSC, ‘Georgia’ (30 July 2003) UN Doc S/RES/1494.

UNSC, ‘Guinea-Bissau’ (21 December 1998) UN Doc S/RES/1216.

UNSC, ‘Kosovo’ (10 June 1999) UN Doc S/RES/1244.

UNSC, ‘Kosovo’ (24 October 1998) UN Doc S/RES/1203.

UNSC, ‘Kosovo (FRY)’ (23 September 1998) UN Doc S/RES/1199.

UNSC, ‘Letter from the Permanent Representative of the Russian Federation (Ukraine)’ (17 February 2015) UN Doc S/RES/2202.

UNSC, ‘Liberia’ (19 September 2003) UN Doc S/RES/1509.

UNSC, ‘Middle East, including the Palestinian question’ (8 January 2009) UN Doc 1860.

UNSC, ‘On the letters from the United Kingdom (S/1998/223) and the United States (S/1998/272)’ (31 March 1998) UN Doc S/RES/1160.

UNSC, ‘Reports of the Secretary-General on the Sudan and South Sudan’ (3 March 2015) UN Doc S/RES/2206.

UNSC, ‘Resolutions 1160 (1998), 1199 (1998) and 1203 (1998)’ (14 May 1999) UN Doc S/RES/1239.

UNSC, ‘Territories occupied by Israel’ (20 December 1990) UN Doc S/RES/681.

UNSC, ‘Territories occupied by Israel’ (12 October 1990) UN Doc S/RES/672.

UNSC, ‘The Congo Question’ (21 February 1961) UN Doc S/RES/161.

UNSC, ‘The Congo Question’ (24 November 1961) UN Doc S/RES/169.

UNSC, ‘The Congo Question’ (14 July 1960) UN Doc S/RES/143.

UNSC, ‘The Congo Question’ (22 July 1960) UN Doc S/RES/145.

UNSC, ‘The Middle East, including the Palestinian question’ (16 December 2008) UN Doc S/RES/1850.

UNSC, ‘Threats to international peace and security caused by terrorist acts’ (28 September 2001) UN Doc S/RES/1373.

UNSC, ‘Timor’ (11 June 1999) UN Doc S/RES/1246.

UNSC, ‘UN Observer Mission in Georgia’ (21 July 1994) UN Doc S/RES/937.

UNSC, ‘Western Sahara’ (29 March 1991) UN Doc S/RES/690.

Γενική Συνέλευση

UNGA, ‘Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples’ (14 December 1960) UN Doc A/RES/1514(XV).

UNGA, 'Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of Their Independence and Sovereignty' (21 December 1965) UN Doc A/RES/2131(XX).

UNGA, 'Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations' (24 October 1970) UN Doc A/RES/2625(XXV).

UNGA, 'Definition of Aggression' (14 December 1974) UN Doc A/RES/3314(XXIX).

UNGA, 'Draft Declaration on Rights and Duties of States' (6 December 1949) UN Doc A/RES/376 (IV).

UNGA, 'Eritrea: report of the United Nations Commission for Eritrea; report of the interim Committee of the General Assembly on the report of the United Nations Commission for Eritrea' (2 December 1950) UN Doc. A/RES/390(V) A-B.

UNGA, 'Future Government of Palestine' (29 November 1947) UN Doc A/RES/181(II) A-B.

UNGA, 'Importance of the Universal Realization of the Right of Peoples to Self-Determination and of the Speedy Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples for the Effective Guarantee and Observance of Human Rights' (30 November 1973) UN Doc A/RES/3070(XXVIII).

UNGA, 'Principles which should guide Members in determining whether or not an obligation exists to transmit the information called for under Article 73 e of the Charter' (15 December 1960) UN Doc 1541(XV).

UNGA, 'Question of Ifni and Spanish Sahara' (20 December 1966) UN Doc A/RES/2229(XXI).

UNGA, 'Question of Ifni and Spanish Sahara' (17 December 1965) UN Doc A/RES/2072(XX).

UNGA, ‘Report of the Secretary-General concerning a request to the United Nations to observe the referendum process in Eritrea’ (16 December 1992) UN Doc A/RES/47/114.

UNGA, ‘Territorial integrity of Ukraine’ (27 March 2014) UN Doc A/RES/68/262.

UNGA, ‘The right of the Palestinian people to Self-determination’ (20 December 2004) UN Doc A/RES/59/179.

UNGA, ‘Universal realization of the right of peoples to self-determination’ (12 December 1996) UN Doc A/RES/51/84.

UNGA, ‘Question considered by the Security Council at its 1606th, 1607th and 1608th meetings on 4,5 and 6 December 1971’ (7 December 1971) UN Doc A/RES/2793(XXVI).

Αποφάσεις Διεθνούς Δικαστηρίου

Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo (Advisory Opinion) ICJ Reports 2010, 403.

Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), (Merits) ICJ Reports 2007, 43.

Application of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Georgia v. Russian Federation), Preliminary Objections, Summary of the Judgment of 1 April 2011, <http://www.icj-cij.org/docket/files/140/16426.pdf>.

Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), (Merits) ICJ Reports 2005, 168.

Frontier Dispute (Burkina Faso/Republic of Mali), (Judgment) ICJ Reports 1986, 554.

Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion) ICJ Reports 1996, 226.

Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), (Advisory Opinion) ICJ Reports 1971, 16.

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion) ICJ Reports 2004, 136.

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) (Merits) ICJ Reports 1986, 14.

North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Netherlands) (Merits) ICJ Reports 1969, 3.

Western Sahara, (Advisory Opinion) ICJ Reports 1975, 12.

East Timor (Portugal v. Australia), (Judgment) ICJ Reports 1995, 90.

Άλλες δικαστικές αποφάσεις

ECHR, Ilascu and others v. Moldova and Russia, Judgment, 8 July 2004 (Application no. 48787/99).

ECHR, Case Loizidou v. Turkey, (Preliminary Objections), 1995 (Application no. 15318/89).

ICTY, (Appeals Chamber, Judgment) Prosecutor. V. Dusko Tadic, 15 July 1999 (Case no. IT-94-1-A).

Reference re Secession of Quebec, (Judgment) 20 August 1998, SCR Vol. 2 (1998), 217.

Λοιπά κείμενα

African Commission on Human and Peoples' Rights, Communication 75/92, Katangese Peoples' Congress v Zaire, Decision taken at its 16th Session, Banjul, 1994.

Agreement Establishing the Commonwealth of Independent States (8 December 1991) UN Doc A/46/771.

Council of Europe Secretary General, 'Council of Europe Secretary General on the vote in South Ossetia' (13 November 2006) Press Release 684 (2006).

Council Decision (CFSP) 2015/1334 of 31 July 2015 updating the list of persons, groups and entities subject to Articles 2, 3 and 4 of Common Position 2001/931/CFSP on the application of specific measures to combat terrorism, and repealing Decision (CFSP) 2015/521, ANNEX List of Persons, Groups and Entities Referred to in Article 1, Official Journal of the European Union, (1 August 2015) L 206/61.

Council Decision 2008/901/CFSP of 2 December 2008 concerning an independent international fact-finding mission on the conflict in Georgia, Official Journal of the European Union, E 323/66, 3 December 2008.

Draft articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts (adopted by the International Law Commission at its fifty-third session) (2001) Supplement No 10 (A/56/10).

Declaration on the 'Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union' (16 December 1991), in Turk D, 'Recognition of States: A Comment', (1993) 4 *EJIL* 66-91, Annex 1.

Declaration on Yugoslavia (Extraordinary EPC Ministerial Meeting, Brussels 16 December 1991), in Turk D, 'Recognition of States: A Comment', (1993) 4 *EJIL* 66-91, Annex 2.

Human Rights Committee, 'General Comment No 29, States of Emergency (Article 4)', UN Doc CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 (2001).

Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFFMCG), Report, Vol. I, September 2009, http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/30_09_09_iiffmgc_report.pdf., accessed 24 July 2015.

International Committee of the Red Cross, 'International Humanitarian Law and the challenges of contemporary armed conflicts' (October 2011) Doc 31IC/11/5.1.2.

International Conference on the Former Yugoslavia Arbitration Commission: Opinions 1-15, Ramcharan B G (ed.), *The International Conference on the Former Yugoslavia: Official Papers*, Vol. 2, (Kluwer Law International 1997) 1259.

Khasavyurt Joint Declaration and Principles for Mutual Relations Principles for Determining the Basis for Mutual Relations between the Russian Federation and the Chechen Republic (31 August 1996)
http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/RU_960831_Khasavyurt%20Joint%20Declaration%20and%20Principles%20for%20Mutual%20Relations.pdf.

PACE, "The cultural situation of the Kurds", 4.10.2006, Resolution 1519.

OSCE, Report of the Human Rights Assessment Mission on Crimea, (6–18 July 2015), September 2015, available at
<http://www.osce.org/odihr/180596?download=true>.

Statuto della Lega Nord per l' Indipendenza della Padania, approvato il 20 giugno 2015.

Vienna Declaration and Programme of Action, (adopted by the World Conference on Human Rights 25 June 1993) UN Doc A/CONF.157/23.

Δευτερογενείς Πηγές

Anderson G., 'Unilateral Non-Colonial Secession in International Law and Declaratory General Assembly Resolutions: Textual Content and Legal Effects', *DJILP*, Vol. 41, No. 3, 2013,
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2319198, accessed 14 May 2015.

Anderson G, 'Secession in International Law and Relations: What Are We Talking About?' (2013) 35 *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* 343.

Anderson L, 'Reintegrating unrecognized states: internationalizing frozen conflicts' in Caspersen N and Stansfield G (eds), *Unrecognized States in the International System* (Routledge 2011) 183.

d' Aspremont J, "Effectivity" in International Law: Self-Empowerment Against Epistemological Claustrophobia', (2014) 108 *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)* 165.

Αρώνη Χ, 'Αναγνώριση κρατών' στο Αντωνόπουλος Κ και Μαγκλιβέρας Κ (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β' έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 141.

Benvenisti E, *The International Law of Occupation* (2nd edn, Oxford University Press 2012).

Brower J, Liss R, Thomas T and Victor J, 'Historical Examples of Unauthorized Humanitarian Intervention' (26 August 2013)
http://www.law.yale.edu/documents/pdf/cglc/GLC_historicalExamples.pdf, accessed 12 August 2015.

Butler W E, 'Territorial Integrity and Secession: The dialectics of International Order' in Dahlitz J (ed), *Secession and International Law: Conflict Avoidance - Regional Appraisals* (T.M.C. Asser Press 2003) 111.

Closson S, 'What do Unrecognized States tell us about sovereignty?' in Caspersen N and Stansfield G (eds), *Unrecognized States in the International System* (Routledge 2011) 58.

Cassese A, *Διεθνές Δίκαιο*, Σαριδάκης Γ (μτφ.), Παζαρτζή Φ (επιμ.), (Gutenberg 2012).

Cassese A, 'The Nicaragua and Tadić Tests Revisited in Light of the ICJ Judgment on Genocide in Bosnia', (2007) 18(4) *EJIL* 649.

Cassese A, *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal* (Cambridge University Press 1995).

Castellino J, 'The UN Principle of Self-Determination and Secession from Decolonized States: Katanga and Biafra' in Pavkovic A and Radan P (eds), *The Ashgate Research Companion to Secession*, (Ashgate 2011) 117.

Chernichenko S V and Kotliar V S, 'Ongoing Global Legal Debate on Self-Determination and Secession: Main Trends' in Dahlitz J (ed), *Secession and International Law: Conflict Avoidance - Regional Appraisals* (T.M.C. Asser Press 2003) 75.

Christakis T, *Le droit à l'autodétermination en dehors des situations de décolonisation*, (Paris, La Documentation Française 1999).

Christakis T, 'The state as a 'primary fact': some thoughts on the principle of effectiveness' in Kohen M (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 138.

Clapham A, 'Secession, Terrorism and the right of Self-Determination' in Kohen M (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 46.

Clapham A, 'Human rights obligations of non-state actors in conflict situations' (2006) 88(863) *International Review of the Red Cross* 491.

Coggins B L, 'The History of Secession: An Overview' Pavkovic A and Radan P (eds), *The Ashgate Research Companion to Secession*, (Ashgate 2011) 23.

Crawford J, *The Creation of States in International Law* (2nd edn, Clarendon Press 2006).

Crawford J, 'The Creation of the State of Palestine: Too much Too soon?', 1 *EJIL*, 1990, 307.

Crawford J, 'The Criteria for Statehood in International Law' (1976) 48 (1) *BYBIL* 93.

Δούση Ε, ‘Η διεθνής ευθύνη των κρατών’ στο Αντωνόπουλος Κ και Μαγκλιβέρας Κ (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β’ έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 455.

Δούση Ε, ‘Η διεθνής ευθύνη διεθνών οργανισμών’ στο Αντωνόπουλος Κ και Μαγκλιβέρας Κ (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β’ έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 485.

Dugard J and Raic D, ‘The Role of Recognition in the law and practice of Secession’ in Kohen M (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 94.

Dugard J, ‘A Legal Basis for Secession: Relevant Principles and Rules’ in Dahlitz J (ed), *Secession and International Law: Conflict Avoidance - Regional Appraisals* (T.M.C. Asser Press 2003) 89.

Eastwood L, ‘Secession: State Practice and International Law after the Dissolution of the Soviet Union and Yugoslavia’ (1993) 3 *DJIL* 299.

Fassbender B, ‘Sovereignty and Constitutionalism in International Law’ in Walker N (ed), *Sovereignty in Transition* (Bloomsbury Publishing 2003) 115.

Feith D, ‘Separatism in Sri Lanka’ in Cabestan J-P and Pavkovic A (eds), *Secessionism and Separatism in Europe and Asia: to have a state of one’s own* (Routledge 2013) 164.

Gray C, *International Law and the Use of Force* (Oxford University Press 2000).

Ζάικος Νικόλαος, ‘Εδαφος και κτήση εδαφικής κυριαρχίας’ στο Αντωνόπουλος Κ και Μαγκλιβέρας Κ (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β’ έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 211.

Hannum H, ‘Rethinking Self-determination’, (1993) 34(1) *Virginia Journal of International Law* 1.

Haverland C, 'Secession' in Bernhardt R (dir) *States. Responsibility of States. International Law and Municipal Law*, Encyclopedia of Public International Law Vol 10 (Elsevier Science Publishers B.V. 1987) 384.

Heraclides A, *The Self-Determination of Minorities in International Politics* (Routledge 1991).

Higgins R, 'Self-determination and Secession' in Dahlitz J (ed), *Secession and International Law: Conflict Avoidance - Regional Appraisals* (T.M.C. Asser Press 2003) 21.

Hilpold P, 'Ukraine, Crimea and New International Law: Balancing International Law with Arguments Drawn from History' (2015)¹⁴ *Chinese Journal of International Law* 237.

Hooper J R and Williams P R, 'Earned Sovereignty: The Political Dimension' (2003) 31(3) *Denv. J. Intl'l L. & Pol'y* 355.

Ijalaye D A, 'Was "Biafra" at Any Time a State in International Law?' (1971) 65(3) *AJIL* 551.

Καλλία Μαρία, *Η δημιουργία κρατών στη σύγχρονη διεθνή δικαιοταξία*, Διδακτορική Διατριβή, (Πάντειο Πανεπιστήμιο 2015).

Καλογερόπουλος-Στράτης Σ. Κ., "Η Νομική Φύσις του Δικαιώματος της Αυτοδιάθεσης των Λαών", *Επιστημονική Επετηρίς της Ανωτάτης Σχολής Πολιτικών Επιστημών*, 1976-1977, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών 1978, 133.

Keating M, 'Sovereignty and Plurinational Democracy: Problems in Political Science' in Walker N (ed), *Sovereignty in Transition* (Bloomsbury Publishing 2003) 191.

Ker-Lindsay J, *The foreign Policy of Counter Secession: Preventing the Recognition of Contested States* (Oxford University Press 2012).

Kohen M, 'Unilateral Secession in a Multipolar World. Remarks by Marcelo Kohen', (2013) 107, *American Society of International Law*, Proceedings of the 101st Annual Meeting, 216-219.

Kolstø P, 'The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States' (2006) 43(6) *Journal of Peace Research* 723.

Λυγερός Σ, 'Οι παρενέργειες της διαφαινόμενης μονομερούς ανεξαρτητοποίησης του Κοσσυφοπεδίου και ο ρόλος της αμερικανικής και ρωσικής διπλωματίας' στο Περράκης Στ (επιμ.), *Κόσοβο. Ανατρέποντας τη Διεθνή Δικαιοταξία: αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21^ο αιώνα* (Ι Σιδέρης 2008) 139.

Μαγκλιβέρας Κ, 'Οι Διεθνείς Οργανισμοί' Αντωνόπουλος Κ και Μαγκλιβέρας Κ (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β' έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 155.

Mancini S, 'Secession and Self-Determination' in Rosenfeld M and Sajo A (eds), *The Oxford Handbook of comparative Constitutional Law* (Oxford University Press 2012) 481.

Μαρούδα Μ-Ν, 'Ο «αποτελεσματικός έλεγχος» ως προϋπόθεση για την εφαρμογή του δικαίου της κατοχής και η διάδραση με την εξω-εδαφική εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου' στο Περράκης Στ (επιμ.), *"Ουδέν μονιμότερον του προσωρινού;" Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο* (Οστρία 2014) 111.

Marouda M-D, 'Application of International Humanitarian Law in contemporary armed conflicts: is it 'simply' a question of facts?' in Perrakis St and Marouda M.-D. (eds), *Armed Conflicts and International Humanitarian Law 150 Years After Solferino. Acquis and Prospects*, (Ant. N. Sakkoulas- Em. Bruyland 2009) 201.

Μαρούδα Μ-Ν, 'Διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο των ενόπλων συρράξεων', στο Αντωνόπουλος Κ και Μαγκλιβέρας Κ (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β' έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 727.

Mayall J, 'Secession and International Order' in Pavkovic A and Radan P (eds), *The Ashgate Research Companion to Secession*, (Ashgate 2011) 11.

Mikulka V, 'The Dissolution of Czechoslovakia and Succession in Respect of Treaties' in Mrak M. (ed), *Succession of States* (Martinus Nijhoff Publishers 1999) 109.

Μπρεδήμας Α, 'Το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου' στο Περράκης Στ (επιμ), *Κόσοβο. Ανατρέποντας τη Διεθνή Δικαιοταξία: αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21^ο αιώνα* (Ι Σιδέρης 2008) 13.

Μπρεδήμας Α, *Αυτοδιάθεση Λαών και Εδαφικές Διεκδικήσεις* (Αντ Ν Σάκκουλα 1986).

Mullerson R, 'Sovereignty and Secession: Then and Now, Here and There' in Dahlitz J (ed), *Secession and International Law: Conflict Avoidance - Regional Appraisals* (T.M.C. Asser Press 2003) 125.

Nolte G, 'Secession and External Intervention' in Kohen M (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 65.

Oberleinder G, *Human Rights in Armed Conflict: Law, Practice, Policy* (Cambridge University Press 2015).

Οικονομίδης Κ, 'Η ασυμβατότητα της προτεινόμενης λύσης με το διεθνές δίκαιο και τη διεθνή πρακτική' στο Περράκης Στ (επιμ), *Κόσοβο. Ανατρέποντας τη Διεθνή Δικαιοταξία: αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21^ο αιώνα* (Ι Σιδέρης 2008) 113.

Okoronkwo P L, 'Self-Determination and the Legality of Biafra's Secession under International Law' (2002) 25(3) *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review* 63.

Pavkovic A and Radan P, *Creating New States: Theory and Practice of Secession* (Ashgate 2007).

Pavkovic A, 'Secession: a much contested concept', https://www.academia.edu/9966824/Secession_a_much_contested_concept, accessed 22 June 2015.

Pazartzis P, 'Secession and international law: the European dimension' in Kohen M (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 355.

Pegg S, 'De Facto States in the International System' (February 1998) Institute of International Relations The University of British Columbia Working Paper No 21, <http://www.ligi.ubc.ca/sites/liu/files/Publications/webwp21.pdf>.

Peters A, 'The Principle of Uti Possidetis Juris: How Relevant is it for Issues of Secession?' in Walter C, Ungern-Sternberg A, Abushov K (eds), *Self-determination and Secession in International Law* (Oxford University Press 2014) 95.

Περράκης Στ, 'Περί στρατιωτικής κατοχής: Μια εισαγωγή' στο Περράκης Στ (επιμ.), "Ουδέν μονιμότερον του προσωρινού;" Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο (Όστρια 2014) 13.

Περράκης Στ, 'Το Κόσοβο στον δρόμο της ανεξαρτησίας... και μερικά μαθήματα για το μέλλον' στο Περράκης Στ (επιμ), *Κόσοβο. Ανατρέποντας τη Διεθνή Δικαιοταξία: αυτοδιάθεση και απόσχιση εθνοτήτων στον 21^ο αιώνα* (Ι Σιδέρης 2008) 39.

Pijovic N, 'To Be or Not to Be: Rethinking the Possible Repercussions of Somaliland's International Statehood Recognition', (2014) 14(4) *African Studies Quarterly* 17.

Radan P, 'International Law and the Right of Unilateral Secession' in Pavkovic A and Radan P (eds), *The Ashgate Research Companion to Secession*, (Ashgate 2011) 321.

Radan P, 'Secession: A world in search of meaning' in Pavkovic A and Radan P (eds), *On the Way to Statehood: Secession and Globalisation* (Ashgate 2008) 17.

Radan P, 'Secession: Can it be a legal act?' in Primoratz I and Pavkovic A (eds), *Identity, Self-Determination and Secession*, (Ashgate 2006) 155.

Raic D, *Statehood and the Law of Self-Determination* (Kluwer Law International 2002).

Ραυτόπουλος Ε, *Διαδρομή, Θεωρία και Γλώσσα του Διεθνούς Δικαίου: "Αντικειμενισμός" ή Διεθνές Κοινό Συμφέρον;* (Αντ Ν Σάκκουλα 1997).

Roethke P, 'The Right to Secede Under International Law: The Case of Somaliland' (2011) 20(2) *JIS* 35.

Ροζάκης Χ, 'Διεθνής Ευθύνη του Κράτους σε καταστάσεις απόσχισης στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου' στο Περράκης Στ (επιμ.), *"Ουδέν μονιμότερον του προσωρινού;" Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο* (Όστρια 2014) 29.

Roth B R, 'Secessions, Coups and The International Rule Of Law: Assessing The Decline Of The Effective Control Doctrine' (2010) 11 *Melbourne Journal of International Law* 1.

Ρούκουνας Εμ, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο* (Νομική Βιβλιοθήκη 2010).

Sakwa R and Pavkovic A, 'Secession as a Way of Dissolving Federations: The USSR and Yugoslavia' in Pavkovic A and Radan P (eds), *The Ashgate Research Companion to Secession*, (Ashgate 2011) 147.

Σαλωνίδης Κ, 'Οι πηγές του διεθνούς δικαίου' στο Αντωνόπουλος Κ και Μαγκλιβέρας Κ (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β' έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 61.

Sandoz Y, 'International Humanitarian Law in the Twenty-first Century' in McCormack T (ed), *Yearbook of International Humanitarian Law-2003* (T.M.C. Asser Press 2006) 3.

Σαρηγιαννίδης Μ, *Η Πολεμική Κατοχή στο Διεθνές Δίκαιο*, Σειρά Διεθνών Σπουδών τ. 4 (Σάκκουλα 2011).

Σαρηγιαννίδης Μ, ‘Μονομερείς Διακηρύξεις’ στο Αντωνόπουλος Κ και Μαγκλιβέρας Κ (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β’ έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 401.

Shaw M N, ‘The Role of Recognition and Non-Recognition with respect to Secession: Notes on some Relevant Issues’ in Dahlitz J (ed), *Secession and International Law: Conflict Avoidance - Regional Appraisals* (T.M.C. Asser Press 2003) 243.

Schrijver N, ‘Secession and the Ban on the Use of Force: Some Reflections’ in Dahlitz J (ed), *Secession and International Law: Conflict Avoidance - Regional Appraisals* (T.M.C. Asser Press 2003) 97.

Shelton Dinah, ‘Self-determination and Secession: The Jurisprudence of International Human Rights Tribunals’ in Dahlitz J (ed), *Secession and International Law: Conflict Avoidance - Regional Appraisals* (T.M.C. Asser Press 2003) 47.

Sen I G, *Sovereignty Referendums in International and Constitutional Law* (Springer International Publishing 2015).

Slomanson W R, ‘Crimean Secession in International Law’, (forthcoming 2015) 3 *Hungarian Yearbook of International and European Law*, <http://ssrn.com/abstract=2634634>, accessed 13 September 2015.

Starke J, ‘The Acquisition of Territorial Sovereignty by Newly Emerged States’ (1996) *Australian Year Book of International Law* 9.

Sterio M, *The Right to Self-Determination under International Law: “Selfistans”, Secession, and the Rule of the Great Powers* (Routledge 2013).

Συρίγος Α, ‘Το κράτος’ στο Αντωνόπουλος Κ και Μαγκλιβέρας Κ (επιμ.), *Το Δίκαιο της Διεθνούς Κοινωνίας* (β’ έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2014) 101.

Talmon S., “The Responsibility of Outside Powers for Acts of Secessionist Entities”, (2009) 58 *ICLQ* 493.

Tancredi A, ‘A normative ‘due process’ in the creation of States through secession’ in Kohen M (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 171.

Thio L, ‘International Law and Secession in the Asia and Pacific regions’ in Kohen (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 297.

Tomuschat C, ‘Secession and self-determination’ in Kohen M (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 23.

Tsagourias N., “Non-state actors and the use of force”, 2011, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1856566, accessed 25 July 2015.

Uche C, ‘Oil, British interests and the Nigerian Civil War’ (2008) 49 *Journal of African History* 111.

Vidmar J, *Democratic Statehood in International Law: The Emergence of New States in Post-Cold War Practice* (Hart Publishing 2013).

Vidmar J, ‘Remedial Secession in International Law: Theory and (Lack of) Practice’, (2010) 6(1) *St Antony’s International Review* 37.

Watson A, *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας. Μία Συγκριτική Ιστορική Ανάλυση*, Ηρακλεία Στροϊκού (μτφ), Χαράλαμπος Παπασωτηρίου-Παναγιώτης Ήφαιστος (επιμ) (γ’ εκδ, Ποιότητα – Taylor and Francis Group 2006).

Weller M, ‘Settling Self-determination Conflicts’ (2009) 20(1) *EJIL* 111.

Williams P R and Jannotti Pecci F, ‘Earned Sovereignty: Bridging the Gap between Sovereignty and Self-Determination’, (2004) 40 *Stan. J. Int’l L.* 347.

Χρυσοστομίδης Κύπρος, ‘Στρατιωτική κατοχή στην Κύπρο και πρόσφατες δικαστικές αποφάσεις’ στο Περράκης Στ (επιμ.), “Ουδέν μονιμότερον του προσωρινού;” *Καταστάσεις Στρατιωτικής Κατοχής και Διεθνές Δίκαιο* (Όστρια 2014) 157.

Young R, ‘How Do Peaceful Secessions Happen?’ (1994) 27(4) *Canadian Journal of Political Science* 773.

Zimmermann A and Devaney J, ‘Succession to Treaties and the Inherent Limits of International Law’ in Tams C, Tzanakopoulos A and Zimmermann A(eds), *Research Handbook on the Law of Treaties* (Edward Elgar Publishing Limited 2014) 505.

Zimmermann A, ‘Secession and the law of State Succession’ in Kohen M (ed), *Secession: International Law Perspectives* (Cambridge University Press 2006) 208.

Ιστοσελίδες

www.au.int/

www.bbc.co.uk

www.echr.coe.int/

www.icj-cij.org/

www.icrc.org/

www.leganord.org/

www.reuters.com

www.un.org/

should be admitted to membership in the United Nations,³¹

Having considered the application for membership of the Republic of Mali,³²

Decides to admit the Republic of Mali to membership in the United Nations.

*876th plenary meeting,
28 September 1960.*

1492 (XV). Admission of the Federation of Nigeria to membership in the United Nations

The General Assembly,

Having received the recommendation of the Security Council of 7 October 1960 that the Federation of Nigeria should be admitted to membership in the United Nations,³³

Having considered the application for membership of the Federation of Nigeria,³⁴

Decides to admit the Federation of Nigeria to membership in the United Nations.

*893rd plenary meeting,
7 October 1960.*

1495 (XV). Co-operation of Member States

The General Assembly,

Deeply concerned by the increase in world tensions,

Considering that the deterioration in international relations constitutes a grave risk to world peace and co-operation,

Conscious that both in the General Assembly and in the world at large it is necessary to arrest this trend in international relations and to contribute towards greater harmony among nations irrespective of the differences in their political and economic systems,

1. Urges that all countries, in accordance with the Charter of the United Nations, refrain from actions likely to aggravate international tensions;

2. Reaffirms the conviction that the strength of the United Nations rests on the co-operation of its Member States which should be forthcoming in full measure so that the Organization becomes a more effective instrument for the safeguarding of peace and for the promotion of the economic and social advancement of all peoples;

3. Urges further that immediate and constructive steps should be adopted in regard to the urgent problems concerning the peace of the world and the advancement of its peoples;

4. Appeals to all Member States to use their utmost endeavours to these ends.

*907th plenary meeting,
17 October 1960.*

1503 (XV). Report of the International Atomic Energy Agency

The General Assembly

Takes note of the report of the International Atomic

³¹ *Ibid.*, document A/4514.

³² *Ibid.*, document A/4512.

³³ *Ibid.*, document A/4533.

³⁴ *Ibid.*, document A/4527.

³⁵ *Annual report of the Board of Governors to the General Conference, 1 July 1959-30 June 1960, Vienna, July 1960 (A/4531 and Corr.1 and Add.1).*

Energy Agency to the General Assembly for the year 1959-1960.³⁵

*943rd plenary meeting,
12 December 1960.*

1513 (XV). Report of the Security Council

The General Assembly

Takes note of the report of the Security Council to the General Assembly covering the period from 16 July 1959 to 15 July 1960.³⁶

*943rd plenary meeting,
12 December 1960.*

1514 (XV). Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples

The General Assembly,

Mindful of the determination proclaimed by the peoples of the world in the Charter of the United Nations to reaffirm faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person, in the equal rights of men and women and of nations large and small and to promote social progress and better standards of life in larger freedom,

Conscious of the need for the creation of conditions of stability and well-being and peaceful and friendly relations based on respect for the principles of equal rights and self-determination of all peoples, and of universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language or religion,

Recognizing the passionate yearning for freedom in all dependent peoples and the decisive role of such peoples in the attainment of their independence,

Aware of the increasing conflicts resulting from the denial of or impediments in the way of the freedom of such peoples, which constitute a serious threat to world peace,

Considering the important role of the United Nations in assisting the movement for independence in Trust and Non-Self-Governing Territories,

Recognizing that the peoples of the world ardently desire the end of colonialism in all its manifestations,

Convinced that the continued existence of colonialism prevents the development of international economic co-operation, impedes the social, cultural and economic development of dependent peoples and militates against the United Nations ideal of universal peace,

Affirming that peoples may, for their own ends, freely dispose of their natural wealth and resources without prejudice to any obligations arising out of international economic co-operation, based upon the principle of mutual benefit, and international law,

Believing that the process of liberation is irresistible and irreversible and that, in order to avoid serious crises, an end must be put to colonialism and all practices of segregation and discrimination associated therewith,

Welcoming the emergence in recent years of a large number of dependent territories into freedom and independence, and recognizing the increasingly powerful trends towards freedom in such territories which have not yet attained independence,

³⁶ *Official Records of the General Assembly, Fifteenth Session, Supplement No. 2 (A/4494).*

Convinced that all peoples have an inalienable right to complete freedom, the exercise of their sovereignty and the integrity of their national territory,

Solemnly proclaims the necessity of bringing to a speedy and unconditional end colonialism in all its forms and manifestations;

And to this end

Declares that:

1. The subjection of peoples to alien subjugation, domination and exploitation constitutes a denial of fundamental human rights, is contrary to the Charter of the United Nations and is an impediment to the promotion of world peace and co-operation.

2. All peoples have the right to self-determination; by virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.

3. Inadequacy of political, economic, social or educational preparedness should never serve as a pretext for delaying independence.

4. All armed action or repressive measures of all kinds directed against dependent peoples shall cease in order to enable them to exercise peacefully and freely their right to complete independence, and the integrity of their national territory shall be respected.

5. Immediate steps shall be taken, in Trust and Non-Self-Governing Territories or all other territories which have not yet attained independence, to transfer all powers to the peoples of those territories, without any conditions or reservations, in accordance with their freely expressed will and desire, without

any distinction as to race, creed or colour, in order to enable them to enjoy complete independence and freedom.

6. Any attempt aimed at the partial or total disruption of the national unity and the territorial integrity of a country is incompatible with the purposes and principles of the Charter of the United Nations.

7. All States shall observe faithfully and strictly the provisions of the Charter of the United Nations, the Universal Declaration of Human Rights and the present Declaration on the basis of equality, non-interference in the internal affairs of all States, and respect for the sovereign rights of all peoples and their territorial integrity.

*947th plenary meeting,
14 December 1960.*

1592 (XV). The situation in the Republic of the Congo

The General Assembly,

Having considered the item entitled "The situation in the Republic of the Congo",

Noting that the previous resolutions of the Security Council and the General Assembly on this subject are still in effect,

Decides to keep this item on the agenda of its resumed fifteenth session.

*958th plenary meeting,
20 December 1960.*

* * *

Note

Appointment of the Peace Observation Commission (item 18)

At its 960th plenary meeting on 20 December 1960, the General Assembly decided to reappoint, for the calendar years 1961 and 1962, the present members of the Peace Observation Commission. The Commission is therefore composed as follows: CHINA, CZECHOSLOVAKIA, FRANCE, HONDURAS, INDIA, IRAQ, ISRAEL, NEW ZEALAND, PAKISTAN, SWEDEN, UNION OF SOVIET SOCIALIST REPUBLICS, UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND, UNITED STATES OF AMERICA and URUGUAY.

RESOLUTIONS ADOPTED ON THE REPORTS OF THE SIXTH COMMITTEE

CONTENTS

Resolution No.	Title	Item	Date of adoption	Page
2625 (XXV)	Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations (A/8082)	85	24 October 1970	121
2634 (XXV)	Report of the International Law Commission (A/8147)	84	12 November 1970	124
2635 (XXV)	Report of the United Nations Commission on International Trade Law (A/8146)	86	12 November 1970	125
2644 (XXV)	Report of the Special Committee on the Question of Defining Aggression (A/8171)	87	25 November 1970	126
2645 (XXV)	Aerial hijacking or interference with civil air travel (A/8176)	99	25 November 1970	126
2669 (XXV)	Progressive development and codification of the rules of international law relating to international watercourses (A/8202)	91	8 December 1970	127
2697 (XXV)	Need to consider suggestions regarding the review of the Charter of the United Nations (A/8219)	88	11 December 1970	127
2698 (XXV)	United Nations Programme of Assistance in the Teaching, Study, Dissemination and Wider Appreciation of International Law (A/8213)	90	11 December 1970	128
2723 (XXV)	Review of the role of the International Court of Justice (A/8238)	96	15 December 1970	128
<i>Other decisions</i>				
	Amendment to Article 22 of the Statute of the International Court of Justice (Seat of the Court) and consequential amendments to Articles 23 and 28	89	8 December 1970	129
	Progressive development and codification of the rules of international law relating to international watercourses	91	8 December 1970	129
	Review of the role of the International Court of Justice	96	15 December 1970	129
	Aerial hijacking or interference with civil air travel	99	25 November 1970	129

2625 (XXV). Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations

The General Assembly,

Recalling its resolutions 1815 (XVII) of 18 December 1962, 1966 (XVIII) of 16 December 1963, 2103 (XX) of 20 December 1965, 2181 (XXI) of 12 December 1966, 2327 (XXII) of 18 December 1967, 2463 (XXIII) of 20 December 1968 and 2533 (XXIV) of 8 December 1969, in which it affirmed the importance of the progressive development and codification of the principles of international law concerning friendly relations and co-operation among States,

Having considered the report of the Special Committee on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States,¹ which met in Geneva from 31 March to 1 May 1970,

Emphasizing the paramount importance of the Charter of the United Nations for the maintenance of international peace and security and for the development of friendly relations and co-operation among States,

Deeply convinced that the adoption of the Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations on the occasion of the twenty-fifth anniversary of the United Nations would contribute to the strengthening of world peace and constitute a landmark in the development of international law and of relations among States, in promoting the rule of law among nations and particularly the universal application of the principles embodied in the Charter,

Considering the desirability of the wide dissemination of the text of the Declaration,

1. Approves the Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, the text of which is annexed to the present resolution;

2. Expresses its appreciation to the Special Committee on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States for its work resulting in the elaboration of the Declaration;

3. Recommends that all efforts be made so that the Declaration becomes generally known.

1883rd plenary meeting,
24 October 1970.

¹ Official Records of the General Assembly, Twenty-fifth Session, Supplement No. 18 (A/8018).

ANNEX

DECLARATION ON PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LAW CONCERNING FRIENDLY RELATIONS AND CO-OPERATION AMONG STATES IN ACCORDANCE WITH THE CHARTER OF THE UNITED NATIONS

PREAMBLE

The General Assembly,

Reaffirming in the terms of the Charter of the United Nations that the maintenance of international peace and security and the development of friendly relations and co-operation between nations are among the fundamental purposes of the United Nations,

Recalling that the peoples of the United Nations are determined to practise tolerance and live together in peace with one another as good neighbours,

Bearing in mind the importance of maintaining and strengthening international peace founded upon freedom, equality, justice and respect for fundamental human rights and of developing friendly relations among nations irrespective of their political, economic and social systems or the levels of their development,

Bearing in mind also the paramount importance of the Charter of the United Nations in the promotion of the rule of law among nations,

Considering that the faithful observance of the principles of international law concerning friendly relations and co-operation among States and the fulfilment in good faith of the obligations assumed by States, in accordance with the Charter, is of the greatest importance for the maintenance of international peace and security and for the implementation of the other purposes of the United Nations,

Noting that the great political, economic and social changes and scientific progress which have taken place in the world since the adoption of the Charter give increased importance to these principles and to the need for their more effective application in the conduct of States wherever carried on,

Recalling the established principle that outer space, including the Moon and other celestial bodies, is not subject to national appropriation by claim of sovereignty, by means of use or occupation, or by any other means, and mindful of the fact that consideration is being given in the United Nations to the question of establishing other appropriate provisions similarly inspired,

Convinced that the strict observance by States of the obligation not to intervene in the affairs of any other State is an essential condition to ensure that nations live together in peace with one another, since the practice of any form of intervention not only violates the spirit and letter of the Charter, but also leads to the creation of situations which threaten international peace and security,

Recalling the duty of States to refrain in their international relations from military, political, economic or any other form of coercion aimed against the political independence or territorial integrity of any State,

Considering it essential that all States shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the purposes of the United Nations,

Considering it equally essential that all States shall settle their international disputes by peaceful means in accordance with the Charter,

Reaffirming, in accordance with the Charter, the basic importance of sovereign equality and stressing that the purposes of the United Nations can be implemented only if States enjoy sovereign equality and comply fully with the requirements of this principle in their international relations,

Convinced that the subjection of peoples to alien subjugation, domination and exploitation constitutes a major obstacle to the promotion of international peace and security,

Convinced that the principle of equal rights and self-determination of peoples constitutes a significant contribution to

contemporary international law, and that its effective application is of paramount importance for the promotion of friendly relations among States, based on respect for the principle of sovereign equality,

Convinced in consequence that any attempt aimed at the partial or total disruption of the national unity and territorial integrity of a State or country or at its political independence is incompatible with the purposes and principles of the Charter,

Considering the provisions of the Charter as a whole and taking into account the role of relevant resolutions adopted by the competent organs of the United Nations relating to the content of the principles,

Considering that the progressive development and codification of the following principles:

(a) The principle that States shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the purposes of the United Nations,

(b) The principle that States shall settle their international disputes by peaceful means in such a manner that international peace and security and justice are not endangered,

(c) The duty not to intervene in matters within the domestic jurisdiction of any State, in accordance with the Charter,

(d) The duty of States to co-operate with one another in accordance with the Charter,

(e) The principle of equal rights and self-determination of peoples,

(f) The principle of sovereign equality of States,

(g) The principle that States shall fulfil in good faith the obligations assumed by them in accordance with the Charter, so as to secure their more effective application within the international community, would promote the realization of the purposes of the United Nations,

Having considered the principles of international law relating to friendly relations and co-operation among States,

1. *Solemnly proclaims* the following principles:

The principle that States shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the purposes of the United Nations

Every State has the duty to refrain in its international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the purposes of the United Nations. Such a threat or use of force constitutes a violation of international law and the Charter of the United Nations and shall never be employed as a means of settling international issues.

A war of aggression constitutes a crime against the peace, for which there is responsibility under international law.

In accordance with the purposes and principles of the United Nations, States have the duty to refrain from propaganda for wars of aggression.

Every State has the duty to refrain from the threat or use of force to violate the existing international boundaries of another State or as a means of solving international disputes, including territorial disputes and problems concerning frontiers of States.

Every State likewise has the duty to refrain from the threat or use of force to violate international lines of demarcation, such as armistice lines, established by or pursuant to an international agreement to which it is a party or which it is otherwise bound to respect. Nothing in the foregoing shall be construed as prejudicing the positions of the parties concerned with regard to the status and effects of such lines under their special régimes or as affecting their temporary character.

States have a duty to refrain from acts of reprisal involving the use of force.

Every State has the duty to refrain from any forcible action which deprives peoples referred to in the elaboration of the principle of equal rights and self-determination of their right to self-determination and freedom and independence.

Every State has the duty to refrain from organizing or encouraging the organization of irregular forces or armed bands, including mercenaries, for incursion into the territory of another State.

Every State has the duty to refrain from organizing, instigating, assisting or participating in acts of civil strife or terrorist acts in another State or acquiescing in organized activities within its territory directed towards the commission of such acts, when the acts referred to in the present paragraph involve a threat or use of force.

The territory of a State shall not be the object of military occupation resulting from the use of force in contravention of the provisions of the Charter. The territory of a State shall not be the object of acquisition by another State resulting from the threat or use of force. No territorial acquisition resulting from the threat or use of force shall be recognized as legal. Nothing in the foregoing shall be construed as affecting:

(a) Provisions of the Charter or any international agreement prior to the Charter régime and valid under international law; or

(b) The powers of the Security Council under the Charter.

All States shall pursue in good faith negotiations for the early conclusion of a universal treaty on general and complete disarmament under effective international control and strive to adopt appropriate measures to reduce international tensions and strengthen confidence among States.

All States shall comply in good faith with their obligations under the generally recognized principles and rules of international law with respect to the maintenance of international peace and security, and shall endeavour to make the United Nations security system based on the Charter more effective.

Nothing in the foregoing paragraphs shall be construed as enlarging or diminishing in any way the scope of the provisions of the Charter concerning cases in which the use of force is lawful.

The principle that States shall settle their international disputes by peaceful means in such a manner that international peace and security and justice are not endangered

Every State shall settle its international disputes with other States by peaceful means in such a manner that international peace and security and justice are not endangered.

States shall accordingly seek early and just settlement of their international disputes by negotiation, inquiry, mediation, conciliation, arbitration, judicial settlement, resort to regional agencies or arrangements or other peaceful means of their choice. In seeking such a settlement the parties shall agree upon such peaceful means as may be appropriate to the circumstances and nature of the dispute.

The parties to a dispute have the duty, in the event of failure to reach a solution by any one of the above peaceful means, to continue to seek a settlement of the dispute by other peaceful means agreed upon by them.

States parties to an international dispute, as well as other States, shall refrain from any action which may aggravate the situation so as to endanger the maintenance of international peace and security, and shall act in accordance with the purposes and principles of the United Nations.

International disputes shall be settled on the basis of the sovereign equality of States and in accordance with the principle of free choice of means. Recourse to, or acceptance of, a settlement procedure freely agreed to by States with regard to existing or future disputes to which they are parties shall not be regarded as incompatible with sovereign equality.

Nothing in the foregoing paragraphs prejudices or derogates from the applicable provisions of the Charter, in

particular those relating to the pacific settlement of international disputes.

The principle concerning the duty not to intervene in matters within the domestic jurisdiction of any State, in accordance with the Charter

No State or group of States has the right to intervene, directly or indirectly, for any reason whatever, in the internal or external affairs of any other State. Consequently, armed intervention and all other forms of interference or attempted threats against the personality of the State or against its political, economic and cultural elements, are in violation of international law.

No State may use or encourage the use of economic, political or any other type of measures to coerce another State in order to obtain from it the subordination of the exercise of its sovereign rights and to secure from it advantages of any kind. Also, no State shall organize, assist, foment, finance, incite or tolerate subversive, terrorist or armed activities directed towards the violent overthrow of the régime of another State, or interfere in civil strife in another State.

The use of force to deprive peoples of their national identity constitutes a violation of their inalienable rights and of the principle of non-intervention.

Every State has an inalienable right to choose its political, economic, social and cultural systems, without interference in any form by another State.

Nothing in the foregoing paragraphs shall be construed as affecting the relevant provisions of the Charter relating to the maintenance of international peace and security.

The duty of States to co-operate with one another in accordance with the Charter

States have the duty to co-operate with one another, irrespective of the differences in their political, economic and social systems, in the various spheres of international relations, in order to maintain international peace and security and to promote international economic stability and progress, the general welfare of nations and international co-operation free from discrimination based on such differences.

To this end:

(a) States shall co-operate with other States in the maintenance of international peace and security;

(b) States shall co-operate in the promotion of universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms for all, and in the elimination of all forms of racial discrimination and all forms of religious intolerance;

(c) States shall conduct their international relations in the economic, social, cultural, technical and trade fields in accordance with the principles of sovereign equality and non-intervention;

(d) States Members of the United Nations have the duty to take joint and separate action in co-operation with the United Nations in accordance with the relevant provisions of the Charter.

States should co-operate in the economic, social and cultural fields as well as in the field of science and technology and for the promotion of international cultural and educational progress. States should co-operate in the promotion of economic growth throughout the world, especially that of the developing countries.

The principle of equal rights and self-determination of peoples

By virtue of the principle of equal rights and self-determination of peoples enshrined in the Charter of the United Nations, all peoples have the right freely to determine, without external interference, their political status and to pursue their economic, social and cultural development, and every State has the duty to respect this right in accordance with the provisions of the Charter.

Every State has the duty to promote, through joint and separate action, realization of the principle of equal rights

and self-determination of peoples, in accordance with the provisions of the Charter, and to render assistance to the United Nations in carrying out the responsibilities entrusted to it by the Charter regarding the implementation of the principle, in order:

(a) To promote friendly relations and co-operation among States; and

(b) To bring a speedy end to colonialism, having due regard to the freely expressed will of the peoples concerned;

and bearing in mind that subjection of peoples to alien subjugation, domination and exploitation constitutes a violation of the principle, as well as a denial of fundamental human rights, and is contrary to the Charter.

Every State has the duty to promote through joint and separate action universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms in accordance with the Charter.

The establishment of a sovereign and independent State, the free association or integration with an independent State or the emergence into any other political status freely determined by a people constitute modes of implementing the right of self-determination by that people.

Every State has the duty to refrain from any forcible action which deprives peoples referred to above in the elaboration of the present principle of their right to self-determination and freedom and independence. In their actions against, and resistance to, such forcible action in pursuit of the exercise of their right to self-determination, such peoples are entitled to seek and to receive support in accordance with the purposes and principles of the Charter.

The territory of a colony or other Non-Self-Governing Territory has, under the Charter, a status separate and distinct from the territory of the State administering it; and such separate and distinct status under the Charter shall exist until the people of the colony or Non-Self-Governing Territory have exercised their right of self-determination in accordance with the Charter, and particularly its purposes and principles.

Nothing in the foregoing paragraphs shall be construed as authorizing or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples as described above and thus possessed of a government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or colour.

Every State shall refrain from any action aimed at the partial or total disruption of the national unity and territorial integrity of any other State or country.

The principle of sovereign equality of States

All States enjoy sovereign equality. They have equal rights and duties and are equal members of the international community, notwithstanding differences of an economic, social, political or other nature.

In particular, sovereign equality includes the following elements:

- (a) States are juridically equal;
- (b) Each State enjoys the rights inherent in full sovereignty;
- (c) Each State has the duty to respect the personality of other States;
- (d) The territorial integrity and political independence of the State are inviolable;
- (e) Each State has the right freely to choose and develop its political, social, economic and cultural systems;
- (f) Each State has the duty to comply fully and in good faith with its international obligations and to live in peace with other States.

The principle that States shall fulfil in good faith the obligations assumed by them in accordance with the Charter

Every State has the duty to fulfil in good faith the obligations assumed by it in accordance with the Charter of the United Nations.

Every State has the duty to fulfil in good faith its obligations under the generally recognized principles and rules of international law.

Every State has the duty to fulfil in good faith its obligations under international agreements valid under the generally recognized principles and rules of international law.

Where obligations arising under international agreements are in conflict with the obligations of Members of the United Nations under the Charter of the United Nations, the obligations under the Charter shall prevail.

GENERAL PART

2. Declares that:

In their interpretation and application the above principles are interrelated and each principle should be construed in the context of the other principles.

Nothing in this Declaration shall be construed as prejudicing in any manner the provisions of the Charter or the rights and duties of Member States under the Charter or the rights of peoples under the Charter, taking into account the elaboration of these rights in this Declaration.

3. Declares further that:

The principles of the Charter which are embodied in this Declaration constitute basic principles of international law, and consequently appeals to all States to be guided by these principles in their international conduct and to develop their mutual relations on the basis of the strict observance of these principles.

2634 (XXV). Report of the International Law Commission

The General Assembly,

Having considered the report of the International Law Commission on the work of its twenty-second session,²

Emphasizing the need for the further codification and progressive development of international law in order to make it a more effective means of implementing the purposes and principles set forth in Articles 1 and 2 of the Charter of the United Nations and to give increased importance to its role in relations among nations,

Noting with satisfaction that at its twenty-second session the International Law Commission completed its provisional draft articles on relations between States and international organizations, continued the consideration of matters concerning the codification and progressive development of the international law relating to succession of States in respect of treaties and State responsibility and included in its programme of work the question of treaties concluded between States and international organizations or between two or more international organizations, as recommended by the General Assembly in resolution 2501 (XXIV) of 12 November 1969,

Noting further that the International Law Commission has proposed to hold a fourteen-week session in 1971 in order to enable it to complete the second reading of the draft articles on relations between States

² *Ibid.*, Supplement No. 10 (A/8010/Rev.1).

ference on the Peaceful Uses of Atomic Energy, held at Geneva from 6 to 16 September 1971;¹¹

5. *Requests* the Secretary-General to transmit to the Director-General of the International Atomic Energy Agency the records of the twenty-sixth session of the General Assembly relating to the Agency's activities;

6. *Invites* the International Atomic Energy Agency to take these records into account in its future work.

1979th plenary meeting,
8 November 1971.

2782 (XXVI). Proclamation of United Nations Day as an international holiday

The General Assembly,

Conscious of the need to enhance the purposes and principles of the Charter of the United Nations,

Mindful that in its resolution 168 (II) of 31 October 1947 the General Assembly declared 24 October, the anniversary of the coming into force of the Charter, as "United Nations Day";

Believing that the anniversary of the United Nations should be an occasion for Governments and peoples to reaffirm their faith in the purposes and principles of the Charter,

Declares that 24 October, United Nations Day, shall be an international holiday and recommends that it should be observed as a public holiday by all States Members of the United Nations.

2000th plenary meeting,
6 December 1971.

2793 (XXVI). Question considered by the Security Council at its 1606th, 1607th and 1608th meetings on 4, 5 and 6 December 1971

The General Assembly,

Noting the reports of the Secretary-General of 3 and 4 December 1971¹² and the letter from the President of the Security Council¹³ transmitting the text of Council resolution 303 (1971) of 6 December 1971,

Gravely concerned that hostilities have broken out between India and Pakistan which constitute an immediate threat to international peace and security,

Recognizing the need to deal appropriately at a subsequent stage, within the framework of the Charter of the United Nations, with the issues which have given rise to the hostilities,

Convinced that an early political solution would be necessary for the restoration of conditions of normalcy in the area of conflict and for the return of the refugees to their homes,

Mindful of the provisions of the Charter, in particular of Article 2, paragraph 4,

Recalling the Declaration on the Strengthening of International Security, particularly paragraphs 4, 5 and 6,

¹¹ See A/8487.

¹² *Official Records of the Security Council, Twenty-sixth Year, Supplement for October, November and December 1971*, documents S/10410 and Add.1 and S/10412.

¹³ *Official Records of the General Assembly, Twenty-sixth Session, Annexes*, agenda item 102, document A/8555.

Recognizing further the need to take immediate measures to bring about an immediate cessation of hostilities between India and Pakistan and effect a withdrawal of their armed forces to their own side of the India-Pakistan borders,

Mindful of the purposes and principles of the Charter and of the General Assembly's responsibilities under the relevant provisions of the Charter and of Assembly resolution 377 A (V) of 3 November 1950,

1. *Calls upon* the Governments of India and Pakistan to take forthwith all measures for an immediate cease-fire and withdrawal of their armed forces on the territory of the other to their own side of the India-Pakistan borders;

2. *Urges* that efforts be intensified in order to bring about, speedily and in accordance with the purposes and principles of the Charter of the United Nations, conditions necessary for the voluntary return of the East Pakistan refugees to their homes;

3. *Calls for* the full co-operation of all States with the Secretary-General for rendering assistance to and relieving the distress of those refugees;

4. *Urges* that every effort be made to safeguard the lives and well-being of the civilian population in the area of conflict;

5. *Requests* the Secretary-General to keep the General Assembly and the Security Council promptly and currently informed on the implementation of the present resolution;

6. *Decides* to follow the question closely and to meet again should the situation so demand;

7. *Calls upon* the Security Council to take appropriate action in the light of the present resolution.

2003rd plenary meeting,
7 December 1971.

2794 (XXVI). Admission of the United Arab Emirates to membership in the United Nations

The General Assembly,

Having received the recommendation of the Security Council of 8 December 1971 that the United Arab Emirates should be admitted to membership in the United Nations,¹⁴

Having considered the application for membership of the United Arab Emirates,¹⁵

Decides to admit the United Arab Emirates to membership in the United Nations.

2007th plenary meeting,
9 December 1971.

2799 (XXVI). The situation in the Middle East

The General Assembly,

Deeply concerned at the continuation of the grave situation prevailing in the Middle East, particularly since the conflict of June 1967, which constitutes a serious threat to international peace and security,

¹⁴ *Ibid.*, agenda item 25, document A/8561.

¹⁵ A/8553. For the printed text of this document, see *Official Records of the Security Council, Twenty-sixth Year, Supplement for October, November and December 1971*, document S/10420.

United Nations

A/RES/68/262

General Assembly
Distr.: General

1 April

Sixty-eighth session

Agenda item 33 (*b*)

Welcoming the continued efforts by the Secretary-General and the Organization for Security and Cooperation in Europe and other international and regional organizations to support de-escalation of the situation with respect to Ukraine,

Noting that the referendum held in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol on 16 March 2014 was not authorized by Ukraine,

1. *Affirms* its commitment to the sovereignty, political independence, unity and territorial integrity of Ukraine within its internationally recognized borders;

2. *Calls upon* all States to desist and refrain from actions aimed at the partial or total disruption of the national unity and territorial integrity of Ukraine, including any attempts to modify Ukraine's borders through the threat or use of force or other unlawful means;

3. *Urges* all parties to pursue immediately the peaceful resolution of the situation with respect to Ukraine through direct political dialogue, to exercise restraint, to refrain from unilateral actions and inflammatory rhetoric that may increase tensions and to engage fully with international mediation efforts;

4. *Welcomes* the efforts of the United Nations, the Organization for Security and Cooperation in Europe and other international and regional organizations to assist Ukraine in protecting the rights of all persons in Ukraine, including the rights of persons belonging to minorities;

5. *Underscores* that the referendum held in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol on 16 March 2014, having no validity, cannot form the basis for any alteration of the status of the Autonomous Republic of Crimea or of the city of Sevastopol;

6. *Calls upon* all States, international organizations and specialized agencies not to recognize any alteration of the status of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol on the basis of the above-mentioned referendum and to refrain from any action or dealing that might be interpreted as recognizing any such altered status.

80th plenary meeting

27 March 2014

B

The Security Council,

Gravely concerned at the continuing deterioration of the situation in the Congo and at the prevalence of conditions which seriously imperil peace and order and the unity and territorial integrity of the Congo, and threaten international peace and security,

Noting with deep regret and concern the systematic violations of human rights and fundamental freedoms and the general absence of the rule of law in the Congo,

Recognizing the imperative necessity for the restoration of parliamentary institutions in the Congo in accordance with the fundamental law of the country, so that the will of the people should be reflected through the freely elected Parliament,

Convinced that the solution of the problem of the Congo lies in the hands of the Congolese people themselves without any interference from outside, and that there can be no solution without conciliation,

Convinced further that the imposition of any solution, including the formation of any government not based on genuine conciliation, would, far from settling any issues, greatly enhance the dangers of conflict within the Congo and the threat to international peace and security,

1. *Urges* the convening of the Parliament and the taking of necessary protective measures in that connexion;

2. *Urges* that Congolese armed units and personnel should be reorganized and brought under discipline and control, and arrangements made on impartial and equitable bases to that end and with a view to the elimination of any possibility of interference by such units and personnel in the political life of the Congo;

3. *Calls upon* all States to extend their full co-operation and assistance, and to take such measures as may be necessary on their part, for the implementation of the present resolution.

Adopted at the 942nd meeting by 9 votes to none, with 2 abstentions (France, Union of Soviet Socialist Republics).

169 (1961). Resolution of 24 November 1961

[S/5002]

The Security Council,

Recalling its resolutions 143 (1960) of 14 July 1960, 145 (1960) of 22 July 1960, 146 (1960) of 9 August 1960 and 161 (1961) of 21 February 1961,

Recalling further General Assembly resolutions 1474 (ES-IV), 1592 (XV), 1599 (XV), 1600 (XV) and 1601 (XV),

B

Le Conseil de sécurité,

Gravement préoccupé par la détérioration continue de la situation au Congo et par l'existence de conditions qui mettent gravement en danger la paix et l'ordre, ainsi que l'unité et l'intégrité territoriale du Congo, et menacent la paix et la sécurité internationales,

Notant avec un regret et un souci profonds les violations systématiques des droits de l'homme et des libertés fondamentales et l'absence générale de légalité au Congo,

Reconnaissant la nécessité impérieuse de restaurer les institutions parlementaires au Congo conformément à la Loi fondamentale du pays, de façon que la volonté de la population se reflète par l'intermédiaire du Parlement librement élu,

Convaincu que la solution du problème du Congo est entre les mains du peuple congolais lui-même, à l'abri de toute ingérence de l'extérieur, et qu'il ne peut y avoir de solution sans conciliation,

Convaincu en outre que toute solution imposée, y compris la formation de tout gouvernement ne résultant pas d'une conciliation véritable, loin de régler aucun problème, augmenterait grandement les dangers de conflit à l'intérieur du Congo et la menace à la paix et à la sécurité internationales,

1. *Demande instamment* la convocation du Parlement et l'adoption des mesures de protection nécessaires à cet égard;

2. *Demande instamment* que les unités et le personnel armés congolais soient réorganisés et soumis à une discipline et à un contrôle et que des dispositions soient prises sur des bases impartiales et équitables à cette fin et en vue d'éliminer toute possibilité d'ingérence de ces unités et de ce personnel dans la vie politique du Congo;

3. *Prie* tous les Etats de prêter leur coopération et leur assistance entières et de prendre les mesures qui peuvent être nécessaires de leur part, en vue de l'exécution de la présente résolution.

Adoptée à la 942e séance par 9 voix contre zéro, avec 2 abstentions (France, Union des Républiques socialistes soviétiques).

169 (1961). Résolution du 24 novembre 1961

[S/5002]

Le Conseil de sécurité,

Rappelant ses résolutions 143 (1960) du 14 juillet 1960, 145 (1960) du 22 juillet 1960, 146 (1960) du 9 août (1960) et 161 (1961) du 21 février 1961,

Rappelant en outre les résolutions 1474 (ES-IV), 1592 (XV), 1599 (XV), 1600 (XV) et 1601 (XV) de l'Assemblée générale,

Reaffirming the policies and purposes of the United Nations with respect to the Congo (Leopoldville) as set out in the aforesaid resolutions, namely:

(a) To maintain the territorial integrity and the political independence of the Republic of the Congo,

(b) To assist the Central Government of the Congo in the restoration and maintenance of law and order,

(c) To prevent the occurrence of civil war in the Congo,

(d) To secure the immediate withdrawal and evacuation from the Congo of all foreign military, paramilitary and advisory personnel not under the United Nations Command, and all mercenaries,

(e) To render technical assistance,

Welcoming the restoration of the national Parliament of the Congo in accordance with the *Loi fondamentale* and the consequent formation of a Central Government on 2 August 1961,

Deploing all armed action in opposition to the authority of the Government of the Republic of the Congo, specifically secessionist activities and armed action now being carried on by the provincial administration of Katanga with the aid of external resources and foreign mercenaries, and *completely rejecting* the claim that Katanga is "a sovereign independent nation",

Noting with deep regret the recent and past actions of violence against United Nations personnel,

Recognizing the Government of the Republic of the Congo as exclusively responsible for the conduct of the external affairs of the Congo,

Bearing in mind the imperative necessity for speedy and effective action to implement fully the policies and purposes of the United Nations in the Congo to end the unfortunate plight of the Congolese people, necessary in the interests both of world peace and international co-operation and of the stability and progress of Africa as a whole,

1. *Strongly deprecates* the secessionist activities illegally carried out by the provincial administration of Katanga with the aid of external resources and manned by foreign mercenaries;

2. *Further deprecates* the armed action against United Nations forces and personnel in the pursuit of such activities;

3. *Insists* that such activities shall cease forthwith, and *calls upon* all concerned to desist therefrom;

4. *Authorizes* the Secretary-General to take vigorous action, including the use of the requisite measure of force, if necessary, for the immediate apprehension, detention pending legal action and/or deportation of all foreign military and paramilitary personnel and political advisers not under the United Nations Command, and mercenaries, as laid down in paragraph 2

Réaffirmant les principes et les buts de l'Organisation des Nations Unies en ce qui concerne le Congo (Leopoldville), tels qu'ils sont énoncés dans lesdites résolutions, à savoir:

a) Maintenir l'intégrité territoriale et l'indépendance politique de la République du Congo,

b) Aider le Gouvernement central du Congo à rétablir et maintenir l'ordre public,

c) Empêcher le déclenchement d'une guerre civile au Congo,

d) Assurer le retrait et l'évacuation immédiate du Congo de tous les personnels militaire et paramilitaire et conseillers étrangers ne relevant pas du Commandement des Nations Unies, ainsi que de tous les mercenaires,

e) Fournir une assistance technique,

Notant avec satisfaction le rétablissement du Parlement national du Congo conformément à la *Loi fondamentale* et la formation d'un gouvernement central, le 2 août 1961, qui y a fait suite,

Déplorant toute action armée menée contre l'autorité du Gouvernement de la République du Congo, en particulier les activités sécessionnistes et l'action armée qui sont actuellement menées par l'administration provinciale du Katanga avec l'aide de ressources de l'extérieur et de mercenaires étrangers, et *rejetant entièrement* l'allégation selon laquelle le Katanga serait une « nation souveraine indépendante »,

Notant avec un profond regret les actes de violence commis ces derniers temps et antérieurement contre le personnel des Nations Unies,

Reconnaissant le Gouvernement de la République du Congo comme la seule autorité chargée de la conduite des affaires extérieures du Congo,

Tenant compte de l'impérieuse nécessité d'une action rapide et efficace pour appliquer pleinement les principes et les buts de l'Organisation des Nations Unies au Congo afin de mettre un terme aux difficultés qui assaillent le peuple congolais, action qui est nécessaire dans l'intérêt tant de la paix mondiale et de la coopération internationale que de la stabilité et du progrès de l'ensemble de l'Afrique,

1. *Réprouve énergiquement* les activités sécessionnistes illégalement menées par l'administration provinciale du Katanga avec l'appui de ressources de l'extérieur et secondées par des mercenaires étrangers;

2. *Réprouve en outre* l'action armée menée, dans l'accomplissement desdites activités, contre les forces et le personnel de l'Organisation des Nations Unies;

3. *Souligne* que lesdites activités doivent cesser immédiatement et *demande* à tous les intéressés d'y renoncer;

4. *Autorise* le Secrétaire général à entreprendre une action vigoureuse, y compris, le cas échéant, l'emploi de la force dans la mesure requise, pour faire immédiatement appréhender, placer en détention dans l'attente de poursuites légales ou expulser tous les personnels militaire et paramilitaire et conseillers politiques étrangers ne relevant pas du Commandement des Nations

of Security Council resolution 161 A (1961) of 21 February 1961;

5. *Further requests* the Secretary-General to take all necessary measures to prevent the entry or return of such elements under whatever guise, and also of arms, equipment or other material in support of such activities;

6. *Requests* all States to refrain from the supply of arms, equipment or other material which could be used for warlike purposes, and to take the necessary measures to prevent their nationals from doing the same, and also to deny transportation and transit facilities for such supplies across their territories, except in accordance with the decisions, policies and purposes of the United Nations;

7. *Calls upon* all Member States to refrain from promoting, condoning, or giving support by acts of omission or commission, directly or indirectly, to activities against the United Nations often resulting in armed hostilities against the United Nations forces and personnel;

8. *Declares* that all secessionist activities against the Republic of the Congo are contrary to the *Loi fondamentale* and Security Council decisions and specifically *demand*s that such activities which are now taking place in Katanga shall cease forthwith;

9. *Declares* full and firm support for the Central Government of the Congo and the determination to assist that Government, in accordance with the decisions of the United Nations, to maintain law and order and national integrity, to provide technical assistance and to implement those decisions;

10. *Urges* all Member States to lend their support, according to their national procedures, to the Central Government of the Republic of the Congo, in conformity with the Charter and the decisions of the United Nations;

11. *Requests* all Member States to refrain from any action which may directly or indirectly impede the policies and purposes of the United Nations in the Congo and is contrary to its decisions and the general purposes of the Charter.

Adopted at the 982nd meeting by 9 votes to none, with 2 abstentions (France, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland).

Unies, ainsi que les mercenaires, visés au paragraphe 2 de la résolution 161 A (1961) adoptée par le Conseil de sécurité le 21 février 1961;

5. *Prie* en outre le Secrétaire général de prendre toutes les mesures nécessaires pour empêcher l'entrée ou le retour de ces éléments sous quelque couvert que ce soit, ainsi que d'armes, équipement ou autre matériel destinés à appuyer lesdites activités;

6. *Prie* tous les Etats de s'abstenir de fournir des armes, équipement ou autre matériel susceptibles d'être utilisés à des fins bellicistes, et de prendre les mesures nécessaires pour empêcher leurs ressortissants de fournir lesdites armes, ledit équipement ou ledit matériel, et les prie aussi de refuser de transporter ou de laisser passer en transit lesdites fournitures sur leur territoire, si ce n'est conformément aux décisions, principes et buts de l'Organisation des Nations Unies;

7. *Invite* tous les Etats Membres à s'abstenir de favoriser, tolérer ou appuyer par action ou omission, directement ou indirectement, des activités dirigées contre l'Organisation des Nations Unies qui aboutissent souvent à des hostilités armées contre les forces et le personnel de l'Organisation;

8. *Déclare* que toutes les activités sécessionnistes dirigées contre la République du Congo sont contraires à la Loi fondamentale et aux décisions du Conseil de sécurité et *exige* expressément que les activités de cette nature actuellement menées au Katanga cessent immédiatement;

9. *Affirme* son plein et ferme appui au Gouvernement central du Congo et sa résolution d'aider ce gouvernement, conformément aux décisions de l'Organisation des Nations Unies, à maintenir l'ordre public et l'intégrité nationale, de fournir une assistance technique et d'exécuter lesdites décisions;

10. *Demande instamment* à tous les Etats Membres de prêter leur appui, conformément à leurs procédures internes, au Gouvernement central de la République du Congo, en conformité de la Charte et des décisions de l'Organisation des Nations Unies;

11. *Prie* tous les Etats Membres de s'abstenir de toute action qui risque directement ou indirectement de faire obstacle aux principes et aux buts de l'Organisation des Nations Unies au Congo et est contraire à ses décisions et aux buts généraux de la Charte.

Adoptée à la 982e séance par 9 voix contre zéro, avec 2 abstentions (France, Royaume-Uni de Grande-Bretagne et d'Irlande du Nord).

UNITED
NATIONS

Security Council

Distr.
GENERAL
S/RES/1244 (1999)
10 June 1999

RESOLUTION 1244 (1999)

Adopted by the Security Council at its 4011th meeting,
on 10 June 1999

The Security Council,
Bearing in mind the purposes and principles of the Charter of the United Nations, and the primary responsibility of the Security Council for the maintenance of international peace and security,
Recalling its resolutions 1160 (1998) of 31 March 1998, 1199 (1998) of 23 September 1998, 1203 (1998) of 24 October 1998 and 1239 (1999) of 14 May 1999,
Regretting that there has not been full compliance with the requirements of these resolutions,
Determined to resolve the grave humanitarian situation in Kosovo, Federal Republic of Yugoslavia, and to provide for the safe and free return of all refugees and displaced persons to their homes,
Condemning all acts of violence against the Kosovo population as well as all terrorist acts by any party,
Recalling the statement made by the Secretary-General on 9 April 1999, expressing concern at the humanitarian tragedy taking place in Kosovo,
Reaffirming the right of all refugees and displaced persons to return to their homes in safety,
Recalling the jurisdiction and the mandate of the International Tribunal for the Former Yugoslavia,
Welcoming the general principles on a political solution to the Kosovo crisis adopted on 6 May 1999 (S/1999/516, annex 1 to this resolution) and welcoming also the acceptance by the Federal Republic of Yugoslavia of the principles set forth in points 1 to 9 of the paper presented in Belgrade on 2 June 1999 (S/1999/649, annex 2 to this resolution), and the Federal Republic of Yugoslavia's agreement to that paper,
Reaffirming the commitment of all Member States to the sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other States of the region, as set out in the Helsinki Final Act and annex 2,
Reaffirming the call in previous resolutions for substantial autonomy and meaningful self-administration for Kosovo,
Determining that the situation in the region continues to constitute a threat to international peace and security,
Determined to ensure the safety and security of international personnel and the implementation by all concerned of their responsibilities under the present resolution, and acting for these purposes under Chapter VII of the Charter of

the United Nations,

1. Decides that a political solution to the Kosovo crisis shall be based on the general principles in annex 1 and as further elaborated in the principles and other required elements in annex 2;
2. Welcomes the acceptance by the Federal Republic of Yugoslavia of the principles and other required elements referred to in paragraph 1 above, and demands the full cooperation of the Federal Republic of Yugoslavia in their rapid implementation;
3. Demands in particular that the Federal Republic of Yugoslavia put an immediate and verifiable end to violence and repression in Kosovo, and begin and complete verifiable phased withdrawal from Kosovo of all military, police and paramilitary forces according to a rapid timetable, with which the deployment of the international security presence in Kosovo will be synchronized;
4. Confirms that after the withdrawal an agreed number of Yugoslav and Serb military and police personnel will be permitted to return to Kosovo to perform the functions in accordance with annex 2;
5. Decides on the deployment in Kosovo, under United Nations auspices, of international civil and security presences, with appropriate equipment and personnel as required, and welcomes the agreement of the Federal Republic of Yugoslavia to such presences;
6. Requests the Secretary-General to appoint, in consultation with the Security Council, a Special Representative to control the implementation of the international civil presence, and further requests the Secretary-General to instruct his Special Representative to coordinate closely with the international security presence to ensure that both presences operate towards the same goals and in a mutually supportive manner;
7. Authorizes Member States and relevant international organizations to establish the international security presence in Kosovo as set out in point 4 of annex 2 with all necessary means to fulfil its responsibilities under paragraph 9 below;
8. Affirms the need for the rapid early deployment of effective international civil and security presences to Kosovo, and demands that the parties cooperate fully in their deployment;
9. Decides that the responsibilities of the international security presence to be deployed and acting in Kosovo will include:
 - (a) Deterring renewed hostilities, maintaining and where necessary enforcing a ceasefire, and ensuring the withdrawal and preventing the return into Kosovo of Federal and Republic military, police and paramilitary forces, except as provided in point 6 of annex 2;
 - (b) Demilitarizing the Kosovo Liberation Army (KLA) and other armed Kosovo Albanian groups as required in paragraph 15 below;
 - (c) Establishing a secure environment in which refugees and displaced persons can return home in safety, the international civil presence can operate, a transitional administration can be established, and humanitarian aid can be delivered;
 - (d) Ensuring public safety and order until the international civil presence can take responsibility for this task;
 - (e) Supervising demining until the international civil presence can, as appropriate, take over responsibility for this task;
 - (f) Supporting, as appropriate, and coordinating closely with the work of the international civil presence;
 - (g) Conducting border monitoring duties as required;
 - (h) Ensuring the protection and freedom of movement of itself, the international civil presence, and other international organizations;
10. Authorizes the Secretary-General, with the assistance of relevant

international organizations, to establish an international civil presence in Kosovo in order to provide an interim administration for Kosovo under which the people of Kosovo can enjoy substantial autonomy within the Federal Republic of Yugoslavia, and which will provide transitional administration while establishing and overseeing the development of provisional democratic selfgoverning institutions to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants of Kosovo;

11. Decides that the main responsibilities of the international civil presence will include:

(a) Promoting the establishment, pending a final settlement, of substantial autonomy and self-government in Kosovo, taking full account of annex 2 and of the Rambouillet accords (S/1999/648);

(b) Performing basic civilian administrative functions where and as long as required;

(c) Organizing and overseeing the development of provisional institutions for democratic and autonomous self-government pending a political settlement, including the holding of elections;

(d) Transferring, as these institutions are established, its administrative responsibilities while overseeing and supporting the consolidation of Kosovo's local provisional institutions and other peacebuilding activities;

(e) Facilitating a political process designed to determine Kosovo's future status, taking into account the Rambouillet accords (S/1999/648);

(f) In a final stage, overseeing the transfer of authority from Kosovo's provisional institutions to institutions established under a political settlement;

(g) Supporting the reconstruction of key infrastructure and other economic reconstruction;

(h) Supporting, in coordination with international humanitarian organizations, humanitarian and disaster relief aid;

(i) Maintaining civil law and order, including establishing local police forces and meanwhile through the deployment of international police personnel to serve in Kosovo;

(j) Protecting and promoting human rights;

(k) Assuring the safe and unimpeded return of all refugees and displaced persons to their homes in Kosovo;

12. Emphasizes the need for coordinated humanitarian relief operations, and for the Federal Republic of Yugoslavia to allow unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations and to cooperate with such organizations so as to ensure the fast and effective delivery of international aid;

13. Encourages all Member States and international organizations to contribute to economic and social reconstruction as well as to the safe return of refugees and displaced persons, and emphasizes in this context the importance of convening an international donors' conference, particularly for the purposes set out in paragraph 11 (g) above, at the earliest possible date;

14. Demands full cooperation by all concerned, including the international security presence, with the International Tribunal for the Former Yugoslavia;

15. Demands that the KLA and other armed Kosovo Albanian groups end immediately all offensive actions and comply with the requirements for demilitarization as laid down by the head of the international security presence in consultation with the Special Representative of the Secretary-General;

16. Decides that the prohibitions imposed by paragraph 8 of resolution 1160 (1998) shall not apply to arms and related matériel for the use of the international civil and security presences;

17. Welcomes the work in hand in the European Union and other

international organizations to develop a comprehensive approach to the economic development and stabilization of the region affected by the Kosovo crisis, including the implementation of a Stability Pact for South Eastern Europe with broad international participation in order to further the promotion of democracy, economic prosperity, stability and regional cooperation;

18. Demands that all States in the region cooperate fully in the implementation of all aspects of this resolution;

19. Decides that the international civil and security presences are established for an initial period of 12 months, to continue thereafter unless the Security Council decides otherwise;

20. Requests the Secretary-General to report to the Council at regular intervals on the implementation of this resolution, including reports from the leaderships of the international civil and security presences, the first reports to be submitted within 30 days of the adoption of this resolution;

21. Decides to remain actively seized of the matter.

Annex 1

Statement by the Chairman on the conclusion of the meeting of the G-8 Foreign Ministers held at the Petersberg Centre on 6 May 1999

The G-8 Foreign Ministers adopted the following general principles on the political solution to the Kosovo crisis:

- Immediate and verifiable end of violence and repression in Kosovo;
- Withdrawal from Kosovo of military, police and paramilitary forces;
- Deployment in Kosovo of effective international civil and security presences, endorsed and adopted by the United Nations, capable of guaranteeing the achievement of the common objectives;
- Establishment of an interim administration for Kosovo to be decided by the Security Council of the United Nations to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants in Kosovo;
- The safe and free return of all refugees and displaced persons and unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations;
- A political process towards the establishment of an interim political framework agreement providing for a substantial self-government for Kosovo, taking full account of the Rambouillet accords and the principles of sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other countries of the region, and the demilitarization of the KLA;
- Comprehensive approach to the economic development and stabilization of the crisis region.

Annex 2

Agreement should be reached on the following principles to move towards a resolution of the Kosovo crisis:

1. An immediate and verifiable end of violence and repression in Kosovo.
2. Verifiable withdrawal from Kosovo of all military, police and paramilitary forces according to a rapid timetable.
3. Deployment in Kosovo under United Nations auspices of effective international civil and security presences, acting as may be decided under Chapter VII of the Charter, capable of guaranteeing the achievement of common objectives.
4. The international security presence with substantial North Atlantic Treaty Organization participation must be deployed under unified command and control and authorized to establish a safe environment for all people in Kosovo and to facilitate the safe return to their homes of all displaced persons and refugees.
5. Establishment of an interim administration for Kosovo as a part of the

international civil presence under which the people of Kosovo can enjoy substantial autonomy within the Federal Republic of Yugoslavia, to be decided by the Security Council of the United Nations. The interim administration to provide transitional administration while establishing and overseeing the development of provisional democratic self-governing institutions to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants in Kosovo.

6. After withdrawal, an agreed number of Yugoslav and Serbian personnel will be permitted to return to perform the following functions:

- Liaison with the international civil mission and the international security presence;
- Marking/clearing minefields;
- Maintaining a presence at Serb patrimonial sites;
- Maintaining a presence at key border crossings.

7. Safe and free return of all refugees and displaced persons under the supervision of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees and unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations.

8. A political process towards the establishment of an interim political framework agreement providing for substantial self-government for Kosovo, taking full account of the Rambouillet accords and the principles of sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other countries of the region, and the demilitarization of UCK. Negotiations between the parties for a settlement should not delay or disrupt the establishment of democratic self-governing institutions.

9. A comprehensive approach to the economic development and stabilization of the crisis region. This will include the implementation of a stability pact for South-Eastern Europe with broad international participation in order to further promotion of democracy, economic prosperity, stability and regional cooperation.

10. Suspension of military activity will require acceptance of the principles set forth above in addition to agreement to other, previously identified, required elements, which are specified in the footnote below.¹ A military-technical agreement will then be rapidly concluded that would, among other things, specify additional modalities, including the roles and functions of Yugoslav/Serb personnel in Kosovo:

Withdrawal

- Procedures for withdrawals, including the phased, detailed schedule and delineation of a buffer area in Serbia beyond which forces will be withdrawn;

Returning personnel

- Equipment associated with returning personnel;
- Terms of reference for their functional responsibilities;
- Timetable for their return;
- Delineation of their geographical areas of operation;
- Rules governing their relationship to the international security presence and the international civil mission.

Notes

1 Other required elements:

- A rapid and precise timetable for withdrawals, meaning, e.g., seven days to complete withdrawal and air defence weapons withdrawn outside a 25 kilometre mutual safety zone within 48 hours;
- Return of personnel for the four functions specified above will be under the supervision of the international security presence and will be limited to a small agreed number (hundreds, not thousands);

- Suspension of military activity will occur after the beginning of verifiable withdrawals;
 - The discussion and achievement of a military-technical agreement shall not extend the previously determined time for completion of withdrawals.
-